

HOLDNINGER TIL OG FORSTÅELSE AV NABOSPRÅK

- En undersøkelse av holdninger til og forståelse av dansk og svensk gjort ved tre norske ungdomsskoler

Fakultet for humaniora og utdanningsvitenskap

Masterprogram: Master i norskdidaktikk

**Navn på kandidater: Anna Katrine Olerud og Ingrid Marie Dybvik
Gondrosen**

Desember/2014

FORORD

Norskfaget er et stort og bredt fagområde, så hvordan vi endte opp med nabospråk som tema for masteravhandlingen vår er en lang historie. Uansett kan vi si at vi ikke har angret på dette temavalget. Å studere nabospråksemnet har vært en spennende og lærerik prosess, blant annet fordi vi gjennom lærerutdanningen har fått lite undervisning om dette emnet.

Det er mange som skal takkes. Først og fremst må vi si takk til den inspirerende veilederen vår dosent Eva Maagerø ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold. Til hver veiledning var vi usikre og fylte med spørsmål, men hver gang vi gikk fra veiledningene var vi klare for å gyve løs igjen. At du har klart å motivere oss slik hver gang er en bragd i seg selv.

Så er det Kristian og Sindre, våre kjære samboere og nå for Ingrid Marie også ektefelle, som har orket å bo sammen med oss gjennom skriveprosessen. De har måttet tåle å bli satt på en stor tålmodighetsprøve som vi ikke selv vet om vi hadde mestret. Ikke er det sikkert at vi har klart å motivere dere til å skrive en masteroppgave, når dere har hatt erfaring med å leve sammen med en som har skrevet det.

Vi vil også få takke våre kjære familier på Ringerike (Per, Lone, Ruth, Wilde og Johan Andreas), Fredrikstad (Kjell-Arne, Hanne og Dag) og Sula (Anne og Oddveig) som har støttet oss og gitt gode råd underveis i prosessen samt stilt med overnattingsplass og god mat.

Astrid, Bettina, Karl, Simen, tusen takk for hjelp til råd og tips!

Takk til skolene som ville delta i undersøkelsen vår.

Vi vil også takke hverandre for å ha klart å jobbe sammen på en profesjonell måte og samtidig bevart vårt nære vennskap. Selv om det har vært positive og negative sider ved et samarbeid, har vi ikke angret på at vi valgte å skrive den sammen. Gjennom tett dialog og samarbeid fra A til Å kan vi begge stå inne for alt som er skrevet, og ser på avhandlingen som et felles produkt. Hele veien har vi jobbet sammen om kapitlene, både hjemme hos hverandre, på Høgskolen i Buskerud og Vestfold og over Google Docs. Vi er imidlertid forpliktet til å informere om hvem som er ansvarlige for de ulike delene. Anna Katrine har hovedansvar for kapittel 1.0 Ingrid Marie har hovedansvar for 2.0 og resten har vi arbeidet sammen om.

Endelig er en lang ventetid over, og vi kan endelig sette et siste punktum.

Fredrikstad/Oslo desember 2014

Anna Katrine Olerud

Ingrid Marie Dybvik Gondrosen

SAMMENDRAG

Tema i denne avhandlingen er tiendeklasseelevers holdninger til og forståelse av nabospråkene dansk og svensk. Utgangspunktet for avhandlingen har vært å finne ut av hvilke holdninger tiendeklassinger ved tre skoler i Norge har til nabospråkene, og om holdningene har noen sammenheng med forståelsen de har av språkene.

Undersøkelsen er bygget opp av tre delundersøkelser hvor den største er holdningsundersøkelsen. Holdningsundersøkelsen inneholder et spørreskjema som 146 elever har besvart, og i tillegg et spørreskjema besvart av 13 lærere. Videre omfatter undersøkelsen en forståelsesundersøkelse. I denne delundersøkelsen har vi testet elevenes nabospråksforståelse gjennom å vise dem et utklipp fra et TV-program med henholdsvis dansk og svensk tale. Den siste undersøkelse er en intervjuundersøkelse som består av 18 dybdeintervju av ni jenter og ni gutter.

Som variabler har vi studert dataene i lys av geografi og kjønn. Vi besøkte tre skoler tre forskjellige steder i Norge (Østfold, Aust-Agder og Møre og Romsdal) for å finne ut av hvorvidt det eksisterer varierte holdninger til og forståelse av nabospråk avhengig avhengig av hvor man bor. Er det for eksempel slik at de som bor nærmere Danmark eller Sverige opplever større tilknytning til dansker eller svensker? Og er språkforståelsen bedre om man bor nærmere grensene? I tillegg har vi studert hvorvidt det er noen forskjeller mellom *kjønn* på disse spørsmålene, en elementær variabel innenfor sosiolingvistik.

Resultatene viser at holdningene til dansk og svensk varierer mellom skolene. Hvor nærmere man bor grensen ser ut til å ha en virkning på både holdninger og forståelse. Likevel er ikke forskjellene så tydelige som man kanskje skulle anta. Aust-Agder-elevene skiller seg ut ved å forstå både dansk og svensk best. Aust-Agder mest positive til dansker

Undersøkelsen vår viser at det er en sammenheng mellom hvilke holdninger man har utviklet og hvor godt man forstår nabospråkene. Tiendeklassingene vi har spurt reflekterer godt, viser høyt modenhetsnivå og virker optimistiske med tanke på å bevare nabospråkene og det skandinaviske fellesskapet. For øvrig forteller undersøkelsen at holdningene og forståelsen henger nært sammen med hvorvidt man har fått nabospråksundervisning. Hvilke holdninger lærerne har ser ut til å spille en viktig rolle for hvordan elevene ser på viktigheten av dansk og svensk. Østfold-elevene som har fått dårligst nabospråksundervisning ser i mindre grad meningen med emnet. Motsatt ser Aust-Agder-elevene i større grad verdien av å få opplæring i dette, og lærerne her har også vektlagt emnet mer.

INNHold

1.0 Innledning	10
1.1 Bakgrunn for valg av tema	10
1.2 Aktualitet	11
1.2.1 Relevante kompetansemål	16
1.3 Tema og forskningsspørsmål	17
1.4 Avgrensing	18
1.5 Avhandlingens struktur	19
2.0 Språk i Norden	20
2.1 Nordiske og skandinaviske språk	20
2.2 Likheter mellom de tre skandinaviske språkene	22
2.3 Forskjeller mellom de skandinaviske talespråkene	23
2.4 Norske dialekter	31
2.4.1 Om de tre dialektene som inngår i undersøkelsen vår	32
2.5 Språksamarbeid i Norden	38
2.6 Oppsummering	39
3.0 Sentrale begreper og teori	41
3.1 Holdninger og forståelse	41
3.1.1 Språkholdninger	43
3.1.2 Språkforståelse	45
3.2 Tilpasningsteori	46
3.3 Tidligere forskning på nabospråksfeltet	47
3.3.1 Om nabospråkernes plass i læreplaner	47
3.3.2 Holdninger til nabospråksundervisning	50
3.3.3 Undersøkelser om holdninger til nabospråk og nabospråksforståelse	53
4.0 Metode	58
4.1 Metodevalg	58
4.1.1 Kvantitative og kvalitative metoder	59
4.1.2 Metoder for å måle holdninger	61
4.1.3 Måter å undersøke språkforståelse på	61
4.1.4 Spørreskjema	62
4.1.5 Intervju	63
4.2 Utvalg	64
4.3 Undersøkelsen	67
4.3.1 Undersøkelsen i korte trekk	67

4.3.2 Holdningsundersøkelsen	69
4.3.3 Forståelsesundersøkelsen.....	71
4.3.4 Intervju.....	76
4.4 Gjennomføring	77
4.5 Etterarbeid og refleksjoner.....	82
4.6 Oppsummering	82
5.0 Presentasjon av funn.....	84
5. 1 Holdningsundersøkelsen.....	84
5.1.1 Utvalget	85
5.1.2 Nær slekt i nabolandene	85
5.1.3 Møte med nabospråk på fritiden.....	86
5.1.4 Holdninger til nabospråk.....	88
5.1.5 Spørsmål om talespråket	96
5.1.7 Strategier i møte med dansk og svensk talespråk.....	104
5.1.8 Dialekt og nabospråk.....	107
5.1.9 Nabospråksundervisning.....	108
5. 2 Holdningsundersøkelsen til lærerne.....	113
5.2.1 Møte med nabospråk på fritiden.....	113
5.2.2 Lærernes syn på egen forståelse	115
5.2.3 Holdninger til nabospråk.....	116
5.2.4 Undervisning.....	117
5. 3 Forståelsesundersøkelsen.....	119
5.3.1 Utvalget	120
5.3.2 Resultatene fra Den store bagedyst.....	121
5.3.3 Hele Sverige bakar resultater.....	134
5. 4 Intervjuundersøkelsen.....	148
5.4.1 Utvalg.....	149
5.4.2 Møte med nabospråk på fritiden.....	150
5.4.3 Elevenes forståelse av nabospråkene	156
5.4.4 Holdninger til nabospråkene	159
5.4.5 Dialekt og nabospråk.....	167
5.4.6 Verdien av nabospråk/Nabospråk på skolen.....	175
5.4.7 Nynorsk og nabospråk	177
6.0 Drøfting av forskningsspørsmål.....	179
6.1 Holdninger til nabospråk.....	181

6.1.1 I hvilken grad varierer holdningene til nabospråk med tanke på hvilken landsdel elevene hører til?	181
6.1.2 I hvilken grad varierer holdningene til nabospråk med tanke på elevenes kjønn?	208
6.2 Forståelse av nabospråk	212
6.2.1 I hvilken grad varierer forståelsen av filmene med tanke på hvilken landsdel skolene hører til?.....	213
6.2.2 I hvilken grad varierer forståelsen av filmene med tanke på elevenes kjønn?.....	219
7. 0 Avslutning.....	221
7.1 Videre forskning	223
LITTERATUR	224
VEDLEGG.....	236
Møte med nabospråk på fritiden.....	265
Elevenes forståelse av nabospråkene	266
Elevenes holdninger til nabospråkene	267
Dialekt og nabospråk	267
Verdien av nabospråk/Nabospråk på skolen	267
Ekstrasporsmål - hvis tid	268

1.0 INNLEDNING

1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA

I forbindelse med Nordens dag 20. mars 2013 holdt professor Arne Torp et foredrag på Høgskolen i Vestfold. Foredragets tittel var “Språk i Norden, nordiske språk og skandinavisk språkforståelse”, og ga oss begge inspirasjon til å lære mer om dette emnet. Vi syntes det var interessant å få vite mer om hvordan de ulike nabolandene kommuniserer, på hvilke områder de forstår hverandre godt og hvor utfordringene ligger. Fordi engelsk stadig tar over som bruksspråk innenfor mange domener i Skandinavia (Kristoffersen, 2011; Uri, 2005), ga dette oss lyst til å finne ut mer om unge språkbrukeres syn på dette. Vil for eksempel en norsk ungdomsskoleelev bruke sitt eget talemål i møte med en danske, eller vil engelsk være førstevalget?

I løpet av studietiden, både under lærerutdanningen og nå på masternivå, har vi lært lite om nabospråk og nabospråkundervisning. Nettopp det at ingen av oss har lært noe særlig om dette i utdanningen, kan tyde på at nabospråk som tema har måttet vike for andre norskfaglige områder. Manglende kunnskaper og faglig usikkerhet på området, er også en av grunnene til at vi har ønsket å sette oss nærmere inn i nabospråksemnet. Som kommende norsklærere kunne det være nyttig å lære mer om temaet slik at man opplever større faglig trygghet i undervisningen. Videre ville det være interessant å finne ut hvilke kunnskaper og holdninger elever har når det gjelder nabospråk og eventuelt hvilke utfordringer vi kan møte som fremtidige lærere. Det at de skandinaviske språkene har samme opphav (Otnes og Aamotsbakken, 2006) skulle være grunn til å tro at man har gode forutsetninger for å forstå hverandre på tvers av landegrensene.

En annen faktor som ligger til grunn for temavalget vårt, er at Anna Katrine er halvt dansk. Hun synes det alltid har vært fascinerende at mange av hennes klassekamerater, studievenner og bekjente, har store utfordringer med å forstå det danske talespråket. Dessuten har hun erfart at flere av dem hun har møtt, har gitt opp å forstå, før de i særlig grad har prøvd. Hun opplever altså at fordommene til det danske talespråket ofte overskygger viljen til å se likhetene og prøve å forstå. Derfor synes hun det hadde vært spennende å undersøke norske elevers holdninger til og forståelse av dansk og svensk. For øvrig har vi begge alltid hatt stor interesse for lingvistik, og spesielt sosiolingvistikken innenfor norskfaget.

Ved praksisopphold har en av oss erfart hvordan man kan påvirke elevers holdninger til nabospråk i klasserommet. I 6. semester av lærerutdanningen valgte Anna Katrine å være fire uker i praksis i København. Fordi hun er halvt dansk, ønsket hun å gjøre seg forstått i undervisningen overfor elevene og samtidig utvikle sine egne danskspråklige ferdigheter ved å snakke på dansk til elevene. Elevenes lærer ba henne imidlertid om å undervise på norsk, fordi han mente dette kunne gjøre at elevene utviklet sin språklige kompetanse og muligens virke positivt inn på deres holdninger til nabospråk. I ettertid har hun forstått at dette var en av lærerens måter å jobbe med nabospråk i klasserommet på. De danske elevene viste under praksisoppholdet i liten grad misnøye med at undervisningen foregikk på et annet språk enn deres eget morsmål. Nettopp hvordan denne læreren jobbet for å fremme holdninger til og forståelse av nabospråk blant elevene, synes vi var interessant. Vi kom frem til at vi ønsket å se nærmere på hva slags holdninger norske elever har til dansk og svensk, og hvorvidt de forstår disse språkene.

Før vi begynte prosjektet, var vi gjennom en vurderingsprosess vedrørende om vi ønsket å skrive og arbeide sammen. Etter å ha drøftet fordeler og ulemper med et samarbeid, fant vi ut at det mest fordelaktige for oss begge ville være å samarbeide. En vesentlig fordel var for eksempel at vi delte interessen for samme felt, og at vi dermed kunne dra nytte av hverandres erfaringer og kunnskap.

1.2 AKTUALITET

Uri skrev i 2005 en kronikk om nabospråksforståelsen i Skandinavia. Hun beskriver, som forskning også viser, at forståelsen mellom dansker, nordmenn og svensker forvitrer, og at engelsk overtar som kommunikasjonsspråk mellom skandinaver. At Norge har to skriftspråk og et stort mangfold av dialekter, trekkes frem som grunner til at Norge nettopp er de beste på

nabospråksforståelse. Danskene derimot, har vansker med å forstå forskjellen på norsk og svensk, og de går raskere over til engelsk. Uri (2005) mener at norskfaget bør gi nabospråksemnet større verdi og dermed skape positive holdninger til nabospråk. Dette kan gjøres gjennom at norskfaget legger større vekt på forståelse av dansk og svensk, som er der utfordringene også ligger. Dessuten presiserer hun at det er enklere å bevare det norske språket i kampen mot engelsk hvis flere enn bare nordmenn forstår norsk.

Både i skriftspråket og talespråket er de tre skandinaviske språkene svært like (Torp, 1998). Derfor bør skandinaver kunne snakke med hverandre på sitt morsmål (Gooskens, 2006:101). Likevel viser tidligere undersøkelser at man slett ikke forstår hverandre så godt som man skulle anta (Delsing & Åkesson, 2005). Siden den norske pedagogen Øivind Mauruds undersøkelse om skandinavisk nabospråksforståelse på 1970-tallet, har nabospråksforståelsen blitt dårligere. Grunnene til dette kan være flere, som for eksempel at man ikke møter språkene like mye som før. Mange forskjellige TV-serier fra Sverige og Danmark blir sendt på TV her i Norge. Forskjellige program kan være seg *Forbrytelsen*, *Dicte*, *Solsidan*, *Paradise hotel Danmark*, og den dansk-svenske TV-serien *Broen*. Felles for disse seriene er at de er tekstet på norsk. Tenker man på hvor mye språkene har til felles, både skriftspråklig og talespråklig, er det noen ganger nedslående at man ikke kan sende programmene uten tekst, for faktisk å opprettholde språkforståelsen landene imellom.

For noen tiår tilbake hadde nordmenn stort sett svenske TV-kanaler som alternativ til NRK, og da ble man, i større grad enn nå, automatisk opplært i svensk. Fortsatt sendes, som sagt, svenske programmer og filmer på norske TV-kanaler. Programmene blir stort sett tekstet, og man blir dermed ikke i like stor grad opplært i det svenske talespråket som før. Dessuten er mangfoldet av TV-kanaler i dag langt større enn det var tidligere. I dag har man tilgang til flere utenlandske kanaler, slik at man like gjerne møter andre språk som skandinaviske språk gjennom fjernsynet. Ikke minst gjelder dette det engelske språket. Foreningen Norden, som jobber for å bevare og utvikle nordisk samarbeid, ser på dubbing av skandinavisk tale i Norden som negativt. Derfor utarbeidet de en resolusjon i juni 2012 der de oppfordrer NRK og TV2 til ikke å dubbe TV-programmer som opprinnelig har dansk eller svensk tale. Ved å dubbe slike tv-programmer vil utviklingen av nabospråksforståelsen kunne svekkes, og terskelen for å snakke engelsk i møte med en skandinav vil bli lavere (Nei til dubbing, 2012).

Likevel er det positivt å se at talkshowet *Skavlan* vises i Norge, Sverige og i Sesong 6 (2013-2014) også i Danmark. Hit kommer det hovedsaklig gjester fra Skandinavia, og gjestene bruker morsmålet sitt under sendingen. På denne måten kan seerne bli

oppmerksomme på hvordan dialogen utføres gjennom noen få bevisste språkvalg fra gjestenes og programlederens side. Tidligere direktør i Språkrådet, Sylfest Lomheim, har uttalt at «Skavlan gjør det skolen skulle ha gjort» (22/2-2010). Han viser til elever i videregående skole som får særdeles lite undervisning i de nordiske nabospråkene. Videre hevder han at fordi elevene får så lite undervisning, strider dette mot de ambisiøse målene i læreplanen. “Skolen svikter”, ifølge Lomheim (2010).

Som følge av Skavlans bidrag til å styrke den skandinaviske språkforståelsen og det skandinaviske fellesskapet, mottok han Nordens språkpris i 2010¹. Han styrker fellesskapet gjennom å bruke et norsk tonefall kombinert med svenske enkeltord i talkshowet *Skavlan*. En annen person som har blitt tildelt Nordens språkpris, er Jakob Oftebro. Han har blant annet hatt roller i den norske filmen *Kon-Tiki* og den dansk-svenske serien *Broen* (der han snakker dansk). Oftebro er opptatt av at man forstår hverandre internt i Skandinavia. For engasjementet sitt for nordisk språkforståelse mottok han nylig Nordens språkpris (2014). Tildelingen ble først og fremst begrunnet med at han anvender et bredt register av skandinaviske dialekter.

På 1970-tallet foretok, som nevnt, Maurud (1976) en undersøkelse om nabospråksforståelse: ”Nabospråksforståelse i Skandinavia: en undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige”. I undersøkelsen deltok 504 personer fra hovedstadsområdene i Skandinavia. Undersøkelsens funn viste at personene i Norge forstod nabospråkene best, både talt og skrevet. Norsk talespråk ble forstått bedre enn svensk i Danmark og bedre enn dansk i Sverige. Det var flere utfordringer knyttet til forståelsen av talespråk enn skriftspråk. Nordmennene som deltok, forstod dansk best som skriftspråk, og svensk best som talespråk. Det er imidlertid blitt foretatt en ny undersøkelse i senere tid som i likhet med Mauruds (1976) omhandler nabospråksforståelse. INS-prosjektet, “Internordisk språkforståelse i en tid med økt internasjonalisering”, er et prosjekt som ble satt i gang etter initiativ fra Nordisk kulturfond i 2001. Planleggingen av undersøkelsen ble gjort av Nordisk språkråd² i 2002, og mesteparten av datamaterialet ble hentet inn i løpet av 2003. Leder for prosjektet var Lars-Olof Delsing. INS-undersøkelsen hadde 1850 deltakere, og involverte hovedsaklig elever i alderen 16-19 år, altså videregående skole, samt noen av elevenes foreldre. Ungdommene kom fra hele Norden, som Færøyene, Grønland og Åland,

¹ Nordens språkpris ble etablert i 2010, og andre prisvinnere er: musiker Timbuktu 2011, skuespiller Ghita Nørby 2012, Islands tidligere president Vigdís Finnbogadóttir 2013

² Nordisk språkråd ble startet 22. februar 1997. Hovedformål til Nordisk språkråd er å fremme internordisk språkforståelse og arbeide for at man lettere skal kunne bruke de nordiske språkene. Nordisk språkråd ble nedlagt i 2003, og arbeidet ble videreført av Nordplus Språk. Nordplus Språk er en del av Nordisk ministerråd.

men flertallet av testpersonene kom fra Skandinavia. Funnene fra studiet ble samlet i rapporten “Håller språket ihop Norden?” som utkom i 2005. I denne rapporten blir nabospråksforståelse diskutert gjennom ulike perspektiver, blant annet tid. Forskerne tok også for seg engelskkunnskapene til elevene og diskuterte dette i sammenheng med nabospråksforståelsen. Prosjektet testet både talespråk og skriftspråk gjennom at deltakerne fikk se et videoopptak, høre et lydopptak, og lese en skriftlig tekst. INS-undersøkelsen viser, i likhet med Mauruds (1976) studium, at nordmenn er de beste i Skandinavia når det gjelder å forstå nabospråk. Rapporten “Håller språket ihop Norden?” konkluderer med at språket holder Norden sammen, men ikke like godt som det gjorde for tretti år siden (Delsing 2005:148).

Språkrådet har som mål å opprettholde et felles nordisk språksamfunn. For å oppnå dette har de iverksatt mange ulike tiltak for å motvirke tendensen til at nabospråksforståelsen blir dårligere. I deres årlige rapport, Språkstatus, behandler de den språklige situasjonen i Norge. Prosjektet “Språkpilottene” står omtalt i “Språkstatus 2012” som et tiltak for å heve kvaliteten på nabospråksundervisningen gjennom å hjelpe lærere til å bli bedre rustet for denne type undervisning. Prosjektet har fått EU’s språkpris fordi det har en nyskapende språkundervisning. Gjennom kursing skal de påmeldte utvikle dypere kunnskap om de nordiske språkene, både som nabo- og fremmedspråk. Den didaktiske kompetansen står også i fokus, blant annet skal lærere få undervisning i hvordan nabospråksundervisningen kan gjøres mer aktuell. Språkpilottene er et prosjekt som er ment for alle i de nordiske landene som underviser i nordiske morsmål.

Et annet prosjekt, “Språkstatus 2012”, omtaler er prosjektet “Grænseoverskridende Nordisk Undervisning (GNU) 2011–2014”³. Dette prosjektet med Roskilde kommune som initiativtaker, sammen med University College Sjælland og Høgskolen i Vestfold, skal gjennomføre felles undervisning på Internett mellom ni nordiske skoler. Fagene det skal undervises i, er morsmålsfagene, naturfag, historie- og samfunnsfag, og matematikk. Som begge disse prosjektene illustrerer, arbeides det i stor grad for å opprettholde et sterkt nordisk og skandinavisk fellesskap. “Språkstatus 2012” understreker i tillegg nødvendigheten av at det bør bli sendt flere programmer fra nabolandene våre. Det bør være ulike programmer som passer til forskjellige målgrupper. Som et konkret forslag, tenker at det kunne vært fordelaktig hvis det fantes en felles kanal for de nordiske landene.

Som følge av den dårlige nabospråksforståelsen, laget Språkrådet i 2013 en *Nordisk miniordbok på nett*⁴ for at skandinaviske ungdommer lettere skal forstå hverandre. Ordboka

³ Prosjektets hjemmeside: <http://prosjektgnu.wordpress.com>

⁴ <http://miniordbok.org>

ble opprettet som en del av satsingen på barn og unge for å bevare det nordiske og skandinaviske språkfelleskapet (Språkrådet, 2013). I stortingsmelding 35, “Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk” (2007-2008), er det et eget kapittel om “Nordisk språkfelleskap og språksamarbeid”. Kapitlet innledes med historien om Nordens språklige og kulturelle fellesskap og samarbeid. Videre forteller denne stortingsmeldingen det som er kjent fra blant annet Åkesson og Delsings rapport “Håller språket ihop Norden”, at nordmenn er de som i de siste tiårene er best på å forstå de skandinaviske språkene. At nordmenn er best på nabospråksforståelse, er ikke så overraskende, fordi de på den ene siden grenser til Sverige og på den andre siden har vært i en 400 år lang union med Danmark. Stortingsmelding 35 fokuserer i sitatet nedenfor de essensielle grunnene til at nordmenn er best på nabospråksforståelse:

Den spesielle språkhistoria vår har altså gjort at vi har spesielt gunstige føresetnader for å forstå nabospråka, i og med at vi har uttalen felles med svenskane og orda felles med danskane, medan svenskar og danskar må slita med skilnader både i uttale og ordtilfang når dei skal tala saman. (St.meld 35, 2007-2008: 241).

Som følge av disse fellestrekkene er nordmenn godt rustet når vi møter dansk og svensk. At nordmenn er vant til å høre så mange ulike dialekter, øker den språklige bevisstheten. Dermed er vi mer erfarne og åpne for å forstå forskjellige tale- og skrivemåter som ligger nært opp til språket vårt.

Det er viktig å se på den innvirkningen det engelske språket har på språkkontakten mellom landene i Norden. Med en gang en skandinavisk språkbruker begynner å benytte engelsk istedenfor å bruke sitt eget språk i kontakt med nabolandene, svekker dette språkkontakten. Dessuten er det sentralt å se på hvordan landene lar seg påvirke av lånord. Islendingene er kjent for å ha en puristisk tilnærming, som vil si at de erstatter lånord med nye islandske ord. Eksempler er ordene “gerill” (bakterie) og lyfjabúð (apotek) (Jónnsson, 1997: 167). Danmark, på den andre siden, er det nordiske språksamfunnet som er minst puristiske. Blant unge nordiske språkbrukere blir ofte engelsk brukt til fordel for deres eget språk i kommunikasjon med andre nordiske språkbrukere. At engelsk er førstevalget kan føre til domenetap som Stortingsmelding 35 anser som en reell utfordring for alle de nordiske språkene (St.meld 35 2007-2008: 242). Arbeidet til Nordens språkråd blir dermed viktig.

1.2.1 RELEVANTE KOMPETANSEMÅL

Nabospråk og det nordiske perspektivet er tydelig nedfelt i Kunnskapsløftet (2013). Likevel viser ulike undersøkelser (Madsen, 2005; Sundby, 2013) at emnet ikke blir ivaretatt på en god nok måte. Uansett finnes det kompetansemål under ulike årstrinn som har noe å gjøre med nabospråk. Disse er:

etter 4. årstrinn:

- forstå noe svensk og dansk tale

etter 7. årstrinn:

- lese enkle tekster på svensk og dansk og gjengi og kommentere innholdet

etter 10. årstrinn

- lytte til, forstå og gjengi informasjon fra svensk og dansk
- gjengi innholdet og finne tema i et utvalg tekster på svensk og dansk

Kompetansemål etter Vg1 – studieforbereende utdanningsprogram og Vg2 – yrkesfaglige utdanningsprogram

- beskrive grammatiske særtrekk i norsk og sammenligne med andre språk

Kompetansemål etter Vg2 – studieforbereende utdanningsprogram

- lese og analysere noen sentrale tekster på svensk og dansk

Kompetansemål etter Vg3 – studieforbereende utdanningsprogram

- gjøre rede for noen sentrale likheter og forskjeller mellom de nordiske språkene
- presentere et utvalg oversatte og originale nordiske tekster

Kompetansemål etter påbygging til generell studiekompetanse – yrkesfaglige utdanningsprogram

- lese og analysere noen sentrale tekster på svensk og dansk
- lese et utvalg sentrale norske og noen europeiske tekster fra middelalderen til og med romantikken, sette dem inn i en kulturhistorisk sammenheng og kommentere form og innhold
- gjøre rede for noen sentrale likheter og forskjeller mellom de nordiske språkene
- presentere et utvalg oversatte og originale nordiske tekster

Som kompetansemålene viser er forståelse og kunnskap om skandinaviske tekster noe av det elevene skal lære. Dessuten er det positivt at elevene allerede etter 4. årstrinn skal være gjort kjent med dansk og svensk tale. Allerede etter 7. trinn skal de kunne lese danske og svenske tekster og kunne forstå innholdet i disse. Disse kompetansemålene ser vi det bygges videre på i kompetansemålene etter 10. trinn og på videregående skole. Slik Kunnskapsløftet er lagt opp, er det i store trekk opp til læreren å finne ut på hvilken måte hun eller han vil nå disse målene. Samtidig viser undersøkelser at mange ikke tilegger dette emnet mye tid blant annet på grunn av tid og mangel på faglig kompetanse innenfor temaet (Aas, 2000; Østlie, 2009; Sundby, 2013).

1.3 TEMA OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Ifølge Thagaard (2013:50) skal problemstillingen gjenspeile det forskningsprosjektet skal gi kunnskap om. På bakgrunn av temavalget vårt og det vi skrev om i kapittel 1.2 vil temaet for forskningsprosjektet vårt være:

Holdninger til, og forståelse av, nabospråkene dansk og svensk, blant tiendeklassinger ved tre norske skoler.

Det primære formålet med prosjektet er å finne ut hvilke holdninger elevene ved skolene vi har valgt å besøke har til nabospråkene, og hvorvidt de forstår nabospråkene. Samtidig vil det være viktig å se på holdningene elevene har til nabolandene og de som bor der, ettersom disse holdningene kan virke inn på hva de mener om nabospråkene. Elevenes holdninger og forståelse vil vi sammenligne med tidligere forskning på nabospråksfeltet. Problemstillingen vår vil derfor lyde slik:

Hvilke holdninger har elever ved tre norske skoler til talespråkene i Danmark og Sverige og i hvilken grad forstår elevene talespråkene dansk og svensk?

For å kunne besvare denne problemstillingen på best mulig måte har vi hovedsaklig valgt å se på to ulike variabler. Variablene vi har valgt å ta utgangspunkt i er geografisk beliggenhet og kjønn. På bakgrunn av valgt fokus har vi utformet følgende forskningsspørsmål:

- I hvilken grad varierer holdninger til nabospråk med tanke på geografisk beliggenhet?
- I hvilken grad varierer forståelsen av nabospråk med tanke på geografisk beliggenhet?
- I hvilken grad varierer holdninger til nabospråk mellom kjønnene ?
- I hvilken grad varierer forståelse av nabospråk mellom kjønnene?

1.4 AVGRENSING

Nå vil vi redegjøre for noen valg vi har foretatt med tanke på avgrensning av undersøkelsen. Skal man forske på nabospråksfortåelse, kan man både studere talemål og skriftspråk. Som følge av at det ofte er det talte språket skandinaver har vanskeligheter med å forstå (Torp, 1998; Delsing og Åkesson, 2005) ønsket vi i denne avhandlingen å begrense oss til elevers forståelse av talemål. Når vi i denne avhandlingen bruker begrepet *nabospråk*, menes språkene dansk og svensk. Nabospråk vil si språk der språkbrukerne forstår hverandre innbyrdes. Motsatt betyr avstandsspråk språk der man ikke har denne gjensidige forståelsen (Torp, 2004a: 35).

Selv om det kunne vært interessant å ha tatt for seg danske, svenske og norske elevers holdninger til og forståelse av nabospråk, har vi av hensyn til avhandlingens omfang valgt å begrense oss til elever ved norske skoler. Videre har vi valgt ut tre skoler i tre ulike landsdeler fordi vi vil se om det er noen sammenheng mellom geografisk beliggenhet, og holdninger til og forståelse av nabospråk. Når vi referer til geografisk beliggenhet mener vi på den ene siden kontakten med Danmark og Sverige, altså området avstand til nabolandene. På den andre siden mener vi hvilke språklige likhetstrekk og forskjeller som finnes mellom dialektene i de utvalgte områdene våre, og i nabolandene. Selvfølgelig er det viktig å trekke frem at det finnes individuelle forskjeller i talemål og nabospråkskontakt innenfor disse områdene. For eksempel kan flere elever ha nære familierelasjoner fra andre steder i Norge, eller de kan ha bodd et annet sted, slik at de ikke nødvendigvis har noen direkte relasjon til dialekten som snakkes der de bor. Dessuten kan enkelte elever ha en spesiell tilknytning til ett naboland eller begge nabolandene og derfor ha en større forutsetning for å forstå språkene som snakkes der.

Fordi nabospråk i hovedsak har sin plass i norskfaget, har vi begrenset oss til dette skolefaget. På bakgrunn av LK06 og praksiserfaring har vi valgt å konsentrere oss om 10. trinn. Undersøkelsen vår dreier seg primært om ungdomsskoleelevenes holdninger til og forståelse av nabospråk. Likevel vil vi presentere resultatene fra spørreskjemaene gitt til lærere, ettersom lærernes holdninger til og forståelse av nabospråk kan virke inn på elevenes forhold til disse språkene.

1.5 AVHANDLINGENS STRUKTUR

Avhandlingen vår er bygget opp av sju kapitler. Dette første kapitlet er ment som en innledning, hvor vi har klargjort temavalg, temaets aktualitet samt hvilke hovedspørsmål vi vil finne ut av. Videre vil kapittel 2, "Språk i Norden", dreie seg om de skandinaviske språkenes likheter og forskjeller, og dessuten en presentasjon av de typiske dialektene innenfor hvert av de tre områdene skolene som er med i denne undersøkelsen ligger i. I samme kapittel vil vi også ta for oss hvilke språksamarbeid som foregår på tvers av Skandinavia og Norden i dag.

Kapittel 3 er et teorikapittel der vi presenterer viktige begreper som er relevante i undersøkelsen. For eksempel vil begrepene språkholdning og forståelse bli gjort rede for. Videre vil vi i dette kapitlet gjøre rede for tidligere forskning på nabospråksfeltet spesielt med vekt på nabospråksundervisning, holdninger til nabospråk og nabospråksforståelse.

I kapittel 4 forklarer vi hvilke valg vi har tatt med hensyn til metode og hvordan undersøkelsen skal bli gjennomført. Kapittel 5 presenterer alle dataene vi har hentet inn fra undersøkelsen. Den er strukturert etter de ulike undersøkelsene vi har med. I kapittel 6 diskuterer vi forskningsspørsmålene i lys av teori og funn. Avslutningsvis vil vi i kapittel 7 oppsummere hva vi har gjort og funnet ut, og i tillegg formidle noen refleksjoner rundt hvilke områder vi ser det relevant å forske videre på ut fra funnene.

2.0 SPRÅK I NORDEN

I dette kapitlet vil vi ta for oss språkene som finnes i Norden og Skandinavia. Vi vil spesielt fokusere på de tre skandinaviske språkene dansk, norsk og svensk fordi det er disse som er mest relevante for avhandlingen vår. Fordi vi tester elevens forståelse av det muntlige språket, blir det i dette kapitlet sentralt å se på hva som skiller de skandinaviske språkene rent fonologisk.

2.1 NORDISKE OG SKANDINAVISKE SPRÅK

Til sammen bor det 24,9 millioner mennesker i de nordiske landene (tall fra 2007). I Norden, som geografisk sett består av Norge, Sverige, Danmark, Finland, Færøyene, Island og Åland, finner man fem nordiske språk. Språkene er dansk, færøysk, islandsk, norsk og svensk, og springer alle ut av den indoeuropeiske språkfamilien (Torp, 1998). En annen betegnelse for de samme språkene er *nordgermansk*, en inndeling basert på det Kurt Braunmüller, professor i germansk filologi, omtaler som *genetiske slektskapsforhold* (Braunmüller, 1998). Både finsk og samisk derimot, springer ut av uralsk, mens grønlandsk har opphav i den eskimoisk-aleutiske språkgruppen (Delsing & Lundin Åkesson, 2005). Vi har i denne avhandlingen valgt å bruke termen *nordiske språk*, som omfatter de samme språkene som tilhører gruppen nordgermansk. Med en fellesbetegnelse kan de nordiske språkene og språkene finsk, grønlandsk og samisk, omtales som *språk i Norden* (Torp 2004: 24).

Av de 24,9 millionene som bor i Norden, har omtrent 80 prosent, altså nærmere 20 millioner, dansk, norsk eller svensk som morsmål. Dansk, norsk og svensk regnes for å være skandinaviske språk. De tre skandinaviske språkene har alle utviklet seg fra språket urnordisk. Mellom år 900 og 1200 utviklet imidlertid språkene seg i forskjellige retninger. Ifølge Torp (1998:28) finnes det mange ulike modeller for å presentere de nordiske språkene. Eksempler er *stamtremodellen*, *bølgjemodellen* og *frømodellen*. Disse modellene⁵ handler om det samme, men illustrerer språkernes felles røtter på ulike måter. Vi har valgt å bruke stamtremodellen, som for første gang ble utformet av den tyske lingvisten August Schleicher i 1853. Stamtremodellen bygger, som navnet tilsier, mye på tre-metaforen, og viser det første dialektskillet mellom de nordiske språkene. Fra urnordisk deler språket seg inn i to grener. I

⁵ For nærmere utgreiing om bølgjemodellen og frømodellen se Torp (1998:28-29).

den østnordiske språkgrenen finner vi dansk og svensk, mens den vestnordiske språkgrenen omfatter språkene norsk, færøysk og islandsk. Hvis vi tenker oss en inndeling der språkene ligner mest på hverandre, ser vi at norsk og svensk heller burde stå i samme kategori enn dansk og svensk. En slik kategorisering kan man se i Torps (1998:34) tre skjematiske inndelinger, hvor den siste dreier seg om nyere tid (etter ca. 1500). Torp (1998) deler under “nyere tid” inn i *øynordisk* og *skandinavisk*. Dette skillet kommer av at språkene innenfor disse gruppene kan regnes som gjensidig uforståelige, både i talespråk og i skriftspråk. Innenfor gruppen *øynordisk* finner vi færøysk og islandsk. Gruppen *skandinavisk* deles av Torp (1998) igjen i to grupper: *nordskandinavisk* og *sørskandinavisk*, hvor norsk og svensk tilhører den førstnevnte gruppen, mens dansk havner i *sørskandinavisk*. Denne inndelingen gjelder i hovedsak talespråket, siden de to skriftspråkene i Norge, bokmål og nynorsk, kan kobles til dansk og svensk.

Ifølge Torp (2004) inngår de skandinaviske språkene i et dialektkontinuum. Et dialektkontinuum er et geografisk område der man forstår hverandres morsmål uten at man behøver spesiell opplæring (Torp, 2004: 35). I utgangspunktet er talespråkene dansk, norsk og svensk så like at de i teorien kunne vært dialekter av språket skandinavisk. Dette er fordi en dialekt er en *varietet*. Det vil si et språkssystem som blir talt innenfor et bestemt geografisk område (Mæhlum, Akselberg, Røyneland og Sandøy, 2008: 24). Likevel har språkhistoriske og politiske forhold ført til at dansk, norsk og svensk i dag regnes som tre forskjellige språk. Dette har sammenheng med at en nasjon ofte selv definerer hva som er sitt nasjonalspråk (Mæhlum m.fl., 2008). I Skandinavia er det tre forskjellige land, som tidligere har vært i union sammen og under felles styre. Fra tidlig middelalder har Skandinavia bestått av tre ulike nasjoner med hvert sitt definerte språk (Moseng, Opsahl, Pettersen og Sandmo, 2007). Når man i dagligtalen snakker om skandinaviske språk, er det som regel språkene norsk, dansk og svensk man sikter til. Det er denne definisjonen vi legger til grunn når vi i avhandlingen omtaler de skandinaviske språkene. Som en ytterligere inndeling vil norsk og svensk tilhøre begrepet *nordskandinavisk*, mens dansk vil tilhøre *sørskandinavisk* (jf. Torp, 1998).

Før vi går inn på likheter og forskjeller mellom de skandinaviske språkene, er det nødvendig å presisere hva vi viser til når vi sier dansk og svensk språk. I denne avhandlingen er det standardtalemålene i Danmark og Sverige⁶ vi tar utgangspunkt i når vi omtaler disse

⁶ I det svenske talespråket er det tre talemål som regnes som standardtalemål: finlandssvensk, skånsk og sentralsvensk. I denne avhandlingen er det sentralsvensk vi sikter til når vi skriver om det svenske talespråket .

språkene⁷. Standardtalemål vil si et talespråk som er basert på normer for hvordan talespråket bør være⁸.

2.2 LIKHETER MELLOM DE TRE SKANDINAVISKE SPRÅKENE

Først og fremst er det vesentlig å påpeke at det er mange likhetstrekk mellom dansk, norsk og svensk. Blant annet gjelder dette ordforråd, lydssystem og grammatikk (Delsing & Åkesson, 2005). Det norske og danske skriftspråket har relativt likt ordforråd, som er en naturlig følge av at landene var i union med hverandre i over 400 år. Også etter at unionen ble oppløst i 1814, stod det danske skriftspråket sterkt i Norge. Norsk og svensk har videre et lydssystem som er svært likt. Eksempler på fonologiske fellestrekk mellom norsk og svensk er fremre rullende r, skj-lyd og tykk l. Disse fellestrekkene gjelder først og fremst østnorsk. I både norsk og svensk finner man dessuten mange av de samme ordene, som uttales mer eller mindre likt innenfor begge språk (Torp, 1998). Det danske språket skiller seg derimot ut her, fordi uttalen ofte er svært annerledes enn den er i nordskandinaviske. Det norske språket befinner seg på mange måter i en mellomposisjon mellom dansk og svensk, både i talespråket og i skriftspråket. Unionstiden med Danmark har satt sitt preg på det norske skriftspråket. Skriftspråket bokmål, spesielt ordforrådet og skrivemåten, er sterkt preget av det danske skriftspråket, mens nynorsk kan minne mer om det svenske skriftspråket (Torp, 1998). Når vi retter fokus mot uttale, har det norske talespråket alltid hatt mer til felles med det svenske talespråket enn det danske. Grunnen til dette, hevder Torp (2004), er Norges geografiske nærhet til Sverige. Med tanke på de fonologiske systemene i de ulike skandinaviske språkene, er disse ganske like når det er snakk om antall vokal- og konsonantfonem. Innenfor hvert språk eksisterer det 16 felles konsonanttegn og ni vokalfonem. Videre har alle tre språkene noen ekstra fonem, som for eksempel det ekstra “ø-fonemet” i sørskandinaviske, som vi skal komme tilbake til (2.3.1). Når det gjelder realiseringen av det fonologiske systemet, er det store forskjeller mellom sørskandinaviske og nordskandinaviske. Dette kommer vi tilbake til i det neste delkapitlet der vi omtaler forskjeller mellom de tre skandinaviske språkene.

⁷ I filmene er det deltagere i bakekonkurransen som har dialekter som skiller seg fra standardtalemålet.

⁸ Et standardtalemål står derfor i motsetning til dialekter, fordi dialekter ikke har tilsvarende normer, og heller ikke bygger på et skriftspråk. Videre blir standardtalemålet ofte regnet som et prestisjespråk fremfor dialektene (Torp, 2004).

2.3 FORSKJELLER MELLOM DE SKANDINAVISKE TALESPRÅKENE

Til nå har vi presentert typiske likheter mellom de skandinaviske språkene. Nå vil vi se nærmere på noen typiske forskjeller mellom de tre språkene. Forskjellene vi vil konsentrere oss om finner vi innenfor fonologi og ordtilfang. Noen ganger vil forskjellene vi berører gjelde tilfeller der kun ett av språkene skiller seg fra de to andre. Morfologi⁹ og syntaks er områder vi ikke vil berøre i stort omfang, ettersom det ikke er store forskjeller mellom de skandinaviske skriftspråkene her, og fordi fokuset vårt er rettet mot talespråk. I mellomalderen var derimot den største forskjellen mellom de skandinaviske språkene å finne i morfologien. I moderne skandinavisk dreier forskjellene seg derimot mest om de fonologiske skillene.

2.3.1 FONOLOGISKE FORSKJELLER

Fonologisk sett skiller dansk seg fra både norsk og svensk. Det er også en utbredt oppfatning i Skandinavia at dansk talespråk er svært annerledes enn norsk og svensk (Torp, 1998:70). Et sentralt utviklingstrekk ved det danske talespråket, er at det har forandret seg kraftig gjennom de siste hundre årene. Det danske talespråket har fjernet seg betydelig mer fra urnordisk enn det norske talespråket. Samtidig har det danske skriftspråket ikke hatt en tilsvarende utvikling, slik at forskjellen mellom talespråk og skriftspråk er betydelig. Det svenske talespråket utvikler seg i retning av å nærme seg skriftspråket. Eksempler på dette er de svenske ordene *av*, *till* og *vid*, som nå blir uttalt slik de skrives, men som tidligere ble uttalt som *åv*, *te* og *ve* (Torp 1998: 78). Som vi ser er det store innbyrdes forskjeller mellom nordskandinavisk og sørskandinavisk når det gjelder avstanden mellom skrift og tale, og nettopp her ligger hovedgrunnen til skillet mellom disse to språkgruppene. Felles for det norske og svenske talemålet er altså den relativt nære sammenhengen mellom skrift og tale. I dansk derimot, er det som nevnt stor avstand mellom tale og skrift. I det følgende vil vi gå nærmere inn på ulike fonologiske trekk som skiller språkene fra hverandre.

⁹ Grunnen til at skillene i morfologien er mindre, skyldes stor danskspråklig påvirkning i hele Skandinavia. Av morfologiske forskjeller mellom norsk og svensk, er det sentralt å trekke frem at nynorsk og svensk har mye til felles. Mange nordmenn mener at nynorsk ligner mer på svensk enn bokmål. Bokmål har som kjent bare e-ending i komparasjon av adjektiv, mens svensk og nynorsk også har a-ending. Svensk er alene om å ha a-ending i bestemt form og flertall av adjektiv, for eksempel *fina* der nynorsk og bokmål bøyes *fine* (Torp, 1998).

Allerede i mellomalderen kom et tydelig skille til syne mellom sørskandinavisk og nordskandinavisk, nemlig reduksjon av trykklette vokaler i sør. Målmerket er viktig, fordi det er et av de fonologiske trekkene som utgjør hovedskillet mellom nordskandinavisk og sørskandinavisk. Gamle trykklette vokaler ble i sørskandinavisk enten reduserte eller apokoperte. Selv om reduksjon av trykklette vokaler også har foregått i nordskandinavisk, er vokalene likevel bevarte i flere ord enn i sørskandinavisk. Eksempelvis gjelder dette jamvektsordene¹⁰ i østnorsk, som for eksempel /væra/ og /værra/. Dessuten var det i mellomalderen at *stød* og tap av *tonem* ble utviklet, to språktrekk som er mest tydelig å finne i dansk. Stød er et typisk fonologisk trekk ved dansk. “Lydligt er stødet formentlig det enkeltfænomen, der særmærker dansk mest afgørende i den skandinaviske sprogfamilie.” (Cramer & Kirkegaard, 1996:68). Ifølge Otnes og Aamotsbakken (2006:194) får noen stavelser, noen lyder, “ein slags eksplosiv, støyaktig uttale”. Ofte forekommer “stødet” i enten enstavelsesord eller i bøyingsformer av enstavelsesord. Hensikten med stød er å skille betydningen mellom ord som kan høres like ut, for eksempel “mand”-”man” og “tanken” (bestemt form av “tank”)-”tanken” (bestemt form av “tanke”) (Cramer & Kirkegaard, 1996). Otnes og Aamotsbakken (2006) bruker også ordet “tank”-”tanken” til å eksemplifisere stødet, mens ordet “tanke”-”tanken” ikke inneholder stød-lyden.

I det norske og svenske språket finnes to ulike tonem, tonem 1 og tonem 2, noe som ikke finnes i dansk. Ifølge Torp (2004:58) vil tonem si “betydningsskillende tonegang”. Tonem er ikke spesielt utbredt i Europa¹¹, men finnes som sagt både i norsk og svensk. Tonemene i det norske og svenske språket antar man har en alder på 1000 år. Man tror at det danske talespråkets stød er utviklet av et eldre tonemsystem fra mellomalderen. Tonem i nordskandinavisk og stød i sørskandinavisk er altså noe som fonologisk skiller disse språkgruppene. Der det i det norske og svenske talespråket forekommer tonem 1, er det i dansk stød, for eksempel i ordet *bønder* (‘bønner). I ord med tonem 2-uttale i norsk og svensk er det i dansk ikke stød, for eksempel i ordet *bønner* (^bønnner).

Som beskrevet innledningsvis i kapitlet finnes det i utgangspunktet 16 konsonantfonem og ni vokalfonem i de tre skandinaviske språkene. I tillegg er det innenfor både sørskandinavisk og nordskandinavisk noen ekstra fonemer som er særegne for den enkelte språkgruppen. I dansk finnes blant annet et ekstra vokalfonem; /ø/, og når det gjelder konsonantfonem har dansk fonemet /ð/. Spesielt for nordskandinavisk er konsonantfonemet

¹⁰ Jamvektsregelen vil bli forklart nærmere i underkapitlet om dialekter.

¹¹ Steder hvor tonemer er svært utbredt er i Afrika og Øst-Asia.

/ç/¹². Av andre forskjeller, er det verdt å trekke frem realiseringen av de ulike fonemene og fordelingen på ordstoffet (Torp, 1998:67). Både dansk, norsk og svensk har vokalfonemet /a/ og konsonantfonemet /t/ og /k/, men de realiseres forskjellig. Et ord som kan vise dette er ordet “mat”. På svensk skrives det likt som på norsk, mens på dansk skrives det slik: “mad”. Disse forskjellige måtene å skrive ordet på er relativt like, men fonologisk sett realiseres ordene svært ulikt. Selv om både “mat” og “mad” inneholder fonemet /a/ blir ordet på svensk uttalt med en “mørk” og “å-aktig” a, mens det i dansk blir realisert på en mer “lys” og “æ-aktig” måte (Torp, 1998). Et annet eksempel der det samme fonemet har ulike varianter i dansk, norsk og svensk er i uttalen av vokalen *u*. Den danske uttalen av *u* er langt bak i munnhulen og kan høres ut som den o-lyden nordmenn og svensker har. Både den svenske og norske uttalelsen av *u* blir realisert i fremre del av munnen. Svensk har forskjell på sin korte-*u* og lange-*u*, der den lange blir uttalt mer fremme i munnen og mer rundet av, enn den norske. Den korte *u*-en til svenskene bærer preg av en blanding mellom norsk *u* og *ø*, og kan sammenlignes mer med danskenes uttale av *u* (Otnes & Aamotsbakken, 2006:192). Av de forskjellige eksemplene med fonemer, ser vi at de tre skandinaviske språkene har ulike realiseringer av disse.

Uttalen av *r* og bruk av retroflekser er andre viktige fonologiske forskjeller mellom de skandinaviske språkene. Et fonologisk særmerke i nordskandinavisk er utviklingen av kjedeforskyving av bakre vokaler og dessuten utvikling av tykk *l* og retroflekser. Den tykke *l*-en har utviklet seg fra enten norrøn *l*-lyd, som i de norske ordene “sol” og “plate”, og de svenske ordene “sol” og “gala”, eller fra den norrøne *rð*, i dag *rd*, som i de norske ordene “hard”, “bord” og “jorde”. “Retrofleks betyr tilbakebøyd og sikter til at tungespissen (apex) er bøyd bakover og berører gommene (alveoli).” (Hanssen, 2010:54). Retroflekser er en type konsonantfonem som forekommer spesielt i østnorsk, trøndersk og nordnorsk. Eksempel på retroflekser i østnorsk er *rt* og *rn*, som i uttalen av ordene “kart” og “bjørn” (Hanssen, 2010:54). Retroflekser er svært sjelden til stede i områder hvor det benyttes skarre-*r* i talemålet, som for eksempel på Sørlandet og i det danske talespråket. Skarre-*r* er en måte å realisere *r*-fonemet på. Mye tyder på at skarre-*r*’en oppstod i Paris på 1600-tallet. Den spredte seg derfra til tyske byer og videre til andre store byer som København, der den kom rundt 1780. Norske byer ble påvirket av dansk uttale på denne tiden og dermed også påvirket av skarre-*r*, som for eksempel i Bergen og Kristiansand. Grunnen til at det vokste frem og

¹² Det finnes flere konsonantfonem i nordskandinavisk, men disse er ikke å finne i hele området for nordskandinavisk.

utviklet seg i disse områdene, kan sees i sammenheng med den store internasjonale handelen som foregikk under dansketiden. I størstedelen av Norge brukes tungespiss-r. Samtidig har det siden 1900-tallet vært en tendens til at unge språkbrukere tar i bruk skarre-r i større grad enn før, og dermed utvider skarre-r området seg (Hanssen, 2010; Mæhlum m.fl, 2008). Altså er det i de skandinaviske språkene variasjoner i bruk av skarre-r. I det danske talespråket er skarre-r svært utbredt, mens i det norske og svenske talespråket forekommer det i noen dialekter. Blant annet gjelder dette en del sørlandske dialekter i Norge og dialekter i Skåneområdet i Sverige.. Når vi snakker om skarre-r i dansk uttale, kan vi også trekke frem r-påvirkningen og r-vokaliseringen i dette språket. Siden det danske talespråket har utviklet seg raskt fra skriftspråket, har ikke eksempelvis ordet “købe” like ortofon uttale som det hadde før. R-en påvirker den trykklette vokalen og det skjer et sammenfall.m. Altså vil alle ord i dansk som ender på -re, -rer, eller -rere ha samme lyd. I ord hvor det eksisterer /r/ i rotordet faller r altså bort. Dermed høres det nesten likt ut når en danske sier “lære”, “lærer” og “lærere” eller “mure”, “murer” og “murere” (Torp, 1998:88).

Det danske talespråket skiller seg også fra norsk og svensk i bruken av bløte konsonanter. Det danske språket er kjent for sine *bløde* konsonanter, altså lenisering. Som i noen norske dialekter, har det også i dansk foregått en lenisering av de norrøne lydene p, t og k. Dette vil si at p, t og k uttales /b/, /d/ og /g/ i mange ord. Leniseringen foregikk ved at ustemte lyder ble omgjort til stemte når de stod etter vokaler, for eksempel ble gate til /'ga:de'/. I Norge finner man eksempler på lenisering i området fra Arendal til Ryfylke, eller som Hanssen (2010:72) kaller det “den bløde kyststripe”. Man antar at det er kontakten som foregikk mellom Sørlandet og Danmark over Skagerrak på 1400- og 1500-tallet som er hovedgrunnen til dette fellestrekket mellom dansk og noen norske dialekter (Torp, 1998). Dessuten finner man også lenisering i deler av Sør-Sverige. I Danmark har leniseringen gått ett skritt videre enn den har i norsk og svensk. De bløte konsonantene har fra å være plosiver (lukkelyder) utviklet seg til å bli frikativer. Videre har noen frikativer også blitt vokalisert, eksempel fra Hanssen (2010:73): lø:k>lø:g>løy.

Utviklingen av monoftonger og diftonger er vesentlig å nevne når det gjelder forskjeller mellom det norske standardtalemålet, og dansk og svensk. “Det er ofte fremhævet som en af de store forskelle mellem norsk og dansk, at norsk har diftonger, hvor dansk har monoftonger” (Cramer og Kirkegaard, 1996:57). Dette gjelder i hovedsak monoftongering av de eldre fellesnordiske diftongene *ei*, *au* og *ey* (*øy*). I moderne dansk er det kommet inn mange nye diftonger, slik at det danske talespråket i realiteten har flere diftonger enn vi finner i det norske talespråket. Diftongene *ei*, *au* og *øy*, som er å finne i mange norske ord, er i det

danske og svenske talespråket monoftongerte til /e:/ og /ø:/. Som presisert tidligere, er det standardtale dette gjelder, og vi finner fortsatt diftonger i flere svenske områder, for eksempel i Nord-Sverige og på Gotland. Monoftongeringen er et sørskandinavisk fenomen, og man tror at utviklingen begynte i gammelsaksisk¹³ (Torp, 1998). Videre har monoftongeringen spredt seg til det svenske talespråket og, som vi etter hvert skal se, videre til noen østnorske dialekter. I sentralsvensk, som er det aktuelle talespråket i denne avhandlingen, regner man med at monoftongeringsprosessen var ferdig allerede i år 1000. Ordene “steinn” og “lauss” ble for eksempel nå uttalt “sten” og “lös” (Mårtenson & Fjeldstad, 1993).

Som sagt er det et kjennetegn ved det danske talespråket at det består av svært mange diftonger. Blant annet er mange konsonanter i dansk vokaliserte, slik at det har oppstått diftonger. Eksempler er ord som “bog” og “peber”, der g-en og b-en har blitt vokaliserte, slik at ordene har blitt diftongerte. Ordet “mad”, som ble omtalt tidligere (se kapittel 2.3.1), har også en “diftong-aktig” uttale ([að]) (Torp, 1998: 86). I dansk er det dessuten vanlig med diftonger i ord med -v, som “savne” og “støvle” (Torp, 1998: 86). Begge disse ordene med -v får i dansk u-diftong, som vil si at diftongen ender på -u (/au/, /æu/). Som eksemplene i dette avsnittet illustrerer er diftonger et utbredt språktrekk i dansk, og dansk er også det skandinaviske språket som består av flest diftonger.

2.3.2 LEKSIKALSKE FORSKJELLER

I det følgende vil vi presentere et annet område innenfor de tre skandinaviske språkene som kan skape utfordringer når man skal forstå et av dem. Selv om språkssystemet, altså morfologi, fonologi og syntaks, kan være svært likt, kan det bli problematisk å forstå hverandre hvis det er store forskjeller leksikalsk sett. Torp (1998) hevder at graden av likhet mellom ord i ulike språk er helt vesentlig for å forstå språket, og at det nettopp er leksikalske forskjeller som er hovedutfordringene for den innbyrdes skandinaviske språkforståelsen. I utgangspunktet har de skandinaviske språkene mange like ord, spesielt dansk og norsk på grunn av den felles unionshistorien. I svensk derimot, kan det oppstå en del misforståelser, fordi ordene tilsynelatende ligner på norske eller danske ord, men betyr noe annet. Et svensk ord som illustrerer denne type misforståelse er ordet “snygg”, som på svensk betyr fin/pen. På norsk finner man ordet “stygg” som ligner på “snygg”, men “stygg” har altså den motsatte betydningen. Det danske ordet “rar”, kan det også oppstå misforståelse rundt. Oversatt til

¹³ Eksempler er de norrøne ordene “steinn” og “auga” som i gammelsaksisk het “stén” og “óga”.

norsk betyr ordet “vennlig” eller “søt”, mens ordet i norsk språk betyr merkelig. Sier man imidlertid “rar” på norsk tilsvarer det ordet “konstig” på svensk (Mårtenson & Fjeldstad 1993:10 i Torp, 1998:107). Samtidig finner man i norsk og svensk flere like ord som også har samme meningsinnhold, som for eksempel småordene “liksom” og “altså” (på svensk: “alltså”) (Hasund, 2006: 96; Kotsinas, 1996: 89).

I det norske språket er rundt 30% av ordene importord¹⁴, primært fra latin, gresk, nedertysk, fransk og engelsk (Mæhlum m.fl, 2008:56). Det kan ikke unngås å nevne den nedertyske påvirkningen, når det snakkes om leksikalske endringer i de tre skandinaviske språkene. Etter svartedauden, rundt 1350, døde mange av de skriftkyndige i Norge. I 1380 kom Norge i union med Danmark og dermed ble det danske skriftspråket dominerende i Norge. Nordmennene beholdt altså det norske talespråket og de ulike dialektene, samtidig som de skrev på dansk. Etersom Danmark styrte Norge på denne tiden, ble dansk også administrasjonsspråket og dermed et prestisjespråk i Norge. I Danmark derimot var den tyskspråklige påvirkningen særdeles sterk, blant annet på grunn av de mange tyske embedsmennene i det danske hoffet¹⁵. Det tyske språket var i Danmark et prestisjespråk og ble dessuten brukt som et kommandospråk i hæren (Cramer & Kirkegaard, 1996). Dessuten var den middelnedertyske påvirkningen allerede stor fra 1300-tallet¹⁶ da hanseatene fikk stor økonomisk makt i Skandinavia som følge av handelsvirksomheten deres (Jahr, 1995). Dermed ble Skandinavia også påvirket kulturelt og språklig av hanseatene. Denne språklige påvirkningen er fortsatt tydelig i alle de skandinaviske språkene (Simensen, 1995) og eksempler på nedertyske importord i dansk er “bruge”, “handel” og “lykke” (Cramer & Kirkegaard, 1996:21). Svensk ble også påvirket av hanseatenes inntog i Skandinavia. Som i norsk og dansk fikk svensk også prefiksene “be” “för” og suffiksene “-het” og “-else”. Spesielt for det svenske språket er også den særlige påvirkningen fra det franske språket. Påvirkningen skyldes den store franske innvandringen på 16- og 1700-tallet. Blant annet ser vi spor etter denne innvandringen i de svenske ordene “glass”, “pjäs” og “ridå” (fransk “glace”, “pièce”, “rideau”). For dansker og nordmenn er et karakterisk trekk ved det svenske språket de mange franske importordene. Selv om det som nevnt er importord fra fransk også i de øvrige to skandinaviske språkene, er franske ord betydelig mer utbredt i svensk. Årsaken

¹⁴Importord er ord som ikke er arveord, altså ord som er importert fra andre språk og ikke arvet fra for eksempel norrønt. Vi bruker i avhandlingen termen importord om ord som er lånt fra andre språk, enten det er snakk om lånord eller fremmedord, et skille som ikke er uproblematisk (Sandøy, 1997: 12f).

¹⁵Spesielt i perioden 1648-1772.

¹⁶Den sentrale hansatiden var ifølge Jahr (1995) fra 1300-tallet-1400-tallet.

til den franske påvirkningen skyldes naturligvis den dominerende posisjonen det franske språket hadde på 1700- og 1800-tallet (engelsk har nå overtatt denne posisjonen). Også det danske og norske språket har hatt påvirkning fra fransk, men i motsetning til i svensk har påvirkningen kommet via tysk. I svensk ser man en mer direkte påvirkning fra fransk. For eksempel uttales endevokalen som er i skrivemåten til de franske ordene “dame”, “parade” og “medaille” slik i de norske importordene: /da:me/, /para:de/ og /medalje/. Disse endevokalene uttales ikke i moderne fransk (/dam/, /parad/ og /medaj/) og heller ikke i svensk (/da:m/, /para:d/ og /medalj/). Med andre ord følger det danske og norske talespråket en eldre fransk uttale (jf påvirkning via tysk), mens i svensk er uttalen mer preget av moderne fransk.

Engelskspråklig påvirkning i de skandinaviske språkene

Så langt har vi sett på importord i de skandinaviske språkene i et historisk perspektiv. Videre vil vi ta for oss den store påvirkningen engelsk har på de skandinaviske språkene i dag. Som nevnt er engelsk i dag det rådende språket både i Europa og på verdensbasis, og med den økende globaliseringen ser man at engelsk mange steder tar over for andre språk. I det norske språket finnes det mange engelske importord. Ser man bakover i historien, er det mange språk som har dødd ut nettopp på grunn av språklig påvirkning utenfra, men det er samtidig mange som har overlevd. Som vi presenterte tidligere ble det norske språket i mellomnorsk periode påvirket fra nedertysk, blant annet som følge av samfunnsendringer og behovet for å sette navn på dem. Likevel ble ikke språket vårt truet. Realiteten i dag, sett på verdensbasis, er imidlertid at noen få språk dominerer, først og fremst kinesisk, engelsk, russisk, spansk og hindi, mens det samtidig forsvinner mange språk hvert år (Sandøy 1996: 124). I Norge ser vi særlig den engelskspråklige påvirkningen innenfor domener som internasjonalisert næringsliv og høyere utdanning (Kristoffersen, 2011). Ettersom vi importerer så mange ord fra engelsk, blir det vesentlig å spørre om hvorvidt engelsk utgjør en trussel for det norske språket. Sandøy peker på to mulige utviklinger i denne sammenhengen. Enten blir det norske språket så påvirket av engelsk at det på sikt blir en engelsk dialekt, eller folk slutter å bruke norsk og skifter direkte over til engelsk (Sandøy 1996: 127). En avgjørende komponent når det gjelder denne utviklingen, er hvilke holdninger man har til det norske språket. Holdningene kan være med på å styre hvorvidt nordmenn begynner å snakke engelsk med hverandre, eller om engelsk blir mer brukt i utdanningsinstitusjoner eller innenfor andre områder av samfunnet (Sandøy 1996: 127). Selv om språket fortsatt er en viktig faktor som holder de skandinaviske

landene sammen, blir vi som sagt i større grad enn for 30 år siden påvirket av det engelske språket (Delsing & Åkesson, 2005). Nettopp språkholdninger er fokusområdet i avhandlingen vår, og vi håper å finne ut mer om ungdommers språkholdninger til de skandinaviske språkene. Vil elevene helst snakke på norsk med en dansk person, eller vil de legge om til engelsk?

Professor og lingvist Rolf Theil Endresen (2000:4) hevder at det norske språket ikke er truet av det engelske språket, noe han begrunner med at det norske språket blir snakket i et av de “minst fleirspråklege samfunna i verda”. Videre mener han at man ikke kan anse den engelskspråklige påvirkningen som noen trussel siden det norske språket dominerer omtrent alle områder i samfunnet. Hasund (2000) ser ut til å være enig med Endresen, og mener at faren for at det norske språket er sterkt truet av engelsk er overdrevet. Dette hevder hun blant annet på bakgrunn av at størsteparten av ordene i ungdomsspråket er norske. Selv om engelsk tar over innenfor flere domener i det norske samfunnet enn før, ser det altså likevel ikke ut til at det norske språket kommer til å dø ut i nærmeste fremtid.

I det skandinaviske ungdomsspråket, som er naturlig å studere når det gjelder engelskspråklig påvirkning (Hasund, 2006; Sandøy, 1997; Uri, 2011), blir dette synlig i slang og importord. UNO-undersøkelsen viser at 10-20 prosent av importordene i de skandinaviske språkene er engelske (Drange & Hasund, 2000). Eksempler på slike engelske importord er “nerd” (svensk nörd) og “cool” (Kotsinas, 1996; Torp, 1998). Selv om man finner igjen flere av de norske ordene i både dansk og svensk, er dansk slang mer forskjellig fra norsk enn den svenske slangbruken er. For eksempel tilsvarende de danske slangordene “sjov” og “skæg” det norske ordet “morsom”. Sjøv og skæg er ikke brukt så mye i det norske talemålet, sammenlignet med de svenske slangordene “kul” og “snut” (Torp, 1998:108). Torp (1998:108) forklarer årsaken til at nordmenn forstår de svenske slangordene bedre enn de danske, med at nordmenn kjenner til det svenske hverdagspråket bedre enn det danske, for eksempel gjennom massemedia. Også forskning gjort rundt slangord i dag viser at nordmenn, svensker og dansker bruker mange av de samme slangordene (Slangordboka, 2005; Slangordboka, 2006). 80-90% av alle slangordene i den skriftlige UNO-undersøkelsen er norske, danske, svenske, finske. Kotsinas (1996) har funnet ut at 15 prosent av svarordene i den svenske slangundersøkelsen er engelske importord. Både i Norge og Sverige utgjør nyere engelske importord 15 prosent av slangvokabularet. Mange av ordene er de samme, som for eksempel “nerd”, “crazy”, “party” og “babe”. Altså preger det engelske språket alle de skandinaviske

språkene også innenfor slang, og slangordene er ofte de samme i de tre landene. Likevel er det, som nevnt, flest slangord som kommer fra nasjonalspråket.

Omstaving av importord

Når det gjelder å importere fra andre språk, finnes det ulike måter å gjøre dette på. Ordet kan for eksempel tilpasses uttalen i låntagerspråket, eller uttales slik det gjøres i långiverspråket. Sistnevnte alternativ kan være et tegn på at ens eget språk mangler ord med tilsvarende meningsinnhold. I de skandinaviske språkene, er det i dansk minst omstaving av importord, mens det i norsk er mest. En vanlig metode å importere på i norsk, er å tilpasse ordet til norsk struktur. Eksempler på dette er at vi uttaler de engelske ordene “job”, “juice” og “generation” med /j/ og /g/. Videre tilpasser vi dem til norsk bøyingsstruktur, gjennom at vi sier “jobber” og ikke “jobs”. I dansk derimot, bevarer man heller den engelske bøyingsmåten ved at man sier “jobs” som på långiverspråket. At andre grammatiske strukturer blandes inn på denne måten, kompliserer det danske språket (Sandøy 1996: 126). Et annet eksempel på omstaving i norsk, er “sjåfør”¹⁷. I dansk og svensk skrives dette ordet nesten som i långiverspråket, henholdsvis “chauffør” og “chaufför”. Altså ser man at en del av de norske importordene har en mer ortofon og fornorsket skrivemåte enn for eksempel danske og svenske importord.

2.4 NORSKE DIALEKTER

Ettersom de tre skolene som blir tatt for seg i denne avhandlingen, ligger i tre ulike landsdeler, og forståelse av muntlig tale står sentralt i studien, har vi sett det fornuftig å presentere hver av dialektene som snakkes i områdene skolene ligger i. I denne sammenhengen er det først nødvendig med en nærmere definisjon av *dialekt* som begrep. Som tidligere beskrevet er dialekt en varietet som i likhet med språk varierer mellom geografiske områder. I et lingvistisk perspektiv omfatter dialektbegrepet riktignok mer enn geografisk talevariasjon som er det vi gjerne knytter begrepet til i dagligtalen. I tråd med Mæhlum og Røyneilands (2012) definisjoner, kan dialektal variasjon mellom geografiske områder betegnes som *geolekter*. Talevariasjon innenfor det samme geografiske område er enten *sosiolekter*, som har med sosial bakgrunn å gjøre, eller *etnolekter*, som har sammenheng

¹⁷ Opprinnelig fransk; “chauffeur”.

med etnisk tilhørighet (Mæhlum & Røyneland, 2012: 26). Selv om dialektbegrepet er sammensatt, er det *geografisk* talevariasjon vi primært sikter til når vi i det følgende omtaler de ulike dialektene som er sentrale i denne avhandlingen.

Selv om det er viktig å mestre skriftspråket, som er mer overordnet enn talemålet og felles for hele landet, er det likevel slik at talemålet utgjør *grunnlaget* for skriftspråket. Talemålet eksisterte lenge før skriftspråket ble innført. Det er det språket man møter og tilegner seg først, og ofte springer regler i skriftspråket ut fra talemålet, selv om dette også kan gå motsatt vei (Sandøy 1996: 18). Selv om man ofte forbinder dialekt med geografisk variasjon, er den også med på å karakterisere en gruppe mennesker. Vi plasserer folk i grupper ut fra dialekten, og dialekt henger derfor nært sammen med identitet. Ønsker man å identifisere seg med en annen gruppe, kan man nærme seg deres språk eller dialekt. Tilsvarende kan man ta avstand fra språket eller dialekten dersom man ikke ønsker å bli forbundet med denne gruppen.

2.4.1 OM DE TRE DIALEKTENE SOM INNGÅR I UNDERSØKELSEN VÅR

Som forklart i metodekapitlet har vi, av forskningsetiske hensyn, begrenset oss til å oppgi hvilket fylke de tre skolene som inngår i denne undersøkelsen ligger i. Dermed er det tradisjonelle dialekttrekk i Østfold, Møre og Romsdal og Aust-Agder som vil bli beskrevet, selv om det fins store dialektale variasjoner innenfor disse fylkene. Ikke minst finner man store forskjeller mellom dialektene i Møre og Romsdal, og mellom dialektene i innlandet og kyststrøkene i Aust-Agder. Selv om det innenfor hver av disse dialektene er en rekke særmerker man kunne skrevet mye om, har vi, av plasshensyn, vektlagt det vi vurderer som de mest sentrale dialekttrekkene. Til tross for at en dialekt kan beskrives ut fra karakteristiske målmerker, kan man like gjerne gjenkjenne en dialekt ved at den “mangler” målmerker. Dermed kunne en del av trekkene som vil bli beskrevet i det følgende, blitt nærmere definert under hvert dialektområde. Etersom vi ser det unødvendig å gi en dypere definisjon av et dialekttrekk mer enn én gang, vil Østfold-dialekten få størst plass. Det er under beskrivelsen av denne dialekten at målmerkene presenteres først, og noen av disse målmerkene er også blant kjennetegnene ved de andre dialektene, enten fordi de inngår eller fordi de mangler.

Østfold-dialekten

Østfold som målområde inngår i det som kan betegnes som sørøstlandsk eller vikværsk. Vikværsk omfatter dialektene i kystområdene på hver side av Oslofjorden. Det vil si Østfold, Vestfold, nedre deler av Telemark og Buskerud. Et felles kjennetegn ved disse dialektene er at de stadig blir påvirket av oslodialekten (Mæhlum & Røyneland, 2012). Tradisjonelle målmerker innenfor det vikværske dialektområdet er kløyvd infinitiv, tykk l, trykk på første stavelse i mange ord og retroflekser. Disse trekkene er alle å finne i Østfold-dialekten. Samtidig har Østfold-dialekten noen trekk som er helt særegne for Østfold som område, som for eksempel den tradisjonelle uttalen av nektingsadverbet “ikke”, /ente/ eller /inte/, og apikal L. Hvert av disse dialekttrekkene som vi nå har pekt på, vil bli nærmere beskrevet i avsnittene nedenfor.

Målmerket “kløyvd infinitiv” er resultat av jamvektsprosessen som foregikk i det norske talespråket i mellomnorsk periode, og er å finne i dialektene på Østlandet og i Trøndelag. Prosessen har ført til at en del verb i infinitiv får ulik endelse, enten -a-endelse, -e-endelse eller ingen endelse (apokope) (Mæhlum & Røyneland, 2012). I norrøn tid endte alle infinitiver på -a, som “vera”, “koma” og “spretta”. Verbene “vera” og “koma” er eksempler på norrøne ord med kort rotstavelse, som vil si at rotstavelsen inneholdt kort vokal pluss kort konsonant (i disse tilfellene e + r og o + m). Andre ord hadde lang rotstavelse, som innebar at rotstavelsen hadde enten lang vokal, lang konsonant (som “spretta” i eksemplene ovenfor) eller begge deler (Mæhlum & Røyneland, 2012: 33-34). Nettopp ved denne forskjellen ligger bakgrunnen for jamvektsprinsippet, som går ut på at de norrøne ordene med kort rotstavelse har beholdt a-endelsen, mens ordene med lang rotstavelse i dag har e-endelse (nå heter det “sprette”) eller ingen endelse (“å kjøp”). Man antar at ordene som har bevart a-endelsen i en periode har blitt uttalt med “jamn” vekt på både rot- og endestavelse, derav “jamvektsord”, mens ordene med ujevn vekt på disse stavelserne var “overvektsord” (Mæhlum & Røyneland, 2012). Jamvektsprosessen har også foregått i deler av Sverige (Torp, 1998), slik at det i noen svenske dialekter, som sveamål og norrländsk, heter “komma” og “fara”, men “kastä” eller “kast”(kasta). Foruten i noen svenske dialekter, er vokalreduksjon imidlertid ikke å finne i det svenske riksspråket. Derimot finnes det i det danske riksspråket (Papazian & Helleland, 2005: 45). I sørøstlandsk er jamvekt riktignok ikke like utbredt som ellers på Østlandet. Den trykklette a-vokalen i overvektsordene er ikke redusert på samme måte som i andre østlandske dialekter, slik at det heter /å veta, å såva, en beta, en påsa/ (Papazian & Helleland, 2005: 47). Helt sør i Østfold snakker man dessuten sørlig e-mål, et trekk som vil bli beskrevet nærmere når vi omtaler Aust-Agder som dialektområde.

I dialekter med jamvekt er også tykk l et vanlig målmerke. Slik er det også i vikværsk og i Østfold-området. Utviklingen går, generelt sett, riktignok i retning av at tykk l av norrøn *rð* stadig blir uttalt med r-lyd istedenfor tykk l, man sier heller “bo:r” (bord). Tykk l av norrøn l-lyd brukes dessuten ikke etter de fremre vokalene i, y og e, men etter ø, æ, a og å, altså de bakre, lave eller mellomlave vokalene (Mæhlum & Røyneland 2012: 36). I dialektene som har tykk l er det stort sett retroflekser, noe som også gjelder Østfold. Retroflekser finner man også i en del svenske dialekter, for eksempel i uttale av r-forbindelser i ord som “barn” og “fart” (Mårtenson & Fjeldstad, 1998: 23). Ved siden av tykk l, er et kjennemerke for Østfold-området at man bruker apikal L (apex, “tungespiss”) istedenfor laminal l (lamina, “tungeblad”) i ord som “ball” og “bolle”, altså der l-lyden kommer etter vokalene -a eller -o. I denne typen ord har man ellers i det vikværske området brukt laminal l. Som nevnt er det et kjennetegn ved de vikværske dialektene at de stadig er i påvirkning fra Oslo. Når det gjelder apikal L, ser man derimot at denne l-varianten er i ferd med å bre seg blant barn og unge i hovedstaden. Tykk l er ikke vanlig å finne i europeiske språk, med unntak av norsk og svensk (Hanssen, 2010).

Et annet kjennetegn som kan trekkes frem når det gjelder Østfold-dialekten, og som gjelder vikværsk for øvrig, er tonem 2-uttale av importord. Varianter som ’stasjon, ’dialekt og ’appelsin er eksempler på dette (Mæhlum & Røyneland 2012: 37). Mens disse ordene i andre dialekter uttales med tonefallet i långiverspråket, får de i tradisjonell Østfold-dialekt et mer “norsk” tonefall, gjennom at de får tonem 2-uttale. Også i svensk finner man en del ord som har tonem 2-uttale der man i norsk bruker tonem 1. Eksempler er ord som ‘er,fara, ‘er,känna og ‘er,sätta. Samtidig er det i noen ord omvendt (norske ord har tonem 2-uttale der svensk har tonem 1), som i de svenske ordene för’bud, för’bund og för’hör (Mårtenson & Fjeldstad, 2004: 47-48). Dansk har som tidligere påpekt ikke tonem 1 og tonem 2, men stød.

Uttalen av nektingsadverbet “ikke” bør også trekkes frem når det gjelder Østfold-dialekten. Mens den vanlige måten å uttale dette ordet på innenfor vikværsk nettopp er /ikke/, har man i Østfold tradisjonelt brukt variantene /ente/ eller /ette/ som nektingsadverb (Mæhlum & Røyneland, 2012: 58). Denne måten å uttale nektingsadverbet på er også å finne i det svenske talespråket. I tillegg bør uttalen av endelsene i bestemt og ubestemt form flertall av hankjønnsord nevnes. I Østfold uttales disse flere steder eksempelvis “bi:lær” og “bå:tær”, “bi:lane” eller “bi:læne”, “bå:tane” eller “bå:tæne” (Mæhlum & Røyneland, 2012: 58). På dette området kan Østfold-dialekten minne om en del vestnorske dialekter, der -ar og -ane-ender i flertall nettopp er et kjennetegn. I svensk kan vi også finne denne type endelser i flertallsending av substantiv, som for eksempel i ord som “hästar” og “backar”, nettopp fordi

det svenske skriftspråket, i likhet med nynorsk, har bevart såkalt fullvokal i endelser. I bokmål og dansk er vokalene derimot reduserte til -e(r) (Torp, 1998: 74).

Et siste dialekttrekk det er verdt å nevne hva angår Østfold-dialekten er monoftongering, som vil si diftongforenkling (se kap. 2.3.1). Dialekttrekket er ikke først og fremst typisk for vikkværsk, men følger heller en del av dialektene fra Østfold og nordover, som Hedmarken øst for Mjøsa og i Østerdalen. I likhet med mange andre målmerker i det norske talespråket, har monoftongering røtter tilbake i norrønt. Som vi presenterte tidligere er monoftongering resultatet av en utvikling som begynte i det danske talespråket, før det spredte seg videre til svensk og deler av norsk, deriblant Østfold-området (Mæhlum & Røyneland, 2012). Ord som tidligere hadde diftonger, som “stein”, “røyk” og “braut” blir i den tradisjonelle Østfold-dialekten uttalt “sten”, “røk” og “brøt” (Mæhlum & Røyneland, 2012: 54). Dermed er monoftongeringen et fellestrekk mellom Østfold-dialekten, og det danske og svenske talespråket (se kapittel 2.3.1).

Møre og Romsdal-dialekten

Møre og Romsdal-området regnes etter Mæhlum og Røynelands (2012) inndeling til dialektgruppen *nordvestlandsk*, som omfatter Sunnmøre, Romsdalen og Fjordane. Nordvestlandske dialekter tilhører det vestnorske målområdet, som omfatter dialektene fra Romsdal og sørover til Rogaland, altså de vestlandske dialektene, samt dialektene på Sørlandet, både Vest-Agder og Aust-Agder. I tillegg inkluderer området sørlige deler av Telemark. Det er blant annet mangel på jamvekt, mangel på tykk l og retrofleks, skarre-r og trykkplassering i fremmedord som er typiske trekk ved de vestnorske dialektene, og gjør at to av de sentrale dialektene i denne avhandlingen regnes til samme målområde (Mæhlum & Røyneland, 2012: 89). Som vi skal se, er det likevel flere vesentlige forskjeller mellom dialekten i Møre og Romsdal og dialekten i Aust-Agder.

Innledningsvis i dette delkapitlet om dialekter, påpekte vi at Møre og Romsdal som fylke er preget av store dialektale variasjoner. Særlig er det store forskjeller i talemålet mellom byene Molde og Ålesund, som ligger på Sunnmøre og i Romsdalen. Et eksempel er tykk l, som er vanlig i Romsdalen, men som ellers ikke særpreger nordvestlandet. Trekket ser heller ikke ut til å bre seg mot andre områder i regionen, og er ikke typisk for Ålesund-dialekten. I likhet med tykk l, er retrofleks et målmerke som primært har vært å finne i Romsdalen. Retrofleksene er imidlertid i ferd med å spre seg sørover til Sunnmøre, først og fremst i ord med r + s. For eksempel vil ordet “vers” da kunne få en retrofleks uttale.

Utviklingen er interessant, ettersom retrofleks uttale, som vi har vært inne på tidligere, gjerne følger dialektene med tykk l. Elevene ved skolen vi besøkte i Møre og Romsdal, har nettopp retrofleks, uten at de bruker tykk l.

Felles for dialektene i Møre og Romsdal er “nordlig e-mål”, som vil si at infinitiv og svake hunkjønnsord har e-endelse (å komme, ei jente). At det er e-mål i dette området er en konsekvens av at det i vestnorske dialekter aldri foregikk noen form for jamning, som er forklart ovenfor. Videre er rulle-r et kjennetegn ved dialektene i Møre og Romsdal, og her skiller de seg fra mange andre dialekter på Vestlandet. Skarre-r-en er ifølge Torp på full frammarsj i dialektene på Vestlandet og er å finne så langt nord som til Florø (Mæhlum & Røyneland, 2012). Et annet fellestrekk for dialektene i Møre og Romsdal er at tonem 1-ord uttales med høytone. For eksempel blir 'so:la uttalt med trykk på 'so:, før man går ned på en lavere tone. Også i svensk, er det i de fleste dialekter fallende inonasjon, som for eksempel i spørsmålet: “Vad är det?”. I en del dialekter vest i Sverige, er det derimot vanligere med stigende tonefall (som i østnorsk) (Mårtenson & Fjeldstad, 2007: 52).

Videre er det en del steder i Møre og Romsdal nært samsvar mellom skrift og uttale i konsonantkombinasjonene ld, nd, mb og ng. Ordet “kveld” vil for eksempel bli uttalt slik det skrives, og ikke assimilert til “kvell”, slik det uttales i mange andre norske dialekter (Mæhlum og Røyneland, 2012). Samsvar mellom skrift og tale kan knyttes til det svenske språket, der det i flere ord er vanlig med skriftnær uttale (Torp, 1998:78). Når det gjelder nektingsadverbet “ikke”, er det i Møre og Romsdal /iççe/ eller /icçe/ som er som er de tradisjonelle variantene. I byer som Ålesund derimot, har også “ikke” vært mye brukt. Dette er en utvikling vi også finner i andre vestlandske byer som Bergen og Stavanger (Mæhlum & Røyneland, 2012). I svensk er det som nevnt /inte/ som er det utbredte nektingsadverbet (Mårtenson & Fjeldstad, 2007).

Aust-Agder-dialekten

Det tredje og siste av de aktuelle dialektene i denne avhandlingen, Aust-Agder-dialekten, tilhører det sørlandske dialektområdet. I likhet med Møre og Romsdal-dialekten er Aust-Agder-dialekten en del av det vestnorske målområdet. Et spørsmål som kan diskuteres er om det sørlandske dialektområdet burde utgjøre en egen kategori, ettersom man finner flere trekk i sørlandsk som man ikke finner i andre dialektområder.

Spesielt for sørlandsk er store interne dialektforskjeller, til tross for at det er et lite område. Først og fremst går det her et skille mellom kystområdene og indre strøk. Et

fellestrekk for de sørlandske dialektene, og som dermed er et trekk ved Aust-Agder-dialekten, er sørlige e-mål. Norrøne a-ender har i e-målsdialektene blitt reduserte til -e, uansett kort eller lang rotstavelse (Mæhlum & Røyneland; Skjekkeland, 2005). Her heter det “å fare” og “å kaste”, og “ei vike” og “ei vise”. Dette er et dialekttrekk de deler med sørlige deler av Østfold (Skjekkeland, 1997:73 og 221). Som forklart i kapittel 2.3.1 er reduksjon av trykklette vokaler et sørskandinavisk fenomen. Altså har Aust-Agder-dialekten noen fellestrekk med sørskandinavisk og dansk.

Lenisering, altså “bløde” konsonanter, er et annet kjennetegn ved Aust-Agder-dialekten. Også dette trekket kan kobles til det danske språket, som nettopp er preget av lenisering. Lenisering finner man også sørvest i Sverige. Ofte forekommer de bløte konsonantene i Aust-Agder-dialekten i ord med lange vokaler, som for eksempel gate (ga:de) og tape (ta:be). Selv om dette er et karakteristisk trekk ved de sørlandske dialektene, særlig i kystområdene, ser man likevel en tendens til at konsonantene b, d og g er i ferd med å bli erstattet av p, t og k i urbane områder.

Et annet særpreg ved Aust-Agder-dialekten, så langt nord som til Risør, er skarre-r. I Risør-området er det retrofleks, og det er dermed ikke unaturlig at skarre-r-en stopper her, ettersom det er sjelden å finne skarre-r og retrofleks innenfor samme dialekt. Skarre-r er, som tidligere beskrevet, noe som særpreger det danske talespråket, og man finner det dessuten i dialektene sør i Sverige (se kap. 2.3.1). I kystområdene i Aust-Agder er det vanlig med r-farging av trykklett e. I alle trykklette er-ender blir e-en da farget av r-en, slik at e-en blir dratt i retning av en å-lyd. For eksempel gjelder dette konjunksjonen “eller”, som i en del sørlandske dialekter vil uttales “ellår”, og “jenter”, som vil uttales “je:ntår”.

Når det gjelder tykk l, er dette ikke et utbredt trekk i sørlandske dialekter. Dette er i tråd med at det heller ikke er vanlig med retrofleks her, siden dialekttrekkene tykk l og retrofleks som nevnt ofte følger hverandre (Mæhlum & Røyneland, 2012). Igjen ser vi en likhet mellom Aust-Agder-dialekten og det danske talespråket, der det heller ikke er tykk l. Elevene vi intervjuet hadde verken tykk l eller retrofleks, og snakket altså tradisjonell Aust-Agder-dialekt.

Dialekttrekkene vi har sett på, forteller at noen av dialektene har flere fellestrekk med det danske og svenske talespråket. Eksempler er nektingsadverbet i Østfold-dialekten som også er å finne i det svenske talespråket. Et annet eksempel er skarre-r, som er et fellestrekk mellom Aust-Agder-dialekten og det danske talespråket. Skriftnær uttale av ord¹⁸ er dessuten

¹⁸ Som nevnt er det i Møre og Romsdal-dialekten vanlig med skriftnær uttale av ord som i andre dialekter ofte blir assimilert. Et eksempel er ordet (som i mange dialekter blir assimilert til “kvell”).

vanlig både i Møre og Romsdal-dialekten og det svenske språket. Selv om hver av dialektene har flere fellestrekk med begge nabospråk, er det, slik vi ser det, Møre og Romsdal-dialekten som lingvistisk ligger lengst unna både dansk og svensk. Først og fremst skiller Møre og Romsdal-dialekten seg fra dansk og svensk når det gjelder intonasjon, som er det trekket som tydeligst skiller dialekter når man hører dem (Mæhlum & Røyneland, 2012: 29). Samtidig har de andre dialektene flere tydelige likheter med dansk (Aust-Agder-dialekten) og svensk (Østfold-dialekten) enn det Møre og Romsdal-dialekten har. At det er Møre og Romsdal-dialekten som ligger lengst unna det danske og svenske talespråket, henger naturligvis sammen med at området geografisk ligger lengst unna de to nabolandene (av de tre skolene), og er i ytterpunktet av det skandinaviske dialektkontinuumet (se kapittel 2.1).

2.5 SPRÅKSAMARBEID I NORDEN

Flere organer arbeider for et nordisk samhold. Foreningen Norden, som er en “ikke - religiøs, partipolitisk uavhengig” medlemsforening, har siden 1919 arbeidet for et sterkt nordisk fellesskap. De har 5000 medlemmer i Norge, og regner vi med deres foreninger i de nordiske landene samt de selvstyrte områdene, er det 50 000 (norden.no). De arrangerer blant annet Nordens dag og Nordens språkpris hvert år. I Foreningen Nordens handlingsplan fra 2014 står det at: “Foreningen Norden skal være en nordisk kulturbærer og pådriver for nordisk samarbeid.” (www.norden.no). Foreningens mål er altså å fremme kulturen i Norden og styrke det nordiske fellesskapet for innbyggerne i Norden.

I 1962 ble rammene for det nordiske samarbeidet nedfelt i *Helsingforsavtalen*, en juridisk bindende avtale mellom regjeringene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Målet er at de nordiske landene samarbeider både kulturelt, politisk, rettslig, sosialt og økonomisk, for å styrke og opprettholde det nordiske fellesskapet (Helsingforsavtalen, 1962). Et sentralt samarbeidsorgan mellom de nordiske landene er *Nordisk Råd* som er det offisielle nordiske samarbeidets parlamentariske organ, og bygger på retningslinjene fra Helsingforsavtalen. I Nordisk Råd sitter 87 folkevalgte medlemmer fra Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige, samt representanter fra Færøyene, Grønland og Åland. Rådet ble opprettet i 1952, som et resultat av ønsket om et sterkere samarbeid i Norden i kjølvannet av andre verdenskrig. (Norden, 2014). Ved siden av Nordisk Råd finnes *Nordisk Ministerråd* som ble opprettet i 1971. Nordisk Ministerråd er et samarbeidsorgan mellom regjeringene i

Norden. Rådet består av en rekke mindre enheter som tar seg av ulike politiske oppgaver. Eksempler er *Nordisk ministerråd for arbeidsliv* og *Ministerråd for likestilling* (Norden, 2014).

I tillegg eksisterer det instanser som arbeider for å styrke og sikre det nordiske språksamarbeidet. “Det nordiske språksamarbeidet har en lang historie som føres helt tilbake til 1800-tallet (St.meld.35 (2007-2008:240)”. Tidligere, i skandinavismen, var det mange som diskuterte om man burde ha ett språk i Skandinavia. Dette skjedde imidlertid ikke. Mange instanser har blitt satt i gang for så etter noen år å avslutte, for eksempel *Nordisk språksekretariat*. Dette sekretariatet måtte legges ned fordi man på bakgrunn av rapporten fra 1995 “Nordisk nytte”, mente at den hadde for lite gjennomslagskraft. Nordisk språkråd ble startet i 1997, men deres arbeid ble videreført til Nordisk ministerråd i 2003. Arbeidet med språkene i Norden skulle nå ligge under Nordisk ministerråds organ *Nordplus språk*. Nordplus har som mål for perioden 2012-2016 blant annet å styrke språkforståelsen mellom barn og unge i de nordiske språk¹⁹ og forsterke interessen for de nordiske språkene og kunnskapen om disse. De legger også vekt på å utvikle samarbeid om utdanning i Norden. I 2009 ble *Nordens Språkråd* etablert. Dette rådet er en ekspertgruppe som ligger under Nordisk ministerråd og skal ha som formål å forbedre og gi råd om barn og unges språkforståelse i Norden.

2.6 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi definert hva et nordisk språk er og hvilke språk som finnes i Norden. Vi har tidlig konsentrert oss om de tre skandinaviske språkene og sett på forskjeller og ulikheter mellom disse. Spesielt har vi rettet fokus på de fonologiske forskjellene, og vi ser at dansk uttale ofte skiller seg ut fra svensk og norsk uttale. Dette har som vi påpekte ovenfor, noe å gjøre med at det danske talespråket har endret seg raskere enn de andre skandinaviske språkene og dermed blir også skillet mellom skriftspråket og talespråket stort i Danmark. Videre har det norske talespråket og det danske talespråket blitt sterkt påvirket av nedertysk, mens svensk også i stor grad har blitt påvirket av det franske språket. Dermed kan vi finne ord i svensk som blir skrevet og uttalt på en helt annen måte enn i dansk og norsk.

I gjennomgangen av de tre dialektområdene som er relevante for avhandlingen vår,

¹⁹ Primært dansk, svensk og norsk

har vi sett på typiske trekk som skiller og karakteriserer disse. Vi har satt dialektene opp mot både det danske og svenske talespråket og sett hvilke forskjeller og likheter som finnes mellom disse. I dette komparative perspektivet mener vi at det er Møre og Romsdal-dialekten som har færrest likhetstrekk med dansk og svensk.

3.0 SENTRALE BEGREPER OG TEORI

I dette kapitlet defineres sentrale begreper vi bruker i avhandlingen. Kapitlet vil dessuten omfatte en presentasjon av tidligere forskning som er gjort vedrørende nabospråk. Presentasjonen av tidligere forskning har vi strukturert tematisk ut fra hvilke emner det har blitt forsket på innenfor nabospråk tidligere.

3.1 HOLDNINGER OG FORSTÅELSE

Dette delkapitlet vil dreie seg om hva begrepene *holdning* og *språkholdning* innebærer, samt hva *språkforståelse* vil si. Avhandlingen vår retter seg mot elevers holdninger til nabospråk samt nabospråksforståelse. Bakgrunnen for dette fokuset er blant annet at holdninger ofte har en innvirkning på hvordan man forstår et språk, i dette tilfellet nabospråkene dansk og svensk. I denne sammenhengen er det derfor relevant å definere begrepene holdning og språkholdning. For å definere begrepet språkholdning, må vi først se på ordet holdning. Studiet av holdninger har lenge vært et område av stor interesse innenfor mange forskningsfelt. Siden 1890-årene har holdninger blitt betraktet som en fundamental del i undersøkelser av menneskers væremåte. Spesielt innenfor sosialpsykologien har begrepet lenge vært sentralt, og det var dessuten på dette feltet de første holdningsundersøkelsene ble foretatt (Svartdal, 2013). Ordet holdning er mye brukt i dagligtalen og det finnes mange forskjellige definisjoner av begrepet (Venås, 1991). Holdningsbegrepet hører opprinnelig hjemme i psykologien og omhandler menneskers relasjoner til andre mennesker, samfunnet, fenomener eller lignende. Nedenfor følger forskjellige definisjoner av holdningsbegrepet:

Holdning, innstilling, i sosialpsykologien betegnelse for vedvarende beredskap til å reagere positivt eller negativt overfor spesielle objekter, ideer og verdier (for eksempel overfor kirken eller demokratiet). (snl.no/Holdning, 2012)

An attitude is an organized and consistent manner of thinking, feeling and reacting with regard to people, groups, social issues or, more generally, any event in one's environment. (Lambert & Lambert, 1964:67)

Having an attitude implies a readiness to respond in a gives consistent manner to a social object. An attitude implies that motives are aroused and action mobilized to approach or avoid the object. According to Roznow and Robinson (1967) the term attitude "denotes the organization in an individual of his feelings, beliefs, and predispositions to behave as he does". (Mann, 1969:108)

En holdning er etter Snls definisjon en innstilling til noe eller noen som kan være enten positiv eller negativ. Videre står det på SNLs sider at holdninger kan komme til syne i form av for eksempel menneskelige handlinger, meninger og oppfatninger. Selv om holdninger kan bygge på ervervet kunnskap, er holdninger ofte ubevisste og tilfeldige, eller påvirket av familie eller av andre signifikante personer (Mæhlum et.al., 2008; Papazian & Helleland, 2005). Sitatene til Lambert & Lambert og Mann viser at holdninger handler om å tenke, føle og reagere overfor andre mennesker/grupper eller annet. Ifølge Mann (1969) handler holdninger om å være beredt til å reagere på en konsekvent måte overfor et sosialt objekt. Venås (1991:241-244) sier at denne reaksjonen kan være basert på tre ulike komponenter: en kognitiv (tanke), en affektiv (følelse) og en konativ komponent (handling). Vi vil komme tilbake til disse komponentene senere i kapitlet.

Det finnes i dag to ulike hovedtilnærminger når det gjelder studiet av holdninger: den sosialkonstruktivistiske tilnærmingen og den sosialpsykologiske tilnærmingen (Lunde, 2005). Ut fra et sosialkonstruktivistisk syn er holdninger noe som oppstår i samspill med andre. Holdninger blir etter dette synet ikke sett på som noe som finnes i mennesket fra før av, men som noe som først skapes i samhandling med andre. Holdningene våre er dermed et produkt av andres uttalelser og handlinger. Motsatt er holdninger etter et sosialpsykologisk syn noe som eksisterer hos det enkelte individ. Dette betyr ikke at holdninger nødvendigvis er noe medfødt, men at det skapes *i* individet og ikke *mellom* individer, slik det sosialkonstruktivistiske synet hevder (Lunde, 2005).

Innenfor sosialpsykologien har det tradisjonelt vært to hovedtilnærminger når det gjelder holdningsbegrepet; den *behavioristiske* og den *mentalistiske*. Den behavioristiske tilnærmingen ser holdninger som noe synlig og direkte observerbart på et ytre plan. Tilnærmingen står i motsetning til den mentalistiske, der holdninger ligger i den menneskelige underbevisstheten og ikke kan observeres direkte. Holdningsbegrepet er etter den mentalistiske tilnærmingen mer komplekst enn i den behavioristiske. Innenfor den mentalistiske tilnærmingen består holdninger av tre ulike deler: en kognitiv, en affektiv og en konativ komponent. Disse tre delene utgjør *trekomponentmodellen*. Den kognitive delen omhandler de oppfatningene eller betraktningene holdningene er bygget på. Den affektive komponenten gjelder det emosjonelle planet hos mennesker, og handler om hvordan vi uttrykker positive eller negative følelser overfor et objekt. Den tredje komponenten er den konative (som gjelder menneskelige handlinger). Komponentene kommer til uttrykk gjennom reaksjonene overfor objektet holdningene våre er rettet mot (Agheyisi & Fishman, 1970:139). Altså er det slik at vi først oppfatter noe om et objekt eller et fenomen, for deretter å utvikle

følelser tilknyttet denne oppfattelsen. Deretter forbindes oppfatningen med følelsene til for eksempel en gjenstand eller person og utløser en handling. Handlingen er dermed basert på kunnskap og følelser, og blir dermed en holdning (Rosenberg, 1960 i Agheysi & Fishman, 1970). Selv om komponentene har ulike funksjoner, står de i et gjensidig avhengighetsforhold til hverandre, og det er ikke nødvendigvis så tydelig hvilken komponent holdningene springer ut av (Dahl, 2002:68-69). De ulike perspektivene innenfor holdningsbegrepet overlapper hverandre. I hovedsak er det likevel det sosialkonstruktivistiske perspektivet som ligger til grunn for forståelsen vår av holdningsbegrepet fordi vi tror holdninger er noe som påvirkes mellom mennesker.

3.1.1 SPRÅKHOLDNINGER

Hva er så *språkholdninger*? Begrepet språkholdninger er komplekst, og det handler om mer enn språk. De ulike assosiasjonene man har til et språk eller en dialekt er språkholdninger (Swann, Deumert, Lillis & Mesthrie, 2004: 17). Språkholdningene kan både være ubevisste og bevisste, og de er med på å skape et bilde av personen man snakker med. Det er først og fremst kulturelle og sosiale normer som ligger til grunn for utviklingen av språkholdninger. Språkholdningene bygger, i likhet med holdninger generelt, på ervervede holdninger fra signifikante personer man omgås i det daglige (Mæhlum et. al., 2008). Med begrepet til David Machin og Theo van Leeuwens (2005), *social styles*, hevder professor Nikolas Coupland (2007:1) at den verden vi lever i er full av sosiale stiler. I boka *Style. Language variation and Identity* skriver han om ulike språkstiler og måter å snakke på. Etter hans syn tilpasser vi språkbruken vår etter hvem vi snakker med, og dette har med språkholdninger å gjøre: “Dialects are evolving social styles and they can be read for their contemporary as well as their historical associations - associations with particular places (geographical dialects) and with particular social groups (social dialects).” (Coupland, 2007:2). De sosiale språklige stilene er redskap for språkbrukere til å skape mellommenneskelige relasjoner og til å tilpasse seg andre. Slike språklige stiler kan sammenlignes med det Akselberg (2008:135) kaller språklige registre. Ifølge Akselberg (2008) innehar enhver person forskjellige språklige registre som man tilpasser den sosiale situasjonen man er i.

Språkholdninger gjenspeiler de sosiale strukturene i samfunnet, og nettopp derfor er de sentrale å studere innenfor sosiolingvistikken. Dessuten presiserer Omdal (1982) at studier av språkholdninger også kan fortelle oss om endring og utvikling i språket. Avhengig av

hvilket fokus man har, er det mange måter å studere språkholdninger på. Man kan for eksempel studere holdninger til språk, holdninger til språkbrukere, eller holdninger til spesielle grupper av språkbrukere (Baker, 1992: 29). Etersom fokuset i avhandlingen vår er holdninger til nabospråkene dansk og svensk, er det det førstnevnte området som vil bli beskrevet nærmere i dette delkapitlet om språkholdninger. Samtidig er det relevant å undersøke holdningene til språkbrukerne ettersom språket er et sentralt karaktertrekk hos språkbrukeren (Garrett, Coupland & Williams, 2003:12 -13).

Språket har stor betydning i sosial samhandling, både hva vi sier og hvordan vi sier det, og det er noe av det vi legger mest vekt på når vi gjør oss opp et inntrykk av andre mennesker (Kristiansen, 1999; Mæhlum et. al., 2008). Vi knytter imidlertid assosiasjonene vi får til utenomspråklige variabler som geografi, kjønn og sosial tilhørighet (Kristiansen, 1999). Beskrivelsen av et språk kan derfor like gjerne være en beskrivelse av den som bruker språket. For eksempel kan beskrivelser av dialekter som “bondsk” og “morsomme”, fortelle hvordan man oppfatter personene som snakker disse dialektene (Sandøy, 1996). Garrett et. al. (2003: 12) stiller spørsmål ved hva språkholdninger kan føre til: “For example, do language attitudes lead to certain groups (such as speakers of regional dialects, speakers of minority languages) doing better or worse in the labour market, in health care, in the courts, in the educational system? (Garrett et.al., 2003:12).” Kan språkholdninger for eksempel ha innvirkninger på hvorvidt man vil lykkes i utdanningssystemet, arbeidslivet eller innenfor andre arenaer? Er det slik at personer som snakker dialekter eller språk som blir ansett som mer prestisjefylte, har større fordeler for eksempel på arbeidsmarkedet? Videre stiller Garrett et.al (2003) spørsmål ved hvilke konsekvenser det vil medføre dersom dette er tilfellet. Vil språk dø ut fordi språkbrukerne velger sitt eget språk bort til fordel for et mer ”akseptert” språk? Eller vil språkbrukerne tvert imot forsøke å verne om språket sitt og vise stolthet over det? (Garrett et. al., 2003).

Undersøkelser viser at mange har de samme holdningene når det gjelder språk og dialekter. For eksempel er det ikke uvanlig at den dialekten som snakkes der en bor eller nær der en bor, ikke vurderes positivt (Sandøy, 1996: 120). Dessuten finnes det utbredte stereotypier knyttet til ulike dialekter. I Swann et. al, (2004) defineres en stereotypi som følgende: “More generally, in the study of intergroup relations and language attitudes, the usual sense of ‘stereotype’ prevails - i.e. an uninformed and frequently culturally-biased overgeneralisation about subgroups (and their language or dialect) that may or may not be based on a small degree of truth (...) (Swann et. al, 2004: 298). Slike stereotypiske forestillinger må sees i sammenheng med den kulturen holdningene springer ut fra (Sandøy

1996:117). En *stereotypi* er ifølge Venås (1991:252) en “fastlåst oppfatning eller ein fordom som gjeld visse folk eller visse personrelevante tilhøve”. Videre påpeker han, som vi tidligere har vært inne på, at holdninger til språket er nært knyttet til holdninger til språkbrukeren. Holdningene til språkbrukeren kan ofte springe ut fra stereotypiske oppfatninger av personer med en type dialekt eller språk. Et eksempel på hvor sterkt slike stereotypier står, er en spørreundersøkelse angående språkholdninger utført på Tøyen og Frogner i Oslo (Strømsodd, 1979). Respondentene skulle selv fylle inn sine assosiasjoner relatert til ulike dialekter, uten at de fikk noen avkrysningsalternativer. Likevel viste det seg at mange av informantene brukte de samme beskrivelsene. For eksempel oppfattet en tredjedel av respondentene sørlandsk som ”blaud og mjuk”, og hele femti prosent anså trøndersk som ”morsom og artig”.

Altså har mange de samme holdningene når det gjelder språk og dialekter. Overført til undersøkelsen vår, er et relevant spørsmål hvorvidt det eksisterer slike stereotypiske holdninger til dansk og svensk? I forlengelsen av dette, er det viktig å se nærmere på hva slags type holdninger som eksisterer ettersom holdningene kan ha sammenheng med elevenes forståelse (Andersen, 2004). Torp (1998) understreker den nære sammenhengen mellom viljen til å forstå et språk og holdningene man utvikler til språket. At en person ikke forstår et språk kan ha en sammenheng med at det finnes en negativ holdning til språket hos denne personen, og dermed manglende vilje til å forstå språket. I kapittel 4 vil vi diskutere ulike måter å måle holdninger på.

3.1.2 SPRÅKFORSTÅELSE

Ettersom språkforståelse er et hovedtema i avhandlingen vår, er det nødvendig med en nærmere forklaring av begrepet. Hva innebærer det å *forstå* et språk? Betyr det for eksempel å kunne eller ha kjennskap til et visst antall ord i det aktuelle språket? Dummett (1993) hevder at en som evner å snakke et språk, men som ikke er klar over hva ordene betyr, ikke kan sies å kunne språket (Dummett, 1993, s. 95). I Skandinavia kan man noe forenklet si at tilfellet er motsatt av det Dummett (1993) poengterer. Selv om dansker, nordmenn og svensker snakker tre forskjellige språk, og ikke nødvendigvis kan *snakke* de andre skandinaviske språkene, har vi den unike muligheten at vi kan snakke på morsmålet vårt og fortsatt forstå hverandre.

Kurt Braunmüller, professor i germansk filologi, er en av dem som mener *semikommunikasjon*²⁰ er et beskrivende begrep for den skandinaviske språksituasjonen. Han

²⁰ Det var Einar Haugen som først lanserte begrepet *semikommunikasjon* på 1960-tallet (Haugen 1966).

peker på fem grunnleggende forutsetninger for en suksessfull semikommunikasjon: “nært språkslektskap, ekvivalent grammatisk system/grunnstruktur, men også ekvivalent maktforhold, noenlunde samsvar i ordforråd, samme innstilling til internasjonale kulturord og samtalepartnerens innstilling” (Braunmüller, 1998: 216). De fire første forutsetningene er *objektive*, mens samtalepartnerens innstilling er *subjektiv*. Det er for øvrig samtalepartnerens innstilling som er viktigst, hevder Braunmüller. Er ikke viljen til å forstå til stede, er det også lite sannsynlig at kommunikasjonen blir vellykket. Dermed ser man hvor nær sammenheng det er mellom holdninger og forståelse.

Språkforståelse kan studeres på ulike måter avhengig av hva som er målet. Torp (1998: 103) skiller mellom studiet av muntlig og skriftlig språkforståelse, studiet av rapportert ved siden av faktisk språkforståelse, og studiet av språkforståelse i en konstruert eller mer virkelighetsnær kommunikasjonssituasjon (Torp, 1998: 103). I kapittel 4 vil vi komme nærmere tilbake til de ulike måtene å forske på språkforståelse på.

3.2 TILPASNINGSTEORI

I kommunikasjon mellom nordmenn, dansker og svensker gjøres det tilpasninger for at samtalen skal fungere bedre. Dermed er det relevant å trekke frem tilpasningsteori. The interpersonal speech accommodation theory, på norsk “den språklige tilpasningsteorien”, er utviklet av sosialpsykologer, blant annet Giles, Coupland & Coupland (1991:7) og Giles & Smith (1979). Teorien er utviklet for å finne svar på hvorfor man i samtale med andre varierer språkbruken ut fra hvem man snakker med. Som språkbruker velger man i muntlig kommunikasjon enten å *konvergere* eller å *divergere*. Begrepet *konvergens* blir av Giles et. al (1991:7) definert slik:

Convergence has been defined as a strategy whereby individuals adapt to each others’s communicative behaviors in terms of a wide range of linguistic-prosodic-nonverbal features including speech rate, pausal phenomena and utterance length, phonological variants, smiling, gaze, and so on.

Ved konvergens tilpasser man seg altså samtalepartneren på mange forskjellige måter. Årsaker til konvergens kan være at man ønsker å vise nærhet og fellesskap til samtalepartneren. Man kan også konvergere for å markere avstand til en sosial gruppe.

Gjennom konvergens vil man oppleve følelse av aksept og felles holdninger med den man snakker med. Ettersom språkbruk er en form for sosial handling og språket er et verktøy for å markere sin identitet, kan man også velge å skape avstand til den man snakker med. Dette kalles å divergere, som betyr at man enten beholder språklige ulikheter, eller at man gjør den språklige avstanden enda større (Giles, et. al., 1991: 8-9; Mæhlum et.al., 2008: 112-116).

3.3 TIDLIGERE FORSKNING PÅ NABOSPRÅKSFELTET

Nå vil vi presentere tidligere forskning som er foretatt innenfor nabospråksfeltet. Forskningen vi har valgt å presentere i dette kapitlet omhandler følgende områder:

- nabospråkernes plass i ulike læreplaner
- lærere og elevers holdninger til nabospråk
- lærere og elevers forståelse av nabospråk

Presentasjonen av undersøkelsene vil være strukturert tematisk med fokus på de nevnte emnene ovenfor og vi vil bare presentere utvalgte resultater vi mener er relevante for undersøkelsen vår.

3.3.1 OM NABOSPRÅKERNES Plass I LÆREPLANER

Både Anniken Hotvedt Sundby og Lis Madsen har studert nabospråkernes plass i læreplaner. Sundby (2013) har i masteravhandlingen sin: “Det nordiske enhetsbygget - bestå eller falle? En undersøkelse av nabospråkundervisningen i norsk-, dansk- og svenskfaget på videregående skole “før og nå””, dessuten sett på læringsressurser, og i hvilken grad disse vier plass til nabospråksemnet. Madsen (2005) har sett på det nordiske perspektivets omfang i læreplanene i de nordiske landene i undersøkelsen: “Udredning angående sprogforståelsen i Norden og den nationale opfølging”. Læreplanene hun har undersøkt gjelder for nivåene grunnskole, videregående og lærerutdanning.

I Sundbys masteravhandling er hovedfokuset rettet mot hvilke faktorer som ligger til grunn for hvordan det arbeides med nordisk i skolen. Gjennom en historisk innfallsvinkel har hun studert det nordiske emnets plass i norske, danske og svenske læreplaner i løpet av de siste 40 årene. Fokuset er rettet mot likheter og forskjeller mellom planene når det gjelder

vektlegging av nabospråksemnet. Også Madsen har sett på de nyeste læreplanene, men ettersom hennes undersøkelse er fra 2005, er den tidligere norske læreplanen, L97, diskutert og ikke den gjeldende læreplanen, LK06, slik tilfellet er i Sundbys avhandling. Når det gjelder plassen det nordiske emnet har i skandinaviske læreplaner, har Sundby funnet at denne er beskjeden. Avhandlingen viser dessuten at den danske læreplanen kommer dårligst ut. I tillegg ser man at dette har endret seg over tid, ettersom det i alle landene er læreplanene fra 1970-tallet som har tildelt nabospråksemnet størst plass. Det er imidlertid ikke slik at emnet har fått mindre plass med hver nye læreplan. Med unntak av Danmark, har emnet fått større plass igjen i de siste læreplanene. I følge LK06 skal elevene for eksempel få innføring i emnet på et tidligere nivå enn før.

I likhet med Sundby, har Madsen valgt å undersøke de nordiske læreplanene, altså prinsippene bak undervisningen, og ikke hva som gjøres i praksis. Hun har undersøkt hvor ofte nordisk, Norden eller nordiske områder/land blir brukt i læreplanen, altså formuleringer som retter oppmerksomhet mot nordiske språk. I avhandlingen påpeker Madsen (2005) at det kan være en utfordring å finne ut hvordan nabospråkundervisning blir praktisert, ettersom lærere tolker læreplanene ulikt, og har forskjellige undervisningsmetoder. Hun finner at det er store forskjeller i vektleggingen av nabospråksemnet i de ulike læreplanene. For eksempel stilles det i den norske læreplanen for videregående skole (R94) konkrete krav til at elevene skal ha lest tekster på både norsk, dansk og islandsk. I den danske læreplanen for videregående er det derimot ikke tilsvarende krav til hva elevene skal lese av nordiske språk.

Hun konkluderer med følgende slutning: "Samlet set fylder det nordiske ikke meget i fagplanerne. Det er nævnt alle steder, men flere steder i utfordrigtende formuleringer" (Madsen, 2005:20). Dessuten presiserer hun at det er en stor utfordring å sammenligne læreplaner i ulike land, fordi de bygger på forskjellige prinsipper. Ifølge Madsen (2005) kan det se ut til at nabospråksemnet får økt fokus jo høyere i utdanningsløpet man kommer, men det er likevel store variasjoner mellom de ulike landenes læreplaner.

Sundbys og Madsens avhandlinger forteller først og fremst noe om intensjonen bak undervisningen og ikke om selve realitetene i klasserommet, ettersom det primært er dokumenter i de nordiske landene som er studert. Sundby hevder i likhet med Madsen at det er utfordrende å trekke direkte sammenligninger mellom ulike lands læreplaner. Av funn tilknyttet læringsressurser, viser Sundbys avhandling at i de norske lærebøkene som er studert, er det bare skjønnlitterære tekster i tekstsamlingene. Sundby ser dette som et interessant funn, ettersom sakprosa tekster ble likestilt med skjønnlitteratur i LK06. Et annet tankekors hun trekker frem, er at lytting til nabospråk er lite prioritert i de ulike

læringsressursene. INS-undersøkelsen (2005) viser at nettopp det å forstå talt nabospråk er en utfordring for elever. Denne problemstillingen er noe vi ønsker å finne ut av i undersøkelsen vår. I liket med Sundby, synes vi det er interessant at det ikke er lagt mer vekt på lytting i læreplanen (se delkapittel 1.2.1). For eksempel ville lytting vært gunstig for å bli bedre kjent med det danske språket, der det er stor avstand mellom uttale og skriftspråk.

Mette Kristin Østlie (2009) har også sett på omfanget av det nordiske perspektivet i skolen. I avhandlingen har hun konsentrert seg om den videregående skolen i Norge og sett på ulike læreplaner og læremidler for å se om det nordiske emnet har blitt “styrket” eller “svekket” i LK06. For å nå frem til målet sitt, foretok Østlie en kvantitativ spørreundersøkelse hvor utvalget bestod av norsklærere i videregående skole i ulike landsdeler i Norge, samtidig som hun så på læreplaner. Dessuten ville hun finne ut av hvilke holdninger lærere har til nabospråk og hvordan de underviser i dette emnet.²¹

Spørsmålene Østlie stilte lærerne var inspirert av Inger Aas (2000) sitt spørresskjema (presentasjon av Aas’ undersøkelse kommer nedenfor). Som følge av ønsket om å sammenligne med Aas’ undersøkelse, valgte Østlie å basere utvalget sitt på geografi.²² Et slikt geografisk fokus har vi også ønsket å benytte i avhandlingen vår, men med et mindre omfang, med tre skoler i tre ulike landsdeler. Resultatene til Østlie viser at lærernes vektlegging av nabospråk i norskundervisningen er lavere enn det læreplanen tilsier på alle nivåer i norsk videregående skole (Østlie, 2009). Likevel forteller Østlies konklusjoner at det nordiske perspektivet er styrket i dagens læreplan, noe som samsvarer med Sundbys funn. Blant annet skal elevene i dag møte nabospråk på et tidligere årstrinn enn det som har vært intensjonen i tidligere læreplaner, og på videregående nivå skal de blant annet ha kunnskap om de nordiske landenes språksituasjon og språkpolitikk. Dermed ser det ut til at det nordiske perspektivet ikke har blitt svekket i norske læreplaner siden Madsen foretok sin undersøkelse i 2005.

²¹ 119 lærere deltok i Østlies (2009) undersøkelse.

²² Fylkene Troms og Finnmark ble valgt ut fra nord, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal fra vest, Aust- og Vest-Agder fra sør og Østfold, Hedmark og Oslo fra øst. Fem spørreskjema ble sendt til fem skoler i hvert fylke, altså 225 skjemaer totalt. Av de 225 som ble spurt, valgte 119 lærere å delta, det vil si 53 prosent. Fra nord og øst var svarprosenten for øvrig på 60 prosent, som gir undersøkelsen større grad av validitet.

3.3.2 HOLDNINGER TIL NABOSPRÅKSUNDERVISNING

Ovenfor har vi presentert forskning vedrørende nabospråkenes plass i læreplanene. I det følgende vil vi redegjøre for forskning knyttet til hvilke holdninger norske lærere har til nabospråksundervisning. Ifølge Østlies undersøkelse (2009) anser 45 prosent av lærerne i videregående skole nabospråksundervisningen som vanskelig. Av årsakene til dette er det tidsmangel og uklar hensikt med emnet som er de største problemene. Manglende interesse hos både lærer og elever, faglig utrygghet og mangel på undervisningsressurser, er andre grunner som blir nevnt. Altså er det en sammenheng mellom lærernes holdninger til nabospråk og i hvilken grad de vektlegger emnet i undervisningen. Det er lærerne på Vestlandet og i Oslo som opplever flest utfordringer tilknyttet nabospråksundervisningen. Dessuten viser det seg at 60 prosent av lærerne som oppgir at de selv mangler interesse for nabospråksemnet, også har elever som sliter med motivasjonen for temaet. Dette er spørsmål som også vil være sentrale i avhandlingen vår. Østlie (2009) finner i tillegg at hver åttende lærer mener at det nordiske perspektivet er viet for mye plass i læreplanen for norsk, LK06. Særlig lærerne i vest mener emnet har for stort omfang i læreplanen. Lærerne herfra er også de som er minst tilfredse med nabospråksundervisningen de selv fikk. Disse funnene ser vi som relevante å ha med oss videre i undersøkelsen vår.

Østlies (2009) mål var som sagt å finne ut mer om holdningene til det nordiske språkfelleskapet og nabospråkene blant norske lærere i videregående skole. Hun konkluderer med at det skandinaviske språkfelleskapet står overfor noen utfordringer som ikke nødvendigvis lar seg løse gjennom det som er nedfelt i de skandinaviske læreplanene. Utfordringene hun fremhever er globaliseringen, internasjonaliseringen og at Norden i dag er i møte med mange språk og kulturer. De nordiske landenes ulike relasjon til EU trekker hun også frem som en utfordring og trussel mot språk- og kulturfelleskapet i Norden (Østlie, 2009:186)

I tillegg må vi, ifølge Østlie (2009), innse den utfordringen det er at stadig flere unge velger å bruke engelsk til fordel for morsmålet sitt i møte med nabospråkene. Nettopp det at engelsk er et prestisjespråk sammenlignet med de skandinaviske språkene, gjør det desto viktigere at det nordiske perspektivet står sterkt i de skandinaviske læreplanene med tanke på å bevare et skandinavisk språkfelleskap. Østlies (2009) avhandling viser dessuten at et flertall av lærerne i videregående skole synes nabospråksundervisning er viktig, men at engelsk er det som er viktigst å lære å forstå. Videre ser det ut til at lærerne i liten grad vektlegger dansk og svensk ulikt i undervisningen, men om det er slik i praksis kommer ikke

frem av undersøkelsen.

Riktignok viser avhandlingen til Sundby (2013) at det er flere svenske enn danske tekster i norske lærebøker. Dersom lærebøker ofte er styrende for norskundervisningen, kan det være at svensk blir tildelt mest aktivitet av de to nabospråkene. Dessuten mener lærerne i både Oslo, Hedmark, Østfold, Finnmark, Troms, Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane, ifølge Østlies (2009) undersøkelse, at det er av større betydning å forstå svensk enn dansk. På Sørlandet (Aust-Agder og Vest-Agder) derimot, er oppfatningen hos lærerne at begge språk er like viktige å lære om.

Aas (2000) forsket, i likhet med Østlie, på holdningene til nabospråk blant lærere. Hun hadde for øvrig et bredere perspektiv, ettersom hun forsket på holdninger hos lærerne i skandinavisk grunnskole i fire forskjellige regioner i Danmark, Norge og Sverige. Dessuten undersøkte hun hvordan lærerne behandlet nabospråksemnet i undervisningen.²³ I innsamlingsarbeidet sitt brukte hun både spørreundersøkelse og kvalitative forskningsintervju. Funnene fra undersøkelsen viser at flesteparten av lærerne behandler nabospråksemnet i undervisningen sin, men i liten grad. Om lag 70 prosent av lærerne oppgir at de underviser i nabospråksemnet en til to ganger i året. Den norske skolen ser ut til å ha mest nabospråksundervisning av de skandinaviske skolene.

For øvrig har blant annet interesse for nabospråk og forståelse av nabospråk hos den enkelte lærer en virkning på hvor mye de underviser i dette emnet (Aas, 2000). Aas (2000) fant ut at geografisk bosetning også er en avgjørende faktor for hvor mye lærerne underviser om nabospråk. Rundt en tredjedel av lærerne i undersøkelsen hennes vektlegger det ene nabospråket mer enn det andre i undervisningen, avhengig av hvilket språk de ser som mest nyttig å gi opplæring i. utfordringer i møte med nabospråksundervisning er ifølge Aas' undersøkelse (2000) tidsmangel, mangel på læremidler og manglende interesse hos elevene. Disse utfordringene fant som nevnt også Østlie. utfordringene lærerne i Østlies og Aas' undersøkelser peker på, blir relevante å se i sammenheng med hva lærerne i undersøkelsen vår sier, selv om utvalget vårt ikke er av tilsvarende omfang.

Videre mener Aas at IKT er et viktig verktøy i nabospråksundervisning for å skape engasjement og motivasjon hos elevene (Aas, 2000). Lektor Torben Mundbjerg (2014) sier i artikkelen "Den nordiske nil flyder..." at elevene trenger å lære nabospråk gjennom en autentisk innfallsvinkel. NiL (Nabosprog i Lærerudannelsen), som dekkes av Nordplus, jobber for å få mer motivasjon rundt nabospråksdidaktikken. De har satt i gang et prosjekt

²³ 421 lærere deltok i Aas (2000) undersøkelse.

hvor undervisere på lærerutanningene reiser rundt i Norden og underviser. På denne måten får studentene møte andre nordiske språk på forelesninger. Mundbjerg (2014:12) forteller at studentenes holdninger har blitt “utfordret og bearbejdet, og de har fået håndgribelige kundskaber og færdigheder som de kan overføre til nabosprogsundervisningen i grundskolen”. Han trekker frem et eksempel på en slik autentisk måte ved at lærerstudenter bruker Youtube eller Skype til å sende hilsener til andre nordiske studenter. Om grunnen til at nordiske ungdommer snakker til hverandre på engelsk kan komme av for lite nabospråksundervisning er noe han stiller spørsmålsteget ved.

En annen undersøkelse som tar for seg norsklæreres holdninger til norskfaget og ulike temaer innenfor dette faget, er gjort av. Språkrådet utførte i 2011 en undersøkelse knyttet til norsklæreres holdninger til faget og behandlet også deres holdninger til nabospråk som tema i norskundervisningen. Alle lærere på ungdomsskoler og videregående skoler i Norge fikk tilbud om å delta i undersøkelsen.²⁴ Blant funnene i studiet kom det frem at en stor prosent av de spurte lærerne opplever at kompetansen på nabospråksfeltet ikke er god nok. Flertallet mener at de bare i noen grad har tilstrekkelig kompetanse på området, mens 35 prosent av alle lærerne mener de har god kompetanse. Videre oppgir til sammen sju prosent av lærerne at de ikke har kompetanse innenfor nabospråksemnet. Over halvparten av deltakerne i spørreundersøkelsen mener dessuten at nabospråksundervisningen er mindre viktig enn sidemålsundervisning. Avslutningsvis mener vi et relevant funn fra Språkrådets undersøkelse er at mange lærere opplever at nabospråksundervisningen ikke blir ansett som viktig selv om emnet er tydelig nedfelt i læreplanen (Språkrådet, 2011).

Undersøkelsene vi nå har beskrevet, viser at man står overfor noen utfordringer når det gjelder nabospråksundervisning. Både Aas (2000) og Østlie (2009) finner at nabospråksundervisningen ikke blir prioritert godt nok. En hovedårsak til dette er at lærerne synes nabospråksundervisning er vanskelig, blant annet på grunn av faglig utrygghet. I tråd med dette viser Språkrådets undersøkelse fra 2011 at mange lærere synes de har dårlig kompetanse innenfor nabospråksfeltet. Resultatene fra disse undersøkelsene er nyttige å ha med seg når vi skal finne ut hvilke holdninger lærerne ved de aktuelle skolene i forskningsprosjektet vårt har til nabospråk og nabospråksundervisning.

²⁴ I alt deltok 463 ungdomsskolelærere og 1131 lærere på videregående i denne undersøkelsen.

3.3.3 UNDERSØKELSER OM HOLDNINGER TIL NABOSPRÅK OG NABOSPRÅKSFORSTÅELSE

Til nå har vi gitt en presentasjon av noen sentrale undersøkelser med en læreplanrettet tilnærming, og noen undersøkelser om holdninger til nabospråksundervisning. Disse undersøkelsene er i hovedsak bygget på kvantitative tilnærminger og inneholder store spørreundersøkelser til både lærere og elever. Vi vil i det følgende rette oppmerksomheten mot studier av læreres holdninger til og forståelse av nabospråk.

I undersøkelsen til Maurud fra 1976 finner han at dansk er det skandinaviske språket som er minst likt blant andre skandinaver. Et annet interessant funn er at også danskene selv oppfatter sitt språk som mindre pent enn det norske og svenske språket (Maurud 1976:155). INS-prosjektet konkluderer med at nordmenn er positive til svensker, og at vi i Norden er positive til å kommunisere med hverandre på vårt eget morsmål. Samtidig er det slik at vi har utfordringer med å forstå hverandre i Norden. Slik sett er vi positive til å snakke med hverandre på vårt eget morsmål, men likevel er det noen hindringer i en slik kommunikasjon.

Maurud utførte en undersøkelse av faktisk forståelse på midten av 1970-tallet. Han fant at det er det svenske talemålet som blir forstått best av de tre nabospråkene både hos dansker og nordmenn. Samtidig er det svenskene som har størst utfordringer med å forstå de andre to nabospråkene. Nordmenn forstår både skriftspråk og talespråk bedre enn svensker og dansker, ifølge Mauruds undersøkelse.

Mauruds avhandling om nabospråksforståelse er ikke den siste som er gjort på dette feltet. INS-prosjektet gjorde en større og mer omfattende undersøkelse av nabospråksforståelse i Norden på 2000-tallet. Resultatene er presentert og diskutert i rapporten *Håller språket ihop Norden?*. De finner, som også Maurud fant, at nordmenn er de som er best på nabospråksforståelse sammen med færingene. Dessuten viser *Håller språket ihop Norden?* at språket fortsatt holder Norden sammen, men ikke i like stor grad som da Mauruds undersøkelse. INS-prosjektet undersøkte også holdninger til nabospråkene ved å spørre deltagerne om å sette kryss i en av fem ruter, hvor det i den ene enden av skalaen var *fint* og i den andre *fult* (på norsk stygt). Graderingen er basert på såkalte Osgood-skalaer, som er skalaer der ytterpunktene i hver skala representerer to motpoler (Osgood, 1969). INS brukte slike skalaer for på best mulig måte å kunne sammenligne resultatene kvantitativt.

Undersøkelsen til INS fant at utvalget, nordiske ungdommer, var åpne for å bo i naboland og i engelskspråklige land. Generelt sett ville skandinaver helst flyttet til et engelskspråklig land. Når det gjelder holdninger til språk viser resultatene at nordmenn synes

svensk er et penere språk enn dansk. Verken svensker eller nordmenn oppfatter dansk som spesielt vakkert, og de mener også at dette språket er vanskelig å forstå. Likevel forstår nordmenn dansk bedre enn svensker, og nordmenn oppfatter svensk som ganske lett å forstå. Både dansker, nordmenn og svensker mener for øvrig at engelsk er finere enn skandinaviske språk. Undersøkelsen finner, ikke overraskende, at når man synes språket er fint, har man samtidig lettere for å forstå språket. Resultatene viser at ungdommene er gode til å vurdere egne språkferdigheter, ettersom vurderingen av ferdighetene stemmer overens med deres faktiske forståelse (Delsing & Delsing, 2005).

Professor i nordiske språk ved Universitet i Uppsala, Ulla Börestam Uhlmann, har også engasjert seg i nabospråksforståelse. Hun har forsket på hvorvidt personer i Norden forstår hverandre gjennom å studere ulike kommunikasjonsstrategier personer bruker når de møter en person fra Norden. Utvalget hennes i rapporten fra 1991: "Språkmöten och mötesspråk i Norden" bestod av personer fra 24 ulike nordiske møter. Personene fikk et spørreskjema som omhandlet deres erfaringer vedrørende språkforståelsen og eventuelle kommunikasjonsutfordringer i samtale med andre møtedeltagere fra Norden. 80 prosent av skandinaverne i undersøkelsen mener at de ikke gjør noe for å tilpasse seg samtalepartneren. Uhlmann (1991) fant i materialet sitt at nordmennene har flest positive erfaringer når det gjelder språkforståelse samt det å bli forstått. Danskene var de som opplevde å måtte tilpasse seg mest. For eksempel oppgir danskene at de i en samtale med en svensk person måtte bruke svenske ord for å gjøre seg forstått. Svenskene var de som i størst grad kunne snakke på sitt eget morsmål, og de gjorde dermed minst endringer for å bli forstått. Mange av deltagerne i undersøkelsen fra 1991 tror det å snakke tydeligere eller saktere i en kommunikasjonssituasjon, og dessuten forbedre nabospråksundervisningen i skolen, kan gjøre nabospråksforståelsen bedre (Börestam Uhlmann, 1991: 102).

Börestam Uhlmann har dessuten forsket på skandinavisk språkforståelse i autentiske samtaler i doktorgradsavhandlingen sin fra 1994: "Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar." Undersøkelsen var rettet mot skandinaviske ungdommer i alderen 18-25 år, og i de fleste av gruppene som ble studert inngikk en norsk, en dansk og en svensk person. I disse samtalene var Börestam Uhlmann interessert i å studere ulike kommunikasjonsstrategier og tilpasningsstrategier.

Börestam Uhlmanns funn er at nordmenn er de som tilpasser seg mest i møte med andre skandinaver. Nordmenn tilpasser seg spesielt i møte med andre svensker. I samtaler mellom dansker og svensker ser hun at kommunikasjonen er mer symmetrisk enn mellom nordmenn og for eksempel svensker. På denne måten nærmer dansker og svensker seg

hverandre mer i språket, mens når nordmenn er i samtale med skandinaver står de for den største tilpasningen. Mæhlum et.al (2008:20) poengterer at graden av å forstå har stor sammenheng med hvilke språkholdninger man har og hva personer faktisk “vil” forstå. Nordmenn er mer vant til å høre svensk gjennom media eller norsk radio (hvor det finnes svenske radioverter)²⁵, og de er vant til å tilpasse seg i et større dialektmangfold enn det svensker er. Dermed har de mindre problemer med å forstå svensk enn hva svenskene har med å forstå norsk. Altså er viljen til å forstå sentralt i en nabospråkskommunikasjon, og nordmenn har en positiv innstilling til å forstå svensk (Torp, 1998: 112).

Professor i skandinavisk språkvitenskap ved universitetet i Groningen, Nederland, Charlotte Gooskens har undersøkt språkforståelse mellom skandinaver og i sammenheng med lingvistiske forskjeller i de skandinaviske språkene. Hun peker på tre avgjørende faktorer når det gjelder den interskandinaviske språkforståelsen:

Den interskandinaviske sprogforståelse kan forventes at afhænge af tre faktorer: a) holdning over for landets sprog og dets indbyggere (attitude), b) erfaring med sproget gennem f.eks. medierne eller personlig kontakt, c) lingvistisk afstand mellem sprogene. (Gooskens, 2006:101)

Disse tre faktorene ser hun på når hun studerer noen av resultatene fra INS-prosjektet. Relevante funn fra undersøkelsen hennes er at det på et generelt plan er liten sammenheng mellom holdningsvariabelen og deltagerens forståelse. Når det derimot gjelder vurdering av et språk som fint eller stygt, er det ofte slik at man forstår det språket man synes er fint og tilsvarende har utfordringer med forstå det språket man synes er stygt:

It is possible that the subjects tend to make a greater effort understanding a language which they find beautiful, but it could also be the case that they find languages which are easy to understand beautiful. Furthermore, there could be one or more intervening variables (Gooskens, 2007: 106).

Det er altså uklart hva som er årsak og virkning når det gjelder sammenhengen mellom vurdering av språk som fint/stygt og språkforståelse (Gooskens, 2007: 106). En slik uklar sammenheng mellom årsak og virkning er det for øvrig ikke når det gjelder språklige likheter og forståelse. Med unntak av sammenhengen mellom oppfatningen av et språk som fint/stygt og hvorvidt man forstår språket, finner Gooskens (2007) som nevnt ingen tydelig forbindelse mellom holdninger og forståelse av språk. Derimot er det en klar sammenheng mellom fonetiske likheter mellom språk og språkforståelse, i form av at man forstår et språk som ligner morsmålet sitt (Gooskens, 2007: 107).

²⁵ Torp, 1998.

Gooskens har i avhandlingen “Internordisk sprogforståelse i et dialektperspektiv” (2006) studert hvordan dansker forstår de nordiske dialektene, samt forholdet mellom det lingvistiske i dansk og de testede dialektene. Utvalget fikk høre 18 ulike nordiske dialekter fremføre fabelen “Nordavinden og sola”. Lytteeksemplene ble deretter transkribert fonetisk for å regne ut avstanden til det danske språket. 351 københavnske elever i videregående skole deltok, og disse elevene skulle oversette hele fabelen ord for ord.

Resultatene fra denne undersøkelsen viser at det er store forskjeller når det gjelder hvilke dialekter deltagerne forstår. Det er ifølge Gooskens (2006) tydelig at danskene har like store utfordringer med å forstå jyske dialekter som diverse dialekter fra Norge og Sverige. Det er altså standardtalevariantene som forstås best. Gooskens mener at dette på den ene siden har en rent lingvistisk²⁶ årsak, mens det på den andre siden kan komme av at det er standardspråket testpersonene har hørt oftest og dermed kjenner best (Gooskens, 2006: 110). I denne sammenhengen er det relevant å påpeke at nettopp de nordligste dialektene blir dårligst forstått av deltagerne, noe som kan ha med avstanden til Danmark å gjøre. Videre presiserer Gooskens at det er en sammenheng mellom hvor god språkforståelsen er og hvor nært språket ligger fonologisk sett.

Når det gjelder språkforståelse, er det igjen relevant å se på Aas (2000) og Østlie (2009) sine avhandlinger, ettersom de har spurt lærere om dette. Som Inger Aas (2000) finner, er det muntlig dansk som er hovedutfordringen å forstå for norske lærere. Østlie (2009) bekrefter dette funnet i sitt studium. Når det gjelder å føle seg forstått, opplever de fleste lærerne å bli forstått bedre av engelskmenn enn av dansker og svensker. I lys av tilpasningstrategi velger de fleste norske lærere ifølge Østlie (2009) å “normalisere norsken”. Videre velger de å benytte danske ord, før de eventuelt går over til engelsk. Dette er et relevant funn vi vil ta med oss når vi skal diskutere funnene våre.

Forståelsen av de skandinaviske språkene blant norske lærere varierer riktignok geografisk. Lærerne som føler seg mest tilfredse med egen forståelse av nabospråk og engelsk, er Oslo-lærere. I alle de norske områdene som inngår i studiet til Østlie (2009), opplever lærerne at de forstår svensk i større grad enn dansk. De som synes svensk er vanskeligst å forstå, er lærerne i Troms/Finnmark, mens lærerne som selv opplever å ha størst problemer med å forstå dansk og engelsk, er de i Østfold/Hedmark. Felles for alle regioner er at man opplever å forstå i større grad enn å bli forstått. Dessuten forstår engelskmenn oss

²⁶ Standardspråket bygger på skriftspråket (Mæhlum, 2008), og man kan dermed “lese seg opp” på språket. En tilsvarende mulighet har man ikke når man skal lære en dialekt.

bedre når vi snakker engelsk sammenlignet med det dansker og svensker gjør når vi snakker norsk standardmål. Lærerne som opplever å bli best forstått, er lærerne i Aust- og Vest-Agder, mens lærerne i Østfold/Hedmark føler seg minst forstått (Østlie, 2009).

En annen undersøkelse som er verdt å trekke frem i forbindelse nabospråksforståelse er Beate Hogsnes Søgårds masteroppgave i nordisk fra 2008: "Interskandinavisk språkforståelse: En eksempelstudie fra yrkesopplæring i et skandinavisk reiseselskap". Søgård (2008) har sett på den interskandinaviske språkforståelsen i et skandinavisk reiseselskap og gjort en kvalitativ undersøkelse. Hun ville for det første finne ut hvordan språkforståelsen ville endres over tid i et reiseselskap med personer fra Skandinavia. For det andre ville hun finne nærmere ut av hvorvidt språkforståelse er basert på hvilke holdninger man har til det aktuelle språket. Resultatene hennes viser at dansker og svensker ofte har utfordringer ved å forstå hverandre og at nordmenn ofte tar rollen som "brobygger" (Søgård, 2008:129). Den danske uttalen var en kommunikasjonsutfordring som ble trukket frem av deltagerne. Videre viser funnene hennes at deltakerne som deltok på et reiselederkurs²⁷ forstod hverandre mye bedre etter kort tid. "Erfaring, det å daglig være eksponert for sine skandinaviske søsterspråk og venne seg til dem, hadde helt klart en positiv effekt på språkforståelsen" (Søgård, 2008: 129). Søgård (2008) poengterer også viktigheten av et skandinavisk identitetfellesskap som sentralt for motivasjonen til å forstå nabospråkene bedre, noe dette kurset la svært godt opp til. Ved at deltakerne ble bevisste på hvilke likheter og forskjeller de skandinaviske språkene har og hva man kan gjøre for å forstå hverandre lettere, ble også viljen til å forstå bedre. Dette gjorde også terskelen for heller å kommunisere på engelsk høyere. Som Søgård påpeker er gruppen hun har observert kanskje mer motiverte for å lære de skandinaviske språkene. Når de har meldt seg på dette kurset og vet hva det medfører av språklige forskjeller og utfordringer, er det naturlig å anta at de er motiverte. Altså viser Søgårds funn at holdninger til nabospråk, og til dansker og svensker, har mye å si for nabospråksforståelsen. Hun presiserer i tillegg at det ikke trenger å gå lang tid før man forstår språkene bedre.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi redegjort for sentrale begreper i avhandlingen og presentert tidligere forskning på nabospråksfeltet. Undersøkelsene vi har presentert, har ulike innfallsvinkler, der noen undersøker læreplanen og dens nordiske perspektiv, mens andre tar for seg nabospråksholdninger og nabospråksforståelse. Flere har funnet ut at nabospråk i skolen ikke

²⁷ Søgård (2008) observerte deltagere på et yrkesopplæringskurs for reiseledere i reiseselskapet My Travels.

er et tema som prioriteres høyt nok, og det blir interessant å se dette i lys av funne våre. Hvordan skal elevene se nytten av nabospråksundervisning, hvis læreren ikke verdsetter emnet, eller har lite kompetanse på feltet? At man gjennom å studere holdninger til språk, også bør studere holdninger til språkbrukeren, er noe vi ønsker å gjøre. Disse holdningene kan det være sammenhenger i mellom, som blant annet Søgård fant i avhandlingen sin. Denne avhandlingen ,samt de andre vi har presentert ovenfor, er relevante når vi går i gang med diskusjonen av funnene våre i kapittel 6.

4.0 METODE

I dette kapitlet presenteres metoden vi har brukt i denne avhandlingen. Vi ønsker som nevnt å undersøke følgende spørsmål:

- hvilke holdninger tiendeklassinger ved tre ulike skoler har til nabospråkene dansk og svensk
- deres reelle forståelse av nabospråkene gjennom noen spørsmål elevene får til en dansk og en svensk film

Først vil vi presentere begrunnelsen for valget av metoden, for deretter å beskrive gjennomføringen av undersøkelsen. Som betegnelse på tiendeklassingene som besvarte holdningsundersøkelsen og forståelsessundersøkelsen, veksler vi mellom *elever*, *tiendeklassinger*, *deltagere* og *respondenter*. Vi mener respondenter er et egnet begrep å bruke ettersom det ligger i ordet at det er noen som avgir et svar. Om personene vi intervjuet bruker vi enten *elever* eller *intervjuperson*. Til slutt i dette kapitlet vil vi rette et kritisk blikk mot metoden vi har anvendt, samt reflektere over hvordan undersøkelsen eventuelt kunne vært utført på en bedre måte.

4.1 METODEVALG

Ifølge professor emerita Tove Thagaard (2013:54) er forskningsdesign de retningslinjene som ligger til grunn for hvordan forskeren ser for seg å gjennomføre prosjektet. *Hva* som skal utføres, *hvem* som skal delta og *hvor* prosjektet skal foregå, er sentrale spørsmål det

må tas stilling til i utformingen av disse retningslinjene. Undersøkelsen vår skal rette fokus mot elevers holdninger til og forståelse av talespråkene dansk og svensk. Derfor kom vi i arbeidet med forskningsdesignet vårt frem til at vi ville benytte en kvalitativ tilnærming til forskningsmaterialet. Professor i sosiologi Aksel Tjora (2012) understreker at den metoden man velger ved et forskningsprosjekt må svare til de spørsmålene man ønsker å finne ut av. Derfor mener vi at kvalitativ metode som utgangspunkt passer best til formålet vårt; å oppnå en dypere innsikt i norske tiendeklassingers²⁸ holdninger til og forståelse av nabospråkene, og videre hva som kan ligge til grunn for holdningene og forståelsen.

4.1.1 KVANTITATIVE OG KVALITATIVE METODER

Hva er forskjellen mellom kvantitative og kvalitative metoder? En forenklet forklaring er at kvantitativ metode fokuserer tall og er av bredere skala. Kvalitative metoder går derimot i dybden og søker *forståelse* fremfor *forklaring* av et fenomen (Thagaard, 2013:17). Tjora (2012) definerer kvalitative metoder som en åpen samhandling mellom forsker og respondent. Han understreker samtidig viktigheten av at skillet mellom kvantitative og kvalitative metoder ikke må baseres på forenklete oppfatninger. Ettersom metodene er to hovedtradisjoner innenfor forskning, er det naturlig å se dem som motpoler. Selv om man har innsett at hver av metodene gir ulike muligheter, har det pågått en strid mellom forskere innenfor hver tradisjon, kjent som *positivismestriden*. Ved det ene ytterpunktet finner man det *positivistiske* synet, som sier at alt kan måles objektivt, og på motsatt side det *hermeneutiske* synet, som sier at ingenting kan måles objektivt fordi mennesker er subjektive av natur (Hermeneutikk, 2014; Thagaard, 2013:41-45). Thagaard (2013:41) forklarer den hermeneutiske tilnærmingen slik: “(...) legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer (Thagaard, 2013:41)”.

Det er likevel flere likheter innenfor begge tradisjoner. For eksempel finnes det egnede dataprogrammer for hver av metodene. En for unyansert sammenligning kan dessuten overskygge mangfoldet av muligheter hver metode gir. I likhet med Tjora (2012) mener Solheim (2002) at man må se på mulighetene innenfor begge forskningsmetodene. Som Solheim poengterer, fungerer metodene best når man bruker dem sammen. Hun begrunner dette med at en solid undersøkelse bør inneholde både

²⁸ Utvalget er begrenset, noe vi vil komme tilbake til etter hvert.

tolkning, forklaring og forståelse, og det er gjennom kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ metode man best oppnår dette (Solheim, 2002:91). Undersøkelsen vår er likevel basert på en kvalitativ tilnærming, ettersom vi ønsker å finne ut av elevers nabospråksforståelse og holdninger til emnet på et dypere plan.

Innenfor kvalitativt analysearbeid er det to sentrale tilnærminger; *induktiv* og *deduktiv* tilnærming. En induktiv tilnærming innebærer at man ut fra forskningsfunnene utarbeider ny teori, uten at man på forhånd har hatt spesifikke forventninger til hva man vil finne (Tjora, 2012:175). Motsatt arbeider man ved deduktiv tilnærming på et teoretisk grunnlag, og knytter teorien til empirien underveis i analysearbeidet. Ifølge professor Tone Kvernbekk (2002), er ikke inndelingen i induktiv og deduktiv metode helt uproblematisk. Klassifiseringen er for unyansert, mener hun:

[E]thvert forsøk på å definere vitenskap i termer av én av disse blir deskriptivt feil fordi vitenskap er et sammensatt og komplekst foretak, med mange typer resonnementer og mange typer aktiviteter. I praksis brukes ofte ulike former for kombinasjoner av induktiv og deduktiv tenkning. (Kvernbekk, 2002:28-29)

Ifølge Thagaard (2013) arbeider man i kvalitative analyser både induktivt og deduktivt. Samtidig som man utvikler ny kunnskap gjennom det deltagerne forteller, knytter man tidligere forskning til empirien sin. En tredje tilnærming, *abduksjon*, er i en mellomposisjon mellom den induktive og deduktive fremgangsmåten (Peirce, 1994:153; Thagaard, 2013:198). Forskeren beveger seg gjennom en abduktiv tilnærming i spenningsfeltet mellom teori og empiri. Det er en abduktiv tilnærming som har vært utgangspunktet for forskningsprosjektet vårt. På den ene siden ønsker vi å finne ut hvorvidt elever som geografisk sett bor nærmere nabolandene, forstår nabospråkene bedre enn elever som bor lenger unna. Samtidig er vi interesserte i å finne ut av hvordan holdningene til og forståelsen av nabospråk er blant de spesifikke tiendeklassingene som deltar i undersøkelsen. Vi vil komme tilbake til tilnærmingen vi har benyttet i kapittel 4.4., der vi beskriver undersøkelsen nærmere.

Selv om spørreskjema ofte benyttes innenfor kvantitativ forskning, er undersøkelsen vår likevel kvalitativ, ettersom spørreundersøkelsen ikke utgjør et stort nok omfang til at den kan betegnes som kvantitativ. Dessuten ønsker vi å gå dypere til verks ved å snakke med menneskene bak utsagnene, fremfor å analysere store statistikker på et videre plan.

4.1.2 METODER FOR Å MÅLE HOLDNINGER

Holdninger kan måles både direkte og indirekte. Ved direkte måling vil individet være klar over at holdningene måles, for eksempel gjennom intervju eller spørreskjema. Er det derimot en indirekte måling, vet ikke personen som observeres at holdningene studeres. “Matched Guise”-teknikken er et eksempel på en slik indirekte metode. Teknikken er vanlig innenfor den mentalistiske tilnærmingen, og anvendes for å undersøke den affektive komponenten. Utvalget har ved en slik forskningsmetode ikke blitt informert om at de blir observert. Respondentene får lytte til forskjellige varieteter, lest opp av samme person, uten at respondentene vet at personen er den samme. Deretter må de ta stilling til hva de synes om hver varietet gjennom å rangere dem på en skala (Garrett et. al., 2003:16). Med denne metoden blir respondentene “lurt” til å tro at det er personene, og ikke de språklige varietetene, de vurderer. Nettopp at respondentene blir lurt, er en del av kritikken som er rettet mot “Matched Guise”-teknikken.

I undersøkelsen måler vi holdningene direkte gjennom bruk av intervju og spørreskjema. Likevel vil spørsmål i intervjuene dreie seg om holdninger uten at dette kommer eksplisitt til uttrykk for intervjupersonen, som for eksempel spørsmålet “ville du helst bodd i Danmark eller Sverige?”. Både spørreskjema og intervju som metode for å måle holdninger, medfører noen utfordringer. Man risikerer at respondentene svarer det de tror er forventet eller det som er den generelle oppfatningen i samfunnet, og ikke det de faktisk mener. For forskeren er det viktig å være klar over denne risikoen. Risikoen kan resultere i at man ikke måler det man tror man måler ettersom det ikke nødvendigvis er respondentens reelle holdninger som kommer frem. Vi vil komme nærmere tilbake til spørreskjema og intervju som metode i kapittel 4.1.4 og 4.1.5.

4.1.3 MÅTER Å UNDERSØKE SPRÅKFORSTÅELSE PÅ

I studiet av nabospråk kan man på den ene siden forske på talemålsforståelse, og på den andre siden skriftforståelse. Som Torp (1998) nevner, er det talemål som oftest blir studert fordi det som regel er i muntlige situasjoner skandinaver møter nabospråkene. En måte å undersøke nabospråksforståelse på er å studere reell forståelse hos testpersonene.

Dette kan gjøres ved å teste ut hva personene forstår ut fra tekst eller tale. For eksempel kan man presentere en avisartikkel eller et radioprogram, og deretter stille spørsmål til hva testpersonene har forstått. Å studere forståelse på denne måten er tidkrevende, men gir et mer objektivt resultat enn *rapportert forståelse*²⁹. Rapportert forståelse vil si at testpersonene selv vurderer sine evner til å forstå nabospråkene. Dette krever mindre arbeid, men det blir tillagt større tolkningsrom for forskeren fordi man ikke vet hva eleven tillegger eksempelvis ordet “vanskelig”.

Dessuten kan man ifølge Torp (1998) studere hvordan nabospråskommunikasjon foregår i en mer virkelighetsnær kontekst. For eksempel kan det være å studere en tilfeldig, og ikke kunstig arrangert, samtale mellom skandinaver. I undersøkelsen vår studerer vi primært muntlig forståelse, både rapportert og reell, gjennom en kombinasjon av spørreskjema og intervju. I spørreskjemaet har vi derfor skrevet danske og svenske ord mest mulig lydner (eksempelvis gjelder dette det danske ordet “smuk” som vi har skrevet “smukk”).

4.1.4 SPØRRESKJEMA

Spørreskjema er en velkjent metode innenfor sosiolingvistisk forskning (Skjekkeland, 1987). Det finnes ulike måter å få spørreskjemaene besvart på, for eksempel gjennom telefonsamtale, eller “post enquête”³⁰. Vi har valgt å reise ut til skolene som er med i undersøkelsen og levere ut spørreskjemaene til elevene, for deretter å samle dem inn igjen når alle har besvart. For oss var det sentralt å se på fordeler og ulemper ved ulike metodevalg, for deretter å vurdere hva som ville være mest hensiktsmessig ut fra formålet vårt. Å bruke spørreskjema er, som tidligere nevnt, en direkte måte å studere språkholdninger på fordi respondenten er klar over at holdningene måles. Ulempen med spørreskjema er at man ikke nødvendigvis finner ut av respondentens ubevisste og “ekte” holdninger. Dessuten kan et spørreskjema ikke gi svar på respondentenes reelle språkforståelse, men bare gi en indikasjon på hva respondenten selv mener. Uansett vil man

²⁹ Et eksempel på en undersøkelse som fokuserer rapportert forståelse, er Mette Kristin Østlies (2009) masteravhandling: “Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole. Illusjon eller realitet?”. Hun spurte lærere om deres egenvurderte forståelse av nabospråkene.

³⁰ Det vil si at spørreskjemaene blir sendt i posten til utvalget. Utvalget besvarer spørreskjemaet og sender det tilbake.

gjennom et spørreskjema finne relevant informasjon, og skjemaet kan være et interessant supplement til studiet av reell språkbruk. Når vi i undersøkelsen har valgt en kombinasjon av spørreskjema og intervju, vil dette bidra til å avdekke holdningene nærmere, og dermed øke validiteten i undersøkelsen.

4.1.5 INTERVJU

“*Intervju* er en særlig egnet metode til å gi informasjon om hvordan personer som intervjues, opplever og forstår seg selv og sine omgivelser” (Thagaard, 2013:58). Intervju som metode kan gi oss et innblikk i elevenes forhold til egen nabospråksforståelse og holdninger til nabospråkene. Det finnes ulike typer intervju, og i denne avhandlingen vil vi benytte oss av dybdeintervju. Dybdeintervjuer skal først og fremst gi større innsikt i et tema. Gjennom uformell samtale deler intervjupersonen sine refleksjoner rundt det aktuelle temaet, og intervjueren stiller *åpne spørsmål* som oppmuntrer intervjupersonen til å fortelle fritt. Dybdeintervjuer er særlig egnet når man vet lite om et tema og respondentene er få (Tjora, 2012:104-105). Ved intervju som metode er man allerede i gang med analysen i intervjusituasjonen. I det videre analysearbeidet blir intervjupersonenes innflytelse begrenset ettersom de ikke har mulighet til å forklare seg slik de har i selve intervjusituasjonen (Thagaard, 2013: 120). Et viktig spørsmål i analysearbeidet blir hvordan intervjupersonenes stemme skal komme frem, samtidig som man bevarer deres anonymitet.

Intervjuet kan struktureres på flere måter og intervjuene våre vil være preget av å være semi-strukturerte. Det vil si at vi på forhånd har bestemt noen temaer vi ønsker å spørre elevene om, samtidig som vi setter av tid til eventuelle relevante temaer elevene tar opp underveis (Tjora, 2012). Vi har valgt å utforme en intervjuguide med ulike temaer. Innenfor hvert tema er det forskjellige spørsmål. De fleste er *åpne spørsmål*, og under disse har vi både *hovedspørsmål* og *oppfølgingsspørsmål*. Dessuten har vi i noen spørsmål valgt å konstruere en tenkt situasjon som intervjupersonen må reflektere over. Et eksempel er følgende spørsmål: “Hvis du hadde vært i Syden og det hadde vært ungdommer fra andre land i Europa der, også fra Skandinavia, hvem tror du at du hadde gått til?”. Selv om dette er et delvis lukket spørsmål, er det likevel en tenkt kontekst som kan hjelpe elevene til å reflektere over holdningene sine.

Avhengig av mål og problemstilling for forskningsprosjektet, må det tas stilling til hvorvidt man skal rette fokus mot personer eller tema. En personsentrert tilnærming fokuserer de involverte personene i prosjektet, enten enkeltpersoner eller grupper. Tilnærmingen står i motsetning til den temasentrerte, der hensikten er å utvikle ny kunnskap om ulike temaer gjennom informasjon fra respondentene. En nødvendig forutsetning ved en temasentrert fremgangsmåte er at man har samlet informasjon fra alle deltagerne om det aktuelle temaet. Da skjer det en rekontekstualisering av den opprinnelige teksten, siden den blir studert løsrevet fra den sammenheng den opprinnelig inngikk i, og relevant teori blir koblet inn (Thagaard, 2013:181). Ofte er det lønnsomt å kombinere en personsentrert og en temasentrert tilnærming. Dette kan medføre en dypere forståelse av de aktuelle temaene samt representantene bak dataene (Thagaard, 2013:188). Det er en slik kombinasjon vi har benyttet i analysen av intervjuene. Fokuset er på de ulike temaene innenfor holdninger til og forståelse av nabospråk, samtidig som intervjupersonenes kjønn og geografiske tilhørighet er sentrale komponenter.

Nettopp at konteksten kobles fra, er en innvending mot temasentrerte analyser. Det helhetlige bildet forsvinner, og fremstillingen blir for unyansert. Skal dette unngås, er det av betydning at man ser utsnitt fra det enkelte intervju i sammenheng med intervjuet som helhet (Thagaard, 2013:181). I en intervjusituasjon kan man dessuten ikke vite om intervjupersonen svarer ærlig eller svarer det intervjueren ønsker å høre. Derfor må vi ta dette i betraktningen når vi analyserer materialet. Det er i denne sammenheng relevant å trekke inn Bakhtin og hans teori om at all kommunikasjon er dialogisk. I sosiale situasjoner er man alltid preget av mottakeren, altså den man snakker med. Den andres stemme blir en del av vår egen stemme, og påvirker dermed hva vi sier (Bakhtin, 1986).

4.2 UTVALG

Vi vil nå presentere utvalget i undersøkelsen og hvilke valg vi har foretatt i utvelgelsesprosessen. I starten av prosjektet hadde vi et ønske om å besøke de tre landene i Skandinavia, for å undersøke holdninger til og forståelse av de skandinaviske språkene elever har på tvers av landene. For eksempel kunne det vært interessant å se nærmere på hvilke holdninger danske elever har til det norske talespråket. Gjennom samtale med

veileder fant vi ut at ønskene var for omfattende, og at det ville være mer egnet for en avhandling av dette omfanget å konsentrere seg om elever i norsk skole. Før vi bestemte oss for å velge ut tre ulike landsdeler, så vi for oss en skole i Oslo eller Buskerud blant de aktuelle skolene. Fordi vi i ettertid så at det ble for nærme Østfold, og at vi bare skulle ha én skole fra Østlandet, valgte vi heller å se mot de andre landsdelene.

Som tidligere nevnt ønsket vi å velge ut tre skoler i tre størrelsesmessig sammenlignbare byer. Fordi vi ønsket å gjennomføre en kvalitativ studie, kom vi frem til at den mest hensiktsmessige fremgangsmåten ville være å velge ut tre skoler i tre ulike landsdeler. Slik ville vi få tilfredsstilt ønsket om å sammenligne holdninger og forståelse i ulike geografiske områder. Bakgrunnen for at vi bare har valgt én skole fra hver landsdel, er først og fremst at vi ønsket et dybdeperspektiv fremfor en bredere og mer overfladisk undersøkelse. Derfor blir ikke funnene representative for landsdelen skolen ligger i, men resultatet kan fortelle noe om den enkelte skolen og kan tjene som et eksempel på en skole fra denne delen av landet.

I utvelgelsen av skolene var det viktig for oss å ha med en skole som geografisk sett ligger nærme Danmark, en skole som ligger i nærheten av Sverige, og en skole som ligger langt unna begge landene. I tillegg til geografisk nærhet, var et viktig moment at to av dialektene i de tre områdene vi besøkte (Østfold og Aust-Agder) har språklige likhetstrekk med henholdsvis dansk og svensk (se kapittel 2). Med kriteriene vi nå har nevnt som utgangspunkt, kontaktet vi dermed tre ulike skoler i tre forskjellige kommuner. Vi har valgt å bruke fylkene skolene ligger i som benevnelse, siden en av skolene ikke blir anonymisert hvis vi bruker kommunenavn. Derfor vil skolene bli omtalt som Østfold, Møre og Romsdal og Aust-Agder.³¹

Den første skolen vi bestemte oss for å oppsøke var en skole i en by i Østfold. At valget falt på Østfold, skyldes først og fremst at området ligger nærme svenskegrensen og at mange i dette området drar på "harrytur" til Sverige. Derfor kunne det tenkes at elever fra en skole i Østfold har gode forutsetninger for å forstå svensk. En tilsvarende tanke hadde vi om elever i Vest-Agder knyttet til forståelse av det danske talespråket. I Vest-Agder er det nær forbindelse Danmark som følge av ferjeforbindelsene mellom Kristiansand og Hirtshals. I byen vi opprinnelig hadde valgt i Vest-Agder, ble det imidlertid vanskelig å få en skole med på prosjektet fordi denne kommunen og byen allerede hadde mange prosjekter i gang ved skolene sine. Vi måtte derfor kontakte skoler lenger vekk fra sentrum. Etter

³¹ Vi kontaktet NSD for å søke om godkjenning vedrørende personvern. Saksbehandler ved NSD informerte at undersøkelsen vår ikke trengte dette.

å ha fått avslag ³²fra de fleste skoler i byen og kommunen vi først hadde valgt, kom vi frem til at vi heller måtte velge oss ut en annen by på Sørlandet. Gjennom samtale med veileder ble det naturlige valget for oss en av byene i Aust-Agder ettersom dette er nabofylket til Vest-Agder. Fra Aust-Agder er det heller ikke langt til forbindelsen med Danmark, og det er naturlig å tenke at elever her har en del kontakt med dette nabolandet. I Aust-Agder takket en skole ja til å være med på prosjektet.

Den tredje og siste skolen ligger i en by i Møre og Romsdal. Vi syntes det kunne være interessant å velge en skole fra dette fylket. For det første ligger området relativt langt unna både Danmark og Sverige. I tillegg ønsket vi i sammenligningen å holde oss til landsdelene som inngår i Sør-Norge. Det er selvfølgelig byer i andre vestlandsfylker man kunne valgt, men for oss ble det naturlig å velge Møre og Romsdal. Vi synes begge at dialektene i dette området har flere interessante trekk, og disse trekkene ønsket vi å knytte opp mot forståelsen av dansk og svensk.

I valget av skolene var et av kriteriene våre at skolen måtte være enten ungdomsskole eller en kombinert barne- og ungdomsskole. Bakgrunnen for dette var at vi ønsket å konsentrere oss om elever på 9. eller 10. årstrinn. Først kontaktet vi ungdomsskoler med en sentrumsnær beliggenhet, hovedsakelig av praktiske hensyn med tanke på bo- og reiseforhold. Da vi kontaktet skolene ringte vi først for å presentere oss og prosjektet vårt. Deretter hørte vi med dem om de ønsket en mer utfyllende mail, og hvis de ønsket dette sendte vi skolen den. I utgangspunktet tenkte vi å sende brev og mail til skolene og senere ringe, men etter hvert fant vi ut at det var mer effektivt å ta direkte kontakt over telefon. I en travel arbeidsdag er det ikke nødvendigvis enkelt å få kontakt med en rektor, noe vi også erfarte. Fremfor å sende brev eller mail, som vi vurderte som en mer tidkrevende prosess, ringte vi derfor rektoren ved den enkelte skole, i håp om at han eller hun skulle forhøre seg med norsklærerne. Dessuten er det rektor som må godkjenne et prosjekt av denne typen, og vi så det derfor mest hensiktsmessig og profesjonelt å benytte oss av denne fremgangsmåten.

Ved alle skolene fikk vi ønsket oppfylt om å ha 9. trinn eller 10. trinn med. Fra hver skole deltar to klasser, alle fra 10. trinn. At alle elevene i undersøkelsen er tiendeklassinger, opplever vi som positivt. Med dette har vi et bedre sammenligningsgrunnlag, både med hensyn til elevenes modenhetsnivå og hvilke kompetansemål de skal ha vært gjennom. På 10. trinn er elevene snart gjennom kompetansemålene i læreplanen (se kapittel 1.2.1), og det er derfor sannsynlig at de har

³² Ingen av skolene i den aktuelle byen hadde kapasitet til å delta i prosjektet på det tidspunktet vi kontaktet dem.

hatt undervisning om nabospråk. Ettersom tiendeklassinger er født innenfor samme årstall, er det minimale aldersforskjeller blant deltagerne. Aldersforskjell vil derfor ikke bli sett på som en variabel i avhandlingen.

Allerede i forberedelsene av prosjektet, så vi for oss ungdomsskoleelever som fokusgruppe. Denne gruppen er i stor grad mottakelige for endringer, og de utsettes stadig for påvirkning fra ungdomskulturens mote, slang og musikk. Dessuten har de muligens ikke utviklet den samme bevisstheten rundt formelle situasjoner som elever på videregående nivå. Videregående elever har hatt lenger tid på å modnes³³ og lære om hvordan man endrer rolle og språk ut fra hvem man snakker med. Derfor har vi vurdert tiendeklassinger som en gunstig aldersgruppe med tanke på å få “ærlige” svar i intervjuene. Som Thagaard poengterer, vil den situasjonen et intervju representerer, ha en innvirkning på intervjupersonen (Thagaard, 2013:95). Selvfølgelig er det mange ungdomsskoleelever som gjør dette også, men vi synes likevel det kunne være mer interessant å fokusere tiendeklassinger. Samtidig har INS-prosjektet undersøkt nabospråksforståelse hos elever i videregående skole, og vi tenkte det kunne være et nytt aspekt å undersøke holdninger til og forståelse av nabospråk blant elever i ungdomsskolen.

4.3 UNDERSØKELSEN

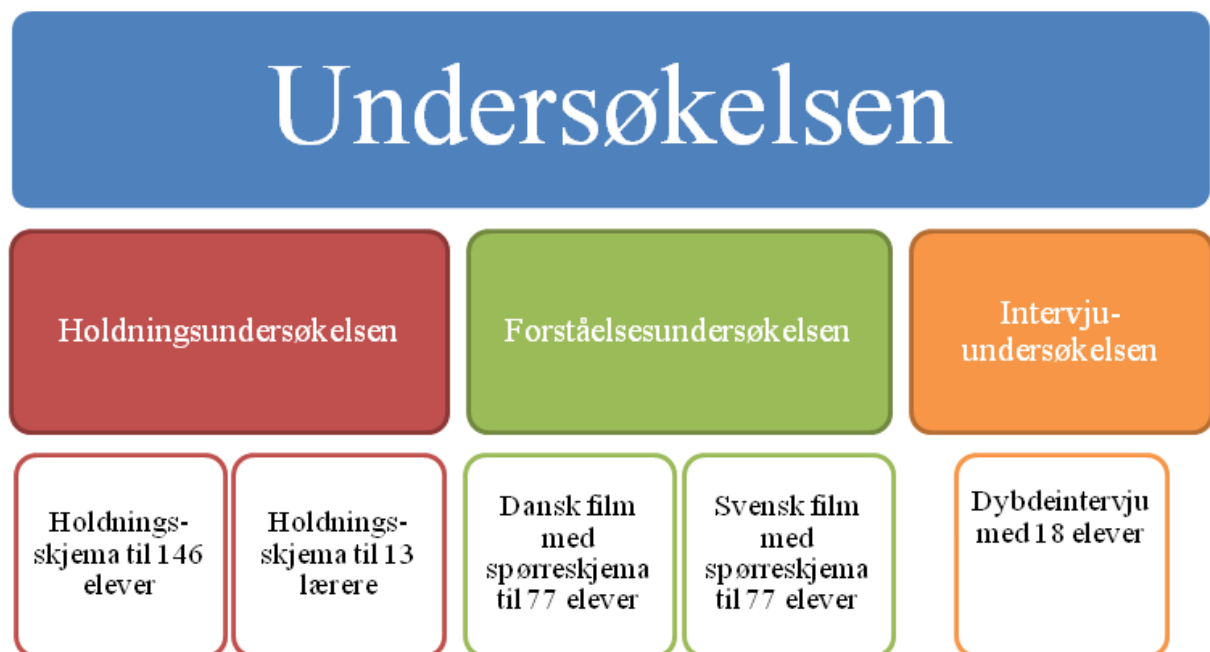
I det følgende vil vi gi en grundigere gjennomgang av metoden vi valgte. Som sagt har vi brukt en metode som har mange fellestrekk med kvalitativ forskningsmetode. Først vil vi skissere hvordan undersøkelsen er bygd opp. Deretter presenterer vi spørreskjemaet til *holdningsundersøkelsen*, og filmene og spørreskjemaene til *forståelsesundersøkelsen*. Avslutningsvis vil vi gi en nærmere beskrivelse av hvordan intervjuene ble gjennomført.

4.3.1 UNDERSØKELSEN I KORTE TREKK

Undersøkelsen består som nevnt av tre forskjellige deler. Vi har derfor valgt å gi dem ulike betegnelser i avhandlingen. Figuren nedenfor, figur 4.1, er en visuell fremstilling av de ulike delene. Den ene dreier seg om holdninger til nabospråk, og består av to forskjellige spørreskjema, det ene til elever og det andre til et mindre utvalg lærere.

³³ Selvsagt vil det være individuelle variasjoner både i ungdomsskole og i videregående.

Skjemaene inngår i det vi har valgt å kalle *holdningsundersøkelsen*. Antall respondenter i holdningsundersøkelsen er 146 elever og 13 lærere. Den andre delen, *forståelsesundersøkelsen*, omhandler muntlig forståelse av dansk og svensk. I denne delen får elevene se to filmer før de får utdelt et tilhørende spørreskjema til hver av filmene. Filmene varer i omtrent 20 minutter, og er et utdrag fra TV-programmene *Den store bagedyst* og *Hele Sverige bakar* som begge bygger på det samme konseptet. 77 elever deltar på forståelsesundersøkelsen. *Intervjuundersøkelsen* er den tredje og siste delen av undersøkelsen, og består av 18 elevintervjuer. Selv om intervjuene omhandler både holdninger til og forståelse av nabospråkene, har vi valgt å ha den med som en egen del.

Figur 4.1. (husk på hvordan vi skriver disse tallene og forklarer det). Undersøkelsen

I det følgende vil vi gi en nærmere beskrivelse av hver av de tre delene som er fremvist ovenfor. I tillegg presenteres ulike dilemmaer som oppstod underveis.

4.3.2 HOLDNINGSUNDERSØKELSEN

Holdningsundersøkelsen er den mest omfattende delen av prosjektet og består av to delundersøkelser. Den største av dem er rettet mot tiendeklassingene ved de tre skolene, og består av et spørreskjema om holdninger og forståelse. Som supplement til elevskjemaet utformet vi et spørreskjema til norsklærerne ved de ulike skolene. Holdningsskjemaet til lærerne er på størrelse med elevskjemaet når det gjelder antall spørsmål, men respondentene er langt færre. Nedenfor følger en nærmere beskrivelse av spørreskjemaene.

Holdningsskjemaet til elevene

Holdningsskjemaet er det spørreskjemaet flest elever skal besvare. I avhandlingen blir skjemaet omtalt som “holdningsundersøkelsen til elevene” eller “holdningsskjemaet”. Ved hver skole deltar to klasser, og dermed er elevantallet fra hver skole om lag 50. Målet med holdningsskjemaet er hovedsaklig å finne svar på hvilke holdninger de aktuelle tiendeklassingene har til dansk og svensk, og til dansker og svensker, samt hvordan de opplever sin egen forståelse av de to nabospråkene. Sosiolingvistisk forskning har nettopp vist at holdninger til land og folk påvirker holdninger til språk (Mæhlum m. fl., 2008). Holdningsskjemaet består av totalt 20 spørsmål, noen lukkede og noen åpne. Slik vil vi få forskjellige innfallsvinkler til analysen av datamaterialet. Vi har sett det som hensiktsmessig å ha lukkede spørsmål fordi vi i analysearbeidet lettere kan sammenligne de ulike skolene. I tillegg vil svaralternativer gi et godt overblikk, og tolkningsrommet ville bli mindre. På den andre siden har det vært av viktighet å stille spørsmål der deltagerne kan få skrive med egne ord og setninger (Kleven, 2002:148).

Vi tenkte det kunne være av interesse å se om deltagerne fra de ulike landsdelene kom til å bruke noen av de samme ordene eller uttrykkene. Et eksempel på et slikt spørsmål er: "Hvilket ord vil du beskrive talespråket dansk med?" Spørsmål av dette slaget vil gi et bilde av om det eksisterer utbredte stereotypier eller fordommer blant de aktuelle elevene. Dessuten gir slike åpne spørsmål et mer virkelighetsnært bilde enn et kryss i en rute. Avkryssninger gir bare et begrenset bilde av virkeligheten, ettersom det bare gir svar på det forskeren spør om. Spørreskjemaet er inndelt i ulike temaer. Disse er “møte med nabospråk på fritiden”, “holdninger til nabospråk”, “spørsmål om

talespråket”, “forståelse av nabospråk”, og “undervisning”. Hensikten med å dele inn i de nevnte områdene er at vi vil få frem ulike aspekter ved elevers holdninger til dansk og svensk og studere sammenhengen mellom disse.

Holdningsskjemaet til lærerne

Holdningsskjemaet til lærerne er tiltenkt norsklærerne ved de ulike skolene. I likhet med spørreskjemaet til elevene, er det inndelt i ulike temaer: “møte med nabospråk på fritiden”, “nabospråk og forståelse”, “holdninger til nabospråk” og “undervisning”. I alt inneholder lærerskjemaet 22 spørsmål der tre av dem har tilhørende delspørsmål av typen “hvis ja”. For eksempel har vi spurt lærerne: “Har du opplevd å måtte tilpasse deg den andre språkbrukeren i en muntlig samtale med en person fra Sverige, og til spørsmålet har de tre alternativer å velge mellom (se vedlegg). Svarer lærerne “ja”, skal de videre oppgi hvilken strategi de brukte gjennom å sette kryss ved ett av fire alternativer (se vedlegg). Noen av spørsmålene er de samme som i elevskjemaet, slik at vi kan sammenligne lærernes svar med elevenes. Samtidig har vi stilt lærerne noen spørsmål vi ikke har stilt elevene, for eksempel spørsmål som er rettet mot lærerrollen. Av samme grunner som er nevnt angående spørreskjemaet til elevene ovenfor, har vi i utformingen av skjemaet til lærerne valgt å inkludere både åpne og lukkede spørsmål. Et eksempel på et spørsmål der lærerne skal skrive med egne ord, er: “Hva syns du om dansker?”. Som med spørreskjemaet til elevene ønsket vi å se hvorvidt noen av lærerne ville bruke de samme adjektivene, ettersom dette kan fortelle hvorvidt det eksisterer forskjellige holdninger blant lærerne.

Spørsmålene med grader

I noen av spørsmålene i elevskjemaet og lærerskjemaet skal respondentene krysse av på en skala med fem ulike ruter. Graderingen er basert på såkalte Osgood-skalaer, som er skalaer der ytterpunktene i hver skala representerer to motpoler (Osgood, 1969). I tråd med INS-undersøkelsen har vi valgt vi å bruke femgraderte skalaer. Spørsmålene med Osgood-skalaer i undersøkelsen gjelder hva elevene og lærerne synes om dansk og svensk, om de synes det er fint eller stygt, lett eller vanskelig. Disse spørsmålene er inspirert av spørsmålene i INS-undersøkelsen, en undersøkelse som vi ønsker å

sammenligne funnene våre med. I etterkant av undersøkelsen vår har vi, som en del av analysearbeidet, gitt disse rutene numre fra 1 til 5, selv om de opprinnelig ikke hadde noen numre. Valget er gjort både av hensyn til leserens forståelse, og samtidig for å lette analysearbeidet gjennom å ha et kategoriseringssystem. Ved spørsmålene om respondentene synes dansk eller svensk er fint eller stygt, representerer tallet 1 “fint”, mens tallet 5 representerer “stygt”. Tilsvarende viser tallet 1 til “lett” og tallet 5 til “vanskelig” ved spørsmål om hvordan elevene og lærerne opplever at det er å forstå det danske og det svenske talespråket.

Åpne spørsmål

Ved siden av spørsmål med avkrysningsruter, skal både elevene og lærerne i noen deler av skjemaene skrive fritt. Blant annet har vi på et spørsmål til elevene bedt dem skrive hvilket ord de ville beskrive talespråket dansk med, og hvilket ord de ville beskrive det svenske talespråket med. I prosessen med å fremvise svarene har vi produsert såkalte *ordskyer*. Her vises alle elevenes svar, og de ordene som er mest frekvente, er størst og i midten av skyen. I tilfeller der ord ikke er stavet riktig, men der det er tydelig hva elevene har prøvd å kommunisere, har vi korrigert disse slik at de er skrevet riktig. Videre har vi i noen tilfeller omgjort ord som ser ut til å være skrevet på dialekt eller i retning av dansk eller svensk. For eksempel gjelder dette ordet “blaut” (som vi tillegger samme betydning som “bløt”) som vi har omgjort til “bløt” i ordskyen. Videre gjelder det for eksempel ordet “kartoffel”, som noen elever har skrevet som “katofla”, som ligner den danske uttalen av dette ordet. Rettelsene er gjort av hensyn til tydelighet overfor leseren.

4.3.3 FORSTÅELESUNDERSØKELSEN

Filmene

For å undersøke elevenes forståelse vil vi vise dem to filmer. Tidlig i utformingen av undersøkelsen bestemte vi oss, etter inspirasjon fra INS-undersøkelsen, for å bruke et underholdningsprogram. INS-undersøkelsen brukte TV-programmet *Vil du bli millionær* for tilsvarende formål. Vi ønsket imidlertid ikke å bruke det samme programmet som INS-

prosjektet. Vi ble raskt enige om å finne et program som elevene kjenner til her i Norge, men som også finnes i Danmark og Sverige, slik som *Vil du bli millionær*. På grunnlag av dette undersøkte vi ulike TV-programmer. For eksempel så vi både på det som på norsk heter *Sinnasnekkeren*, og på programmet *Luksusfellen*, fordi disse programmene finnes i de to utvalgte nabolandene.

Valget vårt falt på å bruke *Den store bagedyst* og *Hele Sverige bakar* til å teste elevenes forståelse. Programmet finnes også i norsk versjon; *Hele Norge baker*. Konseptet går ut på å finne ut hvilken av de utvalgte deltagerne som er den beste "amatørbakeren". Gjennom sesongen får amatørbakerne bryne seg på ulike oppskrifter, og i hver episode får de to utfordringer. To dommere med relevant kompetanse bedømmer programdeltagernes produkt. Deltageren som presterer dårligst på de to utfordringene ryker ut.

Grunnen til disse programvalgene var at da vi begynte å undersøke *Den store bagedyst* og *Hele Sverige bakar*, oppdaget vi at de ulike episodene som regel bestod av to tydelig adskilte deler. Dette anså vi som gunstig fordi vi eventuelt kunne vise elevene en naturlig avgrenset del av programmet. Inndelingen kommer av at hver episode omfatter to oppgaver bakedeltagerne skal gjennom. Dermed kunne vi velge å fokusere på én av disse oppgavene, og dette kunne muligens gi et helhetlig inntrykk for elevene.

Da bestemmelsen hadde falt på bakeprogrammet, kontaktet vi TV 4 og DR for å søke om tillatelse til å bruke episodene i forskningssammenheng. Begge kanaler ga oss lov til dette, og vi fikk tilsendt en DVD fra begge kanaler med episodene på. Det var viktig for kanalene å få denne DVD-en tilbakesendt etter endt forskningsarbeid. Episodene inneholdt ulike oppgaver, og antall bakedeltagere varierte. Filmen med få bakedeltagere ble den danske filmen siden det var en slik episode vi fikk tilsendt av DR. I tillegg fikk vi tilsendt en julespesial-episode, men vi valgte finale-episoden siden denne hadde en kontekst som var mer sammenlignbar med den svenske. Når det gjelder *Hele Sverige bakar*, fikk vi tilsendt en episode etter å ha spurt om dette over mail, og vi utformet dermed spørsmål til denne. I episoden er det med flere bakedeltagere enn i den danske, noe vi anså som en fordel med tanke på variasjon mellom filmene. Samtidig er det større avstand mellom deltagerens dialekter i den danske filmen enn det er i den svenske. For øvrig er det i den svenske filmen en deltager med gebrokket svensk, og i den danske en deltager som snakker sønderjysk. Til tross for noen ulikheter mellom filmene, er programmet og konseptet det samme, og derfor mener vi at de er sammenlignbare.

Den store bagedyst - sesong 2, episode 8, fra 3:24 - 20:36

I denne filmen er det finale, og derfor bare tre deltagere igjen, to kvinner og en mann. Som utfordring skal de lage to forskjellige "Petit fours", og kriteriene de skal bedømmes ut fra, er smak, kreativitet og utseende. Deltagerne får tre timer på seg til å utføre denne oppgaven. I filmen er det ved siden av bakedeltagerne en programleder og to dommere med. Man møter det danske talespråket gjennom deltagerne mens de utfører oppgaven, samt i diverse klipp hjemme hos dem selv. I tillegg møter man den muntlige kommunikasjonen i dialogen mellom dommerne, mellom dommerne og deltagerne, og mellom programlederen og deltagerne.

De tre bakedeltagerne snakker alle dansk, men som nevnt har en av dem en dialekt som skiller seg fra de andres. Det er dialekten til deltager Katja, som kommer fra Sønderjylland. Dialekten hennes preges av at hun er fra et område som ligger nært Tyskland. På bakgrunn av at dialekten ligger langt unna det danske standardtalemålet, valgte vi i utformingen av spørreskjemaet til filmen å ha svaralternativer til alle spørsmålene om Katja (se vedlegg).

Hele Sverige bakar - sesong 1, episode 5, fra 1:28 - 23:32

Sekvensen vi valgte ut fra *Hele Sverige bakar* er fra en av de tidlige episodene i sesongen, og det er derfor flere deltagere med. Oppgaven amatørbakerne får tildelt er å lage to typer søtbakst, én type med fyll og én type uten fyll. De får to timer på seg til å lage dette. I likhet med *Den store bagedyst*, er det i den svenske utgaven også med en programleder og to dommere som skal vurdere deltageres produkter.

I filmen får vi møte det svenske talespråket når kamerateamet er med noen av deltagerne hjem, når deltagerne reflekterer rundt egen innsats og over sitt resultat, og i dialog mellom programledere, deltagere og dommere.

Figur 4.2 Stillbilde fra "Hele Sverige bakar": Kamerateamet er hjemme hos en av bakedeltagerne

Figur 4.3 Stillbilde fra "Hele Sverige bakar": Programlederen snakker med en av bakedeltagerne underkonkurransen

Dessuten er det et innslag fra en gård der programlederen besøker en svensk bonde. Denne bonden forklarer og viser hvordan man skiller fløten fra melken ved hjelp av en maskin. Her forteller programlederen oss historien om "semlan" og om kong Adolf Friederich som døde etter å ha spist et stort måltid med en semla til dessert. Vi valgte å utforme noen spørsmål til denne delen av filmen også.

Figur 4.4 Stillbilde fra "Hele Sverige bakar": Maskinen som skiller fløte og melk

Ettersom det er mange deltagere med i sekvensen, valgte vi å konsentrere oss om noen få av dem da vi utarbeidet spørreskjemaene. Personene vi valgte å rette fokus mot var en kvinne som jobber som lærer og en mann som driver med musikk på fritiden.

Kamerateamet er i klippet til sammen hjemme hos tre av bagedeltagerne. Den ene av disse er opprinnelig fra Portugal, og har en uttale som er preget av dette. Fokuset på han er også ganske stort ellers i klippet, men som sagt har vi som følge av at uttalen hans er noe krevende å forstå, valgt ikke å utforme noen spørsmål knyttet til han og hans bakverk.

Spørreskjemaene

Forståelsesundersøkelsen omfatter to spørreskjema vedrørende hver av de to filmene som er omtalt ovenfor (se kapittel 4.3.3). Målet med skjemaene er å finne nærmere ut av tiendeklassingenes reelle forståelse av nabospråkene. I likhet med holdningsundersøkelsen inneholder spørsmålene i forståelsesundersøkelsen en kombinasjon av åpne og lukkede spørsmål. Gjennom varierende spørsmålstyper kan vi teste elevenes forståelse på et dypere plan enn om vi bare holder oss til én spørsmålstype. Spørsmål der man skal svare fritt, gir ingen form for "hjelp" slik alternativer gjør. Alternativer kan hjelpe respondenten til å gjette seg til svaret, men denne muligheten får man ikke når man skal svare fritt. Å bruke lukkede spørsmål skaper også et mindre tolkningsrom for forskeren (se kapittel 4.3.3). Følgende spørsmål til *Hele Sverige bakar* er et eksempel på et åpent spørsmål: "Hvilken hobby har Martin ved siden av bakingen?". Risikoen ved å stille et slikt spørsmål er at elevene ikke husker hvem Martin er, som vil

være et hinder når vi skal teste deres forståelse. I hvert spørreskjema til filmene har vi derfor beskrevet de personene vi stilte spørsmål om, slik at det i større grad blir elevenes forståelse og ikke hukommelse som blir testet. Noen spørsmål har svaralternativer som ligner hverandre. Dette har vi gjort på bakgrunn av at vi ønsker å se om elevene har fått med seg riktig informasjon. Samtidig kan nettopp det at svaralternativene ligner, gjøre at noen elever kan blande dem. Dermed kan elevene ha utfordringer med å huske innholdet, og dette må vi ta med i betraktningen av resultatene. I avhandlingen omtaler vi spørreskjemaene til forståelsesundersøkelsen som “forståelsesskjemaene”³⁴.

4.3.4 INTERVJU

Ved hver skole ønsker vi å intervju seks elever, tre jenter og tre gutter. Vi ser helst at disse seks også har besvart holdningsskjemaet og forståelsesskjemaet til filmene. Grunnen til at vi har valgt likt antall jenter og gutter, er på grunn av kjønnsvariabelen i avhandlingen. Dessuten ble vi enige om at seks intervjupersoner fra hver skole, altså 18 stykker i alt, er tilstrekkelig ut fra undersøkelsens omfang og til formålet vårt.

I forkant av gjennomføringen har vi utarbeidet en intervjuguide med noen særskilte temaer. Temaene i denne er "Møte med nabospråk på fritiden", "Elevers forståelse av nabospråkene", "Elevers holdninger til nabospråkene", "Dialekt og nabospråk" og "Nabospråk på skolen". Temaene gjenspeiles i skjemaet til holdningsundersøkelsen. Intervjuguiden inneholder ulike typer spørsmål, med flest åpne spørsmål og noen lukkede (se vedlegg/se ovenfor). Dette er gjort på bakgrunn av at intervjupersonene er forskjellige, og det vil variere hva slags type spørsmål de trenger for å svare mest mulig utdypende. Dessuten ønsket vi at intervjuet skulle være en samtale om temaene, og derfor var det nødvendig å ha formulert noen spørsmål på forhånd hvis samtalen skulle trenge det. Gevinsten av intervjuene mener vi er en dypere forståelse av elevers holdninger til og forståelse av dansk og svensk. Tjora (2012) påpeker viktigheten av at intervjuet ikke skal bli for langtekkelig av hensyn til intervjupersonen og intervjueren. En tidsramme på 30 minutter til hvert dybdeintervju, anser vi derfor som adekvat.

³⁴ Eller som “spørreskjemaet til *Den store bagedyst*” og “spørreskjemaet til *Hele Sverige bakar*”.

Vi vil ta opp intervjuene på diktafon og informere elevene om at det de sier kun vil bli brukt til forskning. Fordelen med opptak er at man kan konsentrere seg om det intervjupersonen sier og stille gode oppfølgingsspørsmål, fremfor å skrive ned alt som blir sagt (Tjora, 2012). Samtidig er det av stor nytteverdi å kunne hente frem opptaket av intervjuene i analyseprosessen. Som en del av arbeidsfordelingen, ser vi for oss å dele intervjuansvaret likt, slik at hver av oss intervjuer tre elever på hver skole. Dermed kan vi i større grad sikre at alle intervjupersonene kommer innom de ulike temaene, gjennom at den ene av oss passer på dette, mens den andre konsentrerer seg om å stille spørsmålene og fører samtalen med eleven.

4.4 GJENNOMFØRING

Datainnsamlingen ble gjort i januar og februar 2014. Vi besøkte Østfold-skolen først, deretter Møre og Romsdal-skolen og til slutt skolen i Aust-Agder (resultater vil bli presentert i kapittel 5 etter hvilken skole vi først var på). På skolen i Østfold utførte vi både holdningsundersøkelsen, forståelsesundersøkelsen og tre intervjuer den første dagen. Dagen etter utførte vi de resterende tre intervjuene og fikk de utfylte

holdningsskjemaene fra norsklærerne. Ved Møre og Romsdal-skolen gjennomførte vi holdningsundersøkelsen og deler av forståelsesundersøkelsen den første dagen (elevene fikk bare se den ene filmen denne dagen samt svare på forståelsesskjemaet). Dagen etter intervjuet vi seks elever, og elevene fikk sett den andre filmen og svare på forståelsesskjemaet til denne. Siden det skjedde noe med det tekniske utstyret ved noen av intervjuene, måtte alle intervjuene gjøres på nytt. Alle de tre jentene som hadde blitt intervjuet dagen før ville valgte å stille opp en gang til, mens vi derimot måtte intervju tre nye gutter. Etersom diktafonen ikke lenger fungerte, ble disse intervjuene tatt opp på iPhone. Endringene som oppstod, har ikke, slik vi ser det, hatt noen spesiell betydning for selve undersøkelsen.

Tabell 4.1 viser hvor mange deltagere som var med fra hver klasse ved hver skole, i tillegg til hvor mange det er fra hvert kjønn. Ut fra tabellen ser vi at det i alt er 146 elever som har svart på holdningsundersøkelsen. 50 tiendeklassinger deltok fra Østfold, som er den største gruppen. Videre var det 48 elever med fra hver av skolene i Aust-Agder og Møre og Romsdal.

Det er en ulik fordeling av kjønn med i holdningsundersøkelsen, 79 jenter og 65 gutter³⁵. Skolen med flest gutter, er skolen i Østfold. Her er også flertallet av deltagerne gutter, i alt 27 stykker. Ved skolen i Møre og Romsdal er det 17 gutter, og dette er skolen med færrest gutter. I Aust-Agder er det 21 gutter som har besvart holdningsundersøkelsen. Fra Aust-Agder og Møre og Romsdal er det henholdsvis 27 og 29 jenter som har deltatt, mens det i Østfold er 23.

Område	Antall elever	Jenter	Gutter
Østfold Klasse 1	24	12	12
Østfold Klasse 2	26	11	15
Møre og Romsdal Klasse 3	25	15	9
Møre og Romsdal Klasse 4	23	14	8
Aust-Agder Klasse 5	23	12	11
Aust-Agder Klasse 6	25	15	10
I alt	146	79	65

Tabell 4.1 Oversikt over antall elever, kjønn og klasse

På hver skole informerte vi klassene om hvem vi var og hvorfor vi var der. Vi fortalte at de var anonyme i undersøkelsen og at hver og en av dem ville få et kandidatnummer. Kandidatnumrene for Østfold startet på 100, Møre og Romsdal på 200 og Aust-Agder på 300. Dette nummeret skulle de bruke på alle skjemaene de fikk, og intervjupersonene måtte også oppgi kandidatnummeret til oss. Elevene fikk utdelt holdningsskjemaet først

³⁵ Som nevnt er det to elever vi ikke vet kjønnen på fra Møre og Romsdal, slik at det til sammen er 144 jenter og gutter

ved alle skolene. Vi opplyste om at vi var ute etter *deres* holdninger, og at det ikke fantes noe fasitsvar. Alle klassene som vises i tabell 4.1 deltok i holdningsundersøkelsen.

Område	Antall elever	Jenter	Gutter
Østfold DK 1/S2	15	7	8
Østfold DK2/S1	9	5	4
Møre og Romsdal DK1/S2	13	9	4
Møre og Romsdal DK2/S1	13	5	8
Aust-Agder DK1/S2	15 ³⁶	8	1
Aust-Agder DK2/S1	12 ³⁷	5	4
I alt	77	39	29

Tabell 4.2 Utvalg forståelsesundersøkelsen.

I forståelsesundersøkelsen er det ikke like mange deltagere som på holdningsundersøkelsen. Grunnen til at vi valgte å utarbeide en egen undersøkelse om forståelse, skyldes at vi ønsket å finne ut av elevenes reelle forståelse, og ikke bare deres rapporterte som vi har spurt om i holdningsskjemaet. Forståelsesundersøkelsen er en dypere og mer omfattende undersøkelse med tanke på tidsbruk (visning av filmene og tolkning av resultater i lys av holdningsundersøkelsen). Dermed kom vi frem til at vi ønsket et mindre utvalg respondenter, slik at vi kunne bruke god tid i tolkningsarbeidet. Derfor er det om lag

³⁶ Som nevnt vet vi ikke kjønn på alle i denne gruppen fra Aust-Agder

³⁷ Som nevnt vet vi ikke kjønn på alle i denne gruppen fra Aust-Agder

halvparten så mange elever med i forståelsesundersøkelsen som det var på holdningsundersøkelsen.

Til sammen var det 77 elever fra de tre forskjellige skolene som så de to filmene. 43 elever så den danske filmen først, og 34 elever så den danske filmen etter at de hadde sett den svenske filmen. I klassene som også skulle besvare forståelsesundersøkelsen, informerte vi kort om at de skulle få se en film med varighet på cirka 20 minutter og at de deretter ville få et skjema med spørsmål til filmen. Før vi satte på filmene delte vi klassene i to, fordi vi ønsket som nevnt å se om det var forskjell på om en elev hadde sett en film først eller ikke. Etter at klassen var delt, fulgte vi hver vår gruppe og satte i gang filmene. Deretter fikk de skjemaene, før de byttet gruppe og den samme prosedyren ble gjentatt på nytt (bare med den andre filmen).

Deltagerantallet fra Østfold, Klasse 1 (se tabell 5.1.1), dreier seg om 24 elever. Disse 24 elevene ble delt i to grupper. Den ene gruppen inneholdt 15 elever (Østfold DK1/Østfold S2) og den andre ni (Østfold DK2/Østfold S1). Fra skolen i Østfold deltok de samme 24 elevene som besvarte spørreskjemaet til den danske filmen, på spørreskjemaet til den svenske. Etersom kjønn er en variabel som vil være sentral i presentasjonen av funnene, er det vesentlig å nevne at det er 12 jenter og 12 gutter med fra skolen i Østfold.

26 elever besvarte forståelsesundersøkelsen fra Møre og Romsdal. De to gruppene i Møre og Romsdal har vi gitt navnene Møre og Romsdal DK1/Møre og Romsdal S2, og Møre og Romsdal DK2/ Møre og Romsdal S1. Det er 13 elever i hver av disse gruppene. I utgangspunktet deltok 50 elever på spørreskjemaet tilknyttet *Den store bagedyst* og *Hele Sverige bakar* herfra. Dette skyldes at lærerne fra denne skolen ønsket at alle som var med på holdningsskjemaet også skulle svare på forståelseskjemaene. I avhandlingen har vi, som tidligere nevnt, konsentrert oss om et utvalg på 26 av disse, 13 av de som så den danske filmen først og 13 av de som den svenske først. Kandidatnumrene vi valgte ut var tilfeldige, men vi forsøkte å velge ut omtrent like mange jenter og gutter. Til sammen er det 14 jenter og 12 gutter fra Møre og Romsdal-skolen som besvarte forståelseskjemaet.

Fra ungdomsskolen i Aust-Agder besvarte 27 elever forståelsesundersøkelsen. Den ene gruppen bestod av 15 stykker og så den danske filmen først, Aust-Agder DK1 (Aust-Agder S2), og den andre gruppen inneholdt 12 elever og så den svenske filmen først, Aust-Agder DK2 (Aust-Agder S1). Som nevnt tidligere, inneholdt ikke forståelseskjemaet spørsmål vedrørende elevenes kjønn. Holdningsundersøkelsen og

forståelsesundersøkelsen ble gjort på forskjellige dager. Som følge av dette var det noen nye elever dagen etter som ikke hadde besvart holdningsundersøkelsen, og vi fikk dermed ikke vite om de var jenter eller gutter. Derfor er det ikke alle fra Aust-Agder vi vet om er jente eller gutt. Det er derfor 13 jenter og bare fem gutter som er inkludert herfra.

Ved de tre skolene stilte, i tråd med våre ønsker, tre jenter og tre gutter til intervju. Slik vi også hadde planlagt, intervjuet vi tre personer hver på hver skole. I utgangspunktet ønsket vi som nevnt at intervjupersonene også besvarte holdningsundersøkelsen og forståelsesundersøkelsen. Slik ble det imidlertid ikke ved alle skolene. Likevel ser vi ikke på dette som en avgjørende komponent, fordi vi underveis i undersøkelsen bestemte oss for å ikke å bruke det de hadde svart på skjemaene i intervjuet. En annen grunn til dette var også planleggingen rundt besøkene på skolene, det var ikke alle stedene at vi fikk utført holdningsskjemaet først, selv om vi helst ønsket dette. Dessuten ba vi læreren om at elevene helst ikke skulle ha noen spesiell tilknytning til Danmark eller Sverige, som for eksempel nær familie fra et av landene. Det var dessuten et ønske fra oss at intervjupersonene snakket nærmest mulig den tradisjonelle dialekten i området. Dette ble også oppfylt i varierende grad ved de tre skolene. Varigheten på intervjuene varierer fra 15 minutter til omtrent 35 minutter. Intervjupersonene var forskjellige. Noen svarte svært utfyllende, mens andre begrenset seg til korte svar. Intervjuguiden vi hadde utarbeidet på forhånd, var til god nytte på den måten at alle intervjupersonene kom innom de utvalgte temaene. Dette førte også til at analysearbeidet var enklere, ettersom vi kunne sammenligne svarene innenfor de ulike temaene.

Før hvert intervju forklarte vi hvem av oss som kom til å stille spørsmålene, og hvorfor den andre også var der. Dette så det ut til at intervjupersonene var fortrolige med. Etter at temaene var snakket om, og intervjueren ikke hadde noe mer å spørre om, ga vi ordet til den av oss som ikke hadde hatt hovedansvaret for intervjuet. Ofte hadde denne personen noen tilleggsspørsmål, og dette var vi på forhånd blitt enige om at var i orden. Vi var også enige om at den av oss som ikke intervjuet kunne bryte inn under intervjuet hvis den så at intervjuet ikke hadde den flyten vi var ute etter. Dette skjedde noen ganger, men på en naturlig måte, slik at intervjupersonen ikke følte seg usikker. Etter datainnsamlingen valgte vi å transkribere alle intervjuene, fordi vi anser dette som verdifullt når vi skal sammenligne intervjuene.

4.5 ETTERARBEID OG REFLEKSJONER

Spørreskjemaet til holdningsundersøkelsen og spørreskjemaet til forståelsesundersøkelsen ble grundig telt opp av oss begge. Vi la resultatene inn i både Word og Excel og fikk på den måten en oversiktlig presentasjon av hva elevene hadde svart. I ettertid ser vi at vi kunne effektivisert dette arbeidet ved å ha bedre kjennskap til ulike programmer man kan benytte for datainnsamling. Da vi skulle sammenligne tallene for holdningsundersøkelsen fra de ulike skolene, vurderte vi antall deltagere som tilfredsstillende, ettersom omfanget ga et bilde av forskjeller/likheter mellom skolene. Imidlertid skulle vi i etterpåklokskapens navn inkludert tilsvarende antall elever i forståelsesundersøkelsen, ettersom vi noen ganger fant det utfordrende å operere med svært få tall og marginale forskjeller. Dessuten ville vi også utført en grundig prestudie før datainnsamlingen for å avdekke om noen spørsmål kunne misforstås og dermed burde vært stilt annerledes. For eksempel har elevene der vi stilte spørsmål, hvor de skulle beskrive det danske talespråket med et ord, ofte skrevet mer. Dersom dette spørsmålet var uklart, kunne vi fått tilbakemelding på dette gjennom en grundigere prestudie.

4.6 OPPSUMMERING

I dette kapitlet har vi presentert måten vi har gjennomført undersøkelsen på. Vi har valgt en kvalitativ innfallsvinkel med både spørreskjemaer og dybdeintervjuer. Grunnene til disse valgene har vi argumentert for i kapitlet. Gjennom holdningsskjema og ulike typer spørsmål samt intervjuer mener vi at vi har gitt ulike typer innfallsvinkler til å si noe om holdningene til elevene. Dessuten har vi studert både rapportert og reell forståelse av nabospråk hos elevene slik at vi kan se denne forståelsen på ulike måter. Dette mener vi er med på å gi undersøkelsen mer dybde og kvalitet.

5.0 PRESENTASJON AV FUNN

Som vi gjorde rede for i metodedelen, har vi tre deler i undersøkelsen. De tre delene er *holdningsundersøkelsen, forståelsesundersøkelsen og intervjuundersøkelsen*. I dette kapitlet hvor vi skal presentere funn fra empirien vår, vil vi først ta for oss holdningsundersøkelsen. Denne undersøkelsen er den mest omfattende og består av en undersøkelse rettet mot elever samt en mindre undersøkelse til lærere. I presentasjonen vil skjemaene omtales som henholdsvis *holdningsundersøkelsen og holdningsundersøkelsen til lærerne*. Deretter vil vi presentere forståelsesundersøkelsen, for til slutt å vise funnene fra intervjuundersøkelsen. Under hvert av disse delområdene vil variablene geografisk beliggenhet og kjønn bli behandlet. Variablen geografisk beliggenhet vil bli tillagt størst vekt siden vi her fant flest interessante funn. Der vi har vurdert det som nødvendig, fremvises resultatene i stolpediagram. I stolpediagrammene representerer de blå stolpene Østfold-skolen, de røde Møre og Romsdal-skolen og de grønne skolen i Aust-Agder.

5.1 HOLDNINGSUNDERSØKELSEN

Den første delen klassene ved de ulike skolene skulle utføre, var å svare på et skjema vedrørende holdningene (holdningsskjema) deres til dansk og svensk og tankene deres rundt egen forståelse av disse språkene. Som nevnt i metodekapitlet (4.3.2), består dette skjemaet av ulike temaer innenfor nabospråk. Disse temaene er "møte med nabospråk på fritiden", "holdninger til nabospråk", "spørsmål om talespråket", "forståelse av nabospråk" og "undervisning". Videre var det et ønske fra oss at elevene fra to tiendeklasser ved hver skole, besvarte dette spørreskjemaet. Dermed omfatter dette skjemaet flest elever, altså 146 stykker. Som sagt har vi valgt å utføre undersøkelsen på tiende årstrinn, og elevene på dette trinnet er dermed 15 eller 16 år.

Flesteparten av elevene har svart på alle spørsmålene i skjemaet, samtidig som noen elever har valgt å ikke svare. Derfor kan det noen steder i tabellene våre se ut til at ikke alle er medregnet, men dette vil være personer som ikke har svart på spørsmålet. Dessuten har noen elever, der spørreskjemaet kun spør etter ett svaralternativ, krysset av ved flere svaralternativer. Disse svarene har vi valgt å ta med fordi det kan si noe om hva eleven synes er verdifullt, for eksempel at eleven likestiller to svaralternativer. To elever fra Møre og Romsdal har ikke svart på om de er gutt eller jente. Derfor er disse to utelatt når vi ser på

kjønn som variabel, men er med når vi ser på geografiske forskjeller. De ulike spørsmålene vil bli presentert i den rekkefølgen de stod i holdningsskjemaet. Når vi redegjør for resultatene vil vi ikke benytte prosent, men hele tall. Bakgrunnen for dette valget, er at det kan gi misvisende resultater når andelen det regnes prosent av er svært lav.

5.1.1 UTVALGET

I dette kapitlet vil vi slå de to klassene fra hver skole sammen. Dermed blir det tre grupper. Klasse 1 og Klasse 2 vil bli slått sammen, Klasse 3 og Klasse 4 vil bli slått sammen og det samme gjelder Klasse 5 og Klasse 6 (se delkapittel 4.5).

Område	Antall elever	Gutter	Jenter
Østfold Klasse 1	24	12	12
Østfold Klasse 2	26	15	11
Møre og Romsdal Klasse 3	25	9	15
Møre og Romsdal Klasse 4	23	8	14
Aust-Agder Klasse 5	23	11	12
Aust-Agder Klasse 6	25	10	15
I alt	146	65	79

Tabell 4.1 Oversikt over antall elever, kjønn og klasse

5.1.2 NÆR SLEKT I NABOLANDENE

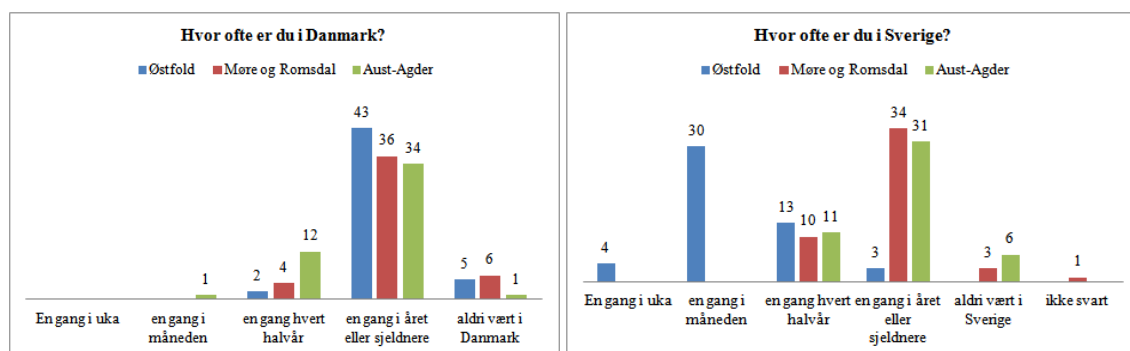
Det første spørsmålet vi vil presentere resultatene fra gikk ut på om eleven hadde foreldre eller besteforeldre fra Danmark eller Sverige. Oppsummert kan vi si at det ikke er spesielt mange elever som har familie i Danmark og/eller Sverige. Fire elever fra henholdsvis Østfold og Møre og Romsdal har nær familie i Sverige. Ingen av elevene i Aust-Agder har nær familie fra Sverige. Når det kommer til slekt fra Danmark, er det én elev i Østfold, tre elever i Møre og Romsdal (en av disse har nær slekt i Sverige og Danmark) og fem elever fra Aust-Agder som har dette. Med tanke på geografisk nærhet til Danmark, er det ikke overraskende at det er en del av Aust-Agder-elevne som har familie fra dette nabolandet.

5.1.3 MØTE MED NABOSPRÅK PÅ FRITIDEN

Den første delen av holdningsskjemaet dreide seg om "møte med naboland på fritiden". Her fikk elevene spørsmål om hvor ofte de er i nabolandene samt hvilket naboland de har besøkt mest.

Hvor ofte er elevene i Danmark og Sverige?

Resultatene til dette spørsmålet er fremvist i *tabell 5.1* og *5.2* nedenfor. Som tabell 5.1 viser, er det totalt 113 elever som har krysset av for at de er i Danmark "en gang i året eller sjeldnere". Ser man på det tilsvarende svaralternativet for Sverige i tabell 5.2, er det langt færre som har krysset av for dette, spesielt blant østfoldingene. Sammenligner man hvor mange som er i Danmark en gang i måneden med antall elever som er i Sverige en gang i måneden, er det en markant forskjell. Kun én elev er i Danmark en gang i måneden, mens hele 30 elever er i Sverige en gang i måneden. Som den høyeste blå søylen i tabell 5.2 forteller, er disse 30 elevene alle fra Østfold. At Østfold-elevene er oftest i Sverige er ikke overraskende med tanke på at området bare ligger noen få mil fra svenskegrensen. Dessuten er det, totalt sett, omtrent dobbelt så mange elever som er i Sverige en gang per halvår, sammenlignet med hvor mange som er like ofte i Danmark. Tabell 5.1 og 5.2 illustrerer altså en tendens til at elevene er hyppigere i Sverige enn i Danmark.

Tabell 5.1 Hvor ofte er du i Danmark? Tabell 5.2 Hvor ofte er du i Sverige?

Det er tydelige geografiske variasjoner mellom skolene. Særlig finner vi disse variasjonene mellom Østfold på den ene siden, og Møre og Romsdal og Aust-Agder på den andre siden. I Østfold er de fleste av elevene i Danmark en gang i året eller sjeldnere. Fem elever fra Østfold har aldri vært i Danmark. Når det gjelder Møre og Romsdal-elevene, viser tabell 5.1 at det store flertallet, 36 av de 48, er i Danmark en gang i året eller sjeldnere. Ser man på hvor ofte elevene fra Møre og Romsdal er i Sverige, er de heller ikke så ofte i dette landet. Til sammen ti elever herfra er i Sverige en gang i halvåret. Som med Danmark er majoriteten av deltagerne fra Møre og Romsdal i Sverige en gang i året eller sjeldnere, til sammen 34 av 48 elever. Dette har trolig sammenheng med den geografiske avstanden til nabolandene.

Ser man på elevene i Aust-Agder er det vanligst å være i Danmark en gang i året eller sjeldnere, et alternativt 34 av 48 elever herfra har krysset av ved. Samtidig besøker 12 av de spurte elevene fra denne skolen Danmark en gang hvert halvår. Dette er noen flere sammenlignet med de andre skolene, og kommer antageligvis av den geografiske nærheten området har til Danmark. Over halvparten av elevene fra Aust-Agder-skolen, 31 elever, er i Sverige en gang i året eller sjeldnere.

Det er ingen nevneverdige forskjeller mellom kjønn hva angår opphold i Danmark. Når det gjelder Sverige derimot, er 21 av 79 jenter i Sverige en gang hvert halvår, mens bare ni av 65 gutter er det samme. Videre er hele 13 av 23 jenter og 17 av 27 gutter fra Østfold i Sverige en gang i måneden. 19 av 29 jenter fra Møre og Romsdal og 19 av 27 jenter fra Aust-Agder har krysset av for at de er i Sverige en gang i året eller sjeldnere. I Østfold er det bare ei jente som har krysset av for det samme. Jentene er altså oftere i Sverige enn guttene, og Østfold-jentene er der hyppigst.

Hvilket av landene har elevene vært mest i?

Av undersøkelsen kommer det frem at flertallet (88 elever) av de til sammen 146 elevene har vært mest i Sverige. Det vil si over dobbelt så mange som de som har vært mest i Danmark, som er 41 elever. 15 elever har vært like mye i begge land. Fra skolen i Østfold har alle 50 elever vært mest i Sverige. Slik sett utgjør Østfold-elevene over halvparten av elevene som har svart Sverige, når man tar med alle klassene som har deltatt på undersøkelsen. Det landet Møre og Romsdal-elevene har vært mest i er Sverige, ettersom 31 av 48 elever oppgir dette. Åtte elever herfra har vært mest i Danmark, og åtte har vært like mye i begge land. Hele 33 av de 41 elevene som har vært mest i Danmark, kommer fra Aust-Agder. Dette utgjør en stor del

av de 48 elevene herfra. Samtidig har bare sju av Aust-Agder-elevene vært mest i Sverige. Samme antall elever har vært like mye i begge naboland.

Forskjellene blant jenter og gutter er relativt små når det gjelder hvilket av landene de har beøkt oftest. Resultatene for skolene gjenspeiles i elevenes kjønn, ved at for eksempel Østfold-jentene og guttene oftest er i Sverige.

Oppsummering

Det viser seg at Østfold-elevene er de som er oftest og har vært mest i Sverige, og Aust-Agder-elevene er de som er oftest og har vært mest i Danmark. I Aust-Agder og Møre og Romsdal er det relativt like tendenser med tanke på opphold i Sverige. Resultatene gjenspeiles blant guttene og jentene ved de ulike skolene, og det er ingen spesielle forskjeller blant kjønn på dette spørsmålet.

5.1.4 HOLDNINGER TIL NABOSPRÅK

Som en del av holdningsundersøkelsen ba vi elevene beskrive hvert av talespråkene dansk og svensk med ett ord. Spørsmålet var *åpent* i form av at elevene ikke fikk noen oppgitte alternativer, men måtte skrive fritt. Vi har valgt å presentere resultatene fra spørsmålene ved hjelp av en såkalt ordsky, der de mest frekvente ordene får størst plass. I figur 5.1 vises mangfoldet i elevenes ulike assosiasjoner knyttet til det danske talespråket.

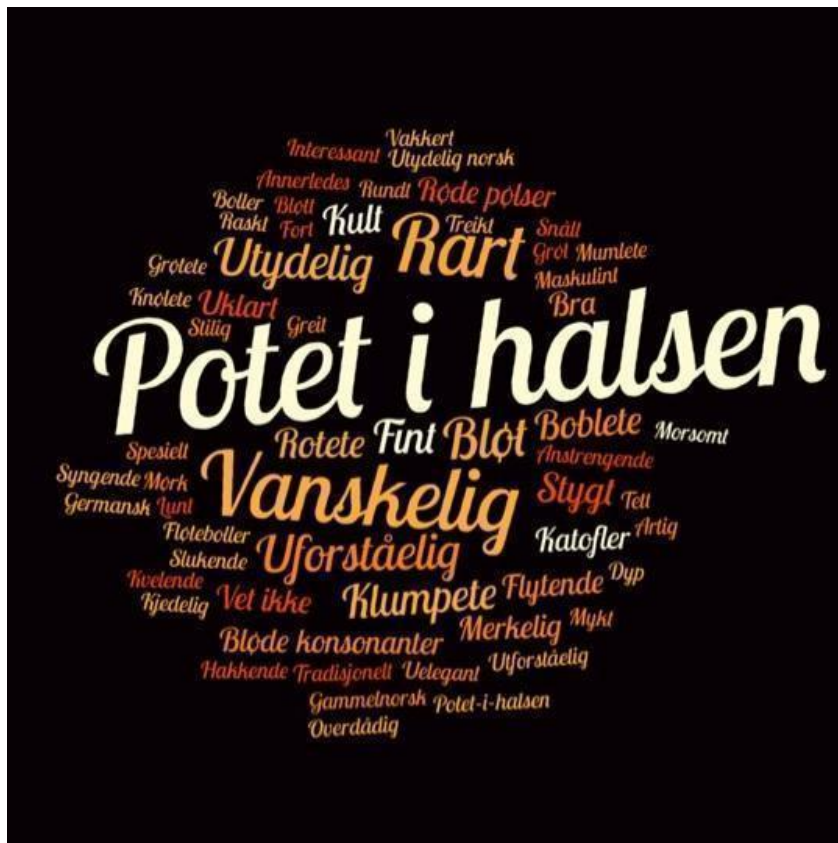
Som vi ser av ordskyen er uttrykket “potet i halsen” fremtredende. At denne beskrivelsen er en gjenganger blant elevenes svar, er ikke overraskende med tanke på at det er en utbredt mening blant nordmenn at det høres ut som at danskene har en potet i halsen når de snakker (Breivik, 2006). Dette uttrykket³⁸ bruker 33 (6 Østfold-elever, 14 Møre og Romsdal-elever og 13 Aust-Agder-elever) av 146 elever som beskrivelse av det danske talespråket. Det er dessuten også noen elever som har skrevet den danske betydningen for potet, nemlig “kartoffel”. For øvrig er det ord som “vanskelig”, “rart”, “uforståelig”, “bløt”, “utydelig” og “klumpete” elevene samler seg om. Når elevene bruker ord som vanskelig, uforståelig og utydelig, kan det tyde på at de synes det er vanskelig å forstå dansk.

Særlig Østfold-elevene synes dansk er vanskelig siden 12 av de 14 som har denne

³⁸ Vi har slått sammen elevsvarene “potet i halsen” eller “potet” til “potet i halsen”, siden vi anser dette for å ha samme betydning.

oppfatningen, kommer fra Østfold-skolen. Flere elever bruker ord som “klumpete” og “utydelig” om dansk. Ingen av disse elevene kommer riktignok fra Aust-Agder. Derimot bruker en del av Aust-Agder-elevene ordet “bløt” om det danske talespråket, som vi ser av at seks av sju elever som bruker dette ordet er fra Aust-Agder. Få av elevene i Østfold beskriver det danske talespråket med positivt ladete ord. Omtrent alle elevene fra dette området beskriver den danske uttalen med negativt ladete ord, som for eksempel “uelegant”, “vanskelig”, “rart”, “overdådig”, “anstrengende” og “kjedelig”. I Møre og Romsdal og Aust-Agder er det en antydning til at elevene er mer positive til det danske talespråket, for eksempel gjennom bruk av følgende ord: “fint”, “artig”, “stilig” og “morsomt”. Oppsummert ser vi altså at det er både positive og negative tanker om det danske talespråket, og at det er noen forskjeller mellom skolene.

Resultatene viser at det i liten grad er kjønnsforskjeller når det gjelder elevenes tanker om talespråkene. Et unntak er riktignok uttrykket “potet i halsen”, som er mest frekvent blant elevenes svar. 20 av 79 jenter og 12 av 65 gutter beskriver det danske talespråket med dette uttrykket. Hele 12 av de 13 Møre og Romsdal-elevne som har skrevet “potet i halsen” er jenter. I Østfold derimot, forbinder fem av seks gutter dansk med dette uttrykket. I Aust-Agder er det heller en jevn fordeling, med seks gutter og seks jenter.

Figur 5.1 Hvilket ord vil du beskrive talespråket dansk med?

Knyttet til det svenske talespråket, er det også variasjon i elevenes assosiasjoner. I motsetning til figur 5.1, er det ikke like mange ord det er stor oppslutning rundt hva angår holdninger til det svenske talespråket. Figur 5.2 viser at ordet “fint” er en gjenganger, ettersom 21 av 146 elever mener dette ordet beskriver svensk godt. Nesten halvparten av de som synes det svenske talespråket er fint, ti elever, er fra skolen i Østfold. Fra Møre og Romsdal er det noen færre som synes det er fint, kun fire elever. Andre utbredte oppfatninger knyttet til det svenske talespråket, er at det er “spisst”, “forståelig”, “rart”, “kult” og “morsomt”. Ordet “forståelig” er det ni elever som har skrevet. Av disse er fem fra Østfold, tre fra Møre og Romsdal og en fra Aust-Agder. “Rart” har tre elever fra både Møre og Romsdal og Aust-Agder svart, mens én Østfold-elev har svart dette. Noen elever har beskrevet det svenske talespråket med svenske ord (se figur 5.2), som for eksempel: “jättekult”, “jättebra” og “rolig”. Andre ord elevene beskriver det svenske talespråket med er “nynorsk”, “harry”, “stilig”, “søtt”, “irriterende”, “skarpt” og “snobbete”.

Østfold-elevene er i større grad positive til det svenske talespråket enn til det danske talespråket, ved at de bruker ord som “vakkert”, “avslappende”, “pent” og “koselig”. Det kan

hende elevene fra Østfold er mer positive fordi de har større kjennskap til språket og kanskje føler at de forstår dette språket bedre enn det danske. Møre og Romsdal-elevene har flere negative beskrivelser av det svenske talespråket enn Østfold-elevene, men er stort sett likevel positive til språket. Tre elever fra skolen i Møre og Romsdal har skrevet ordet nynorsk som beskrivelse av det svenske språket. Det er interessant at elevene herfra knytter svensk til nynorsk, men ikke overraskende. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 6.

Elevene fra Aust-Agder har brukt både positive og negative adjektiver for å beskrive det svenske talespråket. Adjektivet “spisst” forekommer blant fem elever, alle fra Aust-Agder, og det nærliggende adjektivet “skarpt” er det også to Aust-Agder-elever som har svart. Dette kan tyde på at elevene herfra sammenligner svensk med sin egen dialekt, og at de anser sin egen dialekt som “bløtere” enn svensk. Som figur 5.1 viser, er ordet “bløt” et ord flere elever, sju stykker, har brukt for å beskrive det danske talespråket med. Særlig Aust-Agder-elevene beskriver det danske språket med ordet bløt (6 elever), og ord med lignende betydning: mykt (1 elev), bløte konsonanter (2 elever), rundt (1 elev). Altså har elevene både positive og negative tanker om det svenske talespråket.

I karakteristikken av begge språk er det flere adjektiver som går igjen eller er synonyme med hverandre. Om svensk er det ord som for eksempel “tynt”, “spisst”, “skarpt”, “hakkete” og “langsomt” som går igjen, mens vi i elevenes beskrivelse av dansk ofte finner adjektiver som “uklart”, “grøt”, “mykt”, “rotete”, “bløt”, “kvelende” og “slukende”. Adjektivene uttrykker nærmest en kontrast, og forteller hvor ulike elevene synes talespråkene i Danmark og Sverige er.

Figur 5.2 Hvilket ord vil du beskrive talespråket svensk med?

I elevenes beskrivelser av det svenske talespråket, finner man noen interessante forskjeller mellom jentenes og guttenes assosiasjoner. 21 av de 146 elevene mener at svensk er "fint". Blant disse er fire gutter, mens hele 17 er jenter. Særlig Østfold-jentene oppfatter svensk som et fint språk, ettersom nesten en tredjedel av jentene herfra, sju av 23 stykker, beskriver svensk som fint. Funnet er i tråd med tabell 5.2, som viser at særlig Østfold-elevne synes svensk er et fint språk (se kapittel 5.1.5). I tillegg er elevene som bruker ordene "nydelig", "søtt", "vakkert" og "pent" om svensk, alle jenter. Ser man på guttenes svar, bruker de ord av en annen karakter, som "morsomt", "hippt" og "kult". Variasjonene kan ha sammenheng med hvilke typer ord jenter og gutter selv er vant til å bli beskrevet med. Vi vil komme tilbake til disse forskjellene i kapittel 6.

Et annet spørsmål elevene fikk under temaet "holdninger til nabospråk" dreide seg om hva de synes om dansker. Figur 5.3 viser alle elevenes meninger om dansker.

Figur 5.3 Hva synes du om dansker?

De fremtredende holdningene om dansker er at de er “hyggelige”, “greie”, “vanskelige å forstå” og “like nordmenn”. Dessuten har en del av de spurte ingen formening om dansker. Samtidig har elevene som har skrevet at de ikke har noen formening, likevel ofte uttrykt et synspunkt om dansker, som i følgende tilfelle: ”Har ingen formening om dansker. Men de få jeg kjenner er hyggelige. Tror de er veldig like nordmenn, men de er høffligere” (Gutt, Møre og Romsdal).

Tendensen er at flest elever er positive til dansker, spesielt elevene i Aust-Agder. Selv om vi spurte om holdninger til dansker, har mange elever skrevet om det danske språket. Svarene som handler om språk innebærer ofte at dansk er vanskelig å forstå. Elevene har også avgitt svar vi har valgt å se på som nøytrale. En del fra Møre og Romsdal har avgitt slike nøytrale svar, og er i mindre grad negative enn elevene ved de andre skolene. Dette kan muligens ha en sammenheng med at dette området ligger langt fra Danmark sammenlignet med Østfold og Aust-Agder, og at elevene ikke kjenner til språket i like stor grad som ved de øvrige skolene. Blant de nøytrale svarene er det noen som opplever at dansker er like oss

nordmenn, eller de har ikke har noen spesielle meninger om dansker. Her følger eksempler på negative elever hos elevene:

“Synes de er hissig i enkelte tilfeller som for eksempel fotballkamper, kø.”

“Sure folk man ikke forstår.”

“Jeg har vært lite i Danmark, så mine holdninger bygges i hovedsak på fordommer.

“Jeg tenker på dansker som veldig ordentlige, “fisefine”, litt “alternative” og i forbindelse med “overklassen”.”

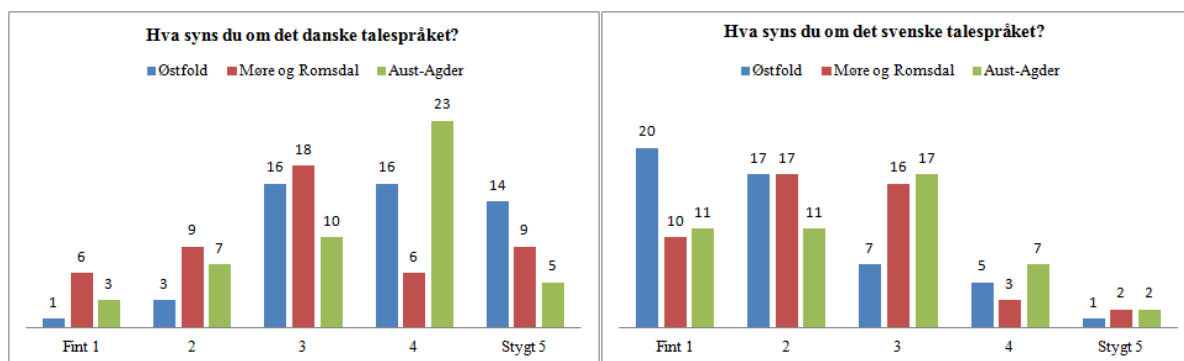
Blant de 146 elevene som besvarte holdningsundersøkelsen, deler 33 oppfatningen om at dansker er hyggelige. Fra Østfold er det 13 av 50 elever som synes at dansker er hyggelige. Nesten like mange fra Møre og Romsdal synes det samme, 12 av 48 elever. I Aust-Agder er det noen færre enn fra de øvrige skolene som synes dansker er hyggelige, åtte av 48 elever. Vi ser videre at 17 av alle elevene som deltok på holdningsundersøkelsen synes dansker er “greie”. Flest av disse, 12 elever, er fra Aust-Agder. Fra Østfold er det to elever som deler denne oppfatningen, og fra Møre og Romsdal er det tre. At Aust-Agder-elevene bruker ordet greie, mens de andre elevene oftere bruker ordet hyggelige, skyldes muligens at Aust-Agder-elevene har møtt dansker i en mer hverdagslig kontekst. De andre elevene har stort sett møtt danskene i feriesammenheng, som i seg selv er en kontekst man gjerne forbinder med ordet “hyggelig”.

Oppfatningen om at dansker er vanskelige å forstå, er det i alt 29 av de 146 elevene som har. Nesten halvparten av de 29, 14 elever, kommer fra Østfold. Fra Møre og Romsdal dreier det seg om 11 elever med samme holdning, mens i Aust-Agder er det kun fire. Det er interessant å se at Aust-Agder skiller seg så mye ut her. At Aust-Agder-elevene i mindre grad opplever det vanskelig å forstå dansk, kan skyldes at dialekten deres har flere fellestrekk med det danske talespråket eller at de har hyppigere kontakt med Danmark (Hanssen, 2012). Andre egenskaper elevene ved de ulike skolene forbinder med dansker, er at de er “serviceinnstilte”, “kule”, “dårlige på ski”, “høflige” og “interessante”. Som figur 5.3 formidler, er det stort sett positive karakteristikk elevene tillegger danskene.

I figur 5.4 vises elevenes meninger om svensker. Her kommer mange av de samme synspunktene frem som i figur 5.3 som viser elevenes oppfatninger av dansker. Ordet som er størst i denne ordskyen er det samme som i 5.3, nemlig “hyggelige”. 28 av 146 elever bruker dette ordet om svensker. Ord som “greie”, “like nordmenn”, “partysvenske” og “enkle å forstå” kommer også tydelig frem. Det er dessuten interessant at “lettere enn dansk” er blant elevenes svar. Ordskyen tilknyttet elevenes meninger om svensker, viser at det er flere

forskjellige svar her enn i ordskyen om dansker. I figur 5.3 er det flere store ord som kommer tydeligere frem enn det er i 5.4. 28 av 146 elever bruker ordet hyggelige om svensker, altså noen færre enn ved ordet “hyggelige” om dansker. 16 av de 28 elevene kommer fra Østfold, mens ni er fra Møre og Romsdal. Bare tre i Aust-Agder assosierer svensker med ordet “hyggelige”. Ordet “greie” er det 14 elever som bruker. Seks av elevene er fra henholdsvis Møre og Romsdal og Østfold, mens to er fra Aust-Agder.

Når det gjelder antall jenter og gutter som bruker ordet “hyggelige” om svensker, er det noen forskjeller. Til sammen er det 18 av 79 jenter som bruker ordet, mens ti av 65 gutter gjør det samme. Særlig i Østfold beskriver jentene svensker som hyggelige, ni av 23 stykker. En mulig grunn til at Østfold-jentene opplever svensker som hyggelige, er at de, som tidligere påpekt, ofte er i Sverige, og kan ha møtt hyggelige svensker i forbindelse med for eksempel handleurer. Videre er det interessant at de av elevene som har fokus på språk i svarene sine, kun er jenter. Stort sett er det positive tanker jentene har om det svenske talespråket, som at det er fint eller søtt. To jenter, begge fra Østfold, sammenligner det med dansk, og synes svensk er penere eller mer behagelig. At det primært er jenter som tenker på språk når det gjelder svensker, gir et inntrykk av at jentene i stor grad er opptatt av hvordan man snakker.

Tabell 5.3 Hva synes du om det danske talespråket?

5.4 Hva synes du om det svenske talespråket?

Ved første blick på tabell 5.3 ser vi at tyngden av svar ligger i kategori 3, 4 og 5. Dette vil si at mange ikke synes at det danske talespråket er fint. Det er bare ti av 146 elever som synes at det danske talespråket er fint. I kategori 2 er det i alt 19 elever som har krysset av, mens det i kategori 3 er 44 elever. Ved grad 4 er det 45 elever, altså nesten samme antall elever som ved kategori 3. Innenfor siste grad, “stygt”, finner vi 28 elever. Det vil si at det er en tendens til at elevene ikke opplever det danske talespråket som spesielt fint.

Ser vi på de 50 elevene fra Østfold, som kommer til syne gjennom de blå stolpene i tabell 5.3, har elevene herfra fordelt seg ganske jevnt utover de tre kategoriene til høyre. Til sammen har 30 av 50 elever herfra krysset av ved de to ytterste kategoriene til høyre i tabellen. Det vil si at over halvparten av Østfold-elevene oppfatter det danske talespråket som stygt eller i retning av stygt. Videre er det interessant at elevene herfra utgjør halvparten av de til sammen 28 deltagerne som mener at dansk er stygt. Det er få elever ved denne skolen som synes dansk er fint.

Som tabell 5.3 skisserer, anser flest elever i Møre og Romsdal muntlig dansk for å være et sted midt mellom fint og stygt. Det er i alt 33 av 48 elever som deler dette standpunktet gjennom å ha krysset av ved kategoriene 2, 3 eller 4. Vi ser at det er få fra Møre og Romsdal i kategori 4 sammenlignet med de andre skolene. I kategorien *stygt* kommer ni av 28 elever fra Møre og Romsdal. Det er interessant å se at elevene fra Møre og Romsdal fordeler seg veldig likt på begge sider av kategori 3. Som påpekt tidligere kan det at Møre og Romsdal-elevene samler seg mot midten, skyldes at de ikke har møtt det danske talespråket like ofte som de andre elevene.

Elevene fra skolen i Aust-Agder er presentert gjennom de grønne stolpene i tabell 5.3. Ved kategori 4 er den grønne stolpen svært tydelig med 23 elever. Omtrent halvparten av alle fra Aust-Agder har satt kryss ved dette alternativet, og dette er i stor motsetning til tendensen i Møre og Romsdal, hvor bare seks elever har satt kryss ved det samme. Bare tre elever i Aust-Agder synes at det danske talespråket er fint, og sju elever har krysset av for kategori 2. Aust-Agder-elevene har lavest andel av alle skolene i både i kategori 3 og 5. Det er for eksempel stor forskjell i kategori 5 mellom Østfold-elevene med 14 stykker og Aust-Agder-elevene med bare fem. Aust-Agder-elevene er altså tydelige i sitt syn, som kan skyldes at det er disse elevene som har vært oftest i Danmark (se tabell 5.1) og trolig møtt det danske talespråket mest.

Blant jentene fra de tre skolene er det noen forskjeller vedrørende hva de synes om det danske talespråket. Ved grad 1, fint, og 2, er det til sammen 17 jenter, og disse kommer fra Møre og Romsdal og Aust-Agder. Dette tyder på at Østfold-jentene, som har fordelt seg utover grad 3, 4 og 5, i mindre grad liker det danske talespråket. Også spørsmålet der elevene skulle beskrive det danske talespråket med ett ord ga en indikasjon på dette. Blant guttene fra de tre skolene, utmerker Østfold-guttene og Aust-Agder-guttene seg ved grad 4, med ni og 11 stykker. Ellers er tendensen blant Østfold-guttene den samme som hos Østfold-jentene, at de har krysset av ved rutene 3,4 og 5.

Hva synes du om det svenske talespråket?

Resultatene våre viser klart at elevene synes det svenske talespråket er finere enn det danske. Av de totalt 146 elevene som besvarte holdningsundersøkelsen, er det, som vi ser i tabell 5.4, hele 41 elever som synes at det svenske talespråket er fint. Ser vi derimot på hvor mange som synes det danske talespråket er fint, er det bare ti stykker. 86 elever fra de tre skolene har krysset av for enten grad 1, fint, eller grad 2 på spørsmålet om det svenske talespråket. Dette står i kontrast til de 20 elevene som har krysset av ved de to kategoriene til høyre i skalaen. Ved graden på midten av skalaen finner vi til sammen 40 elever. I tabell 5.3 og 5.4 kommer det tydelig frem at det er langt flere elever, 28, som synes dansk er stygt, enn det er elever som synes svensk er stygt, bare fem stykker.

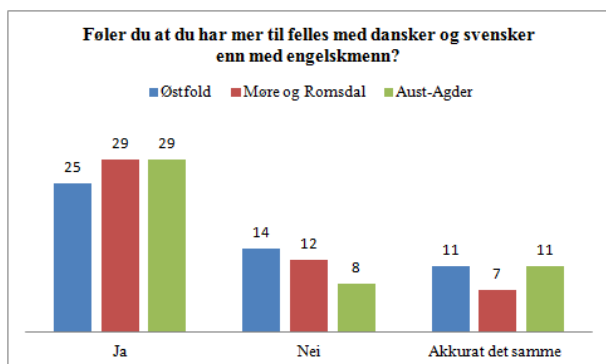
Størstedelen av de 50 østfoldelevene, 37 elever, har krysset av for fint eller graden nærmest fint når det gjelder svensk. Til sammen er det 20 Østfold-elever som synes talespråket svensk er fint. Ved kategori 3 er det bare sju fra Østfold, og svært få herfra synes

at det svenske talespråket er stygt eller i nærheten av stygt. Retter vi oppmerksomheten mot Møre og Romsdal-elevene, synes ti av 48 elever at det svenske talespråket er fint. Dette tilsvarer bare halvparten av de som har svart dette blant Østfold-elevene. Uansett kommer det tydelig frem at elevene fra Møre og Romsdal heller mer til venstre på skalaen enn mot stygt, siden 27 elever har krysset av for enten grad 1 eller 2. En tredjedel av Møre og Romsdal-elevene, 16 stykker, stiller seg midt på skalaen når det gjelder hva de synes om svensk talespråk.

Tabellen for resultatene om elevenes mening om det svenske talespråket, viser at 17 av i alt 48 elever fra skolen i Aust-Agder har krysset av for rubrikken på midten av skalaen. Det er denne rubrikken flest fra Aust-Agder har krysset av ved. 11 elever fra Aust-Agder har krysset av ved kategori 1, fint. Samme antall Aust-Agder-elever finner vi under kategori 2. Det vil si at det til sammen er 22 elever tilhørende kategori 1, fint, og kategori 2. I kategori 4 og 5 er det derimot bare ni elever. Svarene fra de tre skolene på spørsmålene vedrørende talespråkene dansk og svensk, stemmer overens med det inntrykket man får fra figur 5.1 og 5.2. Oppsummert ser det ut til at elevene i Østfold er mest positive til det svenske språket, mens Aust-Agder-elevene er minst positive.

Blant de 79 jentene som har deltatt i undersøkelsen, har 52 svart at de synes svensk er fint eller i grad 2. Antallet fordeler seg jevnt over de tre skolene. Jentene har i større grad enn guttene krysset av for grad 1, fint, 30 av 79, mens ti av 65 gutter har krysset av ved dette svaret. 33 gutter har satt kryss ved grad 1, fint, eller 2, og det betyr at også de anser svensk som et fint talespråk. Interessant er det at 20 av de 33 guttene er fra Østfold. Seks Møre og Romsdal-gutter og åtte elever Aust-Agder-gutter har satt kryss ved rubrikk 3. Altså er det noen geografiske forskjeller blant guttenes svar.

“Føler du at du har mer til felles med dansker og svensker enn med engelskmenn?” er det neste spørsmålet vi vil presentere resultater fra. Tabell 5.5 viser hva elevene har svart på spørsmålet:

Tabell 5.5 Føler du at du har mer til felles med dansker og svensker enn med engelskmenn?

Først og fremst er det tydelig å se at elevene ved de ulike skolene er veldig samsvarte i spørsmålet om de føler mer fellesskap med dansker og svensker enn med engelskmenn. Som det fremgår av tabell 5.5 er det et flertall av elevene som gir uttrykk for et nordisk fellesskap, samtidig som det er en del elever som ikke opplever dette fellesskapet. Bortimot halvparten fra hver av de tre skolene mener de har mer til felles med skandinaver enn engelskmenn. Ved svaralternativet “nei” er det bare Aust-Agder som skiller seg ut med kun åtte elever, mot 14 fra Østfold.

Litt flere jenter enn gutter føler fellesskap med dansker og svensker, 49 av totalt 79 jenter mot 33 av 65 gutter. Ser vi på elevene som ikke føler fellesskap med skandinaver er det 11 jenter som har svart dette mot 22 gutter. Halvparten av de 22 guttene kommer fra Østfold. Sju av 29 jenter fra Møre og Romsdal ikke føler noe fellesskap, mens én av 27 Aust-Agder-jenter sier det samme. Ni jenter fra Aust-Agder og fem fra henholdsvis Østfold og Møre og Romsdal svarer at de føler like stort fellesskap med dansker og svensker som med engelskmenn. Det er altså noen små forskjeller mellom kjønnene geografisk sett. Møre og Romsdal-jentene og Østfold-guttene ser ut til å føle minst fellesskap.

Oppsummering

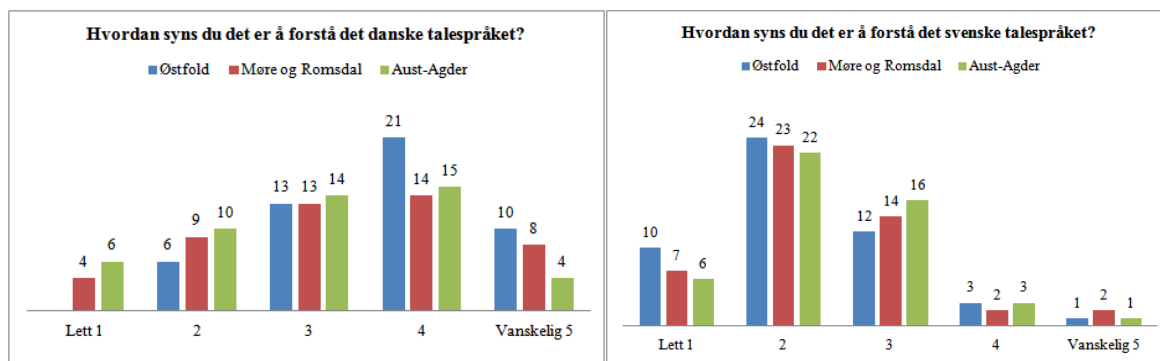
Det ser ut til at det er enighet om at det svenske talespråket er finere enn det danske. Særlig tydelig er dette blant Østfold-elevne, siden de er klart til høyre på skalaen når det gjelder holdninger til det danske talespråket, mens de ligger til venstre hva angår svensk. Elevene i Møre og Romsdal er mest positive til det danske talespråket av deltagerne fra de tre skolene. Blant Aust-Agder elevene er det stor enighet om at det danske talespråket ikke er spesielt fint. Generelt sett er det et lavt utslag ved kategorien stygt når det gjelder elevenes syn på det svenske talespråket.

Over halvparten av alle elevene som besvarte holdningsundersøkelsen føler at de har mer til felles med dansker og svensker enn med engelskmenn. Tabell 5.5 som viser resultatene til dette spørsmålet, billedliggjør elevenes enighet rundt de tre alternativene. Likevel kommer det frem at Aust-Agder elevene er de som føler sterkest fellesskap med dansker og svensker.

5.1.6 ELEVENES SYN PÅ EGEN FORSTÅELSE

De neste to spørsmålene vi vil presentere svarene fra, tilhører delen av holdningsskjemaet

"forståelse av nabospråk". Her fikk elevene spørsmålene "hvordan synes du det er å forstå det danske talespråket?" og "hvordan synes du det er å forstå det svenske talespråket?". De skulle svare på spørsmålet ved å sette et kryss i en av fem ruter, der ruten lengst til venstre var "lett" og ruten lengst til høyre var "vanskelig". Resultatene fra disse spørsmålene er presentert i tabellene nedenfor:

Tabell 5.6 Hvordan synes du det er å forstå det danske talespråket?

Tabell 5.7 Hvordan synes du det er å forstå det svenske talespråket?

Når det kommer til spørsmålet om hvordan elevene synes det er å forstå dansk, svarer de fleste i ruten som ligger nærmest vanskelig, altså det vi i fremstillingen betegner som 4. Slik det fremgår av tabell 5.6, er det i overkant av en tredjedel, 50 av 146 elever, som har krysset av i rute 4. Ser vi på kategori 4 når det gjelder det svenske talespråket, er det bare åtte stykker som har krysset av her. Det vil si at det er ganske stor forskjell, noe man også ser når det gjelder grad 2, som ligger nær kategorien lett. 25 elever synes dansk er nærmere lett på skalaen, mens 69 mener det samme om svensk. Ved kategori 1 og 2 i tabell 5.6 er det til sammen 35 elever som har krysset av. Når det gjelder det svenske talespråket, finner vi 92 stykker innenfor de tilsvarende kategoriene. Det er i underkant av tre ganger så mange som er i denne enden av skalaen når det gjelder svensk sammenlignet med dansk. Elevene synes altså at de forstår mer av det svenske språket enn av det danske.

Slik det fremgår av tabell 5.6 og 5.7, er det flere som synes dansk er vanskelig enn lett, mens det er motsatt når det gjelder å forstå det svenske talespråket. Ser man på stolpediagrammet tilknyttet det sistnevnte språket, er det interessant å se hvor mange som har samlet seg til venstre på skalaen, altså mot at svensk er lett å forstå. På tabellen som viser hvordan elevene synes det er å forstå det danske talespråket, er det en mer jevn fordeling utover de ulike alternativene, og samtidig variasjoner mellom de tre skolene.

Ser vi resultatene på skolenivå, viser tabell 5.6 at det er 21 av 50 elever fra Østfold som har krysset av ved grad 4 angående forståelse av det danske talespråket. På stolpen “vanskelig” i denne tabellen, er det ti elever fra Østfold. Ingen elever synes det er “lett” å forstå det danske talespråket. Disse tallene indikerer at elevene ved Østfold-skolen oppfatter det danske talespråket som vanskelig å forstå.

I Møre og Romsdal ser man at mange elever befinner seg til høyre på skalaen, i den enden som peker mot “vanskelig”, når det gjelder det danske talespråket. Ved rubrikkene 3 og 4, er det til sammen 27 av 48 elever som har krysset av, noe som utgjør et flertall av deltagerne. Et mindretall av elevene, fire stykker, har svart at det danske talespråket er lett å forstå. Sammenlagt er tendensen i Møre og Romsdal at det danske talespråket oppfattes som vanskelig heller enn lett. Likevel er ikke denne tendensen like tydelig som i Østfold.

Til forskjell fra de deltagende fra de øvrige skolene, fordeler elevene i Aust-Agder seg mer jevnt mellom de ulike sidene av tabellen. Legger man sammen antall kryss i rutene 4 og 5, får man 19 kryss, mens i rutene 1 og 2 er det i alt 16 som har krysset av. 14 elever har plassert seg på midten av tabellen. Fra Aust-Agder ser man altså at det er mindre forskjell mellom tallene på de som synes det danske talespråket er vanskelig og de som opplever det som lett, enn det er ved de andre skolene. Dette er ikke er så merkelig med tanke på at disse elevene har vært mest i Danmark.

Når det gjelder jentenes forståelse av det danske talespråket, sier sju av 79 jenter at de synes dansk er lett. Jentene er ganske samkjørte i sine svar. En forskjell det likevel er verdt å nevne er at ingen jenter fra Østfold har krysset av ved alternativet “lett” når det gjelder dansk, noe derimot fire jenter fra Aust-Agder har gjort. Motsatt sier bare én jente fra Aust-Agder at dansk er vanskelig, mens det er fem Østfold-jenter som deler dette synspunktet. Av guttene har fem av 65 krysset av i kategori 1; at det danske talespråket er lett å forstå. Mellom guttenes oppfatninger er det større forskjeller enn blant jentenes når det gjelder det danske talespråket. Det er særlig Østfold-guttene som skiller seg ut, som vi ser av at 13 av 20 gutter herfra har krysset av i kategori 4.

Vi ser også noen forskjeller mellom skolene i spørsmålet om hvordan elevene synes det er å forstå svensk. Omtrent halvparten av elevene fra Østfold, 24 av 50, har krysset av for ruten nærmest “lett” i tabell 5.7. Ti elever herfra har videre svart at det svenske talespråket er lett å forstå, et alternativ ingen av elevene herfra har krysset av ved når det gjelder det danske talespråket. Videre har 12 Østfold-elever plassert svensk under grad 3 når det gjelder å forstå. Når det kommer til de medvirkende fra Møre og Romsdal viser tabell 5.7 at det også her er flere som har plassert seg til venstre enn til høyre på skalaen. Majoriteten av de totalt 48

elevene, 30 elever, har plassert seg i retning "lett". Svært få elever, tre, sier at de synes dette språket er vanskelig å forstå. Tendensen er den samme i Aust-Agder som ved de andre to skolene. En stor del av elevene hevder det er lett å forstå det svenske talespråket, som vi ser av at 22 elever har svart innenfor rubrikk 2 i tabell 5.7 og 16 elever har krysset av i rute 3. I likhet med de andre skolene, oppfatter svært få elever ved Aust-Agder-skolen det svenske talespråket som vanskelig.

Det er i liten grad forskjeller mellom hvor godt jentene fra de ulike skolene forstår svensk. Østfold-jentene og Møre og Romsdal-jentene ser ut til å være enige om at det er lett å forstå svensk. Aust-Agder-jentene mener også svensk er lett å forstå, men i noe mindre grad enn jentene ved de andre skolene. Selv om tendensen blant begge kjønn er at de samler seg mot venstre side av skalaen, er det verdt å trekke frem at åtte av 65 gutter har krysset av ved kategori 4 og 5, mot fire av 79 jenter. Dermed ser det ut til at jentene i enda større grad enn guttene synes svensk er lett å forstå.

Hvilket språk har elevene minst problemer med å forstå?

Der elevene fikk spørsmål om hvilket av talespråkene i nabolandene de har minst problemer med å forstå, svarer 112 av 146 elever svensk. Dette kan også sees i sammenheng med tabell 5.7, der det viser seg at flere elever synes svensk er enklere å forstå enn dansk. Imidlertid er det 16 som forstår språkene like godt/dårlig. De resterende 18 har krysset av for at de synes det er minst utfordrende å forstå dansk. Det er altså en synlig overvekt av elevene som oppfatter talespråket svensk som minst problematisk å forstå.

Elevene i Østfold har minst problemer med å forstå talespråket svensk. I alt 47 av 50 elever har svart alternativet *svensk*. De resterende tre elevene har krysset av for at de forstår språkene like godt/dårlig. I Møre og Romsdal svarer i alt 34 av de 48 elevene herfra at det er svensk de har minst problemer med å forstå. Sju elever svarer at de *forstår språkene like godt/dårlig*, og sju elever har svart at det språket de forstår best er *dansk*. Som tendensen er ved de andre skolene, har også Aust-Agder-elevene minst problemer med å forstå svensk. 31 av de 48 tiendeklassingene herfra har svart svensk. 11 elever har svart at de forstår dansk best, og seks elever forstår språkene like godt/dårlig. Aust-Agder-elevene ser ut til å forstå det danske talespråket best, siden det er flere herfra enn fra de andre skolene som mener at de har minst problemer med å forstå dansk. Mellom gutter og jenter er det ikke store forskjeller på dette spørsmålet. Ti jenter forstår språkene like godt og seks gutter gjør det samme.

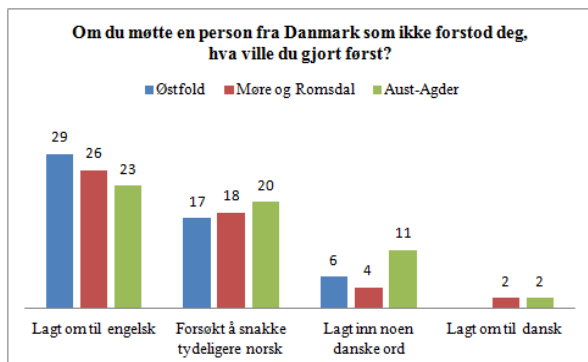
Oppsummering

Oppsummert ser vi at det er få geografiske forskjeller mellom skolene når det gjelder forståelsen av det svenske talespråket. Siden de samler seg mot i tabell 5.7 er til venstre, *lett*. Særlig Østfold-elevene er tydelige på at de forstår svensk godt. Ved forståelsen av det danske talespråket er det større variasjoner mellom skolene. Østfold-elevene er de som gir klare uttrykk for at dansk talespråk er vanskelig å forstå. Tabell 5.6 og 5.7 viser at elevene, generelt sett, synes det er lettere å forstå det svenske talespråket enn det danske. Av funn knyttet til spørsmålet om hvilket talespråk elevene har minst problemer med å forstå, er det svensk flest elever svarer. Man ser altså at svarene på spørsmålet er i tråd med tabell 5.6 og 5.7 som forteller hvordan elevene synes det er å forstå dansk og svensk.

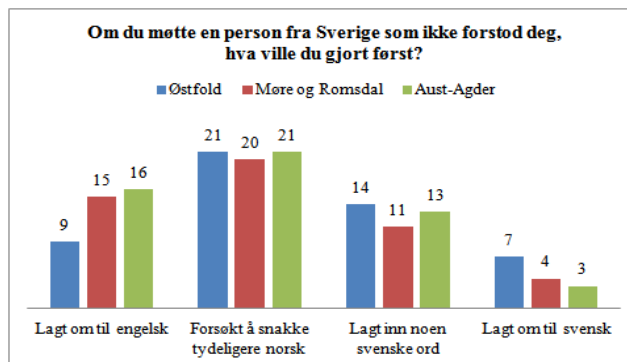
5.1.7 STRATEGIER I MØTE MED DANSK OG SVENSK TALESPRÅK

Under delen av spørreskjemaet som omhandler nabospråksforståelse, stilte vi elevene spørsmål som gikk på hvilken strategi de først ville tatt i bruk hvis de møtte en person fra henholdsvis Danmark eller Sverige, som ikke forstod hva de sa. Elevene fikk sette kryss ved ett av fire svaralternativer: "lagt om til engelsk", "forsøkt å snakke tydeligere norsk", "lagt inn noen danske ord" og "lagt om til dansk". Noen elever satte kryss ved flere alternativer, og disse har vi inkludert blant resultatene, ettersom vi anser flere kryss som et uttrykk for holdningene deres. Dermed er antall svar i tabellene som følger, flere enn det totale antallet elever ved de tre skolene.

Tabell 5.8 under viser hva elevene ved de ulike skolene ville gjort i møte med en person fra Danmark som ikke forstod dem. De fleste elevene svarer at de ville lagt om til engelsk først i en slik situasjon. 78 av de 146 medvirkende mener de ville ha valgt denne strategien. Kategorien "forsøkt å snakke tydeligere norsk" er videre et alternativ mange elever, 55, ville valgt.

Tabell 5.8 Om du møtte en person fra Danmark som ikke forstod deg, hva ville du gjort først?

Tabell 5.9 Om du møtte en person fra Sverige som ikke forstod deg, hva ville du gjort først?

Kort sagt er tendensen ved alle de tre skolene at elevene enten ville lagt om til engelsk eller forsøkt å snakke tydeligere norsk. Det er verdt å nevne at 11 av 48 Aust-Agder-elever ville lagt inn noen danske ord. Dette er en del flere enn ved de øvrige skolene. Tabellen forteller også at både fra Østfold og Møre og Romsdal ville over halvparten av elevene lagt om til engelsk. Som ved de andre skolene har mange krysset av ved to første rubrikkene i tabellen, men her er antall svar noe jevnere fordelt mellom de to alternativene.⁴⁰

På tilsvarende spørsmål om det svenske talespråket, ser man av tabell 5.9 at svarene fordeler seg mer jevnt utover de fire alternativene. Her er det også mange elever 62 av 146 som ville forsøkt å snakke tydeligere norsk. Vi ser dessuten at noen flere elever ville lagt inn noen svenske ord, enn hva de ville gjort angående dansk. Faktisk ville nesten like mange valgt denne strategien som de som ville lagt om til engelsk. Dette viser at elevene tror at det er vanskeligere for dansker enn det er for svensker å forstå norsk.

Som tabell 5.9 ovenfor viser, ville færre elever fra Østfold lagt om til engelsk i møte med en person fra Sverige som ikke forstod dem, enn i møte med en person fra Danmark som ikke forstod dem. Forskjellen er markant, ettersom ni elever ville lagt om til engelsk i møte med en svensk person, mot 29 som ville gjort det samme dersom det var en dansk person som ikke forstod dem. Sju Østfold-elevne ville begynt å snakke svensk, mens ingen herfra ville snakket dansk. 14 elever herfra ville dessuten lagt inn noen svenske ord, altså flere enn de

⁴⁰ Blant Aust-Agder-elevne er det en del som har krysset av ved mer enn ett svaralternativ. Dette ser vi ved at det er 56 svar blant 48 elever.

som ville lagt om til engelsk. Ser man på Møre og Romsdal, ville en stor del elever, 20 av 50 svar, forsøkt å snakke tydeligere norsk. Samtidig har en del elever krysset av ved at de ville lagt om til engelsk eller at de ville lagt inn noen svenske ord. Også i Aust-Agder ville en del elever lagt om til engelsk, mens tendensen i Østfold er noe annerledes, ettersom bare ni av 50 har svart det samme.

Når det gjelder hva elevene⁴¹ hadde gjort i møte med en dansk person, er det over halvparten av guttene, 45 av 65, som svarer at de ville lagt om til engelsk. For jentene dreier dette tallet seg om 33 av 79, noe som er under halvparten. En stor del av jentene ville heller forsøkt å snakke tydeligere, 37 av 79, noe bare 16 av 65 gutter ville ha gjort. Noen flere jenter enn gutter ville lagt inn noen danske ord. Geografisk sett er det ingen store forskjeller mellom jentene ved de tre skolene. Blant guttene finner vi noen variasjoner. Der sju av de 27 østfoldguttene og åtte av de 21 Aust-Agder-guttene har svart "forsøkt å snakke tydeligere norsk", finner vi bare en gutt fra Møre og Romsdal.

Når det kommer til spørsmålet om hva elevene hadde gjort i møte med en svensk person som ikke forstod dem, er tallene litt annerledes. Guttene krysser for det meste av ved alternativene "lagt om til engelsk" og "forsøkt å snakke tydeligere norsk". 23 av de 65 guttene ville lagt om til engelsk, mens 25 av 65 ville forsøkt å snakke tydeligere norsk. Blant jentene er det alternativene "lagt inn noen svenske ord" og "forsøkt å snakke tydeligere norsk" som mange har satt kryss ved. 35 av 79 jenter ville snakket tydeligere norsk, mens 25 jenter ville lagt inn noen svenske ord. Blant guttene er det 12 av 65 som ville lagt inn noen svenske ord, og andel jenter som ville gjort det er dermed noe større. Ni gutter ville lagt om til svensk, mens bare fem jenter ville gjort det samme.

Ser vi på forskjeller mellom skolene når det gjelder kjønn, ser vi at flertallet av jentene som ville lagt om til engelsk, kommer fra Møre og Romsdal, åtte av 17. Av de 23 guttene som ville lagt om til engelsk finner vi 11 fra Aust-Agder og bare fem fra Østfold. Flere Østfold-jenter ville lagt inn noen svenske ord, enn hva de andre ville gjort. Bare sju jenter fra Østfold ville forsøkt å snakke tydeligere norsk, til forskjell fra 13 i Møre og Romsdal og 15 i Aust-Agder. Ingen jenter i Aust-Agder ville lagt om til svensk. 14 av 25 gutter som ville forsøkt å snakke tydeligere norsk, kommer fra Østfold.

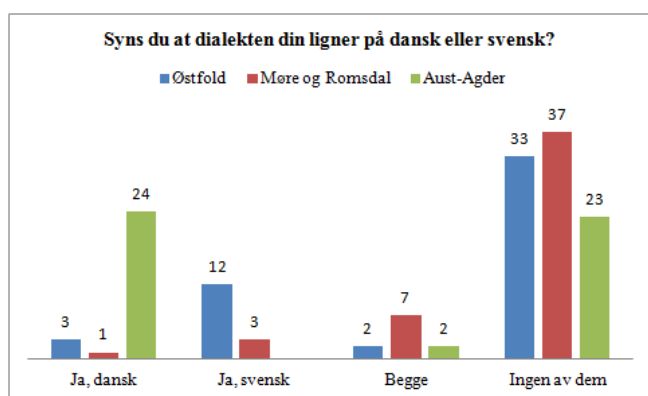
⁴¹ På spørsmålet om hva elevene ville gjort hvis de møtte en dansk eller svensk person som ikke forstod dem, er det en del elever som har krysset av ved flere enn ett alternativ.

Oppsummering

Resultatene som er presentert i denne delen av kapitlet, er knyttet til spørsmålene om hva elevene ville gjort først dersom de møtte en person fra Danmark eller Sverige som ikke forstod dem. I alt ville over halvparten av de spurte lagt om til engelsk dersom det var en person fra Danmark de møtte. Ved Aust-Agder-skolen er det noen flere som ville lagt inn danske ord, omtrent like mange som ved de andre skolene til sammen. I møte med en person fra Sverige, ville mange prøvd å snakke tydeligere norsk. Ellers ville mange ha lagt om til engelsk, men nesten like mange ville lagt inn svenske ord. I Østfold ville noen færre lagt om til engelsk enn ved de øvrige to skolene, og noen flere herfra ville lagt om til svensk.

5.1.8 DIALEKT OG NABOSPRÅK

I holdningsundersøkelsen hadde vi et spørsmål vedrørende dialekt og nabospråk. Spørsmålet var "synes du at dialekten din ligner på dansk eller svensk?". Alternativene bestod av "ja, dansk", "ja, svensk", "begge", og "ingen av dem". Vi ba elevene krysse av ved ett av disse. Selv om undersøkelsen vår er rettet mot uttale, vet vi ikke om deltagerne har tenkt på uttale, skriftspråk eller ordforråd i dette spørsmålet. Tabell 5.10 nedenfor presenterer resultatene til spørsmålet om dialekt og nabospråk:

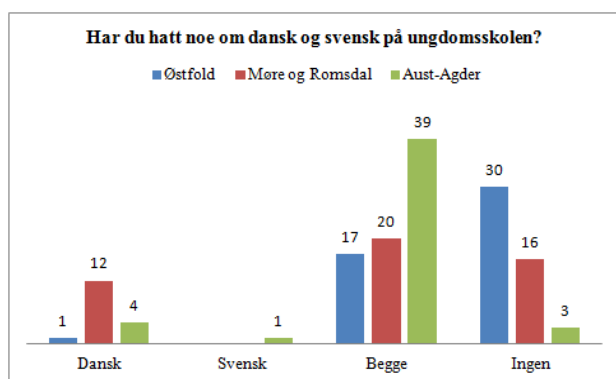
Tabell 5.10 Synes du at dialekten din ligner på dansk eller svensk?

Som det fremgår av tabell 5.10, er det 93 elever av de totalt 146 medvirkende fra de tre skolene som ikke synes noen av språkene ligner på sin dialekt. Det er ikke så overraskende at elevene fra de tre skolene svare forskjellig på dette spørsmålet, siden de er fra ulike steder i Norge. Det er flere elever som har svart dansk, 28 stykker, mot 15 som har svart svensk. Bildet tabell 5.10 også illustrerer er at det er markante variasjoner geografisk sett i svarene til dette spørsmålet. I motsetning til Østfold-elevene og Møre og Romsdal-elevene, der over halvparten av elevene mener at deres dialekt ikke ligner på nabospråkene, er Aust-Agder elevene mer delt i sitt syn. Omtrent halvparten herfra mener, ikke overraskende, at dialekten deres ligner på dansk. Ingen fra Aust-Agder synes dialekten deres ligner på svensk. Alternativet flest elever fra Østfold har valgt etter "ingen av dem" er svensk. 12 av 15 elever som har krysset av for svensk er fra Østfold. Innenfor den siste valgmuligheten, at de synes dialekten sin ligner på begge nabospråk, er det 11 elever. Her er det det flest fra Møre og Romsdal, sju av 11 stykker.

Fordelingen av gutter og jenter ved de ulike alternativene til dette spørsmålet er ganske lik. 41 gutter mener at dialekten deres ikke ligner på sin dialekt, og 19 gutter fra Østfold. Blant de 50 jentene som har svart "ingen av dem" er 24 av dem Møre og Romsdal-jenter. På svaralternativet "ja, dansk" dominerer både guttene fra Aust Agder, 11 av 13, og jentene herfra, 13 av i alt 15. Ingen av jentene og guttene fra Aust-Agder har huket av for "ja, svensk", mens derimot seks jenter og seks gutter fra Østfold har gjort dette.

5.1.9 NABOSPRÅKSUNDERVISNING

Under den delen av holdningsskjemaet som dreier seg om undervisning, er det fire spørsmål. Det første søker svar på om elevene har hatt noe om nabospråk på ungdomsskolen. Svaralternativene knyttet til dette spørsmålet var "dansk", "svensk", "begge", eller "ingen".

Tabell 5.11 Har du hatt noe om dansk eller svensk på ungdomsskolen?

Svært mange har, som tabell 5.11 forteller, krysset av ved "begge" og "ingen". Av de 146 spurte, har litt over halvparten av elevene, 76, svart "begge". Videre er det en tydelig forskjell mellom utslagene ved svaralternativene "dansk" og "svensk". Som det fremgår av tabellen er det bare én elev som har krysset av ved svensk, mens 17 elever mener de bare har hatt undervisning om dansk. Dessuten er det 49 av 146 elever, altså mer enn en tredjedel, som hevder at de ikke har hatt noe opplæring i verken dansk eller svensk.

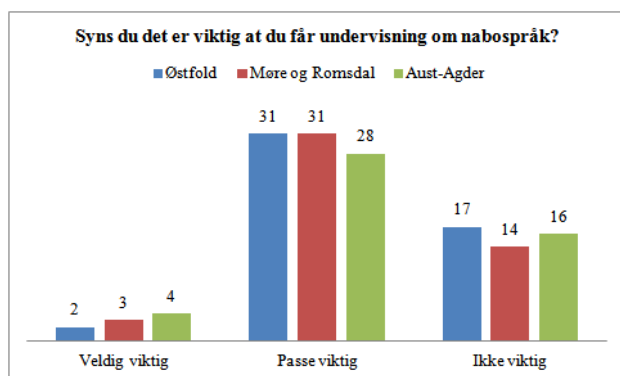
Tabell 5.11 viser at det er store geografiske forskjeller. Flest av Østfold-elevene har svart "ingen", 30 av 50. Dette er i kontrast til de tre Aust-Agder-elevene som har svart det samme. Det andre alternativet elevene fra Østfold i hovedsak har valgt er "begge", her finner vi 17 elever. Som vi ser av tabell 5.11, er det ved dette alternativet igjen et stort sprik mellom Østfold-elevene og Aust-Agder-elevene. Aust-Agder-elevene har, som den grønne stolpen i tabell 5.11 viser, hatt mest undervisning om nabospråk, når 39 elever av de i alt 48 elevene sier at de har hatt undervisning om begge språk.

Det er også store sprik i Møre og Romsdal-elevenenes svar når det gjelder hvorvidt de har hatt undervisning om nabospråk. 16 av 48 elever svarer "ingen", 20 elever har krysset av ved "begge", mens 12 elever sier at de har lært om "dansk". Etersom dansk inngår i "begge"-kategorien også, ser man at det er "dansk" deltagerne fra Møre og Romsdal har fått mest undervisning om. Man ser at det er Møre og Romsdal-elevene som sprer seg mest ut over svaralternativene, av de tre medvirkende skolene.

Mellom guttene og jentene som deltok i denne undersøkelsen er det ikke store forskjeller å finne i svarene til spørsmålet "har du hatt noe om dansk og svensk i ungdomsskolen?". Derimot finnes det noen geografiske forskjeller blant kjønn. 23 av 27 jenter fra Aust-Agder svarer at de har hatt undervisning om begge nabospråk. Blant Østfold-jentene derimot, er tallet sju av 23. Tallet på dette for Møre og Romsdal-jentene er 13 av 29. Forskjellene viser seg også når 16 av 23 Østfold-jenter ikke har fått undervisning i dansk og svensk, mens kun to jenter fra Aust-Agder har oppgitt det samme. Dette kan også sees blant guttene i Østfold, hvor 14 av 27 har krysset av for ingen, mens fra Aust-Agder er det kun én gutt som hevder dette.

Synes du det er viktig at du får undervisning om nabospråk?

Det andre spørsmålet som tilhører delen om undervisning i holdningsskjemaet, handler om hvor viktig elevene mener det er med nabospråksundervisning. Elevene fikk sette et kryss ved enten "veldig viktig", "passe viktig", eller "ikke viktig". Resultatene er presentert i tabell 5.12:

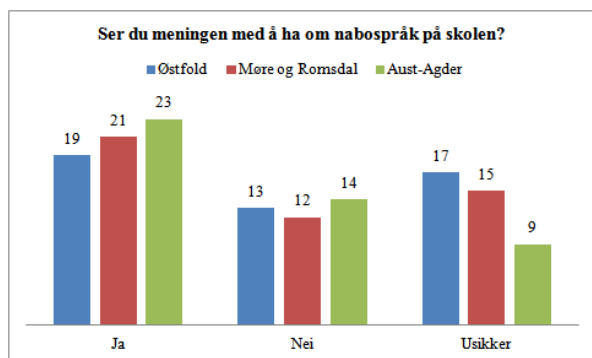
Tabell 5.12 Synes du det er viktig at du får undervisning om nabospråk?

Tabell 5.12 viser at elevene er ganske enstemmige i synet på viktigheten av nabospråksundervisning. Vi ser dette gjennom at majoriteten av de 146 deltagende, 90 stykker, har krysset av for "passe viktig". Over halvparten av elevene ved hver skole deler dette synet. Omtrent en tredjedel av elevene, 47 stykker, har videre krysset av ved "ikke viktig". Vi ser at det er svært få, sju av de totalt 146 medvirkende, som anser nabospråksundervisning som "veldig viktig".

Tallene forteller at guttene synes det er mindre viktig med nabospråksundervisning enn jentene synes. 31 av 65 gutter synes ikke det er viktig å få undervisning om nabospråk, mens 15 av 79 jenter har samme oppfatning. 57 jenter mener det er passe viktig å få undervisning om nabospråk, mens 32 gutter svarer det samme.

Ser du meningen med å ha om nabospråk på skolen?

Det nest siste spørsmålet i spørreskjemaet søkte svar på om elevene ser meningen med å ha om nabospråk på skolen. Som på forrige spørsmål, skulle elevene sette ett kryss ved et av alternativene, i dette tilfellet "ja", "nei" og "usikker". Resultatene til dette spørsmålet presenteres i tabell 5.13:

Tabell 5.13 Ser du meningen med å ha om nabospråk på skolen?

Til tross for at mange har krysset av for "passe viktig" på foregående spørsmål, ser likevel 63 elever av totalt 145 som har svart, verdien med nabospråk i undervisningen. Videre er det 41 elever som er usikre på om de ser meningen med undervisning om nabospråk, mens det er 39 stykker som har svart "nei".

Østfold-elevene fordeler seg ganske jevnt utover de tre svaralternativene. 19 av i alt 50 elever fra denne skolen har svart "ja", altså at de ser meningen med dette emnet. Interessant er det videre at 30 av 50 elever fra Østfold enten er usikre eller ikke ser meningen med nabospråksundervisning, ettersom dette er nøyaktig like mange som oppgir at de ikke har fått noen nabospråksundervisning fra denne skolen. Det er 17 elever herfra som er usikre på om de ser meningen med nabospråk på skolen. 23 elever i Aust-Agder ser meningen med å ha om nabospråk, mens 14 av elevene fra området ikke ser meningen med dette. Dermed er de nokså enige med elevene fra Østfold og Møre og Romsdal ved denne kategorien. Aust-Agder-elevene er i minst grad usikre på om de ser meningen med nabospråksundervisning, når bare ni ved denne skolen har svart dette.

Jentene har samlet seg mest rundt alternativet "ja", 41 av 79. 16 jenter har svart "nei", og her er antallet jevnt fordelt ved de tre skolene. Det ser ut til at jentene fra Aust-Agder er mindre usikre på om de ser meningen med å ha om nabospråk på skolen, enn de andre jentene. Dette ser vi gjennom at bare tre av 27 har svart "usikker" herfra, mot sju av 23 i Østfold og ni av 29 i Møre og Romsdal. De 65 guttene har fordelt seg tilnærmet likt over de tre alternativene "ja", "nei" og "usikker".

Oppsummering

Elevene ser i ulik grad meningen med nabospråksundervisning. Aust-Agder-elevene ser i større grad meningen med det enn de øvrige elevene. Dette kommer særlig frem når man ser

på kategorien usikker, der det er færrest elever fra Aust-Agder som har krysset av. Resultatene er ikke overraskende sammenlignet med hvem som har fått mest nabospråksundervisning. Tallene for Møre og Romsdal viser at de har hatt mest om dansk på ungdomsskolen. Det er også verdt å nevne at det i alt er 41 av totalt 146 medvirkende elever som er usikre på om de ser meningen med å ha om nabospråk. Flere jenter enn gutter ser meningen med å ha om dette emnet.

Hvorfor tror du at dere har om nabospråk på skolen?

Det siste spørsmålet elevene fikk i holdningsundersøkelsen måtte de selv svare på med egne ord. Hovedsakelig tror elevene at de har om nabospråk på grunn av Skandinavias felles historie, og for å forstå hverandre på tvers av landegrensene.

Vi har hatt veldig lite om det, og jeg tror det ville vært MYE bedre og hatt dansk, finsk og svensk enn fransk, tysk og spansk. Man kan jo få brukt nabospråkene i hverdagen også, i og med at mange har slektninger fra landene. (Jente, Østfold)

Jeg tror vi har det fordi vi kanskje synes at språkene er vanskelig, og for at vi skal bli bedre til å snakke både svensk og dansk. (Gutt, Østfold)

Jeg tror at det kan ha noe med at vi bør kommunisere med "naboene" våre siden vi var allierte med svenskene og danskene en gang. Og dette er en av grunnene for at vi har en grunnlov i dag. (Gutt, Møre og Romsdal)

Språk er et viktig fag uansett. Det er bra å kunne språket til andre og i hvert fall om de er naboland. (Folk blir også lettere imponert om du kan flere språk;)) (Jente, Møre og Romsdal)

Fordi både svenskene og danskene har en rik historie, lærer vi mye om landene, og dermed også språkene til landene, som er en grei måte å lære på, fordi det ligner på norskt. (Gutt, Møre og Romsdal)

Fordi vi har vært i union med både Sverige og Danmark. (Gutt, Aust-Agder)

Fordi det er en god del svenske og danske som har flyttet til Norge og omvendt. Vi reiser mye til nabolandene og handler, derfor kan det være litt viktig at vi forstår hverandre. At ikke språkene/dialektene dør ut. F.eks. vi på Sørlandet snakker/skriver ganske likt som danskene (bløde konsonanter). (Jente, Aust-Agder)

Flere av elevene fra Aust-Agder trekker inn at nordmenn ofte drar til Sverige og Danmark på ferie og at det derfor er viktig at man kan kommunisere med dansker og svensker, som i eksemplene nedenfor:

For at vi skal kunne forstå folk fra Danmark og Sverige bedre. Og at vi kan kommunisere med dem uten problemer. Vi lærer ord vi kan bruke på de forskjellige språkene vi kan bruke hvis de ikke forstår hva de sier. (Jente, Aust-Agder)

Fordi de er nabospråk! Det er viktig å forstå hverandre og derfor er det viktig å lære om de andre og deres språk (og kultur). (Jente, Aust-Agder)

Noen elever oppgir at de ikke har hatt noe om nabospråk på skolen, og vet heller ikke hvorfor.

Samtidig er det noen som synes at det ikke er nødvendig med nabospråksundervisning.

Nedenfor følger noen eksempler på elevenes svar:

Vi har ikke om nabospråk på skolen. Jeg skulle med glede erstattet nynorsk med både svensk og dansk. (Jente, Østfold)

Kanskje det er debatter eller vurderinger på å ta inn nabospråk i norsk skole? Usikker (Jente, Østfold)

Vi har det ikke. Men det er en fordel å skjønne hva de sier. (Gutt, Østfold)

Vet ikke, sjønner ikke vitsen. det er såpass likt at vi trenger ikke bruke skoletid på det, når der er viktigere ting å lære. (Gutt, Møre og Romsdal)

Vi har ikke nabospråk i skolen. (Gutt, Møre og Romsdal)

Fordi vi er veldig samla man finner svensker og dansker overalt. Men! Jeg ser ikke helt hvorfor vi må ha om dansk og svensk. Vi bor i Norge kommer de hit, lær dem norsk! (Gutt, Aust-Agder)

5.2 HOLDNINGSUNDERSØKELSEN TIL LÆRERNE

Ved hver av de tre skolene delte vi ut et spørreskjema til norsklærerne som omhandlet deres holdninger til dansk og svensk. I tillegg inneholdt skjemaet noen spørsmål knyttet til deres forståelse av de nevnte språkene. Blant de som svarte, var seks lærere fra Østfold, fire fra Møre og Romsdal, og to lærere fra skolen i Aust-Agder. Denne undersøkelsen gir ikke noe grunnlag for å si noe generelt om norsklæreres holdninger, men resultatene viser hva akkurat *disse* lærerne ved *disse* skolene mener om de to nabospråkene. Dessuten kan resultatene fra lærerundersøkelsen være med på å belyse elevenes holdninger og nabospråksforståelse.

5.2.1 MØTE MED NABOSPRÅK PÅ FRITIDEN

Som i skjemaet til elevene, spurte vi lærerne om hvor ofte de er i Danmark og Sverige.

Resultatene fra dette spørsmålet viser at de fleste av de spurte lærerne er i Danmark en gang i året eller sjeldnere, siden 11 av 13 oppgir dette. Kun to lærere har svart noe annet, som er *en gang hvert halvår*. Disse er fra Østfold og Aust-Agder, som ikke er så overraskende med

tanke på geografisk avstand til nabolandet sammenlignet med Møre og Romsdal. På det tilsvarende spørsmålet angående hvor ofte de spurte lærerne er i Sverige, fremgår det at Østfold-lærerne er her oftere enn i Danmark. Hele fem av de seks Østfold-lærerne er i Sverige en gang i måneden, mens samtlige av lærerne i Aust-Agder og Møre og Romsdal er i Sverige en gang i året eller sjeldnere. Vi ser at tallene er som vi kunne antatt på forhånd; Østfold-lærerne er oftest i Sverige, mens lærerne i Møre og Romsdal sjelden besøker dette nabolandet. Fra Aust-Agder er det heller ingen som besøker Sverige særlig ofte, men her er det i tillegg bare to lærere blant de deltagende.

Innenfor det samme området, "møte med nabospråk på fritiden", fikk lærerne videre følgende spørsmål: "hvor ofte leser du bøker som er skrevet på dansk i egen fritid?" og "hvor ofte leser du bøker som er skrevet på svensk i egen fritid?". Her skulle de sette ett kryss blant fire alternativer, "mer enn 4 ganger i året", "3-4 ganger i året", "1-2 ganger i året" og "aldri". Resultatene viser at lærerne oftere leser bøker skrevet på svensk enn bøker skrevet på dansk. 11 av 13 lærere leser svenske bøker minst en eller to ganger i året. Av disse sier fem at de leser svenske bøker 3-4 ganger i året, mens en har krysset av ved "mer enn 4 ganger i året". Aust-Agder-lærerne leser aldri svenske bøker. Ser man på de tilsvarende resultatene tilknyttet lesing av danske bøker, viser dette en annen tendens. Lærerne leser sjelden danske bøker, som kommer frem gjennom at ni av 13 har krysset av ved svarmuligheten "aldri".

På det neste spørsmålet spurte vi om på hvilket språk lærerne helst ville lese en bok som opprinnelig var skrevet på dansk eller svensk. Alternativene de her kunne velge mellom var "lese den på originalspråket" og "lese den oversatt til norsk". Lærerne er delt på midten i forhold til dette, siden seks av 13 stykker helst ville lese den på originalspråket, mens sju ville foretrukket å lese den oversatt til norsk.

Som en del av lærernes møte med nabospråk på fritiden, fant vi det aktuelt å stille spørsmål vedrørende forholdet deres til teksting av dansk og svensk talespråk. Spørsmålet de fikk var: "ser du helst at TV-programmer og filmer der det snakkes dansk/svensk er tekstet på norsk?" Til spørsmålet ba vi dem sette kryss ved ett av de fire følgende alternativene: "nei, jeg opplever ikke dette som nødvendig", "bare der det snakkes dansk", "bare der det snakkes svensk" eller "ja". Til sammen åtte av 13 lærere svarer at de trenger teksting på minst ett av disse språkene, ettersom fire har satt kryss ved "ja", mens fire andre svarer "bare der det snakkes dansk". Av de fire som trenger teksting bare der det snakkes dansk, er to fra Østfold og to fra Møre og Romsdal. Svarene deres gir et inntrykk av at det er særlig dansk de har utfordringer med å forstå, som ikke er unaturlig med tanke på lengre geografisk avstand til Danmark enn det er fra Aust-Agder. Ingen av de spurte lærerne mener de trenger teksting der

det bare snakkes svensk. Hele fem lærere mener dessuten at de ikke trenger teksting av dansk eller svensk. Man ser altså at lærerne har delte meninger når det kommer til teksting av dansk og svensk talespråk, noe vi også kan se i intervjuundersøkelsen til elevene (se kapittel 5.4).

5.2.2 LÆRERNES SYN PÅ EGEN FORSTÅELSE

I studiet av lærernes holdninger så vi det, som beskrevet tidligere, relevant å stille noen spørsmål relatert til forståelsen deres av nabospråkene. Spørsmålene var de samme som i holdningsundersøkelsen til elevene: "hvordan synes du det er å forstå det danske talespråket?" og "hvordan synes du det er å forstå det svenske talespråket?" I likhet med elevene skulle lærerne krysse av på en skala fra 1 til 5, der 1 representerte "lett" og 5 representerte "vanskelig". Av resultatene ser vi at lærerne mener de forstår dansk dårligere enn svensk. Tre av 13 lærere har krysset av ved kategorien 5, "vanskelig" når det gjelder det danske talespråket. Alle tre er fra Østfold. Vi ser altså en tilsvarende tendens blant Østfold-lærerne som hos elevene ved denne skolen; dansk oppleves som vanskelig å forstå. Når det gjelder svensk, har derimot samtlige av de 13 lærerne krysset av i retning "lett", åtte i rute 1 og fem i rute 2. Altså har lærerne i liten grad utfordringer med å forstå det svenske talespråket. På neste spørsmål, "hvilket av språkene har du minst problemer med å forstå?", svarer flesteparten, ikke overraskende, svensk, ti stykker.

Videre skulle lærerne svare på hvorvidt de har opplevd å måtte tilpasse seg mottakeren i samtale med en person fra Danmark eller Sverige. Alternativene de kunne velge mellom var "ja", "nei, vi forstod hverandre uten at dette var nødvendig" og "har ikke snakket med noen fra Danmark/Sverige"⁴². Svarte de "ja" på spørsmålet, skulle de fortelle hva de gjorde først, gjennom å sette kryss ved én av følgende strategier: "snakket mer standardisert norsk", "brakte danske ord", "la om til engelsk" og "andre strategier". Funnene viser at flesteparten av lærerne, ni av 13, har opplevd å måtte tilpasse seg den andre språkbrukeren i en samtale med noen fra Danmark. Som strategi valgte flertallet av lærerne, seks stykker, å snakke mer standardisert norsk. De tre resterende lærerne oppgir at de la om til engelsk. Ingen brukte altså danske ord som første tilpasningsstrategi. Det oppsiktsvekkende her, er at det kun er Østfold-lærerne som svarer at de la om til engelsk, mens lærerne fra de øvrige skolene valgte alle å

⁴² I spørreskjemaet fikk lærerne to spørsmål, ett om en person fra Danmark med tilhørende alternativer, og et tilsvarende om en person fra Sverige. I dette kapitlet (5) har vi imidlertid slått disse sammen, slik at vi bare presenterer spørsmålet en gang.

snakke mer standardisert norsk. På det tilsvarende spørsmålet vedrørende en person fra Sverige, er situasjonen annerledes. Flertallet av lærerne, sju av 13, sier at det ikke var nødvendig med tilpasning. Særlig Østfold-lærerne, fem stykker, svarer "nei" på spørsmålet. Av lærerne som har sier at tilpasning måtte til, har flest brukt strategien "snakket mer standardisert norsk". Ingen av de spurte lærerne har lagt om til engelsk i en slik situasjon, men to stykker sier at de brukte svenske ord.

5.2.3 HOLDNINGER TIL NABOSPRÅK

Denne delen av spørreskjemaet til lærerne omfattet fire spørsmål. To av dem var rettet mot lærernes synspunkter på dansker og svensker, og de to andre dreide seg om hva lærerne mener om det danske og svenske talespråket. På spørsmålene om hva lærerne synes om dansker og svensker, skulle de skrive fritt uten alternativer. Det viser seg at mange av lærerne har de samme oppfatningene av dansker. Hele ti av de 13 lærerne assosierer dansker med positivt ladede ord som "hyggelige", "vennlige", "herlige" og "rause". Av disse er fem fra Østfold, tre fra Møre og Romsdal og to fra Aust-Agder. En lærer sier at hun ikke ser forskjell på folk, og har altså et mer nøytralt synspunkt. Nedenfor følger noen eksempler på hva lærerne mener om dansker:

Rause, liberale og vennlige. (Lærer, Østfold)

Omgjengelige og sosiale. (Lærer, Møre og Romsdal)

Dansker er meget hyggelig folkeslag vi har mye til felles med. Dansk er lettere å forstå skriftlig enn muntlig, men fortsatt forståelig." (Lærer, Aust-Agder)

På spørsmålene relatert til lærernes syn på det danske og svenske talespråket, skulle de krysse på en skala med fem ruter. Kategorien "fint" var lengst til venstre og kategorien "stygt" lengst til høyre⁴³. Lærernes svar forteller at de er mer samlet angående det svenske talespråket enn med det danske. Hele 11 av 13 lærere befinner seg til venstre på skalaen når det gjelder svensk, mens med dansk er de noe mer spredt. Tendensen er likevel at mange av lærerne synes begge nabospråk er fint heller enn stygt. Særlig lærerne i Østfold synes svensk er fint,

⁴³ Som i holdningsundersøkelsen til elevene, besluttet vi her å kalle de tre rutene mellom *fint* og *stygt* for 2, 3 og 4. Som beskrevet i metoddelen er gradene fra 1 til 5, der 1 fint representerer fint og 5 viser til stygt.

fem av seks, mens det samtidig er disse lærerne som sprer seg mest utover skalaen når det gjelder dansk talespråk. De to Aust-Agder-lærerne har krysset av i rute 2 ved begge språk, mens de fem lærerne fra Møre og Romsdal brer seg jevnt utover kategori 1, 2 og 3 ved begge språk. Elevenes holdninger til det danske talespråket skiller seg litt fra lærernes holdninger, ved at elevenes holdninger er mer negative. Forskjellen kan komme av at det faglig sett for en norsklærer er uprofesjonelt å snakke om stygge språk eller at norsklærere har større interesse for språk enn elevene.

5.2.4 UNDERVISNING

Det siste delområdet i spørreskjemaet til lærerne valgte vi å kalle "undervisning", og bestod av sju spørsmål samt et tilleggsspørsmål de skulle svare på dersom de svarte *ja* på spørsmål 6. Det første av spørsmålene var "hva synes du om nabospråksundervisningen du selv fikk under utdanningen?". Svarkategoriene lærerne kunne velge mellom var "svært god", "god", "tilfredsstillende", "dårlig" og "fikk ikke". Som svar skulle de sette kryss ved ett av alternativene. Bare én av de 13 lærerne svarer at undervisningen var god, og ingen har satt kryss ved alternativet svært god. Derimot sier fire at den var tilfredsstillende, fem at den var dårlig og to hevder at de ikke fikk nabospråksundervisning i det hele tatt. Dessuten er det en som ikke husker dette. Med andre ord er det en tendens til at lærerne ikke er spesielt fornøyde med nabospråksundervisningen de selv har fått. Nabospråksundervisningen lærerne har fått i løpet av utdanningen, kan påvirke undervisningen de selv gir til elevene.

Videre spurte vi lærerne hva de mener om omfanget nabospråksundervisningen har i den gjeldende læreplanen, LK06. Også dette var et avkryssningsspørsmål, der de skulle sette kryss ved ett av følgende alternativ: "for stor plass", "passelig" eller "for liten plass". Ni av de 13 lærerne er enige om at omfanget er passelig. Tre mener at området har for liten plass, mens to har satt kryss ved at det har for stor plass. En av de medvirkende har satt kryss ved både "for stor plass" og "passelig", og begrunner dette med at nabospråksemnet har for stor plass i læreplanen, men at området får passelig plass i den praktiske undervisningen.

Som en del av undervisningsområdet, fant vi det dessuten relevant å stille lærerne spørsmål om hvor viktig de mener det er at barn og unge lærer å forstå henholdsvis dansk, svensk og engelsk. Ved hvert av disse spørsmålene skulle lærerne sette kryss ved ett av følgende alternativer: "svært viktig", "viktig", "mindre viktig" og "uviktig". Funnene fra disse spørsmålene viser at lærerne synes det er viktigere at barn og unge lærer engelsk enn dansk og

svensk. Alle de 13 lærerne mener det er svært viktig at elevene lærer å forstå engelsk. Ser man på hva de mener om nabospråksundervisning med vekt på å forstå dansk og svensk, er de mer uenige. Den generelle tendensen viser at det er noe viktigere med svensk enn dansk. De to lærerne fra Aust-Agder har plassert seg innenfor kategoriene "svært viktig" og "viktig"⁴⁴ når det gjelder begge språkene. Blant Østfold-lærerne er det flere som har satt kryss i retning viktig angående svensk, og flere i retning uviktig knyttet til dansk. Det er tre av seks lærere fra Østfold som har krysset av for at å lære å forstå dansk er uviktig. Møre og Romsdal-lærerne har plassert seg i retning mindre viktig når det gjelder begge nabospråk. Likevel skal det trekkes frem at én lærer ved hver skole har krysset av i rubrikken "svært viktig" både ved dansk og ved svensk. Selv om antallet lærere fra hver skole varierer, er det tydelig at det er noen geografiske forskjeller. Det kan se ut til at lærernes meninger har med den geografiske avstanden til nabolandene å gjøre. For eksempel mener Østfold-lærerne at svensk er viktigst å lære å forstå, mens Møre og Romsdal-lærerne hevder det er mindre viktig å forstå både dansk og svensk. Aust-Agder-lærerne synes for øvrig begge nabospråk er viktige å kunne. Dermed er det trolig ikke tilfeldig at det er Aust-Agder-elevne som i størst grad har fått undervisning i begge nabospråk, ifølge dem selv (se kapittel 5.1.9). Østfold-lærernes oppfatninger kan sees i sammenheng med at 30 av 50 Østfold-elever er enten usikre på om de ser meningen med å ha om nabospråk, eller ikke ser meningen med dette (se kapittel 5.1.9).

På spørsmålet som fulgte, skulle lærerne svare på hvorvidt de opplever nabospråksundervisningen som problematisk gjennom å krysse av ved ett av to alternativer: "ja" og "nei". Dersom svaret var *ja* skulle de videre oppgi de tre mest utfordrende faktorene ved å sette kryss ved tre av seks valgmuligheter. Disse var: "mangel på læremidler i undervisningen", "mangel på tid", "manglende interesse hos elevene", "manglende interesse hos læreren", "egen faglig utrygghet" og "uklar målsetting". I utgangspunktet har tre av de 13 lærerne svart "ja" på dette spørsmålet. Flere av de som har sagt "nei" har likevel valgt å sette kryss ved hva som er de mest utfordrende faktorene. I presentasjonen har vi valgt å inkludere både de som sa ja og de som svarte nei⁴⁵. Ifølge lærerne er det flere årsaker til at nabospråksundervisningen oppleves som problematisk. Flesteparten, seks av 13, har satt kryss ved "mangel på læremidler i undervisningen". Ellers er det tidsmangel, fem kryss, uklar målsetting, fem kryss, og manglende interesse hos elevene, fire kryss, som er de

⁴⁴ Den ene læreren har krysset av for svært viktig når det gjelder både dansk og svensk, mens den andre har krysset av for viktig ved begge språk.

⁴⁵ Til sammen omfatter dette fire lærere fra Østfold, to fra Møre og Romsdal og en fra Aust-Agder.

gjennomgående begrunnelsene. Interessante funn knyttet til dette spørsmålet, er at fire av de seks Østfold-lærerne mener at manglende interesse hos elevene er en av grunnene til at nabospråksundervisningen er problematisk. Til sammenligning har én lærer fra Møre og Romsdal og ingen fra Aust-Agder gjort det samme. At lærerne i Østfold mener at elevene mangler interesse, kan knyttes til at en del elever ved denne skolen er usikre på meningen med å forstå nabospråk, eller at de ikke ser noen mening med emnet. Igjen ser det ut til å være en sammenheng mellom lærernes og elevenes holdninger ved denne skolen.

Det siste spørsmålet vi stilte lærerne var: "opplever du at læremidlene omhandler emnet "nabospråk" på en tilfredsstillende måte?" Lærerne skulle svare ved å sette kryss ved enten "ja", "nei" eller "vet ikke". Tre av 13 sier ja, seks svarer nei, og fire stykker vet ikke. Det er altså en del lærere som ikke er fornøyde med hvordan læremidlene omhandler nabospråksemnet. Begge de to lærerne fra Aust-Agder har for eksempel svart nei på dette spørsmålet. At Aust-Agder-lærerne ikke er fornøyde med læremidlene kan komme av at de har verdsetter nabospråksemnet høyt, og dermed har høye krav til behandlingen av emnet.

5.3 FORSTÅELESUNDERSØKELSEN

Den andre delen av undersøkelsen, har vi valgt å kalle forståelsesundersøkelsen. I denne undersøkelsen var formålet å finne nærmere ut av elevenes forståelse av dansk og svensk. Måten vi valgte å gjennomføre dette på, (se delkapittel 4.3.3), var ved å vise deltagerne utdrag fra to underholdningsprogram; *Den store bagedyst* fra Danmark og *Hele Sverige bakar* fra Sverige.

Elevene fikk, som tidligere nevnt, utdelt et skjema med spørsmål til innholdet i hver av filmene. Noen av spørsmålene inneholdt alternativer, mens andre krevde eget svar fra deltageren. Det er viktig å presisere at det i denne undersøkelsen dreier seg om spørsmål av en annen karakter enn spørsmålene i holdningsundersøkelsen. Spørsmålene i forståelsesundersøkelsen har ett riktig svar, og antall alternativer kan variere fra to til fire stykker. Vi måtte tolke svarene til spørsmålene som krevde eget svar. I denne sammenhengen har vi delt inn svarene i fem kategorier. Disse er: "riktig", "delvis riktig", "feil", "vet ikke" og "ikke svart". Riktig-kategorien inneholder, som navnet tilsier, svarene vi definerer som riktige. Kategorien "delvis riktig" dekker de svarene der elevene har skrevet deler av svaret vi er ute etter eller der elevene er inne på noe som er riktig, men som ikke er helt det vi er ute etter i spørsmålet. Elevene som har for uklare svar eller ikke har svart innenfor det vi anser som riktig eller delvis riktig, har vi vurdert som feil. Når elever har skrevet vet ikke eller

lignende, har vi valgt å sette dette i en egen kategori. Grunnen er at vi anser svaret "vet ikke" og et manglende svar som to forskjellige ting, ettersom vi ikke vet grunnen til at elevene ikke har svart. Hvis elevene har satt mer enn ett kryss ved spørsmål med alternativer, har vi vurdert svaret som ugyldig og dermed ikke presentert svaret.

Et annet element som må trekkes frem, er at det på hver skole er to grupper, hvor den ene så den danske filmen først og den andre den svenske filmen først. Grunnen til dette er at vi også undersøker variabelen som går ut på om det har noen betydning at gruppene ser for eksempel den danske filmen først eller sist. Derfor har vi valgt å splitte resultatene for de to gruppene. I presentasjonen av funnene, vil den gruppen som så den *Den store bagedyst* først få betegnelsen *DK1*, for eksempel *Østfold DK1*, mens de som så den til sist vil omtales som *DK2*, for eksempel *Østfold DK2*. Tilsvarende vil de som så *Hele Sverige bakar først*, for eksempel *Østfold DK2*, kalles *Østfold S1* i presentasjonen av funnene fra den svenske filmen.

I dette kapitlet vil vi først presentere funnene fra spørreskjemaene til *Den store bagedyst*, og etter dette vil vi ta for oss funn fra *Hele Sverige bakar*. Resultatene fra spørsmålene vil komme i samme rekkefølge som spørsmålene i forståelseskjemaene elevene fikk utdelt til de to filmene. Vi har valgt å markere det riktige svaralternativet med en uthevet grønn strek rundt stolpene i tabellene.

5.3.1 UTVALGET

Område	Antall elever	Jenter	Gutter
Østfold DK 1/S2	15	7	8
Østfold DK2/S1	9	5	4
Møre og Romsdal DK1/S2	13	9	4
Møre og Romsdal DK2/S1	13	5	8
Aust-Agder DK1/S2	15	8	1
Aust-Agder DK2/S1	12	5	4
I alt	77	39	29

Tabell 4.2 Utvalg forståelsesundersøkelsen.

5.3.2 RESULTATENE FRA DEN STORE BAGEDYST

I det følgende vil resultatene fra *Den store bagedyst* bli presentert. Til hvert spørsmål gir vi et generelt overblikk, for deretter å gå inn på gruppene som så filmen først og sist gjennom geografi og kjønn.

Er det finale?

Det første spørsmålet elevene fikk var "Er det finale?". Det riktige alternativet til dette spørsmålet er "ja". Av de som så den danske filmen først, har 33 svart riktig, og ti svart feil. Blant de som fikk vist den danske filmen til slutt svarte 20 riktig og 14 feil. Altså har noen flere svart riktig i DK1.

Blant Østfold-elevne er det imidlertid ingen forskjeller mellom gruppene når det gjelder antall riktige og feil svar. Åtte av 15 i DK1 har svart riktig, og sju av 15 har svart feil. Altså har cirka halvparten svart riktig og feil. I Østfold DK2 ser man en tilsvarende tendens, med fem av ni riktige svar, og fire svar som er feil. I Møre og Romsdal er det også helt likt mellom gruppene, der 11 i begge grupper har svart riktig, og to fra hver gruppe svart feil. I Aust-Agder derimot, er det større variasjon. Hos Aust-Agder DK1 er det 14 av 15 som har svart riktig, mens det hos Aust-Agder DK2 bare er fire av 12 som har riktig, og hele åtte som har krysset av ved feil svar. Det er altså noen forskjeller mellom skolene, og i Aust-Agder er det i tillegg forskjell mellom gruppene. Ut fra resultatene som er fremvist i kapittel 5.1.6, skulle man kanskje tro at Aust-Agder-elevne i liten grad ville ha problemer med å forstå dette spørsmålet. Forskjellen mellom gruppene ved denne skolen kan skyldes at elevene i DK2 har blitt språklig forvirret av den svenske talen i filmen de så først. Aust-Agder-elevnes dialekt er kanskje den som ligner mest på det danske talespråket (se kapittel 5.1.8), og dermed er det interessant å se at det er så stor variasjon mellom gruppene ved denne skolen.

Det er liten forskjell mellom gutter og jenters svar på spørsmålet. Noen flere jenter enn gutter svarer for øvrig riktig, til sammen 31 av 39 jenter, og 20 av 29 gutter. Seks av de ni guttene som har svart feil er fra Østfold, mens fem av de åtte jentene som har svart feil er fra Aust-Agder. De øvrige som har krysset av for galt svar innenfor hvert kjønn, fordeler seg mer jevnt utover ved de ulike skolene.

Hva har deltagerne fått i oppgave å lage?

Det andre spørsmålet i spørreskjemaet til *Den store bagedyst* handlet om hva deltagerne i bakekonkurransen fikk i oppgave å lage.⁴⁶ Elevene måtte selv skrive svaret til dette spørsmålet. Det riktige svaret i denne sammenhengen er at deltagerne skulle lage 24 *petit fours*, 12 av hver sort. Petit fours er små delikate kaker av mandeldeig eller sukkerdeig. Vi har tolket svarene og kategorisert disse inn i kategoriene "riktig", "delvis riktig", "feil", "vet ikke" og "ikke svart". Eksempler på elevsvar vi har tolket som riktig er: "en liten terte/konfekt" og "trøfler" eller "småkaker som skal være innbydende og elegante", "to typer, tolv av hver". 31 av de 77 deltagende svarer riktig på dette spørsmålet. Noen flere i DK2 har riktige svar, 15 av 34, enn i DK1, 14 av 43. Videre har en del elever, 21 av 77, avgitt svar vi har definert som delvis riktig. Eksempler på slike svar er: "småkaker", "desserter" og "solbærtrøfler". Noen elever har dessuten svart feil, 20 av til sammen 77 deltagende. Eksempler på svar vi har vurdert som feil er: "lage to stk. forskjellige boller", "et lite kakestykke" og "mat".

Av de seks riktige svarene i Østfold, er det tre fra hver gruppe. Det er altså noen flere riktige ut fra antall elever i DK2. Samtidig er tre av fire svar vi har vurdert som delvis riktige fra Østfold DK1. Ni av totalt 24 elever har svart feil blant Østfold-elevne, seks av 15 fra DK1 og tre av ni fra DK2. Det er dermed ingen spesielle forskjeller mellom gruppene når det gjelder feil. I Møre og Romsdal har ti av de totalt 26 deltagende elevene svart riktig. Blant de ti er sju fra gruppen som så filmen sist. Når det gjelder antall delvis riktige svar, til sammen ni stykker, er dette ganske likt mellom DK1 og DK2. Sju elever i Møre og Romsdal svarer feil, fem blant de 13 som så filmen først, mot to blant de 13 som så den sist. Ser vi på Aust-Agder, har nærmere halvparten av de totalt 27 elevene herfra, 13 stykker, svart riktig, åtte av de 15 som så den danske filmen først og fem av de 12 som så den sist. Fire fra hver av gruppene har svart delvis riktig, og to fra hver gruppe har svart feil. Ytterligere er det to som ikke har svart, en fra hver gruppe. Av totalt 20 feilsvar blant alle skolene, kommer bare fire av disse fra Aust-Agder. Derfor ser det ut til at Aust-Agder-elevne har forstått innholdet best når det gjelder dette spørsmålet. Et argument som kan forsvare de 20 elevene som har svart feil, er at navnet på kakene deltagerne i filmen skal lage er "Petit fours", noe som kan ha vært utfordrende for noen elever å få med seg.

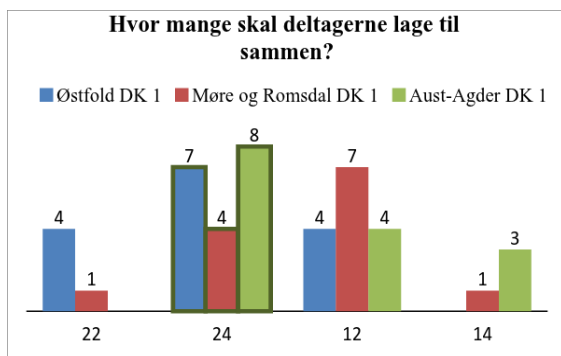
Retter vi fokus mot jentenes svar, er det 20 av i alt 39 jenter som har avgitt rett svar. Dette er i stor motsetning til seks rette svar blant de 29 guttene. Det er interessant å se at ingen

⁴⁶ I alt har sju elever ikke avgitt svar på spørsmålet, og disse er fra Østfold og Aust-Agder.

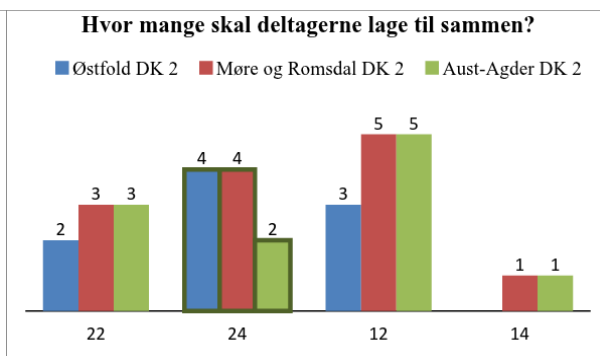
av de 12 guttene i Østfold har avgitt det vi har definert som riktig svar. Dessuten har seks av guttene herfra svart feil. At ingen gutter fra Østfold har svart riktig, kan sees i sammenheng med deres rapporterte forståelse av dansk i holdningsundersøkelsen. Ingen av Østfold-guttene krysset av for *lett*, og de fleste synes det var vanskelig heller enn lett (se kap.5.1.6). Av de fem guttene i Aust-Agder har to svart riktig.

Hvor mange skal deltagerne lage til sammen?

Det neste spørsmålet i forståelseskjemaet til Den store bagedyst inneholder fire alternativer. Spørsmålet het "hvor mange skal deltagerne lage til sammen?", og det korrekte svaret var "24". I tabellene 5.14 og 5.15 ser vi resultatene til elevene i DK1 og DK2. Det rette svaret kommer til uttrykk gjennom den grønne markeringen rundt stolpene. Vi ser av tabell 5.14 at 19 av 43 har avgitt korrekt svar. Det vil si at litt over halvparten, 24, har svart feil. Alternativet flest har krysset av for etter det korrekte, er 12. De røde stolpene, som viser Møre og Romsdal DK1, viser at nesten halvparten har trodd at alternativet 12 er riktig.

Tabell 5.14 *Hvor mange skal deltagerne lage til sammen? DK1*

Tabell 5.15 *Hvor mange skal deltagerne lage til sammen? DK2*

Av elevene som så *Den store bagedyst* sist, har ti svart riktig. Alternativet flest elever, 13 av 34, har krysset av ved er 12. Dette kan sammenlignes med tendensen hos elevene som så den danske filmen først, der 15 av 43 elever har satt kryss ved dette alternativet.

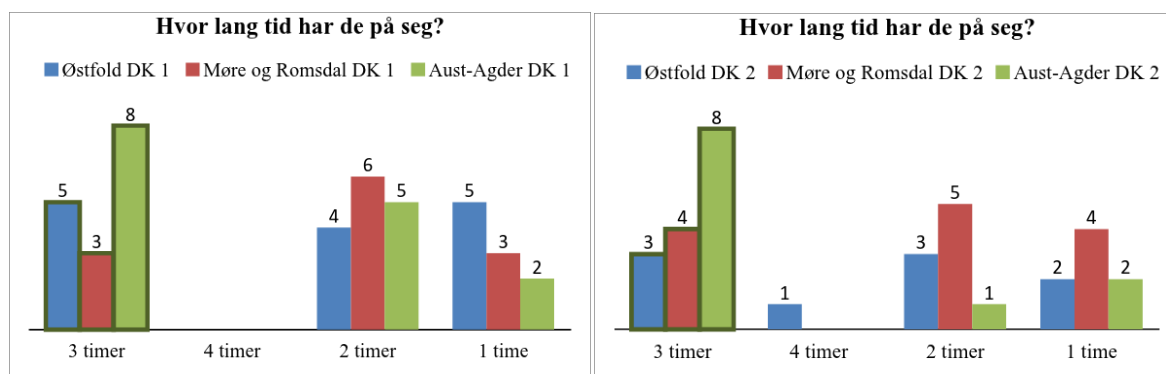
Gruppestørrelsene er litt forskjellige, og dermed ser vi at elevene har avgitt ganske like svar.

I resultatene til dette spørsmålet, er det få geografiske forskjeller. Det er derimot forskjeller blant kjønnene. Blant de 39 jentene har 18 satt kryss ved riktig svaralternativ, og retter vi fokus mot guttene er det kun åtte av 29 med riktig svar. Det betyr derfor at blant

jentene er det 20 av 39 med feil svar, mens blant guttene er det hele 21 av 29 feilsvar. Jentene har derfor forstått dette spørsmålet bedre enn guttene.

Hvor lang tid har de på seg?

Til spørsmålet som dreier seg om hvor lang tid deltagerne fikk på seg til oppgaven, er det riktige svaret "3 timer". Fra de tre skolene har 31 av 77 svart riktig. 16 av 43 elever har svart riktig av de som så den danske filmen først. Åtte av disse elevene kommer fra Aust-Agder og det er litt over halvparten av gruppen herfra. Omtrent en tredjedel, fem stykker, fra Østfold DK1 har svart riktig, og de resterende har delt seg over alternativene 2 timer, og 1 time. Videre kommer det frem av tabell 5.16 at halvparten av Møre og Romsdal DK1 har svart "2 timer", og at bare tre stykker har huket av ved riktig alternativ.

Tabell 5.16 *Hvor lang tid har de på seg DK1* Tabell 5.17 *Hvor lang tid har de på seg? DK2*

Av neste tabell 5.17 fremkommer resultatene for elevene som så *Den store bagedyst* etter de hadde sett *Hele Sverige bakar*. Vi ser at stolpene i tabellen gir oss et ganske likt bilde som tabellen for elevene som så den danske filmen først. 15 elever av de totalt 33 som avga svar har valgt korrekt alternativ, "3 timer", altså noen flere enn de som så den danske filmen først. En mulig grunn til at flere svarer riktig i denne gruppen, kan være at de har sett den svenske filmen først. Der har deltagerne to timer på seg, og elevene husker kanskje at det ikke er slik i den danske filmen. En annen grunn kan være at DK2-elevne er blitt vant til å høre et annet språk gjennom den svenske filmen. Som med DK1, er det åtte elever som har svart riktig fra Aust-Agder. Også i disse resultatene viser det seg at mange fra Møre og Romsdal, seks elever, har valgt svaralternativet "2 timer". Det kan være at elevene fra Møre og Romsdal ikke har fått med seg at det er tre timer, og at de derfor tenker det er mest logisk at bagedeltagerne har to timer eller en time på seg til å lage "petit fours". Østfold DK2 har også her fordelt seg jevnt over tre alternativer. Vi kan derfor se at Aust-Agder-elevne i størst grad har svart riktig på

dette spørsmålet og at DK2 kommer bedre ut enn DK1.

Når det gjelder forskjeller mellom kjønn, svarer jentene mest riktig på spørsmålet om hvor lang tid bagedeltagerne har på seg til å lage "petit fours". 20 av 39 jenter svarer riktig, altså "3 timer", mens blant guttene er det seks av 29 som svarer riktig. Det er med andre ord nesten bare en femtedel av guttene som har avgitt riktig svar, mens blant jentene er det halvparten. 11 av 12 gutter i Møre og Romsdal svarer feil, og 10 av 12 gutter svarer feil i Østfold. Selv om det er få gutter fra Aust-Agder, fem i alt, er det likevel verdt å nevne at tre av fem gutter herfra svarer riktig.

Hva tror du "å synes er sjov" betyr?

Elevene fikk spørsmål om hva de tror "å synes er sjov" betyr på norsk. Svaret måtte de avgi med egne ord. Det danske ordet sjov/sjovt, betyr på norsk at noe er morsomt, eller gøy. Derfor har vi kategorisert disse eksemplene på svar som riktig: "synes er sjov = syntes er morsomt", "kanskje å synes er gøy/kult", og "Å synes det er gøy". Videre kan man anta at mange ungdommer i Norge bruker ordet "kult" om noe som er morsomt. Derfor har vi valgt å sette dette som delvis riktig. Eksempler på slike svar er: "at det er heftig" og "å synes at noe er kult". Fra feil-kategorien kan følgende svar trekkes frem: "å synes er show", "å synes er sløvt" og "knå deigen".

I alt er det omtrent en tredjedel av elevene, 25 av 77, som har svart det vi definerer som riktig på dette spørsmålet. Nesten like mange, 21 av 77, har svar vi har vurdert som feil, og 21 elever har ikke svart. En mulig årsak til at elevene ikke vet hva det betyr at noe er sjov, kan være at dette er et ord fra den danske dagligtalen. Dermed er man ikke nødvendigvis kjent med ordet om man ikke har hatt noen større kontakt med det danske talespråket. Vi vil komme tilbake til dette i kapittel 6. Tendensen blant Østfold-elevene er at en del svarer feil, ni av 24. Dessuten er det ni elever som ikke har svart, noe som er ganske mange av de 24 elevene herfra. Bare fire elever har svart riktig. Ut fra gruppestørrelsen blant de som så filmen først, 15 stykker, og de som så den sist, ni stykker, ser man at det er en relativ jevn fordeling av riktige og feil svar mellom de to gruppene i Østfold. Noen flere har svart riktig og delvis riktig i Østfold DK2, til sammen tre av ni, enn i Østfold DK1, to av 15. Ved Møre og Romsdal-skolen er det åtte av i alt 26 elever som svarer riktig. To har svart delvis riktig, mens fire elever vet ikke. Videre er det fem av de 26 medvirkende herfra som har svart feil, og sju elever har ikke svart. Det er ingen store variasjoner mellom de to gruppene fra Møre og Romsdal. På skolen i Aust-Agder er det flere som har svart riktig enn ved de andre skolene. At særlig elevene herfra svarer korrekt, er ikke så rart med tanke på at de har mer kontakt med

Danmark og dermed det danske talespråket (se delkapittel 5.1.3). I alt 13 av 27 Aust-Agder-elever ser ut til å vite at "å synes er sjov" betyr at noe er morsomt/gøy. Seks av de som har svart riktig så filmen først, og sju av dem så filmen til sist. Videre er det sju av 27 som har svart feil, og fem av disse er fra DK2. Fem elever fra Aust-Agder har ikke svart og to elever er usikre. I alt har 21 elever fra de tre skolene som deltok ikke svart. Dette er mer enn en fjerdedel av de 77 deltagerne.

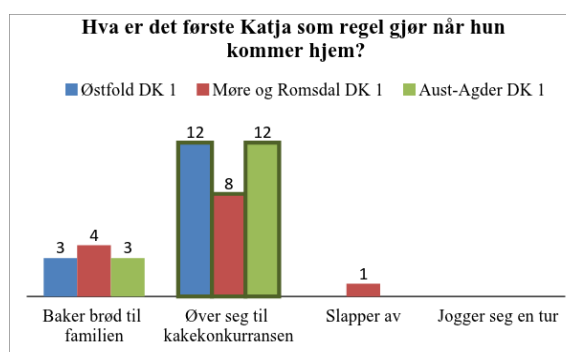
Det er i alt 16 av 39 jenter som har avgitt riktig svar på spørsmålet om den norske betydningen av sjov, og seks av 29 gutter. Videre har ti jenter og sju gutter svart feil. Det er dessuten en tendens blant begge kjønn til at de ikke avgir svar. Dette gjelder ni av jentene, og ti av guttene. Ser man på geografiske forskjeller mellom kjønn, er det av betydning å nevne at åtte av 13 jenter i Aust-Agder svarer riktig, mot to av 12 jenter i Østfold. Aust-Agder-jentene står altså for halvparten av de korrekte svarene hos jentene, åtte av 16. Østfold-jentene svarer samtidig oftere feil enn de andre jentene. Dette ser vi gjennom at seks av ti feil blant jentene er å finne ved denne skolen. Også blant guttene kommer Aust-Agder godt ut, ettersom to av de seks riktige svarene hos guttene tilhører to av de fem guttene fra denne skolen. Blant guttenes feil, er det en forholdsvis jevn fordeling mellom de ulike skolene, med tre av 12 i Østfold, tre av 12 i Møre og Romsdal, og én av fem i Aust-Agder.

Hvor mange barn har Annemette?

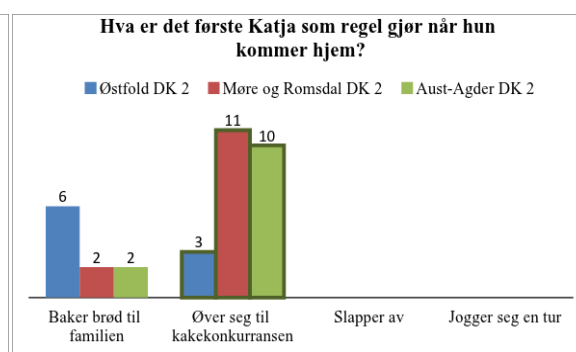
Et spørsmål knyttet til Annemette, den ene av de to kvinnelige deltagerne i *Den store bagedyst*, gikk ut på hvor mange barn Annemette har. Det korrekte svaret på dette er "to", noe mange av elevene har svart. Fra de tre skolene har i alt 62 av 77 elever svart at Annemette har to barn. Det er i liten grad forskjeller mellom gruppen som så denne filmen først og de som så den sist. I Møre og Romsdal har nesten alle svart riktig, 23 av 26. Ved de andre to skolene ser også mange ut til å ha fått med seg hvor mange barn Annemette har. Av de som har svart riktig, oppgir dessuten 14 stykker at barna hennes er to gutter. Til sammen har 13 av 77 svart feil på dette spørsmålet. En mulig grunn til at antall elever som har svart korrekt på dette spørsmålet er så høyt, kan skyldes at de så av bildene i filmen at Annemette hadde to barn. Elevene trengte derfor ikke å forstå hva som ble sagt.

Hva er det første Katja som regel gjør når hun kommer hjem?

Spørsmålet "hva er det første Katja som regel gjør når hun kommer hjem?" har fire alternativer. Det riktige svaret er "øver seg til kakekonkurransen". Dette er det tydelig at mange har forstått riktig, ettersom 56 av de i alt 77 medvirkende har krysset av ved dette alternativet. I Østfold DK1 og Aust-Agder DK1, som begge består av 15 elever, er svarfordelingen helt lik, med 12 elever som har svart riktig og tre ved alternativet "baker brød til familien".

Tabell 5.18 Hva er det første Katja som regel gjør når hun kommer hjem? DK1

Tabell 5.19 Hva er det første Katja som regel gjør når hun kommer hjem? DK2

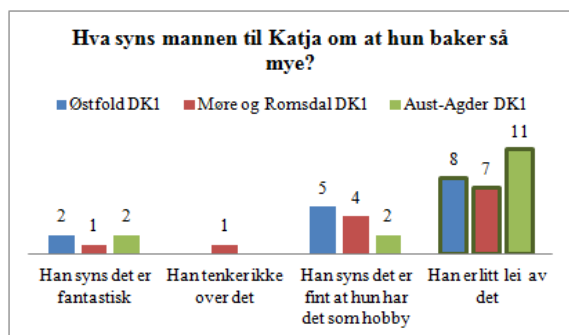
I tabell 5.19, som viser resultatene til elevene som så den danske filmen sist, ser vi at de blå stolpene som representerer Østfold DK2 er litt forskjellige fra Østfold DK1 i tabell 5.18. Blant elevene i Østfold DK2 er det bare tre som har svart det riktige svaret *øver seg til kakekonkurransen*, mot 12 elever som har krysset av for det samme i Østfold DK1. Det er altså en markant forskjell mellom gruppene i Østfold. Videre er det seks elever fra Østfold DK2 som har svart feil. I Møre og Romsdal DK2 har derimot 11 elever krysset av for det korrekte svaret, og det er flere enn i Møre og Romsdal DK1. Resultatet fra Aust-Agder DK2 er ganske likt som Aust-Agder DK1. Uansett er det et stort flertall blant alle elevene som så den danske filmen sist, 24 av 34, som har besvart spørsmålet korrekt. Dermed er det ikke store forskjeller mellom elevene som så filmen først og elevene som så den sist. Det er interessant å se at elevene kun har svart på to av alternativene. Bakgrunnen for dette kan være at de ikke har sett noen på filmen som har jogget eller slappet av, og dermed resonnert seg frem til at svaret måtte ha noe å gjøre med baking.

Det er ingen vesentlige forskjeller mellom gutter og jenter ved de ulike skolene når det

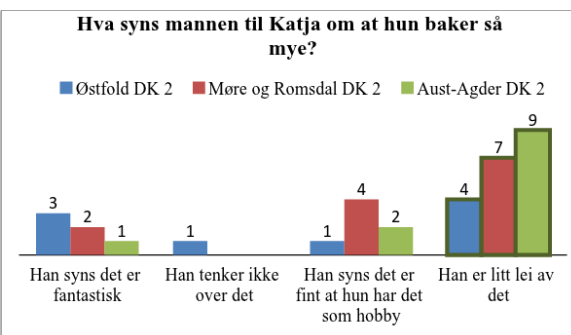
gjelder svaret på dette spørsmålet. Blant jentenes svar er det 28 av 39 riktige, jevnt fordelt ved hver skole. 20 av 29 gutter har svart rett. Av de ni guttene som har svart feil, er fem fra Østfold.

Hva synes mannen til Katja om at hun baker så mye?

Et annet spørsmål som dreier seg om Katja, søker svar på hva mannen til Katja synes om at hun baker så mye. Det korrekte alternativet "er han er litt lei av det", og det er det 26 elever som har svart. Åtte av elevene i Østfold som så *Den store bagedyst* først har krysset av ved riktig svaralternativ, og videre er det sju stykker, altså nesten halvparten, som har svart feil. Flest av elevene i Møre og Romsdal DK1 har svart riktig, sju elever av 12 med gyldige svar. Vi ser av tabell 5.20 at Aust-Agder-elevene har forstått spørsmålet i stor grad når 11 elever har svart riktig.

Tabell 5.20 *Hva synes mannen til Katja om at hun baker så mye? DK1*

Tabell 5.21 *Hva synes mannen til Katja om at hun baker så mye? DK2*

I tabell 5.21, som viser resultatene fra de som så den danske filmen til sist, kommer det frem at mange har svart det riktige alternativet, "han er litt lei av det". Tallet på de som har svart riktig er 20 av 34 elever. Av disse er nærmere halvparten fra Aust-Agder, ni stykker. Når det gjelder jentene, skiller Aust-Agder seg ut på dette spørsmålet. Ti av 13 har krysset av for det riktige alternativet, "han er litt lei av det". Til sammenligning svarer ni av 12 jenter i Østfold "feil". Altså er situasjonen tilnærmet motsatt mellom jentene i disse to områdene. Jentene svarer også oftere feil enn riktig i Møre og Romsdal, ettersom bare fem av 14 har svart riktig. Aust-Agder-jentene har i størst grad forstått dette spørsmålet av alle jentene i forståelsesundersøkelsen.

Mens ni av 12 jenter svarer feil i Østfold, svarer ni av 12 gutter riktig. Det er

interessant å se at tilfellet er akkurat motsatt mellom jenter og gutter i Østfold. I Møre og Romsdal svarer halvparten, seks av 12 gutter, feil, og den andre halvparten riktig. Blant de fem guttene i Aust-Agder er det tre som svarer riktig. Til sammen svarer 18 av 29 riktig hos guttene, og 18 av 39 riktig hos jentene. Ut fra helheten er det altså guttene som ser ut til å ha forstått mest på dette spørsmålet. Muligens har særlig guttene fått dette med seg fordi det handler om en mann, og de kjenner seg kanskje igjen i hva han tenker.

Var det en mann eller dame som kalte verket sitt for "himmel og helvete"?

I spørsmålet der elevene skulle svare på om det var en mann eller dame som hadde kalt verket sitt for "Himmel og helvete", var svaralternativene "mann" og "dame". Det riktige svaret er "mann" og det har alle elevene blant de som så den danske filmen forstått, altså 43 stykker. Foruten en elev, har alle de som så den danske filmen sist krysset av for korrekt svar.

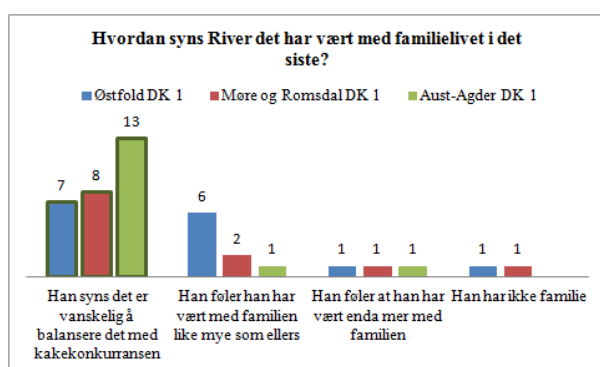
Hva synes dommerne om utseendet til Annemettes verk?

På dette spørsmålet måtte de svare med egne ord. Det riktige svaret i denne sammenhengen er at hennes verk ikke bare er flott, men fantastisk og at det er en fryd for øyet. Ifølge den mannlige dommeren utstråler de (petit fourene) en god harmoni, både størrelsesmessig og uttryksmessig, når man ser på dem. Dette spørsmålet er det mange elever som har svart riktig på, 72 av 77. Eksempler på hva elevene har svart som er riktig er disse: "de likte det utrolig godt", "ikke fint, men kjempevakkert", "de synes det var veldig lekkert og elegante". "Og de synes det smakte veldig godt. Hun var den som fikk mest skryt. og at det var veldig fint ("smukt") og elegant."

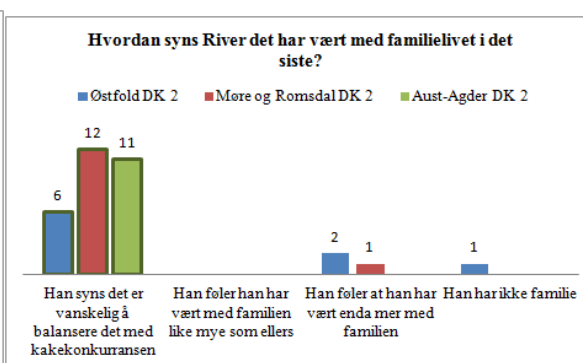
Hvordan synes River det har vært med familielivet i det siste?

Forståelsesskjemaet til *Den store bagedyst* inneholdt også et spørsmål som søkte svar på deltageren Rivers oppfatning av familielivet under kakekonkurransen. Det riktige svaret knyttet til dette spørsmålet er at "han synes det er vanskelig å balansere det med kakekonkurransen". Tabell 5.22 og 5.23, viser at mange har svart riktig. 28 av de 43 elevene som så den danske filmen først, og 29 av de 34 elevene som så den samme filmen til sist, har svart riktig. Det ser altså ut til at flere har forstått innholdet blant de som så filmen til slutt. Av

de 24 elevene i Østfold DK1 og Østfold DK2 har omtrent halvparten, 13, svart riktig. Flere fra Østfold, åtte stykker, har svart feil av de som så den danske filmen først. Bare tre av ni svarte feil i gruppen som så den danske filmen sist. I Møre og Romsdal DK1 har åtte av 12 svart riktig, mens i DK2 ved denne skolen har hele 12 svart riktig og bare en elev feil. Nesten alle i Aust-Agder DK1 og DK2 har avgitt riktig svar. Dette gjelder 24 av de 27 elevene herfra. Bare to elever blant Aust-Agder DK1 har svart feil. Altså er det igjen Aust-Agder-elevne som har avgitt flest riktige svar, mens Østfold-elevne ser ut til å ha hatt utfordringer med dette spørsmålet.

Tabell 5.22 Hvordan synes River det har vært med familielivet i det siste? DK1

Tabell 5.23 Hvordan synes River det har vært med familielivet i det siste? DK2

Fokuserer vi på kjønn i resultatene til spørsmålet om Rivers familieliv, finner vi at jentene i Aust-Agder og Møre og Romsdal stort sett har avgitt riktig svar. Ti av 14 jenter i Møre og Romsdal, og ti av 13 jenter i Aust-Agder har svart riktig, “at han synes det er vanskelig å balansere det med kakekonkurransen”. Situasjonen er derimot noe annerledes hos Østfold-jentene, der et flertall av jentene, sju av 12, har svart feil. Altså kan det se ut til at jentene herfra har opplevd at det var noe vanskeligere å forstå innholdet. Hos guttene har stort sett de fleste avgitt riktig svar ved de ulike skolene. I Aust-Agder har alle de fem guttene svart riktig.

Hva synes dommerne om smakene til River?

Et annet spørsmål knyttet til deltageren River, handlet om hva dommerne synes om smakene på verket hans. Elevene skulle svare med egne ord på dette spørsmålet. Flesteparten av de spurte svarer det vi har definert som riktig på dette spørsmålet. Det er i liten grad forskjell mellom DK1 og DK2. Østfold-skolen er den eneste skolen med svar vi har vurdert som feil,

og dette dreier seg om fire elever. Følgende eksempler fra skolen i Østfold og skolen i Møre og Romsdal, er svar vi har vurdert som riktige og som eksemplene viser, er noen svar mer detaljerte enn andre. Vi har likevel tolket det som riktig når eleven ser ut til å ha forstått innholdet i det som sies:

De synes de er ”annerledes”, men spennende på en positiv måte. De sier: ”det er ikke helt i himmelen, men du er på god vei”. (Jente, Østfold)

Dommerne synes smakene til River var spennende. (Jente, Møre og Romsdal)

Hva synes dommerne om geleen til River?

I spørreskjemaet stilte vi videre et spørsmål relatert til geleen til River, som lød: “Hva synes dommerne om geleen til River?” Svaret på dette er at dommerne ikke er helt fornøyde med geleen. Den kvinnelige dommeren sier riktignok at den er blank og fin, og at River er på god vei, selv om det ikke er helt “himmel”. Den mannlige dommeren sier at geleen er litt for fast. Eksempler på elevsvar vi har definert som riktige er: “Den har vært litt for lenge i fryseren” (Jente, Østfold), “Fin og blank” (Jente, Møre og Romsdal) og “De synes den var blitt for stiv” (Jente, Aust-Agder). Andre svar har vi vurdert som delvis riktige, som: “De synes at den ble ganske fin” (Gutt, Østfold). Svar vi mener er feil er for eksempel: “Veldig bra balansert med resten av kaken” (Gutt, Østfold), Den var for bløt ikke stiv nok (Jente, Møre og Romsdal), “De synes den var utrolig godt og himmelsk” (Gutt, Aust-Agder).

I alt har 25 av 77 elever riktige svar, og ti av 77 delvis riktige svar. Altså er det 35 til sammen innenfor disse kategoriene. Til sammenligning har hele 30 elever svart feil, altså ganske mange. I tillegg sier to elever at de ikke vet, mens hele ti stykker ikke har svart. Gruppemessig er det liten forskjell mellom svarene til de som så filmen først og sist. Det er heller ingen større geografiske variasjoner, men seks av 24 Østfold-elever har ikke svart. Dette tilsvarer hver fjerde elev herfra, og utgjør også flertallet av de i alt ti elevene fra de tre skolene som ikke har avgitt svar. Det er for øvrig noen kjønnsmessige forskjeller å trekke frem. Flere jenter, 14 av 39, har riktige svar enn gutter, sju av 29. Dessuten svarer omtrent halvparten av guttene feil, 15 av 29, mot 13 av 39 jenter. Blant de 13 jentene er det de fra Møre og Romsdal som oftest har feil svar, seks stykker, mens antall feil svar er jevnere fordelt hos guttene.

Synes dommerne at Katjas produkt smaker godt?

Et annet spørsmål elevene fikk, var: "synes dommerne at Katjas produkt smaker godt?". Elevene fikk velge mellom to svaralternativer, "ja" og "nei". Totalt svarer 68 av 77 elever det korrekte svaret, "ja". Sju elever svarer "nei", mens de siste to elevene har latt være å svare. De sju elevene som svarer feil er jevnt fordelt fra de tre skolene. Resultatene gjenspeiles mellom gutter og jenter, slik at det ikke er noen nevneverdige forskjeller mellom kjønn.

Hvem sitt produkt virker dommerne mest fornøyd med?

Det siste spørsmålet i forståelseskjemaet til den danske filmen med alternativer var "hvem sitt produkt virker dommerne mest fornøyd med?". Spørsmålet hadde tre svaralternativer: "River", "Katja", og "Anne Mette". Produktet dommerne var mest fornøyd med var Anne Mette sitt. Blant de til sammen 43 elevene som så denne filmen først, er det 38 som har krysset av for riktig alternativ. Blant elevene som så den danske filmen til sist er også tallet for elever med riktige svar høyt, 30 av 34. Alle elevene i Østfold DK2 og Aust-Agder DK2 har svart riktig.

Når vi retter oppmerksomheten mot jentene og guttenes svar, er det noen små forskjeller. Mens 38 av 39 jenter har svart riktig, har 23 av 29 gutter riktige svar. Ingen av Aust-Agder-guttene har svart feil, mens hele fem av 12 gutter fra Møre og Romsdal har gjort dette. Det er altså en liten forskjell mellom gutter og jenter på dette spørsmålet, og også en liten forskjell mellom guttene ved skolen i Møre og Romsdal og guttene ved de øvrige skolene.

Hva betyr det når man sier at en kake er "smukk"?

Det siste spørsmålet elevene skulle svare på i skjemaet tilknyttet *Den store bagedyst*, var hva det betyr at en kake er "smukk". Elevene fikk ingen alternativer til dette spørsmålet. Oversatt til norsk betyr *smukk* at en kake ser "fin" eller "vakker" ut. Svar vi har godkjent som riktige er disse adjektivene eller andre beskrivende ord som er tilnærmet synonyme med dem, som "pen", "elegant", "nydelig", "delikat" eller "lekker". Tendensen blant elevene ved alle skolene er at de svarer med adjektiv som eksemplene over, eller ord som går mer på kakens innholdsside, som "god", "bra" eller "søt". Selv om "søt" kan beskrive en kakes utseende, har vi i gjennomgangen av elevenes svar knyttet ordet til smak, ettersom "søt" er en smaks kvalitet. Ord som går på smak heller enn utseende har vi betraktet som feil, fordi en kakes utseende og smak ikke nødvendigvis er det samme.

Resultatene viser at de som så filmen først svarer mest riktig. Sammenlagt har vi vurdert 45 av 77 svar som riktige på dette spørsmålet. Dette indikerer at det i alt er en stor del som enten forstår hva ordet betyr, eller i det minste har forstått konteksten det ble brukt i under filmen. Få, fire elever, har svart delvis riktig, for eksempel "at den er bra, perfekt". Til sammen har 23 elever avgitt svar vi har definert som feil på dette spørsmålet.

Ved Østfold-skolen og Aust-Agder-skolen, er det små forskjeller mellom gruppene som så den danske filmen først og sist. Blant de som så den danske filmen først, er det ti av 13 elever som har svart riktig, mens blant de som så denne filmen til sist, har fire svart riktig og seks svart feil. Aust-Agder-elevene er de som forstår betydningen av ordet smukk best, 19 av 27 elever. Fem elever svarer feil i Aust-Agder. Fra Østfold-skolen og Møre og Romsdal er det ni elever fra hver skole som har svart feil. Mellom de to sistnevnte skolene er det minimale forskjeller. Svarene til deltagerne er jevnt fordelt når det gjelder jenter og gutter, og det er en liten tendens til at jentene svarer oftere riktig.

Oppsummering av resultatene til spørreskjemaet tilhørende Den store bagedyst

Oppsummert viser resultatene fra *Den store bagedyst* at gruppen som så den danske filmen først oftest svarer riktig sammenlignet med elevene som så den danske filmen sist. Dette gjelder både for spørsmålene der elevene skulle skrive svaret selv, samt spørsmålene med svaralternativer. Forskjellen er størst mellom gruppene i resultatene fra spørsmålene med alternativer. Videre er det Aust-Agder-elevene som oftest har riktige svar på spørreskjemaet til den danske filmen, og således har forstått filmen best av de tre skolene. Det kommer spesielt tydelig frem i svarene med alternativer, men også de andre spørsmålene svarer Aust-Agder-elevene mest riktige på. Møre og Romsdal-elevene ligger på en andreplass, mens elevene fra Østfold hyppigst svarer feil. Østfold-elevene kommer dårligst ut på omtrent alle de sju spørsmålene der elevene skulle skrive selv. Østfold-elevene svarer dog oftere riktig når de har alternativer å velge mellom, og her jevnstiller de seg mer med Møre og Romsdal.

I et helhetlig perspektiv er det en tendens til at der det er få svaralternativer, gjerne to stykker, er det flere som har riktig svar, enn der det er fire alternativer. Det er riktignok noe variasjon mellom de to gruppene når det gjelder hva de svarer på de ulike spørsmålene. Et eksempel er svarene til de to gruppene i Aust-Agder på spørsmålet om det er en finale elevene ser. 14 av 15 elever som så den danske filmen først har svart riktig, mens bare fire av 12 har rett svar i Aust-Agder DK2. :

5.3.3 HELE SVERIGE BAKAR RESULTATER

Elevene som besvarte spørreskjemaet til den danske filmen, besvarte også skjemaet vedrørende den svenske filmen (se kapittel 5.3 og 5.3.1). Spørreskjemaet til *Hele Sverige bakar* er, i likhet med skjemaet til *Den store bagedyst*, strukturert annerledes enn holdningsskjemaet. Spørreskjemaet til den svenske filmen bestod av til sammen ni spørsmål med svaralternativer, og sju spørsmål der elevene måtte skrive svaret selv. I tabellene som etter hvert følger vedrørende spørsmålene med alternativer, er det riktige svaret, i likhet med resultatene fra *Den store bagedyst*, markert med en grønn linje rundt stolpene. Til spørsmålene med linjer har vi også kategorisert svarene på tilsvarende måte som i *Den store bagedyst*, gjennom å dele dem inn i "riktig", "delvis riktig", "feil", "vet ikke" og "ikke svart".

Er det finale?

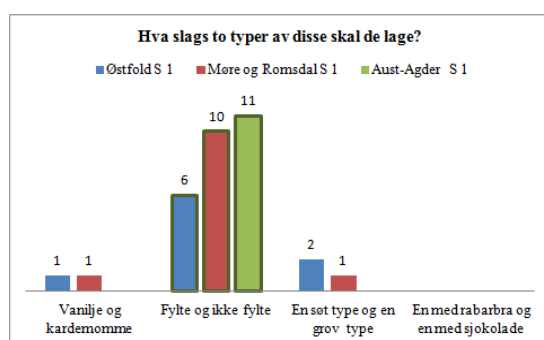
I spørreskjemaet elevene fikk til *Hele Sverige bakar*, var første spørsmål "Er det finale?" Svaret på dette spørsmålet var alternativet "nei". Alle unntatt en elev fra Møre og Romsdal, altså 76 av 77, har krysset av for riktig alternativ.

Hva har deltagerne fått i oppgave?

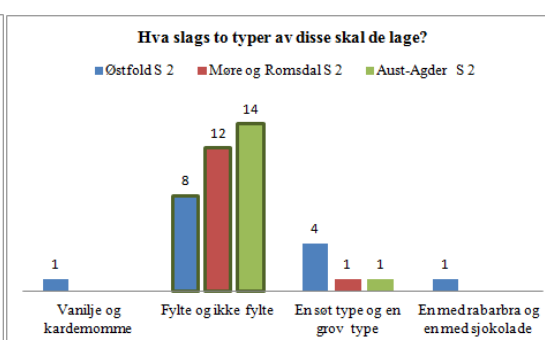
Det andre spørsmålet dreide seg om hva deltagerne i TV-programmet skulle lage. I filmen blir det sagt at deltagerne skal lage to typer søte brød/boller, der den ene typen skal være smaksatt, mens den andre skal være fylt. Spørsmålet hadde ingen alternativer. Vi har vurdert det som riktig svar når elevene svarer at deltagerne skal lage boller eller søte brød. Av de 77 elevene, har 66 skrevet riktig svar. Ingen elever har svart feil, men noen elever har svar som vi anser som delvis riktige, som for eksempel "gjærbakst". Fra Aust-Agder har samtlige av de 27 elevene svart rett.

Hva slags to typer av disse skal de lage?

Videre fikk deltagerne følgende spørsmål med alternativer: "hva slags to typer av disse skal de lage?". Av de totalt 77 elevene, er det 61 som har riktige svar. Som det fremgår av tabell 5.24 nedenfor, har flertallet av elevene som så den svenske filmen først, i alt 27 av 34, krysset av ved alternativet "fylte og ikke fylte", som er det riktige svaret på spørsmålet. Ser man bort fra et svar vi har vurdert som ugyldig fra Aust-Agder, har alle elever herfra svart riktig.

Tabell 5. 24 Hva slags to typer av disse skal de lage? S1

Tabell 5.25 Hva slags to typer av disse skal de lage? S2

Som tabell 5.25 viser har majoriteten av elevene som så filmen til slutt, 34 av 43 stykker, krysset av ved riktig alternativ, "fylte og ikke fylte". Av de 14 Østfold-elevene har til sammen seks stykker svart feil på dette spørsmålet. Ved de andre skolene har nesten alle svart riktig. Dermed er det Østfold-elevene som i minst grad har fått med seg hva deltagerne skal lage.

Knyttet til forskjeller mellom kjønn, er det få geografiske variasjoner mellom jentene ved de tre skolene. Fire av de 39 jentene svarer feil, og disse kommer fra hver av de tre skolene. Det er interessant å se at alle de fire jentene har krysset av ved samme alternativ, "en søt type og en grov type". Muligens skyldes dette tilfellet at ordet søt blir nevnt i oppgaven bakedeltagerne får, ettersom de skal lage to typer "søtbrød", og at jentene husker ordet *søt*. Mellom guttene er det litt større variasjon. Få gutter, to av 12, har svart feil fra Møre og Romsdal, mens sju av de 12 Østfold-guttene har avgitt feil svar. I motsetning til hos jentene, er guttenes svar spredt over flere alternativer. Med tanke på at det er flere jenter med enn

gutter i forståelsesundersøkelsen, ser vi at det er flere gutter enn jenter som svarer feil på dette spørsmålet.

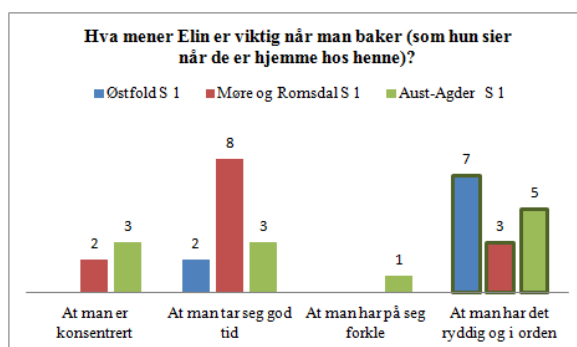
Hvor lang tid har deltagerne på seg til å utføre oppgaven?

På det neste spørsmålet i forståelseseskjemaet skulle elevene svare med egne ord. Spørsmålet var "hvor lang tid har deltagerne på seg til å utføre oppgaven?". Det riktige svareter at deltagerne har to timer på seg. 60 av 77 elever har svart riktig. Et overblikk på elevenes svar gir et bilde av at elevene som så filmen til sist, i større grad har fått med seg hvor lang tid bagedeltagerne hadde på seg enn de som så filmen først. Dette kommer særlig til syne i Møre og Romsdal der alle som så filmen sist har svart riktig, 13 elever, mens blant de som så filmen først er det bare fire av 13 med riktige svar. Man kan også se denne forskjellen i Aust-Agder, der 14 av 15 har svart riktig blant elevene som så filmen til sist, mens ni av 12 har korrekte svar i den andre gruppen. Ettersom størrelsen på de to gruppene fra Aust-Agder er noe forskjellig, er det ut fra helheten flere som har svart riktig i Aust-Agder S2. Det kan være at elevene er mer opptatt av å huske hvor lang tid deltagerne har på oppgaven fordi de husker at de fikk dette spørsmålet til den andre filmen. I Østfold er det mindre variasjon mellom gruppene enn ved de øvrige to skolene, og her har i alt 20 av 24 svart rett. Oppsummert kan vi si at Østfold-elevne og Aust-Agder-elevne har forstått dette spørsmålet bedre enn Møre og Romsdal-elevne.

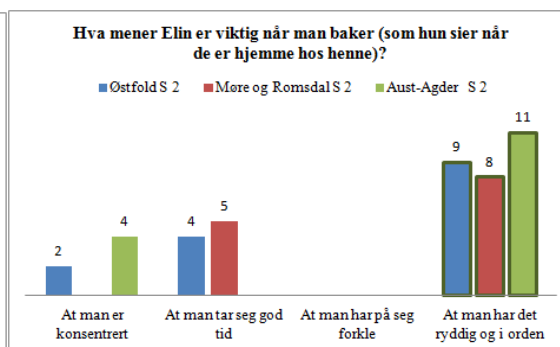
Det er noen forskjeller mellom jenter og gutter blant svarene på dette spørsmålet. Til sammen har 33 av 39 jenter svart korrekt, i motsetning til guttene, der 18 av 29 har avgitt rett svar. I Østfold har alle jentene svart riktig, mens det er fire gutter med feil svar. Fem gutter har svart feil fra Møre og Romsdal. Når det gjelder jentene i Møre og Romsdal, er det gruppen som så filmen først som skiller seg mest ut. I denne gruppen har fire av fem jenter svart feil. Til sammenligning er det ingen av jentene herfra blant de som så filmen sist med feil svar. Til sammen 11 av 13 jenter har svart rett i Aust-Agder. Generelt sett er det altså jentene som synes å ha forstått mest når det gjelder dette spørsmålet.

Hva mener Elin er viktig når man baker (som hun sier når de er hjemme hos henne)?

På spørsmålet om hva en av de kvinnelige deltagerne mener er viktig når man baker, er det tydelig variasjon i elevenes svar. Det riktige svaret er "at man har det ryddig og i orden". Flere har svart feil enn riktig på dette spørsmålet blant elevene som så den svenske filmen først, 19 av 34. Selv om det skal tas i betraktning at det er noe ujevnt antall elever fra de ulike skolene blant de som så *Hele Sverige bakar* først, viser tabellene under at det bare er fra Østfold at flere har svart riktig enn feil. Fra Møre og Romsdal S1 har de fleste, ti av 13 elever, svart feil. I Aust-Agder S1 er svarene relativt jevnt fordelt utover, men flere elever har svart feil enn riktig, sju av 12. Blant elevene som så filmen først er det Østfold-elevene som kommer best ut, og Møre og Romsdal-elevene som kommer dårligst ut.

Tabell 5.26 Hva mener Elin er viktig når man baker (som hun sier når de er hjemme hos henne)? S1

Tabell 5.27 Hva mener Elin er viktig når man baker (som hun sier når de er hjemme hos henne)? S2

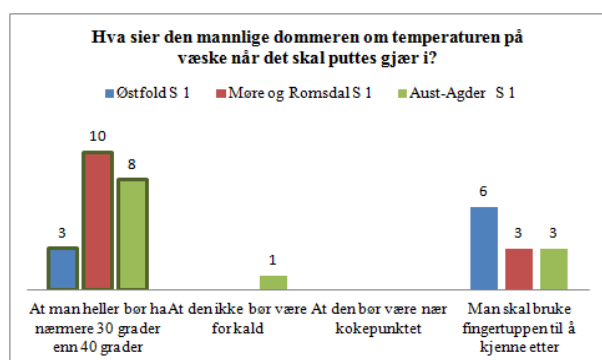
I motsetning til de som så den svenske filmen først, har flere elever samlet seg ved det riktige svaralternativet blant elevene som så denne filmen etter den danske. Totalt har 28 av de 43 elevene i S1 samlet seg om det riktige svaret, altså flertallet av de spurte. Man ser av tabell 5.27 at det er mindre variasjon i elevenes svar blant de som så den svenske filmen til slutt enn det er blant de som så den først. For øvrig er det Aust-Agder som kommer best ut blant de tre S2-gruppene.

I alt har 25 av 39 jenter svart riktig, mens 15 av 29 gutter har gjort det samme. Altså ser vi at jentene forstår dette spørsmålet bedre enn guttene. Av de 15 guttene som har riktige svar, er det flest gutter, ni, fra Østfold. I Møre og Romsdal er det derimot en stor del av guttene som har svart feil, åtte av 12. Tre gutter har svart feil i Aust-Agder, men guttene herfra er som sagt bare fem til sammen. Blant jentene ser vi at Aust-Agder-jentene er de med

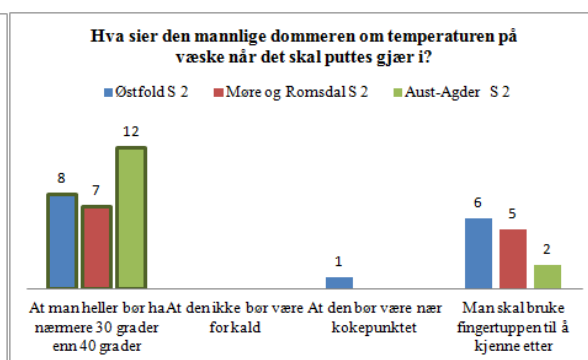
flest riktige svar, ti av 13. Både i Møre og Romsdal og i Østfold har nesten halvparten av jentene svart feil, fem av 12 jenter i Østfold og seks av 14 jenter i Møre og Romsdal.

Hva sier den mannlige dommeren om temperaturen på væske når det skal puttes gjær i?

Noen av spørsmålene respondentene fikk, var rettet mot det dommerne sa i filmen om bakekonkurransen. Blant annet spurte vi hva den mannlige dommeren sier om temperaturen på væske når det skal puttes gjær i. Til spørsmålet var det totalt fire forskjellige svarmuligheter, illustrert i tabellene 5.28 og 5.29 nedenfor:

Tabell 5.28 Hva sier den mannlige dommeren om temperaturen på væske når det skal puttes gjær i? S1

Tabell 5.29 Hva sier den mannlige dommeren om temperaturen på væske når det skal puttes gjær i? S2

Som tabellene ovenfor viser, er det mange som har svart riktig. En del elever har samtidig samlet seg om alternativet “man skal bruke fingertuppen til å kjenne etter”. Denne tendensen kan komme av at elevene har lært at de skal bruke fingertuppene til å kjenne etter fra før, og derfor har sett dette alternativet som logisk. Blant elevene som så *Hele Sverige bakar* først, er det geografiske sprik når det gjelder hva de har svart. Både i Møre og Romsdal og Aust-Agder har flesteparten svart riktig på spørsmålet. I Østfold har derimot majoriteten, seks av ni elever, krysset av ved alternativet “man skal bruke fingertuppen til å kjenne etter”, som er feil alternativ. Retter man blikket mot de som så den svenske filmen til slutt, altså S2, er tendensen den samme hva angår elevene i Møre og Romsdal og Aust-Agder. Flertallet av elevene ved hver av disse skolene har svart riktig av de som så den svenske filmen sist. Aust-

Agder-elevene skiller seg mest ut, med 12 riktige av 14 gyldige svar. Videre ser man et noe annet resultat blant Østfold-elevene i denne gruppen enn i S1, med et snevert flertall som har svart riktig, åtte av 15.

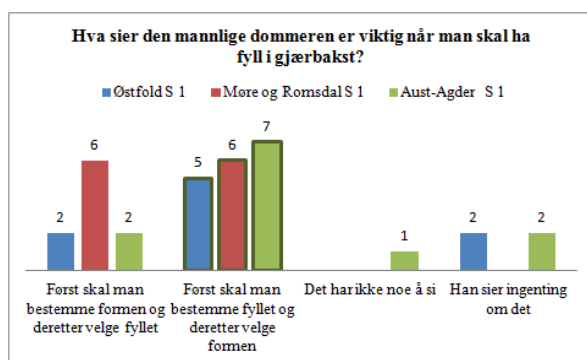
Ser man på kjønnsforskjeller tilknyttet dette spørsmålet, er det i alt 23 av 39 jenter som har avgitt riktig svar, og 19 av 29 gutter. Det vil si at forholdet er relativt likt mellom antall jenter og gutter som har svart riktig. Retter vi fokus mot guttenes svar, er det ni av 13 gutter som har svart feil i Møre og Romsdal. Åtte av disse er blant de som så filmen først. Dette er bemerkelsesverdig, med tanke på at det er ni gutter i denne gruppen. Bare én av guttene i Møre og Romsdal S1 har altså svart riktig. Blant jentene er det Aust-Agder som skiller seg mest ut når det kommer til riktige svar, med ti av 13 som har svart rett. Knyttet til feil svar, er det Østfold-jentene som markerer seg tydeligst, ettersom sju av 12 har svart feil.

Hvilken hobby har Martin ved siden av bakingen?

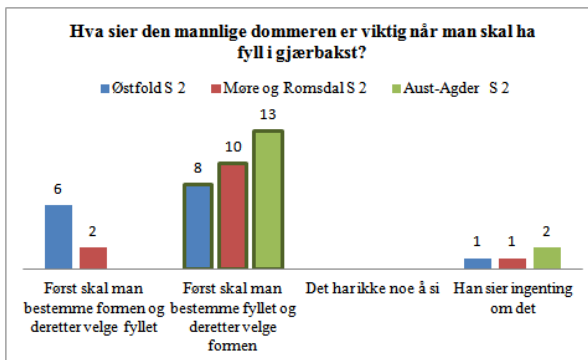
Elevene fikk spørsmål om hvilken hobby deltageren Martin har ved siden av bakingen. Det riktige svaret på dette spørsmålet er musikk, og at han spiller gitar sammen med kona. Det skal sies at dette kommer ganske tydelig frem i filmen, gjennom at man ser Martin spille gitar sammen med kona. I tillegg er det presisert hvem Martin er i spørreskjemaet. På spørsmålet måtte elevene svare med egne ord, og 68 av 77 har skrevet riktig svar. Ingen elever har svart feil, men sju elever har ikke svart på skjemaet og ytterligere to elever vet ikke. Blant de medvirkende, er det i alt sju gutter som enten har svart "vet ikke" eller latt være å avgi svar. Utover dette er det ingen nevneverdige forskjeller mellom skolene eller kjønnene.

Hva sier den mannlige dommeren er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst?

Et annet spørsmål knyttet til den mannlige dommeren, dreide seg om hva han sier er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst. 49 av de 77 elevene har til sammen svart riktig på dette. Av de som så filmen først, er 18 av 33 gyldige svar riktige. Altså har over halvparten av elevene svart korrekt. Av nevneverdige funn, illustrert i tabell 5.30 under, er at om lag halvparten av elevene fra Møre og Romsdal S1, seks av 13, har svart feil. Elevene som har svart feil herfra har alle krysset av ved det samme svaralternativet. Både i Aust-Agder S1 og Østfold S1 har et lite flertall av elevene krysset av ved riktig svar, mens de øvrige svarene fordeler seg utover de andre rubrikkene.

Tabell 5.30 Hva sier den mannlige dommeren er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst? S1

Tabell 5.31 Hva sier den mannlige dommeren er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst? S2

Blant elevene i S2-gruppene, har 31 av 43 krysset av ved korrekt svaralternativ, altså noen flere enn i S1. I Møre og Romsdal S2 fordeler svarene seg riktignok noe annerledes enn blant Møre og Romsdal S1, ettersom ti av 13 elever har svart rett på dette spørsmålet herfra. I Østfold S2 ser vi samme tendens som i Østfold S1, med et lite flertall som har svart riktig, åtte av 15. I Aust-Agder S2 har hele 13 av 15 krysset av i riktig rubrikk. Av gruppene som så den svenske filmen til sist er det derfor Aust-Agder som kommer best ut, og Østfold S2 er de som oftest har svart feil. Blant de tre gruppene som så filmen først er det igjen Aust-Agder-elevene som har flest riktige svar, men ikke like mange som i Aust-Agder S2. Møre og Romsdal S1 er de som kommer dårligst ut av elevene som så filmen først.

Blant jentenes og guttenes svar, er det i alt 24 av 39 riktige svar hos jentene, og 17 av 29 riktige hos guttene. 14 av de 39 jentenes svar er feil. Det er til sammen 12 svar som er feil hos guttene. Ut fra helheten, ser vi dermed at det er noen flere feil blant guttene enn jentene ved dette spørsmålet. Det er ingen spesielt nevneverdige forskjeller mellom skolene og kjønn i disse svarene.

Hva sier den mannlige dommeren om bruk av sjokolade som fyll i bakverk?

Et tredje spørsmål knyttet til dommerne, var dessuten hva den mannlige dommeren sier om det å bruke sjokolade som fyll i gjærbakst. Deltagerne kunne krysse av ved ett av fire alternativer. Disse var: “sjokoladefyll kan lett renne ut og da kan det smake brent og se stygt

ut”, “sjokoladefyllet kan ese”, “det er viktig at man bruker mørk sjokolade” og “det er viktig at man tar nok sjokolade”. På dette spørsmålet har 70 av de 77 deltagende elevene krysset av ved det riktige alternativet. Av de 34 som så filmen først, har riktignok fem elever svart at sjokoladefyllet kan ese, mens ingen har krysset av ved dette alternativet av de 43 som så den som nummer to. Samtidig er det kun dette alternativet og det riktige som elevene som så filmen først har krysset av ved. De geografiske forskjellene og forskjellene mellom kjønn er små ved dette spørsmålet.

Hva sies det at skjedde med Kong Adolf Fredrik fordi han var så glad i "sempla"?

I filmen fikk elevene høre en historie om Kong Adolf Fredrik. Programlederen i *Hele Sverige bakar* forteller at (oversatt til norsk):

Kong Adolf Fredrik elsket semler. Det sies at han én dag spiste et gigantisk måltid som han toppet med sitt favoritt-bakverk; semla. Til dessert spiste han en semla, og han spiste til han døde. Og dette på selveste ”fetesdagen”.

I forståelsesskjemaet til *Hele Sverige bakar* stilte vi et spørsmål om Kong Adolf Fredrik: “Hva sies det at skjedde med Kong Adolf Fredrik fordi han var så glad i "sempla"?”. På dette spørsmålet skulle elevene svare med egne ord. I riktig-kategorien har vi valgt å godta svar som for eksempel disse: “Han spiste til han døde”, “Han hadde spist et stort måltid, og da med semla til dessert” og “Han døde som resultat av overspising”. Vi har dessuten valgt å godkjenne svar som dette: “At han spiste så han sprakk”, ettersom vi anser dette som et typisk norsk uttrykk når noen har spist altfor mye. Svar av følgende type har vi også valgt å godkjenne, fordi det kommer uklart frem i filmen om han spiste én bolle eller flere: “Han døde fordi han spiste for mange av bollene”. Eksempler på svar vi har satt i delvis riktig-kategorien er: “Han hadde spist et stort måltid hvor de spiste boller” og “Han spiste veldig mange av de.” Med slike svar viser elevene at de har forstått deler av det som er sant, men ikke hovedpoenget som er at han døde av å ha spist “sempla” etter et stort festmåltid. Feil-kategorien betyr, som nevnt, at svarene ikke stemmer med innholdet i filmen, som for eksempel disse: “Han ble fet på grunn av all fløten?” og “Favorittdesserten”.

Blant elevene som så den svenske filmen først, har 22 av i alt 34 svart riktig. Alle ni fra Østfold S1 har svart riktig, og i Møre og Romsdal S1 har sju av 13 svart riktig. Blant Møre og Romsdal S1 er det videre tre elevsvar i kategorien delvis riktig, to elever som har svart feil og én elev som ikke har svart. I Aust-Agder S1 har halvparten av elevene, seks av 12 stykker, svart riktig og fire elever svart delvis riktig. To elever fra denne gruppen har ikke svart. I

gruppene ved de tre skolene som så *Hele Sverige bakar* sist, er det 28 av 43 elever som så filmen som har rett svar. Omtrent like mange fra Østfold S2, Møre og Romsdal S2 og Aust-Agder S2 har svart riktig, henholdsvis ni av 15 og ni av 13 ved de to førstnevnte stedene, og ti av 15 i Aust-Agder. En fra Østfold S2 og tre fra Aust-Agder S2 har svart delvis riktig. I Østfold S2 er det to elever som har svart feil, og tre elever har ikke svart. Oppsummert er det ingen forskjeller mellom gruppene som så filmen først og gruppene som så filmen sist. Østfold-elevene har tilsynelatende forstått innholdet noe bedre enn elevene fra de to andre skolene.

21 av 39 jenter har svart innenfor det vi har godtatt som riktig på spørsmålet om kong Adolf Fredrik. Like mange riktige svar er det blant guttene, 21 av 29, noe som tyder på at guttene har fått med seg dette. Imidlertid er det flere jenter, sju av 39, i delvis riktig-kategorien, enn gutter, der det kun er tre av 29.

Hva tror du "grädde" betyr?

Det svenske ordet "grädde" har den samme betydningen som ordet "fløte" på norsk. Det var dette svaret vi var ute etter da vi stilte elevene spørsmål om hva grädde betyr. Videre kan grädde forveksles med ordet "grädda", som betyr "bake". Derfor har vi valgt å sette elever som har skrevet at de tror ordet grädde betyr for eksempel heve, i kategorien "delvis riktig".

Blant de tre gruppene som fikk se den svenske filmen først har 18 svart riktig, fløte. Dette er litt over halvparten av de til sammen 34 elevene som så filmen først. I Østfold S1 har seks av ni elever svart riktig. Møre og Romsdal S1 forstår spørsmålet dårligst siden bare fem av 13 har svart riktig. Fire har videre svart feil, som for eksempel "smør", "å ta" og "grader". Aust-Agder S1 kommer bedre ut enn Møre og Romsdal S1. Fra denne gruppen er det sju av 12 med det riktige svaret, fløte.

Av elevene som fikk se *Hele Sverige bakar* sist, har 16 av i alt 43 svart riktig. Dette er under halvparten, og derfor er det blant disse mange som ikke ser ut til å vite hva *grädde* betyr. Blant de 15 elevene i Østfold S2 er det bare fem elever, altså en tredjedel, som har svart riktig. Tre har videre svart feil og hele fem elever har valgt å ikke avgi noe svar. Bare fire av 13 elever fra Møre og Romsdal S2 har forstått betydningen av ordet grädde på norsk. Tre elever har svart feil, "grove boller", "ost" og "greide". Aust-Agder-elevene som så den svenske filmen sist, er de som kommer best ut av de tre skolene. Her er det sju elever med riktige svar og tre elever i delvis riktig-kategorien med svar som "krem" og "heve". Bare en elev har svart feil, mens fire elever ikke har svart. Vi ser av svarene elevene har gitt at Aust-

Agder-elevene ser ut til å forstå ordet best, i alt 14 av 27 stykker, mot 11 av 24 Østfold-elever og ni av 26 Møre og Romsdal-elever. De tre gruppene som så den svenske filmen først forstår i større grad enn gruppene som så den svenske filmen sist hva ordet grädde betyr.

Når vi retter blikket mot kjønn ser vi at det er jentene som svarer mest rett hvis vi slår kategoriene riktig og delvis riktig sammen. 19 jenter har svart riktig av de i alt 39 deltagende, og sju jenter delvis riktig. Samme tall for guttene er 11 av 29 som har svart riktig og ingen delvis riktig. 13 elever totalt har svart feil, og av disse er sju jenter og seks gutter. Det er verdt å nevne at hele 14 elever ikke har avgitt svar, og her er det snakk om fem jenter og sju gutter. Møre og Romsdal-jentene utmerker seg ved at de har færre, tre av 14, som har svart riktig, enn ved de andre skolene. Aust-Agder-jentene derimot svarer oftere rett. Ni av tretten svar er korrekte her. Mellom guttene ved de tre skolene er det ingen nevneverdige tendenser i svarene deres.

Hva er det maskinen på gården brukes til?

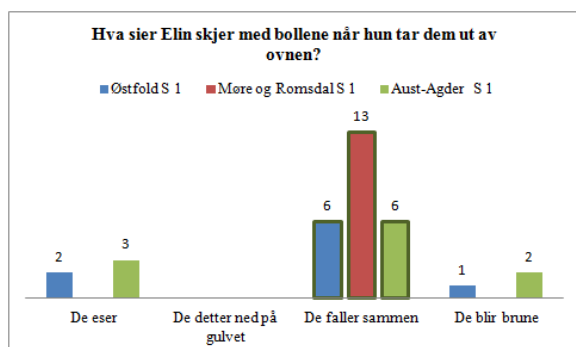
I den svenske filmen fikk elevene se en bonde som brukte en separator til å skille den varme kumelken til melk og fløte. Elevene fikk et spørsmål om hva maskinen på gården brukes til, og de fikk ingen svaralternativer. Resultatene fra de tre skolene er svært like, og en stor del av elevene har svart enten riktig, 46 av 77, eller delvis riktig, 27 av 77. Fordelingen er relativt lik mellom de tre skolene, men skolen i Aust-Agder har flest elever som har svart riktig.

Når vi ser på kjønn som variabel i spørsmålet, "hva er det maskinen på gården brukes til?", finner vi at Aust-Agder-jentene har flest riktige svar, 11 av 13. I Østfold derimot er det bare fem av 12 jenter som er innenfor riktig-kategorien. For øvrig er det blant alle de 39 jentene kun én som har svart feil. Også blant guttene er det bare en av de 29 som har svart feil. Av de fem guttene vi vet kjønn på fra Aust-Agder, har fire svart korrekt. I Østfold har åtte av 12 gutter gjort det samme, og i Møre og Romsdal finner vi seks av 12 gutter med rette svar.

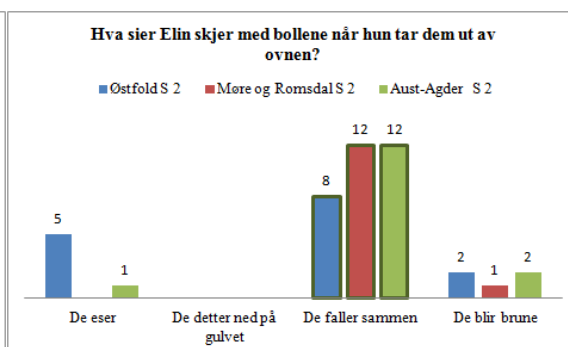
Hva sier Elin skjer med bollene når hun tar dem ut av ovnen?

På et spørsmål knyttet til bagedeltageren Elin, spurte vi elevene hva Elin sier skjer med bollene sine når hun tar dem ut av ovnen. Resultatene vises i tabell 5.32 og 5.33. Elevene kunne velge mellom fire alternativer som vist i tabell 5.32. Det korrekte svaret er at "de faller sammen", noe 57 av de totalt 77 elevene har krysset av ved. Verdt å nevne, er at samtlige av elevene i

Møre og Romsdal S1 har svart riktig. Tilfellet er noe annerledes når det gjelder elevene fra Aust-Agder S1 og Østfold S1. Fem av 11 gyldige svar fra Aust-Agder S1 er feil, og det samme gjelder tre av ni svar fra Østfold S1.

Tabell 5.32 Hva sier Elin skjer med bollene når hun tar dem ut av ovnen? S1

Tabell 5.33 Hva sier Elin skjer med bollene når hun tar dem ut av ovnen? S2

Ser vi på elevene som så den svenske filmen sist, har 32 av 43 elever satt kryss ved at de faller sammen, som er det riktige alternativet. Østfold S2 kommer dårligst ut, ettersom nærmere halvparten av elevene blant de som så den svenske filmen sist, har uriktige svar. Tendensen i Aust-Agder S2 og Møre og Romsdal S2 er derimot en helt annen, siden de fleste svarer korrekt, som tabell 5.33 viser. Resultatene fra de ulike skolene, viser at det er flere korrekte svar hos jentene enn det er hos guttene. Dette kommer til syne gjennom at 31 av 39 jenter har rette svar, mens det tilsvarende tallet på riktige svar hos guttene er 20 av 29. Videre er det sju av 39 jenter som svarer feil, og ni av 29 gutter som gjør det samme. De 12 jentene fra Østfold-skolen har flest feil på dette spørsmålet av alle jentene i forståelsesundersøkelsen. I tillegg har halvparten av de 12 Østfold-guttene svart feil. Til sammenligning har ingen av de 14 guttene fra Møre og Romsdal har svart feil på dette spørsmålet.

Hvordan reagerer Elin på dommernes vurdering av hennes verk?

Elevene fikk også et annet spørsmål som omhandlet deltageren Elin i *Hele Sverige bakar*. Dette spørsmålet dreide seg om Elins reaksjon på dommernes vurdering av produktet hennes og elevene måtte svare med egne ord. Det riktige svaret på dette er som nevnt at hun ble positivt overrasket, fordi hun trodde det skulle gå dårlig. Deltageren Elin sier at hun er

sjokket, forbauset og kjenner seg litt sånn ”whaaat? Hva hender?”. Hun var helt sikker på at hun hadde mislyktes totalt, men dommerne sa at det var bra. Elever som har skrevet noe med positivt overrasket, eller overrasket, har fått riktig. Elever som bare har skrevet at hun er glad har blitt vurdert som delvis riktig.

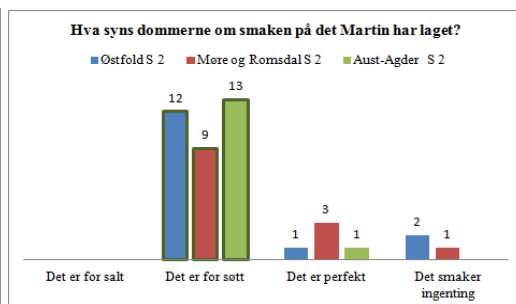
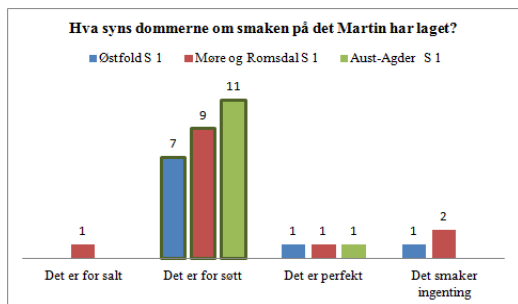
Av de totalt 77 som så filmen, har i alt 42 svart riktig med svar som for eksempel: “Hun ble overrasket siden det ikke var det hun forventet” (Jente, Østfold), “Hun ble positivt overrasket, fordi hun trodde hun skulle få negative tilbakemeldinger”.(Jente, Østfold) og “overrasket på en positiv måte” (Aust-Agder-elev⁴⁷). Svarene som er delvis riktige og feil, fordeler seg jevnt mellom de tre skolene, men elevene i Aust-Agder har flest riktige svar og altså forstått dette spørsmålet best, 18 av 27 elever. Videre har 12 av 26 svart riktig i Møre og Romsdal, og 12 av 24 i Østfold. De fleste av elevene ser ut til å ha forstått noe av det vi var ute etter i spørsmålet, når vi ser at kun ni av de totalt 77 deltagerne i undersøkelsen har svart feil.

25 av 39 jenter og 11 av 29 gutter har svart riktig på spørsmålet om Elins reaksjon. Jentene har altså i større grad enn guttene svart riktig. Jentene i Aust-Agder skiller seg ut igjen, med 11 av 13 som er innenfor riktig-kategorien. Åtte av 12 jenter i Østfold har svart riktig. Ingen jenter i Aust-Agder eller Østfold har svart feil. Det er det derimot tre jenter i Møre og Romsdal som har gjort. Mellom guttene er det få tydelige forskjeller.

Hva synes dommerne om smaken på det Martin har laget?

Et av de siste spørsmålene i forståelseskjemaet til *Hele Sverige bakar* går ut på hva dommernes mening er om smaken på Martins produkt. Det riktige svaret på dette spørsmålet er at "det er for søtt", og det var fire alternativer elevene kunne velge mellom. På dette spørsmålet er det i alt 76 elever som har avgitt et svar. Legger man sammen antallet som har svart riktig fra begge grupper, tilsvarer dette 61 av 76. I begge tabeller, 5.34 og 5.35, ser vi at stolpene som er høyest er de som representerer det riktige svaret.

⁴⁷ Vi vet ikke kjønnet på denne eleven.

Tabell 5.34. Hva synes dommerne om smaken på det Martin har laget? S1

Tabell 5.35. Hva synes dommerne om smaken på det Martin har laget? S2

Resultatene som er presentert i tabellene ovenfor, viser at dette er et spørsmål størstedelen av elevene forstår. Til sammen i S1 og S2 er det 15 feil, og omtrent halvparten av disse er fra Møre og Romsdal. Nesten ingen har svart feil fra Aust-Agder, og de har dermed forstått spørsmålet best.

Forskjeller mellom kjønn som kan trekkes frem, er at noen flere jenter har svart rett enn gutter. Seks av 29 har feil svar blant guttene, mens hos jentene har sju av 39 stykker svart feil. Dessuten er det ikke overraskende at ingen av jentene i Aust-Agder har svart feil, siden elevene fra Aust-Agder oftest forstår spørsmålene bedre enn de andre skolene. Møre og Romsdal-jentene er de som svarer mest feil, fem av 14. Blant guttene er det få geografiske forskjeller å peke på relatert til dette spørsmålet.

Er det en mann eller dame som lager "Sjokoladegiffler"?

Det siste spørsmålet i spørreskjemaet til *Hele Sverige bakar*, søkte svar på om det var en mann eller dame som hadde lagd "sjokoladegifflene". Her var det to svaralternativer, "mann" og "kvinne", og det korrekte alternativet var "kvinne". I alt har 72 av 77 elever svart riktig. Som vi har vært inne på tidligere, er det ved spørsmål med få alternativer (for eksempel av typen ja/nei) det er minst sprik i elevenes svar. Spørsmålet om sjokoladegifflene er et eksempel på dette ettersom de fleste har svart riktig. Det er riktignok noen forskjeller mellom kjønn. Alle de 39 jentene har svart riktig, mens de fem som har svart feil alle er gutter. Vi kan derfor se en liten forskjell mellom kjønnene i elevenes svar.

Oppsummering av resultatene til spørreskjemaet tilhørende Hele Sverige bakar

I spørreskjemaet til *Hele Sverige bakar* var det som sagt både spørsmål med svaralternativer og spørsmål der elevene måtte skrive et svar. Mellom gruppene som så filmen først og sist er det

liten variasjon når det kommer til resultatene på spørsmål som krever svar med egne ord. Elevene som så den svenske filmen sist svarer riktignok noe oftere korrekt enn de som så den svenske filmen først. Et overblikk på hvilken av skolene som kommer best ut på spørsmål der elevene måtte skrive svaret selv, viser at det er Aust-Agder som i størst grad har forstått innholdet i den svenske filmen. Elevene herfra kommer oftest best ut på denne typen spørsmål og Møre og Romsdal-elevne kommer dårligst ut. Når det kommer til spørsmål med svaralternativer er det igjen Aust-Agder-elevne som svarer mest rett. Mellom Østfold og Møre og Romsdal er det svært jevnt, men Østfold-skolen kommer oftere dårligst ut på spørsmålene enn hva Møre og Romsdal gjør. Oppsummert kan vi si, selv om det er jevnt, at det er Aust-Agder-elevne som har krysset av for og skrevet flest riktige svar, og dermed er de som har forstått den svenske filmen best. Møre og Romsdal kommer dårligst ut av de tre skolene når vi legger sammen de to spørsmålstypene.

Jentene svarer oftere riktig enn det guttene gjør. Det er større forskjeller mellom jentene ved de tre skolene enn det er mellom guttene. Aust-Agder-jentene kommer best ut av jentene som så den svenske filmen, og dette gjelder både spørsmålene med alternativ og spørsmålene som krevde egne svar.

5. 4 INTERVJUUNDERSØKELSEN

Avhandlingen består som sagt av tre undersøkelser, *holdningsundersøkelsen*, *forståelsesundersøkelsen* og *intervjuundersøkelsen*. Til nå har vi presentert funnene fra de to førstnevnte undersøkelsene. I kapitlet som følger vil vi presentere funnene fra intervjuundersøkelsen. Selv om intervjuundersøkelsen også omhandler holdninger og forståelse, har vi likevel valgt å presentere undersøkelsen i et eget kapittel ettersom den er gjennomført på en annen måte enn holdningsundersøkelsen og forståelsesundersøkelsen. Funnene i intervjuundersøkelsen bygger på 18 kvalitative intervjuer gjort på de tre deltagende skolene. Seks intervjuer er utført på hver skole, der tre elever er gutter og tre er jenter. Intervjuene varte fra 15-30 minutter og var basert på en intervjuguide vi på forhånd hadde utformet (se vedlegg). I utformingen av intervjuguiden lot vi oss inspirere av spørsmålene fra holdningsundersøkelsen. Intervjuguiden bestod av ulike temaer, hvor det under hvert tema var spørsmål. I motsetning til

holdningsundersøkelsen, stilte vi en del oppfølgingsspørsmål i intervjuene. Et eksempel på oppfølgingsspørsmål er: “hvor ville du helst bodd?” Dette valgte vi å stille spørsmål om, fordi vi mener dette kan underbygge elevenes holdninger til de to nabolandene. Intervjuundersøkelsen inneholder dermed resultater på et dypere plan, enn hva spørreskjemaet i holdningsundersøkelsen gjør.

Strukturen i intervjuguiden vil gjenspeiles i måten vi presenterer funnene på. Fremstillingen av funnene vil dermed bli temakategorisert, fordi vi tar for oss de ulike temaene i intervjuguiden. Geografivariabelen vil bli behandlet også i dette kapitlet. Det samme vil kjønnsvariabelen, såfremt det er relevante forskjeller å presentere. Kjønn vil imidlertid ikke bli sammenlignet internt, men på tvers av skolene ettersom det bare er tre elever fra hvert kjønn per skole. På noen spørsmål har ikke alle intervjupersoner svart. Derfor vil det noen steder være forskjell på hvor mye vi skriver om resultatene fra en skole kontra en annen.

I arbeidet med å kategorisere elevenes svar, studerte vi hvilke hovedtendenser som gikk igjen i elevenes refleksjoner. Resultatene som presenteres vil være preget av hvordan vi har forstått elevenes svar. Et viktig moment er at elevenes svar kan bygge på hva de tror at vi som intervjuere er ute etter å finne. På noen spørsmål har vi dessuten hjulpet elevene på vei med refleksjonen gjennom å gi dem veiledende spørsmål. Det kan selvsagt diskuteres hvorvidt svarene deres dermed er reelle. Vi har likevel valgt å inkludere svar der vi har hjulpet intervjupersonene på vei, fordi også disse svarene gir nytt informasjon.

5.4.1 UTVALG

Fra hver av de tre skolene ble tre jenter og tre gutter intervjuet en og en. Vi hadde tre krav til læreren som valgte intervjupersonene:

- Intervjupersonen skulle ikke ha noe nær slekt i nabolandene eller fra nabolandene.
- Av de seks intervjupersonene måtte tre elever være jenter og tre elever være gutter.
- Intervjupersonene skulle snakke nærmest mulig den tradisjonelle dialekten i området.

Disse kravene ble i ulik grad oppfylt. Noen av elevene har nær slekt i Danmark eller Sverige, og ikke alle elevene snakket tradisjonell dialekt.

5.4.2 MØTE MED NABOSPRÅK PÅ FRITIDEN

Hvilket språk ville du snakket på om du møtte en person fra Danmark eller Sverige?

De seks intervjupersonene fra Østfold ville snakket tydeligere norsk i møte med en danske eller svenske. En av guttene fra Østfold har familie i Danmark og har vært der mye. På bakgrunn av dette ville han lagt om til dansk hvis han opplevde å ikke bli forstått. Hvis personen fra Danmark ikke hadde forstått hva de sa, ville de fleste elevene lagt om til engelsk. I samtale med en svenske ville det gått lenger tid før de hadde begynt å snakke engelsk.

I Møre og Romsdal sier intervjupersonene at de først ville snakket på norsk dersom de møtte en person fra Danmark eller Sverige. Om det var en person fra Danmark de snakket med, og det hadde vært vanskelig å forstå hverandre, ville de enten snakket tydeligere norsk eller lagt om til engelsk. Noen av intervjupersonene ville dessuten lagt inn noen danske ord. En elev forteller at han ville lagt om til mer østlandsdialekt, for eksempel ved å si "lekeplass" istedenfor "leikeplass". Når det gjelder svensk ville elevene fra Møre og Romsdal prøvd å snakke tydeligere norsk, også hvis det var problemer med å forstå hverandre. Etter Møre og Romsdal-elevenes oppfatning er engelsk mer et nødalternativ i samtale med en svensk person. Noen ville dessuten lagt inn noen svenske ord. På spørsmål om hvorfor det skal mer til for å skifte til engelsk når det gjelder svensk, svarer en av elevene med følgende resonnering:

(...) jeg synes det er lettere å forstå svenskene, og da føler jeg at det kanskje er lettere for dem å forstå meg også. Og når jeg ikke forstår danskene, og de ikke forstår meg, så er det jo lettere å bare ta det på et språk vi begge forstår (...).(Jente, Møre og Romsdal)

Her ligger det altså en oppfatning av at dansker forstår norsk dårligere enn svensker, og derfor blir det mer naturlig å legge om til engelsk i samtale med dansker enn svensker.

I Aust-Agder ville alle intervjupersonene ha snakket på norsk med en person fra Danmark eller Sverige. Hvis personene fra nabolandene ikke hadde forstått, ville noen lagt om til engelsk, eller så ville de snakket saktere. I følgende eksempel forklarer en Aust-Agder-gutt

hvilken strategi han ville brukt i møte med en person fra Danmark:

Jeg tror jeg hadde snakket på norsk, også hadde jeg prøvd å få han til å prate engelsk. Eller snakke veldig seint, siden det er veldig lett å forstå når de skriver, men ikke når de snakker. (Gutt, Møre og Romsdal)

Når du møter/hvis du møter en person som snakker dansk eller svensk, føler du at du forstår hva de sier?

Østfold-elevene opplever at de forstår svensk godt og har ikke opplevd noen store utfordringer i samtale med svensker. De har større utfordringer med å forstå dansk, og erfarer heller ikke at danskene forstår dem. En gutt forteller at han i samtale med en dansk person føler at han forstår mest. Han sier at han forstår sammenhengen, men at det er enkelte ord som kan være en utfordring. Ifølge elevene i Møre og Romsdal er det svensk som er lettest å forstå av nabospråkene. I møte med en dansktalende person er det mindre som skal til før elevene fra Møre og Romsdal legger om til engelsk. De fleste av intervjupersonene fra Møre og Romsdal opplever at det stort sett er de som tilpasser seg mest gjennom å snakke tydeligere når de møter personer fra Danmark eller Sverige. Samtidig er dette situasjonsbestemt. Er det for eksempel en svenske som jobber i servicebransjen, er det den svenske som tilpasser seg mest. Med dansker er det vanskelig å si om de tilpasser seg, siden det uansett er utfordrende å forstå dette språket. Det er ingen av elevene i Aust-Agder som har en klar mening om at de ikke forstår dansk eller svensk. De som har snakket med dansker og svensker har stort sett opplevd at kommunikasjonen har gått greit begge veier. Ei av jentene føler at hun i en samtale med en danske er den som forstår best, mens er samtalen med en svenske forstår de like mye. Videre svarer hun at hun forstår dansk best, og grunngir dette med at mange dansker er på ferie i området hun bor i og derfor møter hun dansker oftere enn svensker. Om svenskens måte å snakke på, sier hun følgende:

Jeg føler de snakker litt fort, så jeg får ikke helt med meg hva de sier. Det virker som når jeg prater med svensker at de prater akkurat like fort som det nordmenn gjør. (Jente, Aust-Agder)

En av guttene mener at han forstår dansker og svensker bedre enn de forstår nordmenn, en oppfatning som er i tråd med mye av det nabospråksforskningen har vist (Åkesson og Delsing, 2005): “Jeg forstår garantert de best, for jeg oppfatter det som at svensker og dansker forstår oss dårligere enn vi forstår de.” (Gutt, Aust-Agder)

Har du vært i Danmark eller Sverige?

Alle elevene i Østfold har vært i både Danmark og Sverige. I Danmark har elevene først og fremst vært i forbindelse med ferieturer. For eksempel nevnes København, Frederikshavn og danskebåtturer. Inntrykket elevene har av Danmark er at det er et fint og koselig land som de liker. Noen sier også at de har vært på ferie i Sverige, blant annet i Stockholm og Göteborg. Naturlig nok har elevene i Østfold vært enda oftere i Sverige enn i Danmark, og fem av seks er der ofte på handletur, som på Nordby og ved Svinesund. Ei av jentene tror at hun har forskjellige inntrykk av landene fordi hun er der i ulike sammenhenger:

Også Sverige, vi har jo vært noen koselige steder der og. Men da er det litt mer det inntrykket at vi drar når vi handler, storhandler, drar til Sverige, ikke sant. At vi får litt mer det hverdagslige inntrykket, enn når man drar til Danmark, for det er kanskje litt sånn større reise da, enn å bare dra en halvtime med bil. Så du får kanskje, hvis man skulle dratt en sånn hverdagsreise til Danmark, så hadde det kanskje vært akkurat likt. Det er litt med det. (Jente, Østfold)

Tendensen blant de spurte deltagerne fra skolen i Møre og Romsdal er at de har vært mest i Sverige. Ikke like mange intervjupersoner som ved de andre skolene forteller at de har vært spesielt mye på ferie i Danmark. Av steder de har besøkt i Danmark nevnes København, Legoland og diverse strender. Når det gjelder Sverige blir også ved denne skolen byer som Stockholm og Göteborg nevnt, samt turer over grensen for å handle. Når det gjelder elevene fra Aust-Agder er det noen som har vært i Danmark på ferie, noen ofte og andre sjeldent. Noen elever forteller at de har reist rundt i hele Danmark, andre har vært i Legoland, Skallerup og på tur med idrettslag. En av intervjupersonene hevder også at “bor du i Oslo og der oppe, så er det vanligere for de å dra til Sverige”. Videre nevner flere båten til Hirtshals som en grunn til at det kanskje er vanligere at de drar til Danmark fremfor Sverige. Tre elever forteller i intervjuene at de aldri har vært i Sverige, og to av elevene nevner at de har vært der på “harryhandel”.

Hvordan var det å være i Danmark?

Intervjupersonene fra Østfold trives godt i Danmark, og beskriver dette landet med adjektiver som “fint” og “koselig”. Ei av jentene forbinder Danmark med vind, vindmøller og naturressurser. Videre peker ei annen Østfold-jente på hvor likt hun synes Danmark er Norge:

Jeg klarer ikke helt å skille det fra sånn ting jeg tenker på som typisk norsk, sånn, eller jeg synes det er mye likt, egentlig. At det er ikke så veldig forskjellig i forhold til, i hvert fall der vi har vært, så er det liksom..sånn, der man drar på sommerferie og sånn, så er det jo mye sånn båter og sånne typer ting som jeg forbinder med Danmark da. Men det er jo kanskje ikke så spesielt for danskene i forhold. Jeg vet ikke.
(Jente, Østfold)

Møre og Romsdal-elevene har for det meste positive erfaringer med å være i Danmark, samtidig som de synes det er vanskelig å si hva de mener om personer fra Danmark når de ikke forstår språket eller opplever å gjøre seg forstått. Av inntrykk som blir nevnt, er at dansker ikke virker så ulike oss nordmenn. En elev fremhever Danmark som et mer skikkelig land enn Sverige, og viser til at danskene er flinke på områder som mote og design. Landskapet blir beskrevet som flatt og mer ukjent for dem enn det svenske landskapet, samtidig som de fine strendene blir fremhevet som noe elevene liker med Danmark. Intervjupersonene fra Aust-Agder synes Danmark er veldig fint. Dessuten nevner også mange det flate landskapet i dette landet og at det også kan være vindfullt der. En nevner at det å være i Danmark er som å være i Norge bare at det er dansk, noe som kan tyde på at eleven ser på Danmark og Norge som ganske like.

Hvordan var det å være i Sverige?

Elevene i Østfold liker å være i Sverige, enten det er på handletur eller på ferie. To elever sier også at de liker seg godt i Stockholm. Følgende sitat viser ei av Østfold-jentenes begrunnelse for at hun liker å være i Sverige:

Jeg liker det, jeg liker, det er liksom akkurat som å være i Norge bare noen som snakker et annet språk da på en måte, og de forstår jo litt mer norsk enn det kanskje danskene gjør. (Jente, Østfold)

Sverige minner Møre og Romsdal-elevene mer om Norge naturmessig, først og fremst gjennom høyere fjell enn det er i Danmark. Dermed føler de seg mer hjemme i Sveige. “Fint” er et nøkkelord som går igjen i elevenes beskrivelser av Sverige, og her er det erfaringer fra ferie som ligger til grunn. Når det gjelder kommunikasjon med svensker blir også Syden nevnt som et møtested ved siden av Sverige.

På spørsmål om hvordan det er å være i Sverige sier mange av intervjupersonene fra Aust-Agder at de synes det er greit. Ei jente liker Danmark bedre enn Sverige fordi hun synes dansker er hyggeligere enn svensker, og at dialektene i Sverige er vanskelige å forstå. En av guttene liker seg bedre i Sverige enn i Danmark, og han trekker frem at språket er lettere å forstå som en av grunnene til dette. Videre sier han at han har vært på ferie i Sverige, og han synes det er fint at det er billig der. En annen intervjuperson fra Aust-Agder trekker frem “Caprizone”⁴⁸ som noe hun forbinder med Sverige, og hun har heller ikke vært spesielt mye i Sverige. Dessuten er det en gutt fra Aust-Agder som forbinder Sverige med “masse selvmord” og “gale folk”, og har dermed ikke spesielt positive assosiasjoner til Sverige.

Det går en del svenske og danske serier og filmer på norsk TV, hva synes du om å se på sånne serier? og Hvor viktig synes du det er at danske eller svenske programmer/filmer er tekstet?

Østfold-elevene ser oftere på svenske serier og filmer enn danske, hvis de i det hele tatt ser på slike serier eller filmer. *Broen* og *Solsidan* er to serier som blir nevnt av elevene fra Østfold og ei jente ser også på matprogrammer fra Sverige og Danmark. Intervjupersonene ved Østfold-skolen har ulike behov for undertekst. Noen trenger det ikke på noen av språkene, mens andre synes det er viktig å ha undertekst hvis de ser på danske filmer eller serier.

I Møre og Romsdal blir *Pippi Langstrømpe*, *Rita*, *Ullared* og *Broen* nevnt som danske og svenske serier intervjupersonene har sett. *Broen* blir av en elev karakterisert som “kul” fordi den kombinerer dansk og svensk. De svenske seriene blir generelt beskrevet som lettere å forstå enn de danske. Når det gjelder teksting av dansk og svensk, er den generelle oppfatningen i Møre og Romsdal at underteksten er nyttig. Svenske serier eller filmer kunne de riktignok sett på uten at

⁴⁸ En type juicedrikk.

de var teksten på norsk. Med dansk hadde dette vært vanskeligere, ettersom det er mer utfordrende å forstå den danske uttalen. En av elevene sier at blant filmene vi viste i forståelsesundersøkelsen, var det vanskeligst å forstå den danske filmen. Ifølge intervjupersonene fra Møre og Romsdal, er viktig at det er undertekst for at man skal forstå handlingen dersom filmen er på dansk. Samtidig svarer noen at det kunne ha hatt sine fordeler om den danske eller svenske filmen ikke var teksten, ettersom man kunne forstått handlingen på en annen måte om underteksten ikke var der:

Nei, du får mer inntrykk av det som foregår i samhandlingen, på en måte. Med den norske teksten, blir en del ord oversatt, og da blir det kanskje ikke akkurat sånn som det er i de landene. (Gutt, Møre og Romsdal)

Som sitatet viser, mener denne gutten at teksting ikke bare er positivt. Hadde ikke den norske underteksten vært der fra begynnelsen av, hadde man vent seg til at den ikke var der og det hadde gått greit å forstå. Samtidig hadde man uten norsk oversettelse fått en mer “ekte” opplevelse av filmen.

Blant intervjupersonene fra Aust-Agder er det svært få som følger med på danske eller svenske serier. Heller ikke filmer fra nabolandene blir nevnt. Noen av elevene trekker derimot frem at foreldrene ser på slike serier:

Nei, egentlig ikke, men mamma og pappa ser ofte på sånne serier som Wallander og sånne krim-greier på dansk og svensk. Så jeg har vært innom og sett litt, og det er veldig lett forståelig, egentlig. (Gutt, Aust-Agder)

En av elevene som har sett svært lite serier fra nabolandene, presiserer at det for det meste er på NRK det går slike serier. Han antyder i sin måte å si dette på at NRK kanskje ikke er den mest spennende kanalen for ungdom på hans alder. Videre sier han at han av danske og svenske serier har sett mest på danske. *På liv og død* er et svensk program som blir trukket frem av en annen gutt og han synes det går helt fint å se på både svenske og danske serier på norsk TV. To svarer at de ikke synes dansk er særlig vanskelig, mens en annen ikke ser på slike serier, og måtte i så fall hatt undertekst for å forstå alt. Blant Aust-Agder elevene mener flestparten at det er gunstig at svenske og danske serier er teksten hvis de skal se på det. Noen av elevene har ulike meninger når det gjelder danske kontra svenske serier. En elev trekker for eksempel frem at det er viktig

med teksting på svenske programmer, men ikke på danske. Mange av elevene mener for øvrig at det er viktig at det er undertekst, og de ser helst at underteksten er på norsk. For noen er det til hjelp at underteksten er på dansk eller svensk, men slik er det ikke ifølge denne eleven:

Ja. Er det sånn at du tenker at det er greit at det er teksten?

Ja, det er greit at det er teksten, men jeg liker ikke når det er teksten på svensk, det liker jeg ikke. Dansk går fint, for det er lettere å lese, men svensk, det liker jeg ikke så godt. (Gutt, Aust-Agder)

5.4.3 ELEVENES FORSTÅELSE AV NABOSPRÅKENE

Hvordan synes du det er å forstå dansk?

Når det kommer til forståelse av dansk, opplever elevene i Østfold at det er vanskeligere å forstå dette språket enn svensk, uttalemessig. Av grunner som blir nevnt er at språket dansk er ulikt norsk, det er utydelig, at danskene snakker fort og at ordene “flyter litt i hverandre”. Ei av Østfold-jentene sier for eksempel noe om danskernes uttale i dette sitatet: “Vi snakker jo ikke sånn veldig vanskelig som det danskene gjør.” (Jente, Østfold). Flere elever sier at det høres ut som at danskene har en “potet i halsen”, og en synes også at danskene “snakker veldig sånn derre ååæ”. (Jente, Østfold)

Også ifølge Møre og Romsdal-elevene er dansk vanskeligere å forstå enn svensk. Grunner som blir oppgitt er, som hos Østfold-elevene, at danskene snakker fort og utydelig, og det danske talespråket består av en del lyder som er ukjente for oss nordmenn. Eksempler på slike lyder er bløte konsonanter og vokalene “æ” og “å”. “Boblete” og “potet i halsen” er blant elevenes beskrivelser av det danske talespråket. En elev trekker linjene til det finske talespråket, med den konklusjonen at dansk, norsk og svensk er relativt like språk:

Det er jo litt forskjell da, men de er egentlig ikke så store. Hvis du hadde for eksempel sammenlignet norsk og finsk, er det jo kjempestore forskjeller. Det er det jo ikke mellom dansk, norsk og svensk, og det er jo fordi de bygger på samme språket, samme opphav. (Gutt, Møre og Romsdal)

I sitatet ovenfor settes språkene inn i en større sammenheng, og når dette gjøres, ifølge eleven, er ikke forskjellene så store mellom de skandinaviske språkene. Intervjupersonene er for øvrig samstemte om at det er lettere å lese dansk enn å forstå det muntlig. Ved skolen i Aust-Agder deler elevene mange av de samme oppfatningene som i Østfold og Møre og Romsdal. Aust-

Agder-elevene synes at dansk er vanskelig å forstå, og grunner som går igjen her er: rare lyder, bløte konsonanter, høres ut som om de har en potet i halsen og snakker fort. Et eksempel på elevenes svar er: "Noen ganger er det vanskelig å høre hva de sier. Når de snakker veldig fort, blir det litt sånn "øæ", skikkelig rar stemme, men ellers er det jo greit, egentlig." (Jente, Aust-Agder)

Hvordan synes du det er å forstå svensk?

Østfold-elevene synes stort sett det går greit å forstå svensk. En av guttene sier at tødlene over bokstavene i det svenske skriftspråket kan skape utfordringer når det gjelder å forstå skriftlig svensk. Videre sier en elev at det svenske skriftspråket er vanskeligere å forstå enn muntlig svensk, mens det er motsatt med dansk. Hva angår muntlig svensk, er det ord som ikke fins i norsk som blir trukket frem som utfordringer. En av elevene forstår språkene like godt, men sier følgende om hvilket nabospråk han tror andre ungdommer på skolen forstår best:

ALLE jenter liker jo svenske gutter. Det er alltid det. Jeg vet ikke hva forskjellen er, egentlig. Jeg tror det fins like gutter i Sverige som Danmark som i Norge. Så jeg vet ikke helt hva de tenker. fddffgg

Nei, men hvis de hører svensk, for eksempel på en film, kunne dere sett det da, en film på dansk, med kameratgjengen?

Nei, da hadde ikke mange skjont det. Da hadde de blitt sånn, "ehh, bortkastet tid...". Det hadde blitt mye sånn. Men svensk, så hadde alle jentene, i hvert fall, sagt at det var kjempefint. Det å kunne svensk har jeg lært er ganske så lurt hvis du skal, hehe, prøve å skaffe deg dame. Hvis du kan svensk, da blir du kul. Men dansk er det ingen som bryr seg om. (Gutt, Østfold)

Sitatet ovenfor viser at denne gutten tror holdninger til og forståelse av språk henger nært sammen. Han antyder også at det er forskjeller mellom kjønn når det gjelder både holdninger og forståelse, spesielt med tanke på svensk. Ei av jentene forstår svensk best og begrunner dette med at hun ofte reiser og at det er en del like ord som bare forandrer litt.

De som har vært mest i Danmark veit sikkert mest om språket dansk eller Danmark da enn det de som kanskje har vært i Sverige vet. (...) Jeg er ikke ofte i Danmark så jeg kan nesten ikke noe om dansk og jeg forstår veldig lite av det. (Jente, Østfold)

Svensk er greiere å forstå fordi det er mer likt norsk, mener intervjupersonene fra Møre og

Romsdal. At Sverige grenser til Norge geografisk, blir nevnt som en grunn til at det ligner. Av språktrekk som er annerledes, sier de at noen ord ligner norsk, men at de har en annen betydning. Samtidig blir ord som “inte”, “och”, “bullar” og “jättebra” nevnt som ord man lærer seg fort, fordi det er ord som blir brukt ofte i det svenske talespråket. I motsetning til det danske språket, mener intervjupersonene at svensk er lettere å forstå muntlig enn skriftlig.

Svensk er finest, men det er kanskje fordi jeg forstår det bedre. (...) når vi hører dansk og svensk, hører vi liksom litt norsk. Så det er morsomt å høre på, og man kjenner det igjen på en måte. (...) både svensk og dansk kan jo være en slags blanding av dialekter vi har her i Norge. (Jente, Møre og Romsdal)

Intervjupersonene fra Aust-Agder nevner også svenske ord som ligner på norsk, men som har en annen betydning, som en del av utfordringene med å forstå det svenske språket. Dessuten forteller noen av elevene at de synes uttalen er annerledes. Følgende eksempler illustrerer hva elevene synes kan være vanskelig med svensk:

Det vanskelige er hvis de har andre ord for noe, som for eksempel ”snygg” og ”stygg”, det er veldig nærme og kan misforstås. Det er vel bare det, jeg tror jeg forstår svensk ganske bra. (Gutt, Møre og Romsdal)

De har noen sånne rare ord og lyder som ikke danskene har. (Jente, Aust-Agder)

Det må være å uttale ord, de lager sånne rare lyder med i-er og n-er som er vanskelig å forstå hvis man ikke kan det, rett og slett. (Gutt, Møre og Romsdal)

Videre mener en av intervjupersonene at det kan være litt “stusselig” å lese svensk, men at det annet enn dette ikke er så vanskelig med svensk.

Kunne du tenkt deg å lese noe på dansk eller svensk?

En av guttene fra Østfold har lest en faktabok på dansk, og synes ikke det var noen vanskeligheter ved det. Videre tror han at det er lettere å forstå faktabøker i motsetning til å lese skjønnlitteratur, selv om han ikke har lest skjønnlitteratur på nabospråkene. En annen intervjuperson fra Østfold mener at det er lettere å lese dansk, enn svensk. Intervjupersonene fra Møre og Romsdal har lest lite på dansk eller svensk, men de er enige om at dansk er det språket det er enklest å lese. Ordene er ganske like norsk skriftspråklig sett, men uttales svært annerledes. Når det kommer til å lese det svenske språket, blant Aust-Agder-elevene, presiserer noen elever at dette er vanskeligere enn å høre det.

Oppsummering

Ved alle skolene er det altså en delt oppfatning av at det er vanskeligere å forstå svensk enn dansk. Dansk blir beskrevet som svært annerledes enn norsk uttalemessig, først og fremst på grunn av ukjente lyder og forskjellige ord. At danskene snakker fort og utydelig gjør det vanskelig å forstå det danske talespråket. Derimot nevner flere elever ved alle skolene likhetene mellom det norske og danske skriftspråket. Dessuten mener noen at dansk, svensk og norsk ikke er mer ulike enn at de kunne vært tre ulike dialekter.

5.4.4 HOLDNINGER TIL NABOSPRÅKENE

Når du tenker på dansker, hva tenker du da?

Når Østfold-elevene tenker på dansker, kommer følgende beskrivelser frem: “smarte”, “business-folk”, “overklassen”, “vanlige”, “blonde” og “vanskelig språk”. En av Østfold-guttene sier på spørsmål om hva han mener er typisk dansk og typisk svensk at: “Nei, jeg har gått fra det. Før så var det jo sånn svenske- og danskevitser og det greiene der. Men jeg skjønner at det ikke stemmer at de er dummere enn oss”. Assosiasjoner knyttet til dansker blant Møre og Romsdal-elevene, er “røde pølser”, “flatt landskap”, “sandstrender” og “sykler”. En av intervjupersonene sier at han hovedsakelig får politiske assosiasjoner til dansker, og trekker frem NATO-lederen (generalsekretæren på daværende tidspunkt var fra Danmark) og at Danmark kontrollerer Grønland som eksempler. “Røde pølser” og hyggelige mennesker er også assosiasjoner til dansker som dukker opp i intervjuene med elevene fra Aust-Agder. Flere av elevene får dessuten ingen spesifikke assosiasjoner tilknyttet dansker, og sier de er ganske like nordmenn. En gutt sier at dansker snakker en “gal versjon av sørlandsk”, og en annen legger vekt på likhetene mellom skandinaver:

Eh. Jeg vet faktisk ikke helt, men jeg synes vi er veldig like, i hvert fall i Norge, Danmark og Sverige. I forhold til måten alle menneskene er på, at de alltid er veldig hyggelige med hverandre og prøver å være mest mulig venner med hverandre. Det føler jeg går igjen i alle landene – de tre. (Jente, Aust-Agder).

Når du tenker på svensker, hva tenker du da?

En av guttene vi intervjuet ved Østfold-skolen sier han synes det er vanskelig å se forskjeller mellom skandinaver: "Vi har jo samme blod, som du kan si" (Gutt, Østfold). Et nøkkelord blant Østfold-elevenes beskrivelser er for øvrig "harry". Følgende sitater illustrerer elevenes oppfatninger av at svensker er "dumme" og "harry", men at de sikkert egentlig er ganske like nordmenn:

Nei, der er det mange rare mennesker synes jeg. Jeg har sett masse rart i Sverige. Det går jo mange serier på TV-en med Morgan og Ola-Conny og det greiene der. Sånn typiske rånere. Sånn er det jo masse av der. Det synes jeg er litt rart. Jeg vet ikke helt om jeg liker det. Hehehe. Men jeg vet jo at de fleste er jo som nordmenn også da. (Gutt, Østfold)

De er dummere enn oss. Det er jeg helt sikker på. (Gutt. Østfold)

Med med svensker da, hva tenker du om dem?

Du har jo liksom alle de der seriene eller programmene som går på TV, sånn der med sånn handle på Svinesund, og alt sånn der type ting, litt sånn der harry-aktig. Også har du liksom sånn mye tull rundt sånn partysvensker og sånne ting. Jeg vet ikke, jeg har jo litt sånn fordommer der da. (...) Men det er jo selvfølgelig mye likt da. Sånn at det er jo, ja, det er jo sikkert ikke så forskjellig fra oss, egentlig. (...) Det er jo kanskje det som er mest spesielt da, man gjerne tenker på. At man legger ikke så mye merke til det som er likt. Det som er normalt, eller "normalt" da, legger man ikke så mye merke til som det som er litt spesielt for noen. (Jente, Østfold)

I tråd med Østfold-jentas synpunkt, blir svensker av Møre og Romsdal-elevene stort sett beskrevet som vanlige mennesker på linje med nordmenn. Når de likevel skal tenke på hva som er spesielt med svensker, er det ord som "Zlatan", "godteri", "blonde", "blå øyne", "glass", "harry" og "hyggelige" som dukker opp. En av intervjupersonene erfarer at svensker er arbeidsvillige, og illustrerer dette med at han kjenner til en stillingsutlysning innenfor restaurantbransjen et sted i Norge, der flertallet av de som søkte var svenske, mens svært få var nordmenn.

Aust-Agder-elevene nevner "blonde, lyshårede folk", "svenske kjøttboller", "harry", "Ullared", "jålete", "rare" og "dumme" som ord de forbinder med svensker. Vi ser altså at det er flere av de samme assosiasjonene her som i Østfold og Møre og Romsdal. Det er videre

interessant å se at to elever sammenligner svenskene med danskene, og fremhever danskene som enten hyggeligere eller mer som nordmenn.

Føler du at du har mer til felles med skandinaver enn folk fra andre land i verden?

Fire av de seks intervjupersonene fra Østfold føler et større fellesskap til skandinaver enn personer fra andre steder i verden. Faktorer de trekker frem som felles, er klima, språket, naturen og maten og at det ikke er noen stor geografisk avstand mellom landene. Følgende elevsvar viser elevenes synspunkt:

Ja, selvfølgelig. Det er jo det at jeg kan forstå andre språk. Selv om jeg forstår engelsk like lett, så føler jeg at det er lettere å forstå dansk og svensk. Det blir på en måte mitt eget språk. (...) Nei, alle er jo... eller nordmennene, danskene og svenskene er jo egentlig det samme folkeslaget. De opprinnelige norske, danske og svenske er egentlig de samme. Så jeg ser på dem som èn. Skandinaver. (Gutt, Østfold)

Jaa, både og kanskje. Ja, det er jo på en måte kanskje litt nærmere, at man føler at man har mer til felles fordi at det ligner mye. Landene ligner mye i forhold til hvordan de ser ut, klima og sånn. Også det at vi snakker ganske likt. Vi kan liksom forstå hverandre sånn noenlunde når man snakker sitt eget språk. Også i tillegg så er det jo ganske likt sånn politisk også. Det er ikke så store forskjeller. Når man drar til andre land i verden så er det gjerne større sånne forskjeller på alt sånne ting selv om man kanskje føler seg mer passende til det landet. (Jente, Østfold)

To av intervjupersonene, også fra Østfold, en gutt og ei jente, ser ikke dette fellesskapet. De begrunner det med at de ikke har noen spesiell tilhørighet med noen av landene. Gutten sier han har mer til felles med engelskmenn ettersom han har vært mye i England og kjenner folk der. Jenta trekker frem språk som en likhet mellom de skandinaviske landene, men at språk ikke er noe hun vektlegger som viktig i et fellesskap.

I likhet med en del av Østfold-elevene, opplever elevene fra Møre og Romsdal at de har mer til felles med skandinaver enn folk fra andre land i verden. En grunn til at de opplever denne tilhørigheten er at språkene er like. Som en elev sier, har vi skrivemåten til felles med Danmark og pratemåten til felles med Sverige (Gutt, Møre og Romsdal). Dessuten ligner vi mer på hverandre utseendemessig og vi liker det samme, som å gå i naturen. En elev uttrykker fellesskapet til andre skandinaver slik: "Vi pleier egentlig å gjøre de samme tingene, bare at det er tre forskjellige land liksom, delt opp i tre forskjellige land." (Jente, Møre og Romsdal). Til tross for at vi er like, synes elevene fra Møre og Romsdal det stort sett er bra at Norge er et eget land, ettersom de er stolte av å være herfra. En av de vi intervjuet påpeker at fellesskapet kan

være noe vi først og fremst føler, og at vi i realiteten kanskje har mer til felles med andre land, politisk sett. En annen mener for øvrig at det kunne vært hensiktsmessig om Norge, Sverige og Danmark var under ett i politisk sammenheng, fordi dette kanskje ville gitt oss større innflytelse på verdensbasis. At han ser Skandinavia i et slikt perspektiv, viser et høyt modenhetsnivå.

Intervjupersonene fra Aust-Agder synes, som elevene ved de to øvrige skolene, at vi har mer til felles med skandinaver enn med andre nasjonaliteter. De vektlegger i denne sammenhengen de språklige likhetene og at vi bor så nærme hverandre. En elev mener at det at vi kan forstå hverandre er en viktig årsak til fellesskapet i Skandinavia, og at nordmenn ikke føler like mye fellesskap med for eksempel finner som snakker “uforståelig”. Sitatene nedenfor eksemplifiserer elevenes tanker om det språklige fellesskapet:

Vi er jo veldig tett, vi vil jo opprettholde språket og da tenker jeg at det er vi jo litt mer sammen med de enn vi ville vært mer andre land. (Jente, Aust-Agder).

At vi forstår hverandre. Når du snakker norsk, tror jeg noen av de hadde forstått det, egentlig. Det er ganske nærme, det språket. (Jente, Aust-Agder)

Hvis du hadde vært i Syden sammen med ungdommer fra mange forskjellige steder i verden, hvem hadde du gått til da?

En del av Østfold-elevene ville gått til skandinaver om de var i Syden. Begrunnelsene er først og fremst knyttet til språket. En av guttene herfra peker på at han opplever et større press når han må snakke engelsk, og ei jente sier at det også kan være flaut å snakke engelsk:

Jaja. Helt klart. Jeg har lettere for å snakke svensk og dansk enn engelsk, egentlig. For jeg føler at presset blir så stort når jeg skal snakke engelsk. (Gutt, Østfold)

Ja, det er kanskje litt lettere. Med språket, så er det jo mye lettere enn hvis det er noen tsjekkere, liksom, som ikke kan engelsk, liksom. Det er lettere å snakke, tror jeg, med svensker og dansker og beholde det, snakke norsk da, til dem. Hvis man skal begynne å slå over til engelsk, så blir det med en gang litt sånn flaut og det er ikke så lett å komme i prat. Kanskje. Tenker jeg, i hvert fall. (Jente, Østfold)

Også i Møre og Romsdal ville flere av intervjupersonene gått til skandinavene. Nærmere forklaring på dette er at det er lettere å kommunisere når man forstår språkene og kan gjøre seg forstått på sitt eget språk. Når man kjenner språkene, gir dette større trygghet i den aktuelle

situasjonen. Dessuten har man mer til felles med skandinaver kulturelt sett mener intervjupersonene herfra. At det var andre skandinaver i nærheten, ville videre være en fordel dersom man for eksempel lurte på hva et ord var på engelsk, understreker en.

Tendensen i Aust-Agder er den samme som i Møre og Romsdal. Fire av de seks intervjupersonene sier at de ville gått til skandinavene. Bakgrunnen for at de ville snakket med skandinavene er at de synes det er enklere å uttrykke seg på norsk enn på engelsk, lettere å forstå de skandinaviske språkene og at det er lettere å snakke med skandinaver. Ei jente presiserer også at hun er ikke spesielt god i engelsk og at hun derfor ville snakket med dansker og svensker, samtidig som en annen jente mener at hun er god i engelsk og derfor heller ville snakket med for eksempel engelskmenn. I det følgende sitatet ser vi hvorfor en gutt heller ville snakket med noen som kunne engelsk enn skandinaver:

Ehm, noen som kunne engelsk. Jeg føler ikke at det er så mye forskjell på kulturen, egentlig. Hvis du ikke er bonde og bor på landet og har litt mer ekstremt forhold til landet ditt. Jeg føler at alt har blitt så internasjonalt, så det er nesten likt overalt, føler jeg.

Så du kunne like godt gått bort og snakket med den engelske som den svenske?

Ja. (Gutt, Møre og Romsdal)

Synes du det er viktig at ungdommer i Skandinavia kan forstå hverandre på tvers av landegrensene?

Det er delte meninger mellom Østfold-elevene om det er viktig at ungdommer i Skandinavia kan forstå hverandre. To av elevene argumenterer slik for hvorfor de synes det er viktig med gjensidig nabospråksforståelse i Skandinavia:

Det hadde jo vært fint det, at alle kan snakke sitt språk og skjønner hverandre. Hvis danskene hadde lært hvordan norsk og svensk høres ut helt siden barneskolen, så hadde jo ikke det vært noe problem i det hele tatt. Det samme gjelder jo da norsker da, som lærer dansk og svensk. (Gutt, Østfold)

Jo, jeg synes jo det er bra, liksom, at man kan. Det er jo mange som, spesielt, vi har mye håndballjenter i klassen, og de drar jo litt sånn på turneringer og sånn der ting i Sverige da. Og det hadde jo vært litt merkelig om alle skulle sitte der og prate engelsk fordi at de ikke skjønnte hva de sa når det er rett over grensa. Ja. Så jeg synes jo det er litt sånn fint at det er sånn det er, jeg. (Jente, Østfold)

Disse to elevene ser altså verdien i å forstå hverandre på tvers av landegrensene i Skandinavia. Samtidig er det elever som anser engelsk som et viktigere kommunikasjonspråk. I de følgende sitatene gjenspeiles denne holdningen:

Synes du det er viktig at ungdommer i Danmark og Sverige og Norge kan snakke med hverandre på sitt språk da?

Ja, jeg vet ikke.

Eller kunne vi like gjerne snakket engelsk?

Ja, kunne egentlig snakket engelsk. Det hadde vært bedre om vi hadde hatt engelsk over hele verden. Det hadde vært det enkleste. (Gutt, Østfold)

Ja, jeg synes jo at det er viktig. Ja, det er jo, det er ikke akkurat noe jeg tenker på. Men så klart, for. Ja, det er jo litt viktig på en måte. Men så lenge du kan engelsk, så tror jeg liksom at det går bra. (Jente, Østfold)

Å forstå nabospråkene, synes også elevene ved skolen i Møre og Romsdal er viktig. De grunngir dette med at dersom vi går over til å bruke engelsk, kan dette gjøre det vanskeligere å bevare de skandinaviske språkene. Med språket vårt viser vi hvor vi kommer fra, mener elevene, noe de tror blir annerledes hvis engelsk tar over. Ei av jentene sier at når man snakker på sitt eget språk, får man lettere uttrykt det man mener fullt ut. Samtidig peker en gutt på viktigheten av å gjøre seg forstått. Selv om vi snakker på vårt eget språk, må vi vise vilje til å justere det litt ut fra hvem vi snakker med, forteller en av elevene:

Ja, altså for min del er det jo litt ukjent å ha noe med danske og svensker å gjøre, så når du skal snakke med dem blir det å legge om litt språket så de forstår. Og det synes jeg er helt greit, for det går ikke an å prate helt likt hele tiden, det er sånn som dialekter det. Det blir litt ulikt der og. (Gutt, Møre og Romsdal)

Blant Aust-Agder-elevene er det fire elever som gir uttrykk for at de synes det er viktig at skandinaver kan bruke sine egne språk seg imellom. De samme to elevene som like gjerne hadde gått til de engelske som skandinavene dersom de var i Syden, mener, ikke overraskende, at det ikke betyr så mye om man snakker engelsk med hverandre i Skandinavia. Følgende sitater viser synspunktene deres:

Jeg vet ikke. Jeg liker å prate engelsk, så jeg foretrekker egentlig å prate engelsk. Men du får kanskje litt mer nærhet og allianse hvis du prater morsmålet ditt.

Men for deg kan man like gjerne snakke engelsk?

Ja, jeg synes det er gøy.

For det er jo litt snakk om at det norske språket kan jo forsvinne til slutt, for det blir jo veldig påvirket av engelsk, hele tiden. Men synes du det er helt greit?

Det er helt greit, synes jeg. Jeg synes det bare er bra, jeg. Selv om vi mister kulturen, så blir jeg så lei av å høre på dem som ikke kan engelsk. Foreldrene våre, som bare stammer seg gjennom. (Gutt, Aust-Agder)

Jeg synes ikke det er så farlig hvis vi snakker engelsk, men hvis du vil bevare språket, kan du snakke norsk. (Jente, Aust-Agder)

Hva synes du om det danske og det svenske språket?

Mange av intervjupersonene fra Østfold synes at det danske språket er rart og stygt. Ifølge en elev er det danske språket stygt fordi danskene snakker veldig utydelig. Dessuten mener også noen av dem at det danske språket er mindre pent enn det svenske språket. Samtidig mener ei jente at dansk er finere enn svensk fordi hun synes svensk er litt "grovt". Når elevene skal beskrive det svenske språket bruker de blant annet ordene fint og koselig. Beskrivelsene av det svenske språket kontrasterer dermed beskrivelsen av det danske. En Østfold-gutt forteller også at hva du synes om et språk kan ha mye å si for hvor godt man forstår språket:

Ja, da har du jo ikke interessen for å lære det da. Da vil du jo liksom ikke, nei..."dansk, det vil jeg ikke ha noe med å gjøre". Men hvis du har interessen for det, så vil du jo prøve å forstå det. Og da lærer du det jo fortere også. (Gutt, Østfold)

Den generelle oppfatningen blant Møre og Romsdal-elevene, er at svensk er finere enn dansk, selv om noen også synes dansk er finest. En av intervjupersonene i Møre og Romsdal peker, i likhet med en av intervjupersonene fra Østfold, på at oppfatningen av svensk som finest kan ha sammenheng med forståelsen av språket: "Svensk er finest, men det er kanskje fordi jeg forstår det bedre". Eleven tenker altså at forståelsen av språket kan ha innvirkning på hvordan det høres ut. Aust-Agder-elevene synes for det meste at svensk er finere enn dansk. De fleste av elevene herfra har ingen spesiell forklaring på at de oppfatter svensk som finest, men to av dem sier følgende:

Er det noe spesielt du liker godt med det svenske språket da?

Nei, egentlig ikke. Jeg bare liker det bedre. Også er mamma nordlending, og hun liker svensk bedre og derfor liker jeg det også bedre, litt automatisk. (Gutt, Aust-Agder)

Ja. Svensk er litt lyst og optimistisk på en måte, hehe. (Gutt, Aust-Agder)

Gutten over som forteller at moren liker svensk best og dermed gjør han det også, kan bekrefte hvordan holdninger kan føres over fra person til person. Elevene i Aust-Agder har derimot klarere argumenter for at de ikke synes dansk er spesielt fint. Noen av argumentene lyder slik:

Det er jo ikke noe fint språk. Vi hadde en gang amerikaner hjemme hos oss, som bodde hos oss i en uke eller noe. Og hun syntes jo at de danske pratet skikkelig stygt. Hun forstod jo ikke norsk eller dansk, men hun hørte forskjell og syntes at dansk var skikkelig stygt. Helt forferdelig språk. (Gutt, Aust-Agder)

Nei, når de danske snakker, høres det ut som at de har svelget en potet, og det høres bare så dumt ut, synes jeg. (Jente, Aust-Agder)

Det er litt rart. Det høres litt ut som de har en klump i halsen når de prater. Litt sånn som Kristiansandsdialekt, litt sånn greit. (Jente, Aust-Agder)

Hvilket land ville du helst bodd i av Danmark og Sverige?

I Østfold er det delte meninger om hvilket av landene intervjupersonene helst ville bodd i av Danmark og Sverige. Tre elever, en gutt og to jenter, ville helst bodd i Danmark og grunnir dette med at Danmark er finere. Gutten har dessuten familie i Danmark og sier han er bedre kjent i dette landet og av disse grunnene ville han helst bodd der. De tre Østfold-elevene som helst ville bodd i Sverige, forklarer dette med at det er nærmest Norge og at de er mer kjent der enn i Danmark. Jenta som hadde valgt Sverige, forteller også at hun kjenner det svenske språket bedre enn det danske språket og at hun er der ganske ofte. Den ene gutten som liker seg veldig godt i Stockholm ville valgt Sverige på grunn av dette landets storbyer.

Nordvestlendingene er, i likhet med østfoldingene, delt når det gjelder hvor de ville valgt å bo. De som mener Sverige, trekker frem at naturen minner mer om den de kjenner, med mer høye fjell og grønne skoger enn det er i Danmark. Videre ligner språket mer på norsk enn det

danske språket gjør, og de ville derfor følt seg mer hjemme i Sverige. Samtidig sier noen at de ville valgt Danmark, som blant annet blir begrunnet med at det er et koselig land, uten at dette forklares mer dyptgående.

Ved skolen i Aust-Agder er intervjupersonene også her splittet i synet på hvor de ville bodd. Tre elever ville bodd i Sverige, mens de andre tre ville valgt Danmark. Grunner for å bo i Danmark er at det er flatt og fint der, mens de som ville bodd i Sverige foretrekker et mer variert landskap og at språket ligner mer på norsk. Oppsummert kan det se ut til at valget elevene tar med hensyn til hvor de ville fortetrekke å bo, bygger på hvor god kjennskap de har til landet og om de liker landskapet som er der.

Oppsummering

Selv om flere av elevene innrømmer at de har noen stereotypiske holdninger til både dansker og svensker, ser de fleste verdien i et skandinavisk fellesskap. Flere mener det er viktig at vi forstår hverandre dersom de skandinaviske språkene skal bevares, som jo er en viktig forutsetning for at fellesskap skal eksistere. Noen mener til og med at de skandinaviske landene burde samarbeide enda mer og være en større enhet. At noen av elevene har slike refleksjoner, tyder på et høyt modenhetsnivå blant intervjupersonene.

5.4.5 DIALEKT OG NABOSPRÅK

Hva er ditt forhold til dialekten som snakkes her? Hvordan vil du beskrive dialekten/måten du snakker på?

Ingen av Østfold-elevene er særlig positive til dialekten sin. Tvert imot er elevene herfra negative til Østfold-dialekten. De beskriver den som “røff”, “frekk”, “grov”, “stygg” og “harry”. Ei av jentene trekker frem hva hun synes er typisk med Østfold-dialekten gjennom å si “sånn derre -æ og sånn der guttær”. Videre sier flere av elevene at de har foreldre som ikke er fra Østfold-området, og at de heller ikke har bodd der hele sitt liv. På grunn av dette mener de selv at de ikke snakker utpreget Østfold-dialekt. En av elevene vedgår likevel at det er vanskelig å ikke la seg påvirke av dialekten i dette området:

Men hvordan vil du beskrive den dialekten, eller måten du snakker på?

Det er en blanding av bokmål og Østfold-dialekt. Jeg klarer ikke å gå helt fra det, det går ikke. (Gutt, Østfold)

Videre hevder denne gutten at kanskje 20 prosent av elevene ved skolen han går på snakker tradisjonell Østfold-dialekt. Påstanden om at få unge i Østfold-området snakker Østfold-dialekt deler han med flere av intervjupersonene herfra. De forteller at det først og fremst er de eldre som snakker bred dialekt. Noen elever mener at dialekten de snakker ligner på bokmål eller "standard", slik vi blant annet så i sitatet fra Østfold-gutten ovenfor. Ei av jentene sier dessuten følgende:

Nei, jeg synes jo ikke akkurat den er så veldig pen. Vi snakker jo ikke så grovt vi da. Men, det blir lit sånn bokmål-aktig. (Jente, Østfold)

Hva angår Møre og Romsdal-elevenes forhold til dialekten i området de kommer fra, sier noen av elevene at det er den dialekten de er vant til å snakke. Samtidig er det noen av intervjupersonene som ikke tenker så mye over hvilken dialekt de snakker. En av de som forteller dette er likevel stolt av å være fra hjemstedet sitt, og peker på typiske årsaker som kan ligge til grunn for dialektbruk:

Tenker ikke så mye over dialekten, men er stolt av å bo her, familie, kulturen og tradisjonene. Mange tenker jo at de vil bort, men jeg vil egentlig bo i Møre og Romsdal.

Intervjupersonene i Møre og Romsdal forteller at de øvrige elevene på skolen snakker tilsvarende dialekt som dem, dog med noen unntak. Stolthet over dialekten og utbredt bruk av slang blir trukket frem som mulige årsaker til at de snakker likt. Dialekten til Møre og Romsdal-elevenene blir beskrevet som fin og "litt spesiell". Uten at det nevnes noen konkrete eksempler, er det heller ikke uvanlig at elevene bruker engelsk slang. De karakteriserer videre dialekten sin som en blanding av nynorsk og bokmål. Som trekk ved dialekten vises det til noen vanlige forkortelser: "kan'ke" (kan ikke), "vet'sje" (vet ikke) og "ha'kke" (har ikke). Et annet eksempel på at Møre og Romsdal-elevenene kombinerer bokmål og nynorsk er bruken av ordet "ikke". Dette er et nøkkelord som går igjen i elevenes beskrivelser av egen dialekt. En av guttene bruker bevisst ordet "itsje", og forklarer dette valget med at det er mer riktig å si det både geografisk og historisk sett. Blant elevene som bruker ordet ikke, blir venner, familie og media nevnt som

faktorer som spiller inn for at de sier "ikke" istedenfor det mer tradisjonelle "itsje". Ei av jentene fra Møre og Romsdal kommer med følgende refleksjoner rundt bruken av ordet "ikke":

(...) Men så er det jo sånn på Sunnmøre at alle skal liksom si "itjse"; det er jo sunnmørsdialekt. Men både jeg og nesten alle vennene mine og alle andre, holdt jeg på å si, vi sier jo "ikke". Så jeg føler på en måte at i drar inn mer og mer slags bokmål-ord i dialekten vår, at vi liksom ikke er "helt nynorsk". Vi tar rett og slett slang fra andre dialekter. Nei, det er vel sikkert fordi vi tilpasser oss, ved at flere og flere sier "ikke", og "itsje" er liksom ikke så vanlig lenger. Så når du først prøver å si "itsje", høres det på en måte litt feil ut. Men jeg tror det har noe med at vi har venner og vi hører det på TV-en at de sier "ikke" istedenfor "itsje", og da høres det mye bedre ut med "ikke". Kanskje du rett og slett er litt lært opp til å si "ikke". (Jente, Møre og Romsdal)

De seks elevene som ble intervjuet i Aust-Agder har varierende forhold til sin egen dialekt. Noen liker å snakke den, noen synes det er en koselig dialekt og noen sier de ikke har noe spesielt forhold til den. En gutt sier også at den burde bli tatt bedre vare på. Flesteparten synes den er fin, selv om de ikke snakker "bred dialekt" selv. I sitatet nedenfor forteller ei jente fra Aust-Agder om holdninger til dialekten i området hun kommer fra:

Det er veldig varierende. Noen er veldig glad i dialekten, noen snakker veldig bredt og andre snakker ikke så bredt. Og noen synes den er veldig fin, også. Men jeg vet at det er noen som ikke synes den her er så veldig fin, denne dialekten. (Jente, Aust-Agder)

I likhet med intervjupersonene fra Østfold, sier en del av Aust-Agder-elevne at det ikke er mange av deres jevnaldrende som snakker spesielt "bredt". Ofte har dialekten deres påvirkning fra standard-østnorsk, og samtidig har mange slekt fra Østlandet slik at deres dialekt også blir påvirket av dette, hevder elevene. En elev viser til at det er forskjeller mellom generasjoner, slik det også ble sagt i Østfold:

Det er ikke så mange som prater sånn, ikke nå lenger. Men eldre generasjoner gjør jo det, men det har stoppet litt opp. (Gutt, Aust-Agder)

Aust-Agder-elevne beskriver også dialekten sin som fin og med skarre-r. Bløte konsonanter, "ikkje", "e"(jeg) og rare uttrykk som "skal vi hjem til du?" blir også nevnt. En elev mener at dialekten er "lett å prate" fordi det er enklere å uttale skarre-r enn rulle-r. Dessuten peker en elev på at dialekten kan være vanskelig å forstå for andre:

Det er vel fordi folk flyttet frem og tilbake. Om sommeren når jeg er på jobb, og jeg skal snakke med noen østlendinger, så må jeg legge om dialekten. De skjønner ikke hva jeg sier. (Gutt, Aust-Agder)

Hvis du skulle flytte til et annet sted, tror du at du ville gått inn for å holde på dialekten din da?

Østfold-elevene har ikke blitt spurt om dette spørsmålet i like stor grad som elevene ved de andre skolene. Likevel er denne Østfold-jentas resonnement med på å vise refleksjon over dialektbruk. Hun mener at dialektbruk og identitet henger sammen, men at det er viktig å gjøre seg forstått:

(...) Det er mye rare dialekter, hehe, eller sånn. Ja. Litt sånn på landsbygda. Der det er fortsatt stor.. At man fortsatt holder godt på dialektene da. Sånn i storbyer og sånn så forsvinner de litt mer, i og med at mange dialekter blander seg og, det blir mye mer sånn flerkulturelt samfunn, så er det at dialektene har litt lett for å...ja, eller blir litt sakte men sikkert sånn borte og litt mer sånn nøytrale.

Hva tenker du om det da?

Jo, igjen så er det litt sånn både og. Det har vært sånn dialektprogram på NRK.

Som jeg har sett litt sånn på. Og det er jo sånn, jeg synes det er litt viktig å beholde dialekten, fordi at det er liksom litt av identiteten vår, hvor vi bor. Og det er jo veldig flott å på en måte kunne vise frem det litt sånn norske med dialekter, og så, det er liksom, jeg synes det er viktig sånn, å holde på det. Men allikevel, så, det er sikkert litt vanskelig å opprettholde det. I og med at jeg er veldig for at det skal være et flerkulturelt samfunn og at, jeg er veldig for at man skal ha forskjellig liksom meninger og syn, og forskjellige kulturer og sånn. Så det er liksom begge deler. (Jente, Østfold)

Det er delte meninger blant Møre og Romsdal-elevene når det gjelder viktigheten av å holde på dialekten sin. Noen mener at man bør jobbe for å holde på dialekten og være stolt over hvor man kommer fra, og at man ikke må legge om til en annen dialekt. Andre poengterer viktigheten av at man forstår hverandre, og tenker at dette må komme foran det å snakke på dialekt. Dessuten er dette situasjonsbestemt. Som en elev sier ville vedkommende kanskje holdt på dialekten dersom det var familien som skulle flytte i nærmeste fremtid, men om det var på et senere tidspunkt med sin kommende familie, ville eleven muligens lagt om. Noen av intervjupersonene tror at den opprinnelige dialekten man har, vil påvirkes og endres over tid, uansett om man går inn for å bevare den eller ikke.

Også i Aust-Agder er det blandede meninger om hvorvidt intervjupersonene ville beholdt dialekten dersom de hadde flyttet. Tre ville beholdt dialekten, mens de tre andre mener at de ville blitt påvirket av dialekten i området de hadde flyttet til. Ei av jentene synes at dialekten i området

hun bor i er “stygg” og at hun hadde endret dialekten hvis hun hadde flyttet et annet sted. Som hun selv sier endrer hun måten å snakke på når hun er i Oslo.

Tror du at dialekten din gjør det lettere for deg å forstå enten dansk eller svensk?

Det er varierende meninger mellom Østfold-elevene angående hvorvidt dialekten deres gjør det lettere forstå dansk eller svensk. Når det gjelder å forstå dansk, tror en del av elevene at det er en fordel at Østfold-dialekten deres er bokmålsnær:

Det tror jeg kanskje, at det kan være lettere fordi at vi er så nærme bokmål, og at bokmål kommer fra dansk, på en måte, så er det kanskje lettere for oss enn for de som snakker nynorsk da, som er liksom gamle liksom riksmålet som er satt sammen av liksom dialektene i Norge, så er jo ikke det så likt dansk da, som bokmålet. Så det tror jeg kanskje kan være lettere. Å forstå. Jeg vet ikke, det er kanskje litt likere. (Jente, Østfold)

Noen tror at man forstår svensk bedre i Østfold fordi det er nærme grensen til Sverige, og fordi folk i Østfold har mye kontakt med Sverige gjennom blant annet handleurer. Det at det er mange dialekter i Norge, tror flere av elevene hjelper dem til å forstå og bli forstått i møte med personer fra nabolandene.

I utgangspunktet tror ikke intervjupersonene fra Møre og Romsdal at dialekten deres gjør det lettere for dem å forstå dansk eller svensk, selv om noen mener at dialekten minner litt om dansk. Det er heller lettere å forstå disse språkene hvis man bor nærmere grensen til landene, tror elevene herfra. For eksempel har østlendinger bedre forutsetninger for å forstå svensker. I likhet med noen av intervjupersonene fra Østfold, tror noen av elevene fra Møre og Romsdal at det at de er vant til å høre ulike dialekter, gjennom at de har familie ulike steder i landet, gjør dem bedre rustet til å forstå både dialekter og språk generelt. En av guttene tror først og fremst det er hvilken innstilling man har som avgjør hvorvidt man forstår nabospråkene eller ikke:

Nei, det har vel litt med vilje å gjøre. Om du kan litt fra før, om du har vært mye med svensker, har jo en del å si for om du forstår dem bra eller dårlig. Tror ikke det er noe forskjell ved dialektene, fordi du hører jo svensk på media. (Gutt, Møre og Romsdal)

Det er en gjennomgående tendens til at elevene i Aust-Agder tror dialekten deres gjør det lettere å forstå dansk og svensk. Særlig gjelder dette forståelse av dansk, siden flere peker på at det fins

flere fellestrekk mellom dialekten deres og dansk. Videre tror noen av intervjupersonene at det er en fordel at de har denne dialekten og ikke for eksempel Telemark-dialekt, som er mer forskjellig fra dansk. Intervjupersonene herfra anser det for øvrig som nyttig at vi er vant med dialektforskjeller i Norge når vi møter det danske og svenske språket.

Flere jenter enn gutter mener at dialekten kan gjøre det lettere å forstå nabospråkene. Ei av Møre og Romsdal-jentene mener dette gjelder begge nabospråk,:

Ja, det tror jeg, egentlig. For vi venner oss jo til å høre andre dialekter og andre måter å uttale ord på, og tonefallet du legger ordene i. Så det tror jeg ja, for både svensk og dansk kan jo være en slags blanding av dialekter vi har her i Norge. (Jente, Møre og Romsdal)

Hvis du skulle sagt at din dialekt lignet på dansk eller svensk, hvilket språk kunne den ligne på da?

Ved Østfold-skolen er det to elever som mener at dialekten deres ligner på dansk, og tre elever som synes den ligner på svensk. At dialekten er bokmålsnær blir brukt som argument for at den ligner på dansk. Videre mener en av elevene at Østfold-dialekten ligner på det svenske språket fordi den høres mer ut som svensk enn dansk. Tendensen blant Møre og Romsdal-elevenes oppfatninger er at dialekten ikke ligner på noen av nabospråkene, men at det er dansk dersom de må velge ett av dem. At dialekten er litt skarp og har noen vokaler som man også finner i det danske talespråket, er eksempler på fellestrekk de trekker frem. Noen mener dialekten er så ulik begge språk at de opplever det vanskelig å sammenligne med noen av nabospråkene. En elev synes dialekten kan minne om både dansk og svensk, og begrunner dette med at dialekten er en blanding av nynorsk og bokmål, noe hun opplever at dansk og svensk talespråk også er.

Alle intervjupersonene i Aust-Agder mener at dialekten deres ligner mest på dansk, først og fremst på grunn av fellestrekkene skarre-r og bløte konsonanter. Bløte konsonanter er det mange av elevene som ikke bruker selv, men de sier at mange bruker det i området der de bor. Følgende utdrag fra et av Aust-Agder-intervjuene illustrerer denne oppfatningen:

Hvis du skulle sagt at din dialekt ligner på dansk eller svensk, ville du sagt?

Det ligner vel på dansk, vil jeg tro. (...) Ja, skarre-r-en, og hvis jeg hadde snakket med bløte konsonanter, så hadde den lignet enda mer. Men det gjør jeg jo ikke.

Ja. Er det noen som gjør det i det området her?

Ja, alle. Det er en del av dialekten. (Gutt, Aust-Agder)

Hvilke dialekter i Norge synes du ligner mest på dansk eller svensk?⁴⁹

Det er generelt dialektene på Sørlandet og Sørvestlandet elevene i Møre og Romsdal opplever at ligner mest på dansk. Byer som Kristiansand og Stavanger nevnes i denne sammenhengen. Av de som mener Stavanger-dialekten har noen fellestrekk med dansk, nevner en av dem at den kan minne om både dansk og svensk. Ellers synes ikke elevene at det er noen spesiell dialekt i Norge som ligner svensk, men eventuelt måtte det være dialektene på Østlandet. Kristiansand-dialektens likheter med dansk blir trukket frem av en elev i Aust-Agder, mens en annen elev herfra synes dansk ligner på sørlandsdialekter. For øvrig er det ingen av Aust-Agder-elevene som kommer på en spesifikk dialekt som kan minne om svensk.

Hvilken dialekt i Norge synes du er spesielt fin?

I Østfold har elevene delte meninger om hvilken norsk dialekt de synes er finest. En elev synes det er befriende å snakke totendialekt, siden han har slekt herfra og at han alltid har likt denne dialekten. Videre sier en elev at han ikke liker noen dialekter, mens en annen er glad i kristiansandsdialekten. Naturlig nok er det også blandede svar blant intervjupersonene fra Møre og Romsdal med hensyn til hvilken dialekt i Norge de opplever som spesielt fin. En dialektgruppe som går igjen blant elevenes svar er vestnorske dialekter som for eksempel sørlandske dialekter, stavangerdialekt, bergensdialekt og diverse dialekter i Hordaland og Sogn og Fjordane. Et par av elevene fremhever dessuten sin egen dialekt som fin, og én peker på at han bevisst liker dialektene som snakkes på Vestlandet som følge av at han ofte hører dialekter fra Østlandet i media.

I Aust-Agder nevnes bergensdialekten, oslodialekten og trømsødialekten. Vi ser derfor at de har andre favoritter, enn elevene i Møre og Romsdal. Tendensen ved de ulike skolene er likevel at elevene trekker frem dialekter fra ulike områder, som gjerne er langt unna deres egen

⁴⁹ Ikke alle Østfold-elevene fikk dette spørsmålet.

dialekt, både geografisk og uttalemessig. Sosiolingvistiske undersøkelser viser nettopp at man ofte foretrekker dialekter som er fjerne fremfor de som er nære (se kapittel 3).

Noen av jentene synes oslodialekten er fin, mens ingen av guttene trekker frem denne. Samtidig fremhever flere gutter enn jenter, først og fremst i Møre og Romsdal, sin egen dialekt som fin.

Hvilken dialekt i Norges synes du er mindre fin?

I Østfold er det en gutt som ikke liker tromsødialekten, på grunn av “rare r’er”. Videre er det en gutt som ikke liker Fredrikstad-dialekten fordi den har rykte på seg for å være hARRY. De øvrige Østfold-elevene har ikke svart på dette spørsmålet. En gjenganger blant Møre og Romsdal-elevenes meninger om hvilke dialekter som er mindre fine, er dialekter i innlandet, eller “bygde-Norge”, som en av elevene kaller det. Den samme eleven understreker samtidig at han synes slik ”bygde-dialekt” også er litt kul. Oppland, Toten og dialekter i Nord-Norge blir også trukket frem i sammenheng med mindre fine dialekter i intervjuene med Møre og Romsdal-elevene. Det er “annerledes klang og tonefall”, og at dialektene dermed er vanskelige å forstå, som går igjen blant grunnene til at elevene herfra ikke opplever disse dialektene som særlig fine.

Elevene i Aust-Agder fremhever bergensdialekt, trønderdialekt og dialekter i Rogaland som mindre fine. I følgende to sitater som viser grunner til hvorfor elevene ikke liker disse dialektene, kommer det til syne at oppfatninger av personer og dialekt henger sammen:

Om bergensk:

Egentlig bare fordi de er så selvsikre og mener de er best på alt. Så det er litt irriterende å høre på når de prater. (Gutt, Aust-Agder)

Om dialekter i Rogaland:

Rogalandsdialekt. Jeg synes den er så skarp, og virker veldig frekk, egentlig. Det høres veldig stygt og sure ut når de prater. (Jente, Aust-Agder)

Hvilken dialekt synes du er spesielt vanskelig å forstå?

To elever fra Østfold synes bergensk er vanskelig å forstå, fordi den skiller seg veldig fra deres dialekt i uttalen. En av disse to nevner også nordnorsk. Videre er det to elever som nevner dialekter fra indre Østland, henholdsvis dialektene i Valdres og Gudbrandsdalen. Elevene er også enige om at dialekter rundt om i Norge stort sett er forståelige, så lenge de ikke blir snakket på den mest “brede, grove måten”. Det er primært sørvestlandske dialekter intervjupersonene fra Møre og Romsdal finner det mest problematisk å forstå. Stavanger og Haugesund er eksempler på steder de nevner i denne sammenheng. En av de spurte hevder at stavangersk er uforståelig, og sier videre at han synes denne dialekten minner om dansk.

Molde-dialekt, Setesdal-dialekt og trøndersk blir av noen intervjupersoner fra Aust-Agder sett på som vanskelige å forstå. Eleven som synes at Setesdal-dialekten kan være problematisk å forstå, mener også at det er “tøft” når noen velger å snakke dialekter “fullt ut”. Trøndersk, mener en av intervjupersonene kan være utfordrende. Han begrunner det med at de snakker vanskelig og fort. Oppsummert kan vi si at intervjupersonene ved de tre skolene er delt i sitt syn på hvilke dialekter som kan være vanskelige å forstå, men at en dialekt ofte kan være vanskeligere hvis den ifølge elevene snakkes “bredt”.

Oppsummering

Intervjupersonene i Aust-Agder og også Østfold ser ikke ut til å være like opptatt av å bevare dialekten sin som intervjupersonene fra Møre og Romsdal.

5.4.6 VERDIEN AV NABOSPRÅK/NABOSPRÅK PÅ SKOLEN

Hvorfor tror du at man skal lære om nabospråk på skolen?

Intervjupersonene i Østfold tror at man skal lære om nabospråk fordi nordmenn har mye kontakt med nabolandene og at Skandinavia har felles historie. På bakgrunn av dette syns intervjupersonene at man bør kjenne til nabolandenes kultur og historie, samt språket. I hovedsak tror intervjupersonene fra Møre og Romsdal at man skal lære om nabospråk for å forstå dansk og svensk bedre, og for å slippe å måtte legge om til engelsk i samtale med skandinaver. Det er en fordel om man kan disse språkene i jobbsammenheng blant annet, enten man skal samarbeide med dansker og svensker på en arbeidsplass i Norge, eller man skal jobbe i et av nabolandene.

Noen peker på det historiske aspektet, at vi må forstå historien vår for å forstå den kulturen vi lever i, og Danmark og Sverige er en stor del av denne historien.

Det er blandede meninger i svarene til intervjupersonene fra Aust-Agder. Som i Møre og Romsdal peker noen på Skandinavia felles politiske historie. Andre poengterer viktigheten av å forstå hverandre hvis man skal jobbe i et av nabolandene. Noen svarer også at man skal lære om nabospråk på grunn av vår felles språkhistorie. I følgende sitat mener intervjupersonen at kultur er en viktig faktor for å lære om nabospråk, og det er også interessant at denne jenta kaller nabospråkene for dialekt, ettersom nabospråkene rent språklig(eller lingvistisk??) faktisk er dialekter (Mæhlum m.fl, 2008):

Det er jo for å lære litt om deres kultur også, og ikke bare vår egen. Siden vi har lyst og ønsker å bevare deres dialekt, så må vi jo prøve å lære hva de også sier. (Jente, Aust-Agder)

Kan du huske å ha hatt om nabospråk på skolen?

De fleste intervjupersonene fra Østfold husker å ha hatt om nabospråk på skolen. Noen forteller at de opplever det morsomt å lære om emnet, og at de i hovedsak har hatt om språkhistorien samt lært om det danske språket. Videre sier en av intervjupersonene herfra at de har lært om nabolandene og ikke så mye om selve språkene, noe hun kunne tenkt seg å lære mer om. Det kan se ut til at nabospråksundervisningen ikke har vært like tydelig for alle Østfold-elevene når denne intervjuperson indirekte hevder at hun ikke har fått så mye nabospråksundervisning:

Vi har vel sikkert hatt det. Men ikke noe sånn at vi har hatt liksom ”ja, nå har vi dansk, dere”, ”nå har vi svensk”. Det er ikke sånn. Det er bare flettet inn i forskjellige fag også hører du litt om, nei, jeg vet ikke. Også kan det vel være i noen noen sitater et eller annet sted at ting står på dansk eller svensk eller. Det er mer sånn. Jeg tror ikke det er sånn at ”ja, nå skal vi lære om dansk eller svensk” eller sånn. Det er ikke så mye sånn. I hvert fall ikke som jeg har fått med meg. (Jente, Østfold)

Elevene i Møre og Romsdal svarer forskjellig på spørsmålet om de kan huske å ha hatt om nabospråksundervisning. En del av dem sier at de ikke husker helt, noen mener de har sett filmer på nabospråkene, mens andre hevder at de bare har møtt nabospråkene skriftlig. Det er dansk de har fått mest undervisning om, og dette er først og fremst gjennom skriftlige tekster. Noen synes det kunne vært mer nabospråksundervisning enn det er, og peker på at det hadde gått an å endre

på standardemnene i norskundervisningen. For eksempel kunne man hatt mindre nynorsk og mer undervisning i nabospråk.

I nabospråksundervisningen har elevene i Aust-Agder lest og tolket noveller, sett film og lært om begge språkernes historie. En av elevene nevner følgende opplevelse fra nabospråksundervisningen:

Ja. Hørte dere eller så dere noe på dansk og svensk, eller leste noe?

Vi leste nettopp på dansk og svensk, men da skjønte jeg ingenting. Vi fikk i lekse å lese noe på svensk, også bare skumleste jeg gjennom det siden jeg forstod nesten ingenting av det uansett. Også så vi film om det da vi kom på skolen etterpå, og da bare ”hæ, var det dét det handlet om?”

Nei, dere hadde ikke helt sett sammenhengen?

Nei, det handlet om å drepe et barn, vet du. ”Att döda et barn” var overskriften, så det handlet om død i fødsel, og det skjønte vi ikke. (Gutt, Aust-Agder)

5.4.7 NYNORSK OG NABOSPRÅK

Hvor viktig synes du det er med undervisning i nabospråk sammenlignet med nynorskundervisning?

Fire av Østfold-elevene vil heller ha mer undervisning om nabospråkene, enn nynorsk. Dette bygger blant annet på negative holdninger til nynorsk, samt at de synes å lære om nabospråk er viktigere. Elevene ser mer nytteverdien med å lære dansk og svensk fordi de ofte er i disse landene.

Da føler jeg at det kanskje hadde vært mer... ja, dansk eller svensk istedenfor nynorsk, fordi... så lenge du kan norsk, tror jeg ikke du trenger nynorsk, føler jeg. Så da kan vi heller lære et nytt språk, istedenfor en sånn mellomting, eller del, for eksempel. (Jente, Østfold)

Som hos en del av Østfold-elevene, er det enighet mellom intervjupersonene i Møre og Romsdal om at de kunne tenke seg mer undervisning i dansk og svensk til fordel for nynorsk. Ved å beherske dansk og svensk kan man kommunisere lettere med andre i Skandinavia. Flere ser ikke meningen med at alle elever i Norge skal lære to skriftspråk, ettersom vi snakker ett språk

likevel, og noen peker på at nynorsk kunne vært et valgfag. En av guttene mener det i liten grad er økonomisk forsvarlig å bruke ressurser på et skriftspråk noen få i Norge har som hovedmål. Videre foreslår han at man bør prioritere mer opplæring i svensk, tatt i betraktning hvor mange som snakker dette språket.

Blant Aust-Agder elevene mener noen at nynorsk er kjedelig og andre at det er viktig. En elev svarer følgende når vi spør han om hvordan han synes det er å ha om nynorsk:

Jeg skjønner jo greia med å ha det; bevare kulturen osv. Men jeg har ingenting imot å skifte til engelsk, få folk til å forstå hverandre rundt om i verden. Det er så irriterende når du drar til Syden og de skjønner ingenting osv. (Gutt, Aust-Agder)

Aust-Agder-elevene har ulike meninger om nabospråksundervisning kontra nynorskundervisning. Noen av Aust-Agder-elevene deler, i likhet med intervjupersonene ved de øvrige skolene, oppfatningen om at nabospråksundervisning burde prioriteres fremfor nynorsk. En elev sier at man kunne kuttet ut begge deler, men hvis man måtte velge så tror han det ville vært mer spennende med dansk og svensk. Følgende to sitater viser noen av intervjupersonenes begrunnelse for å heller prioritere nabospråk enn nynorsk:

Hvordan synes du det var å ha om nabospråk i undervisningen?

Helt greit. Jeg har ingenting imot det. Altså, jeg synes nesten det er viktigere enn å kunne nynorsk, faktisk. (...) Jeg synes nynorsk er ganske unyttig, egentlig. (...) (Gutt, Aust-Agder)

Nynorsk sklir jo mer og mer ut, tenker jeg da, så da tenker jeg det er viktigere å fokusere på dansk og svensk, for det vil jo nesten alltid være der, mest sannsynlig." (Jente, Aust-Agder)

Hvis du skulle fått mer undervisning i dansk og svensk, ville du helst lært mer om språkenes historie, eller ville du lært å forstå språkene?

Mange av Østfold-elevene synes det hadde vært morsommere og mer spennende å lære å snakke og forstå nabospråkene enn å lære om historien og kulturen til nabolandene. En av guttene mener at dansk og svensk kunne vært valgfag, ettersom han mener han trenger dansk mer enn han trenger tysk. Dessuten sier en annen elev fra Østfold at det er vanskeligere å forstå muntlig dansk enn å lese dette språket, og på bakgrunn av dette burde man heller lære å forstå språkene muntlig enn skriftlig:

Nei, det er viktigst å høre det. For det er det som er vanskeligst. Det er ikke noe vanskelig å lese dansk. Heller ikke svensk. Egentlig. Hvis du bare tenker litt. Hvis du sliter med et ord, så er det ikke noe vanskeligere enn å tenke et par sekunder. Så skjønner du det. Men, det er jo dialekter i Sverige også. Så det hadde vært lurt og hatt en litt ”basic” informasjon eller lærdom om hvordan det høres ut og hva de sier da. For det kan jo hende hvis man drar sørover eller nordover at man ikke skjønner det. I Sverige. (Gutt, Østfold).

Selv om mange kunne tenkt seg å lære språkene, ser intervjupersonene fra Østfold også nytten med å lære det de selv kaller ”teori” om landene. Videre er det en elev som også presiserer at man alltid kan ta i bruk engelsk eller norsk i nabolandene, og derfor ikke trenger å lære å snakke språkene, selv om eleven synes det hadde vært morsomt.

Det er viktig både å forstå språkene og å kjenne historien bak dem, mener intervjupersonene fra Møre og Romsdal. Skal de velge, blir det forståelse og det å kunne bruke språket som må komme først. Da kan man kommunisere lettere, og man slipper å legge om til engelsk. I denne sammenhengen poengterer en av intervjupersonene viktigheten av å forstå *hvorfor* det er nyttig å beherske og forstå et språk. Mer trening i det å lytte og tyde nabospråkene muntlig, er aktiviteter Møre og Romsdal-elevene, på linje med noen av Østfold-elevene, anser som nyttige dersom de skal lære disse språkene bedre. I intervjuene fra Aust-Agder kommer det frem at det er delte meninger. To elever ville primært lært om nabospråkshistorien, mens to andre kunne tenke seg å lære å snakke og forstå nabospråkene. En mener også at det er bedre å lære å forstå det talte språket, enn å lese det. De to siste intervjupersonene kunne helst tenkt seg en kombinasjon, gjennom å lære selve nabospråkene, altså å snakke og forstå det, og samtidig lære om landenes og språkenes historie. Ved en slik kombinasjon blir ikke undervisningen så ”ensidig” som en elev uttrykker det.

6.0 DRØFTING AV FORSKNINGSSPØRSMÅL

I dette kapitlet vil vi diskutere forskningsspørsmålene som ble presentert i kapittel 1.0. Vi har i det foregående kapitlet presentert resultatene fra undersøkelsen vår vedrørende holdninger til og forståelsen av nabospråk blant tiendeklasser ved tre forskjellige skoler i Norge. Resultatene viser

oss at det er mange spennende områder å se nærmere på, men av hensyn til avhandlingens omfang kan vi ikke gå inn på alle. Derfor har vi begrenset oss til noen av de hovedtendensene og mønstrene resultatene viser.

Skandinavia består av tre land med mye til felles både historisk, kulturelt og språklig sett. Norge har tidligere vært i union med både Danmark og Sverige, og har dermed fått store impulser fra disse landene. Fortsatt er kontakten med nabolandene stor, i form av at vi stadig reiser dit i ulike sammenhenger, enten det er på ferie eller på handletur. Dessuten har mange skandinaver slektninger i et naboland, og det er mange dansker og svensker som bosetter seg i Norge. For eksempel kan den store arbeidsinnvandringen fra Sverige nevnes, som vi spesielt ser innenfor service-bransjen i Norge, og videre ligger Sverige på tredjeplass når det gjelder nettoinnvandring til Norge (SSB, 2013). Alle disse tilfellene er med på å skape et større fellesskap mellom skandinaver. Samtidig blir Skandinavia, som andre deler av verden, preget av globalisering. En konsekvens av denne globaliseringen er at de skandinaviske språkene stadig påvirkes av engelsk. Professor i nordisk språkvitenskap, Gjert Kristoffersen (2011), ser at det engelske språket kan føre til domenetap, og spesielt utsatt er blant annet “internasjonalisert næringsliv”, “høyere utdanning” og “forskning”. Innenfor disse domeneene er det en tendens til at engelsk i større grad blir brukt fremfor norsk, for eksempel at publikasjonsspråket i forskning ofte er engelsk (Kristoffersen, 2011). Andre områder der vi kan finne engelsk påvirkning er i ungdomsspråk (Hasund, 2006; Sandøy; 1997; Uri, 2011).

I ungdomsspråket har ikke engelsk tatt over i like stor grad som i domener Kristoffersen (2011) trekker frem. Som Maurud (1978) og Delsing og Åkesson (2005) har pekt på, finnes det tross engelskpåvirkningen likevel fortsatt et språkfellesskap i Skandinavia. Den siste undersøkelsen viser imidlertid at språkfellesskapet er mer preget av det engelske språket nå enn det var for 30 år siden. Med disse undersøkelsene som bakgrunn, er målet med denne avhandlingen å finne nærmere ut av holdninger til og forståelse av dansk og svensk blant tiendeklassinger ved tre ungdomsskoler i Norge. Hvilke tanker har tiendeklassinger om viktigheten av å forstå nabospråk? Synes de det gjør noe om vi kommuniserer med dansker og svensker på engelsk? Og hvilke konsekvenser kan holdningene deres ha med tanke på å bevare de skandinaviske språkene? Det er slike spørsmål vi er interesserte i å finne ut av.

I dette kapitlet vil vi drøfte de ulike variablene geografi og kjønn opp mot relevant empiri. Drøftingskapitlet er bygget opp av to delkapitler. Vi vil først diskutere elevenes

holdningerbasert på funnene fra holdningsundersøkelsen og intervjuene. I tråd med forskningsspørsmålene (se kapittel 1) diskusjon vil vi først geografiske variabelen, for deretter å ta for oss kjønnsvariabelen. I det andre delkapitlet vil vi diskutere elevenes forståelse av nabospråkene. Funnene fra forståelsesundersøkelsen og intervjuene vil være det mest sentrale her. Likevel vil vi presisere at holdninger og forståelse kan ha sammenheng, slik at i kapitlet hvor vi primært snakker om holdninger vil det være relevant å trekke frem forståelse.

6.1 HOLDNINGER TIL NABOSPRÅK

Som tidligere nevnt, har vi et holdningsperspektiv og et forståelsesperspektiv. Grunnen til valget av disse perspektivene, er at sosiolingvistisk forskning viser at holdninger til land og folk påvirker holdninger til språk (Mæhlum m. fl., 2008). I dette kapitlet tar vi for oss elevenes holdninger på ulike plan. Forståelse av nabospråk vil dermed bli diskutert i kapittel 6.2, men siden holdninger som sagt har noe å si for forståelse (Andersen, 2004) vil vi også berøre nabospråksforståelse i dette kapitlet.

Strukturmessig har vi valgt å se på elevenes tilknytning til nabolandene først for deretter å ta for oss holdningene deres generelt til dansker og svensker. Når vi har diskutert elevenes holdninger til skandinaver, vil vi se nærmere på hva elevene synes om nabospråkene og deres syn på egen forståelse av disse. Avslutningsvis diskuterer vi elevenes syn på nabospråksundervisning i skolen.

Som tidligere fortalt i kapittel 1 har vi valgt å fokusere på variablene geografi og kjønn i denne avhandlingen. I kapittel 5, der vi la frem funnene fra undersøkelsen, valgte vi å presentere geografivariabelen først og deretter kjønnvariabelen. Vi fortsetter derfor med denne rekkefølgen i drøftingskapitlet.

6.1.1 I HVILKEN GRAD VARIERER HOLDNINGENE TIL NABOSPRÅK MED TANKE PÅ HVILKEN LANDSDEL ELEVENE HØRER TIL?

Holdninger til naboland

De fleste av elevene som besvarte holdningsundersøkelsen er i Danmark og Sverige en gang i året eller sjeldnere. Når elevene er i Danmark er det gjerne i feriesammenheng, og når de besøker

Sverige er det ofte for å handle. Få elever har aldri vært i Sverige eller Danmark, noe som ikke er oppsiktsvekkende med tanke på at disse landene er populære reisemål blant nordmenn. Videre er det ikke overraskende at elevene i Aust-Agder skiller seg ut ved å være mest i Danmark, ettersom det er kort og enkel reisevei med ferge til Danmark herfra. Fra intervjuene i Aust-Agder er det noen som nevner at de nettopp drar til Danmark for å handle, mens dette ikke kommer frem i intervjuene med elevene fra Østfold og Møre og Romsdal.

Slik Aust-Agder-elevene skiller seg ut ved å være mest i Danmark av de tre skolene, skiller Østfold-elevene seg mest ut ved å være hyppigst i Sverige. Også lærerne i Østfold drar ofte til dette nabolandet (se kapittel 5). Mange av Østfold-elevene har vært i Sverige på ”harrytur”, noe også mange av de andre elevene sier de har vært. At østfoldingene oftest er i Sverige av elevene fra de tre skolene antar vi har sammenheng med den nære tilknytningen mellom Østfold og Sverige.

Alle elevene ved de tre skolene har for det meste positive erfaringer fra begge naboland. En del av elevene vi intervjuet har vært i Danmark og Sverige på ferie og forteller at de har inntrykk av at Danmark og Sverige er to fine land. Wiggen (1998:130) poengterer at det er forskjellige positive relasjoner vi har til nabolandene. Sverige har for Norge og nordmenn vært den “sterke og rike” storebroren og dermed vært et land vi ser opp til. Danmark på sin side har ifølge Wiggen (1998:130) vært mer velkomne og “tilbakelente” mot nordmenn. Han mener dermed at Danmark har talt mer til nordmenns hjerter, mens Sverige har hatt innvirkning på et politisk og økonomisk plan. I løpet av de senere årene har Norge, med oljen som viktig ressurs, vokst seg til en nasjon som har større innflytelse enn før, og dermed stiller seg på likere linje med Sverige. Likevel presiserer Wiggen at eldre stereotyper ofte lever lenge, selv om realiteten ikke lenger er lik: Kulturelle uttrykk for allmenne sosiale og politiske forhold har en tendens til å opprettholdes lenge etter at de forholder som har skapt dem, er passe (Wiggen, 1998:130). Slike stereotypiske oppfatninger kan ha innvirkning på hvilken innstilling elevene har til nabolandene.

Alle intervjupersonene, altså 18 stykker, fikk spørsmål om hvilket land de kunne tenke seg å bo i av Danmark og Sverige. Enkelte er tydelige på at de ikke ville bodd i noen av landene, mens andre har en klar mening om hvilket naboland de helst ville bodd i. Som vi så i kapittel 5 er det helt likt mellom hvem som ville bodd i Danmark og Sverige. Åtte elever kunne tenkt seg å bo i Danmark og åtte elever kunne tenkt seg å bo i Sverige. Svarene kan fortelle at elevene har positive erfaringer til nabolandene. I Mauruds undersøkelse fra 1976 og i INS-prosjektet ser man

også at nordmenn er positive til å flytte og studere i et annet skandinavisk land. Nordmenn ville for øvrig valgt Sverige fremfor Danmark. I Mauruds undersøkelse kan det være at deltagerne heller ville bodd i Sverige fremfor Danmark, fordi Norge på den tiden hadde mange svenske TV-kanaler og at Sverige var i en større rolle som “storebror” da enn nå (Wiggen, 1998). Våre funn tyder imidlertid ikke på at et av nabolandene er mer populært enn det andre, siden det er like mange som kunne tenkt seg å bo i Danmark som Sverige blant intervjupersonene. Likevel er det viktig å poengtere at undersøkelsen vår ikke kan sammenlignes på linje med Mauruds undersøkelse og INS-prosjektet, fordi disse omfatter langt flere deltagere.

Intervjupersonene har ulike argumenter for hvorfor de ville valgte det landet de gjorde. Av de som kunne tenkt seg å bo i Danmark, er det flere som trekker frem det flate landskapet og de fine sandstrendene som begrunnelse for å bo der. Andre synes Danmark generelt er fint og sommerlig, noe som kan bero på at det nettopp er en utbredt oppfatning at Danmark er et fint land å dra til. Følgende sitat fra ei av jentene i Møre og Romsdal kan eksemplifisere denne oppfatningen: ”Kanskje fordi at jeg har ikke vært så masse der og jeg har hørt at det er et veldig fint land. Koselig der.”

Elevene som helst ville bodd i Sverige sier det er fordi det er mer variert landskap der, og at de føler seg mer trygge på dette språket. Spesielt i Møre og Romsdal blir det danske landskapet trukket frem som for flatt. Disse synspunktene kan ha sammenheng med at landskapet i Møre og Romsdal består av høye fjell, fjorder og kalde vintre, noe som ikke er veldig typisk for Danmark. Dessuten er det en som nevner at hun har større kjennskap til landet. Noen elever var usikre på hvilket av nabolandene de helst ville bodd i. Som sitatene fra intervjuene nedenfor illustrerer, har elevene ulike resonnerer:

Sverige er jo også et veldig fint land, og skal du snakke med folk, er det mye enklere å gjøre seg forstått og forstå dem. Men Danmark er jo også et veldig fint land, men der er det plassen som er finest, på en måte. Det er ikke like enkelt å lære seg dansk, det er jo et litt vanskelig språk, så det er jo ikke noe du lærer deg med det første. Så hadde det vært plassen, Danmark, tror jeg, men i forhold til å gjøre meg selv forstått, hadde det vel vært Sverige. (Jente, Møre og Romsdal)

Ja, kanskje. Det kommer litt an på om jeg skulle jobbe eller et eller annet. Men jeg tror nok at jeg ville bo i Norge om jeg ikke ble tvunget til å bo i et av de landene. (Gutt, Aust-Agder)

Vel, jeg kunne nå sagt det at jeg ville ha bodd i Danmark hvis Grønland hadde telt som Danmark da. Fordi at igjen så har det veldig mye med hva slags jobb og interesse du har. Og da dømmer jeg mer geografisk og politisk enn basert på språk. For eksempel hvis du ville jobbet med noe på Grønland, noe gruvedrift eller noe sånt eller med isbjørner, ville jeg bodd i Danmark. Men hvis jeg skulle jobbe med, hva skal jeg si, politikk og sanning, hadde det nå vært Sverige. (Gutt, Møre og Romsdal)

Som refleksjonene ovenfor viser, mener en del av elevene at det er situasjonsavhengig hvorvidt de hadde valgt å bo i Danmark eller Sverige. I det første sitatet blir argumentet med at det svenske språket er lettest å forstå satt opp mot at Danmark er et fint land, med den konklusjonen at eleven kunne bodd i begge land. I de andre to sitatene er det jobb som er i fokus, og begge elevene sier at det eventuelt hadde vært avhengig av om de skulle jobbe i et av nabolandene. Sitatene deres tyder på at de ikke har noe spesielt forhold til noen av landene, som derimot en del av de andre elevene har. Det er ikke overraskende at nettopp to av elevene i sitatene ovenfor er fra Møre og Romsdal, som er lengst unna både Danmark og Sverige. Møre og Romsdal har ikke den samme forbindelsen til nabolandene som Østfold har til Sverige med Svinesundbrua og Aust-Agder har til Danmark med mange ferjeavganger i nærheten. Dermed blir det ingen naturlig kontakt med nabolandene, og dermed kan dette skape en mindre følelse av tilhørighet enn om de hadde bodd nærmere nabolandene.

Som en oppsummering kan vi si at elevene stort sett har en positiv holdning til nabolandene, og det ser ut til at begge nabolandene er like attraktive å flytte til. De som bor lengst unna er mer likegyldige til hvilket naboland de hadde valgt å bosette seg i, som trolig kommer av at de ikke har vært like mye i Sverige og Danmark som de elevene som bor nærmere nabolandene. En ferietur til Danmark gir muligens et dypere innblikk i et annet lands kultur og man er der dessuten i en avslappende og hyggelige kontekst. På bakgrunn av dette kunne flere tenke seg å bosette seg i Danmark.

Fellesskap mellom skandinaver

Synet på fellesskapet mellom skandinaver er relevant å se på når vi diskuterer elevenes holdninger til nabolandene. Norge blir i stor grad, som mange andre land i Norden, kulturelt

påvirket av engelskspråklige land som USA og Storbritannia (Hasund, 2006). Dagens ungdommer blir til enhver tid eksponert for det engelske språket. Gjennom litteratur, mote, musikk, ulike medier og språk mottar de nye impulser som farges av engelsk. Språk er en viktig markør i elevenes identitetsutvikling, og som nevnt får ungdomsspråket mye påvirkning fra engelsk. Derfor er det ikke overraskende hvis elevene føler et fellesskap til dette språket og til ungdom fra den engelskspråklige verden. Med disse tankene til grunn, ville vi finne ut om elevene føler større fellesskap med dansker og svensker enn med engelskmenn. Det viser seg at godt over halvparten av tiendeklassingene i undersøkelsen vår, 83 av totalt 146, opplever at de har mer til felles med skandinaver enn engelskmenn. Intervjupersonene grunngir blant annet fellesskapet med skandinavenes felles historie og språkernes likhet. Blant de 18 intervjupersonene svarer nesten alle at de føler et større fellesskap med dansker og svensker enn med engelskmenn. Nedenfor ser vi hva elevene sa i intervjuundersøkelsen vedrørende fellesskap til skandinaver:

Ja. Selvfølgelig. Det er jo det at jeg kan forstå andre språk. Selv om jeg forstår engelsk like lett, så føler jeg at det er lettere å forstå dansk og svensk. Det blir på en måte mitt eget språk. (Gutt, Østfold)

Ja, det synes jeg. Vi ligner mer på hverandre og oppfører oss mer likt enn det resten av verden gjør, i forhold til oss da. Jeg vet ikke. Vi er jo veldig glad i å gå i naturen og bruke naturen. Vi pleier egentlig å gjøre de samme tingene, bare at det er tre forskjellige land liksom, delt opp i tre forskjellige land. (Jente, Møre og Romsdal)

Jaa, både og kanskje. Ja, det er jo på en måte kanskje litt nærmere, at man føler at man har mer til felles fordi at det ligner mye. Landene ligner mye i forhold til hvordan de ser ut, klima og sånn. Også det at vi snakker ganske likt. Vi kan liksom forstå hverandre sånn noenlunde når man snakker sitt eget språk. Også i tillegg så er det jo ganske likt sånn politisk også. Det er ikke så store forskjeller. Når man drar til andre land i verden så er det gjerne større sånne forskjeller på alt sånne ting selv om man kanskje føler seg mer passende til det landet. (Jente, Østfold)

Ja, jeg får inntrykk av at engelskmenn også er germanere. Men siden nordmenn, svensker og dansker deler det samme språket, de har bare valgt å tolke det litt forskjellig, nesten litt sånn som dialekter, så har jeg jo inntrykk av at kulturelt sett og språkmessig sett, har de mer til felles innenfor Skandinavia. (Gutt, Møre og Romsdal)

Skrivemåten til Danmark og pratemåten til Sverige. (Gutt, Møre og Romsdal)

Ja, det er klart at man føler mye mer fellesskap med dem enn folk fra England og land lenger ned i Europa. Men det er fordi de ligger så nærme da. Men det er jo bare noe vi tenker, vi har kanskje mye mer til felles med Tyskland eller andre land i politikken på en måte. Men i forhold til hvordan vi er, tror jeg vi har mer til felles med Danmark og Sverige. (Gutt, Møre og Romsdal)

At vi kan forstå hverandre ganske enkelt. I motsetning til åssen det er med Finland, for eksempel. Det er jo uforståelig. (Gutt, Aust-Agder)

Som mange av elevsitatene viser, fremhever elevene spesielt språklige likheter som en viktig grunn til at de opplever en sterkere tilknytning til skandinaver enn engelskmenn. I forskningsrapporten ”Håller språket ihop Norden” tar forskerne nettopp opp temaet som handler om det nordiske språkfellesskapet.

Den skandinaviska språkgemenskapen har dock två särskilda fördelar. För det första är de tre språken tämligen jämnstarka, vilket gör att inget av språken är det givna valet i de flesta kommunikationssituationer. En sådan jämnlikhet saknas t.ex. i umgänget mellan tyskar och holländare eller mellan ryssar och ukrainare. För det andra finns det i Skandinavien i synnerhet och i Norden i allmänhet en politisk vilja att främja den ömsesidiga språkförståelsen (Delsing og Åkesson, 2005:6).

Vi kan trekke en parallell fra dette utdraget til elevenes ytringer i empirien vår. Nesten alle elevene peker nettopp på trygghet i kommunikasjon med skandinaver på sitt eget morsmål. Med tanke på den kraftige engelskspråklige påvirkningen ungdomsspråkene i Skandinavia til stadighet møter, kan denne påvirkningen kanskje være en trussel for fellesskapet mellom de skandinaviske språkene. Svarene til elevene som vi presenterte ovenfor, tyder derimot på at de ikke opplever denne trusselen. Tvert imot viser elevene optimisme med tanke på hvorvidt de skandinaviske språkene vil fortsette å leve, gjennom å peke på språklige og kulturelle likheter, Refleksjonene elevene ovenfor kommer med, viser et høyt modenhetsnivå.

I slang er den engelskspråklige påvirkningen til stede i alle de tre skandinaviske landene. Dette kan også være med på å gi en fellesskapsfølelse hos de skandinaviske ungdommene, fordi slangen blir et fellestrekk mellom språkene. Som UNO-slangundersøkelsen (Drange & Hasund, 2000) viser er mellom ti og 20 prosent av lånordene i de nordiske landene engelske. Ofte er lånordene de samme i de ulike landene som for eksempel: *kul*, *babe*, og *nerd*. Likevel hevder Torp (1998) at slangord fra Danmark ofte er mer ukjent for nordmenn, enn hva de svenske slangordene er. Dette mener han skyldes at nordmenn har større kontakt med den svenske dagligtalen, for eksempel gjennom massemedia (Torp, 1998: 108). Videre har språket en stor betydning i samhandling med andre mennesker, både hva vi sier og hvordan vi sier det (Mæhlum 2008). Elevene kan dermed oppleve fellesskapet gjennom faktorer som å føle seg mer forstått, felles ungdomskultur og delvis felles slang. Et annet argument som elevene trekker frem i forbindelse med å føle fellesskap med skandinaver er den geografiske nærheten til Danmark og Sverige. At flere elever ofte er i Danmark eller Sverige, som vi har vært inne på tidligere, kan være med på å styrke deres tilknytning til disse landene.

Samtidig som mange elever opplever et sterkere fellesskap med skandinaver, er det også

34 av 146 som ikke opplever dette og 29 som opplever like mye fellesskap til både skandinaver og engelskmenn. Følgende utdrag fra et av intervjuene viser hvorfor denne eleven ikke opplever et større fellesskap med skandinaver enn folk fra andre land i verden:

Nei, faktisk ikke. Jeg føler ikke at jeg har mer til felles med for eksempel svensker i forhold til folk som bor i USA eller landet mitt, for eksempel. Nei, egentlig ikke. Eller, kanskje det med språk. Men det er på en måte ikke noe jeg legger vekt på når det gjelder det. Akkurat samme hvilket språk de snakker, liksom. (Jente, Østfold)

Eleven peker altså på at språk eventuelt er den eneste faktoren for å føle fellesskap, men at hun samtidig ikke vektlegger språk når det gjelder hvem hun føler fellesskap med.

Sammen med den geografiske nærheten og språket som viktige faktorer til å føle et fellesskap er det også grunn til å tro at fellesskapsfølelsen kan bygge på Skandinavias felles historie. Selv om ingen elever uttrykker dette tydelig på spørsmålet om fellesskap, er det mange som på peker på dette når vi spør hvorfor de skal lære om nabospråk. Norge var som kjent i union med Danmark i mer enn 400 år. Dermed har Norge og Danmark naturligvis mye til felles når det gjelder historie, kultur og språk. Unionen mellom Norge og Sverige har også ført til at vi har mye til felles også med Sverige innenfor disse områdene. På bakgrunn av dette er det ikke overraskende hvis elevene også kan føle fellesskap bygget på slike områder, som sitatet under er et eksempel på:

Vi var jo i union med Danmark en stund, og vi skriver jo litt sånn som de. Og her, i dette stedet, snakker vi jo litt med bløte konsonanter og sånn. Sånn som de gjør. (Jente, Aust-Agder)

Forskningsrapporten til Delsing og Åkesson (2005) forteller at vi i Norden er positive til å snakke med hverandre på vårt eget morsmål. Likevel har vi ofte utfordringer med å forstå hverandre. Altså opplever man en trygghet gjennom å bruke sitt eget morsmål fordi dette er akseptert i Norden, samtidig som man opplever usikkerhet rundt å forstå det andre språket. Dette kan vi gjenkjenne i elevenes svar på om de føler et større fellesskap med dansker og svensker enn med engelskmenn og hvem de ville gått til i Syden. Elevene påpeker nettopp språket som en fellesnevner mellom skandinaver. Et annet spørsmål knyttet til fellesskap, gikk ut på hvem intervjupersonene ville tatt kontakt med dersom de var sammen med ungdommer i Syden som

snakket enten dansk, svensk eller engelsk. Overvekten av de 18 intervjupersonene svarer at de ville tatt kontakt med de danske og svenske ungdommene (se delkapittel 5.4.4). Hovedårsaken er at de kunne kommunisert lettere med en skandinav fordi man kunne snakket på morsmålet sitt og fortsatt forstått hverandre. Dermed ville man være tryggere i kommunikasjonssituasjonen. Dette har støtte hos Kotsinas (1996), som presiserer at språk og identitet henger nært sammen. Dermed er det ikke unaturlig at elevene ville tatt kontakt med andre skandinaver fremfor ungdommer fra andre land i verden.

Eksempelvis mener en av Østfold-guttene at han føler et større press når han må snakke engelsk og ei jente fra samme sted opplever at det kan være flaut å snakke på engelsk. Dessuten er det noen elever som nevner at de har mer til felles med skandinaver og derfor ville kontaktet dem. De to elevsitatene under viser ulike grunner for å ta kontakt med skandinaver fremfor engelskmenn:

Jeg tror jeg hadde gått til svenskene og danskene, fordi jeg er ikke så flink i engelsk, og jeg tror jeg ville føle meg tryggere hvis jeg kan snakke mitt eget språk. (Jente, Møre og Romsdal)

Det er de svenske og danske jeg ville ha tatt kontakt med da. Hvis jeg var i Syden, tror jeg mye mer de var aktuelle. Og det er jo fordi det er lettere å forstå hverandre. Det går jo fint å prate engelsk og, men det er det at man har mer til felles da. (Gutt, Møre og Romsdal)

De ulike sitatene viser at selv om vi stadig møter det engelske språket, føler intervjupersonene seg tryggere i kommunikasjon med dansker og svensker fordi de da kan snakke på morsmålet sitt. Når de fleste intervjupersonene helst ville gått til skandinaver i Syden, kan det være relevant å trekke inn spørsmålet fra holdningsundersøkelsen som omhandlet hva elevene ville gjort hvis de snakket med en person fra henholdsvis Danmark eller Sverige som ikke forstod dem. Resultatene (se delkapittel 5.1.7) viser at i møte med andre skandinaver, er elevene villige til å konvergere gjennom å forsøke å snakke tydeligere norsk⁵⁰. Mange ville dessuten gjort et kodeskifte⁵¹, altså lagt om til et annet språk, og i denne sammenhengen engelsk. Elevene ville

⁵⁰ Til sammen 118 av 146 elever sier de er villige til å konvergere, 56 når det gjelder dansker og 62 når det gjelder svensker.

⁵¹ 78 elever ville lagt om til engelsk i møte med en dansk person som ikke forstod dem, og 40 ville gjort det samme i møte med en svensk person.

raskere lagt om til engelsk i samtale med en person fra Danmark som ikke forstod dem enn en fra Sverige. Lærerundersøkelsen viser et lignende resultat, der vi ser at ingen av lærerne har lagt om til engelsk i samtale med en person som snakker svensk, noe flere lærere ville gjort i møte med dansker. Lærerne som synes svensk er vanskeligst å forstå kommer fra Troms/Finmark, mens lærerne som selv opplever å ha størst problemer med å forstå dansk og engelsk, er de i Østfold/Hedmark ifølge Østlie (2009). Det er interessant å se at også Østfold-lærerne synes dansk er vanskelig å forstå, og spesielt elevene herfra rapporterer at de har utfordringer med å forstå dansk.

Hva kan være grunnen til at elevene legger raskere om til engelsk i en samtale med dansker kontra med svensker? At stadig flere unge velger å bruke engelsk til å kommunisere med skandinaver, er ikke noe nytt. Det er slik at mange unge dansker velger å gå over til engelsk fordi de synes det er vanskelig å forstå de andre skandinaviske språkene, og dessuten har de problemer med å skille norsk og svensk fra hverandre. Dermed blir det enklere for danskene å bruke engelsk i kommunikasjon med andre skandinaver. Uri (2005) peker på at danskene legger raskere om til engelsk nå enn de gjorde for noen år tilbake. Denne utviklingen får også følger for de norske ungdommene, som dermed skifter raskere over til engelsk hvis samtalen byr på utfordringer knyttet til forståelse (Oftestad, 2013; Uri, 2011). Ved å se på danskenes hyppige bruk av engelsk er det dermed ikke overraskende at elevene i undersøkelsen vår sier at de ville snakket engelsk med spesielt dansker. Samtidig har den danske uttalen store merkbare forskjeller fra norsk og svensk uttale, som byr på utfordringer som vi skal komme tilbake til.

Grunnen til at elevene ikke like ofte legger om til engelsk i møte med en svensk som med en dansk person, kan bero på at det for dansker og nordmenn er mye større sannsynlighet for å møte en svenske en omvendt, ettersom svenskene utgjør nesten like mange som dansker og nordmenn til sammen (Torp, 1998). Både svensk musikk, TV-serier og film dominerer dermed sterkt i nabolandene, og møte med svensk språk skjer hyppigere hos dansker og nordmenn enn hva for eksempel norsk film og musikk gjør i Danmark og Sverige.

Likevel viser undersøkelsen vår at elevene legger stor vekt på felleskapet til skandinaver. Til tross for at elevene ville snakket med skandinaver fremfor engelskmenn i Syden, ville samtalen trolig gått på engelsk hvis det var problemer med forståelsen.

Det er noen geografiske forskjeller når det gjelder hvordan man ville tilpasset seg. Aust-Agder-elevne er mer villige til å legge inn danske ord enn de øvrige elevene, slik det fremgår av

holdningsundersøkelsen. At det er Aust-Agder elevene, som omfatter flest elever, som ville lagt inn danske ord, kan være på grunn av deres egen dialekt. Dialekten har mange fellestrekk med det danske språket, eksempelvis bløte konsonanter og skarre-r. Aust-Agder elevene er også de som er mest i Danmark og bor nærmest Danmark. På denne måten har de trolig større kjennskap til språket.

INS- undersøkelsen finner at nordmenn og færingene er de som forstår skandinaviske språk best. At færingene forstår skandinavisk så godt er fordi de hører mye dansk og lærer dette på skolen. Siden de lærer dansk blir det enklere for dem å forstå norsk og svensk også, fordi de med deres aksent ofte snakker dansk på en litt norsk måte. Altså viser det seg at hvis man utsettes for et språk ofte, lærer man det bedre. Derfor er det bemerkelsesverdig at elever i norsk skole sjelden hører danske og svenske tekster eller dialoger, men heller leser tekstene. Å lese en dansk tekst er noe helt annet enn å *høre* den bli lest på dansk, fordi skriftspråket og talespråket har store forskjeller.

Det er svært få elever som ville brukt strategien å lagt om til dansk eller svensk i møte med en danske eller svenske som ikke forstod dem. Dette har støtte hos Börestam Uhlmann (1991), som viser at det er en sjelden tilpasningsstrategi blant hennes utvalg å skifte til et annet skandinavisk språk. Börestam Uhlmanns undersøkelse fra 1994 viser at det er nordmenn som tilpasser seg mest i møte med andre skandinaver, både når de er i nabolandene og hjemlandet. Blant elevene vi intervjuet er det noen elever som har tilsvarende erfaringer som Börestam Uhlmann (1994) fant:

Nei, jeg føler at det er jeg som tilpasser meg dem mest. I hvert fall hvis jeg snakker med en danske, for da forstår ikke jeg så mye. Og da forstår jo ikke jeg om de prøver å gjøre seg mer forståelige. Det er vel kanskje litt forskjellig, men det er vel kanskje jeg som prøver å gjøre meg mest forstått. (Jente, Møre og Romsdal)

En annen elev fra Møre og Romsdal påpeker viktigheten av at viljen er til stede når man møter en person fra et av nabolandene, slik vi ser av samtalen nedenfor:

Men det er jo sånn at det er veldig mange dialekter her i Norge, så tror du på en måte vi er bedre rusta til å forstå dansk og svensk på grunn av det?

Nei, det har vel litt med vilje å gjøre. Om du kan litt fra før, om du har vært mye med svensker, har jo en del å si for om du forstår dem bra eller dårlig. Tror ikke det er noe forskjell ved dialektene, fordi du hører jo

svensk på media.

Ja, du sier jo vilje?

Ja, hvis du skal forstå svensk skikkelig, må du jo ha vilje til å lære det. Det er en forutsetning.

Har du inntrykk av at man er villige til det her i Norge, eller her i distriktet da, til å forstå svensk?

Nei, det får jeg ikke akkurat inntrykk av. Det er vel mer privatpersoner som tar ting i egne hender da. Det er ikke at skolen eller noe sånt har noe med det å gjøre, det tror jeg kommer av egenvilje. (Gutt, Møre og Romsdal)

Med disse refleksjonene er eleven inne på et sentralt moment når det gjelder språkholdninger. Ytringen har blant annet støtte hos Torp (1998:112), som poengterer at viljen til å forstå er en sentral faktor for språkforståelsen. Hvis man har en negativ holdning til et språk, er det sannsynlig at man forstår språket mindre fordi viljen til å forstå ikke er til stede. Også Søgård (2008) skriver om viktigheten av å ha en positiv innstilling når man skal forstå et språk. Hun hevder at nordmenn har best forutsetninger for å forstå nabospråkene, fordi de er vant til språklig variasjon gjennom det store mangfoldet av dialekter i Norge.

Det er også elever blant intervjupersonene som ikke ville henvendt seg til de danske og svenske ungdommene. Grunnen er at de føler at skandinaver er på lik linje med ungdommer som snakker engelsk eller et annet språk. En av elevene har følgende mening om hvem han ville snakket med i Syden:

Ehm, noen som kunne engelsk. Jeg føler ikke at det er så mye forskjell på kulturen, egentlig. Hvis du ikke er bonde og bor på landet og har litt mer ekstremt forhold til landet ditt. Jeg føler at alt har blitt så internasjonalt, så det er nesten likt overalt, føler jeg. (Gutt, Aust-Agder)

Denne gutten trekker frem at han ikke har noen problemer med å snakke engelsk, og at alt er veldig likt i mange land. Han forteller at han ikke synes det er noen større kulturelle forskjeller mellom skandinaver og engelskmenn, og at det dermed hadde vært likegyldig hvem han hadde gått til så lenge de hadde snakket engelsk. Ut fra det han forteller, kan det virke som at han ser på sine egne engelskkunnskaper som så gode at det ikke ville oppleves utrygt å snakke på dette språket fremfor norsk i møte med andre europeiske ungdommer i Syden. Det er i tillegg interessant at han ser forskjellig på folk fra bondeyrket og seg selv som ungdom i et mer

bymessig strøk. Bøndene er etter hans oppfatning mer orientert mot det hjemlige, og derfor mer opptatt av å holde på norsk og eventuelt nordisk kultur. En annen elev sier at det er lettere å snakke engelsk. Trolig opplever også hun at hun behersker det engelske språket godt, og er trygg på å snakke dette språket. Det kan tenkes at de intervjupersonene som sier at de heller ville gått til skandinavene, ville hatt en annen mening dersom de følte seg tryggere på det engelske språket. Som tidligere nevnt sier noen av elevene at det ville vært flaut å snakke med de engelske og elevene hadde også følt et større press når det gjelder å gjøre seg forstått eller ha riktig uttale. Det er altså tryggheten som er viktig når de sier at de ville gått til skandinavene, og trolig føler elevene at de i større grad kan være seg selv når de snakker på sitt eget morsmål. Et interessant aspekt er at danskene, som ikke nøler med å skifte til engelsk, samtidig er de skandinavene som er dårligst i engelsk (Uri, 2005).

Elevenes holdninger til om det er viktig å bevare språkfelleskapet i Skandinavia kan også belyse deres holdninger til nabolandene og nabospråkene. ”Håller språket ihop Norden” viser at forståelsen av nabospråk har endret seg siden Mauruds undersøkelse om nabospråksforståelse fra 1976. Selv om språket fortsatt er en viktig faktor som holder de skandinaviske landene sammen, blir vi i større grad enn for 30 år siden påvirket av det engelske språket (Delsing og Åkesson 2005). Mange av intervjupersonene i undersøkelsen vår, synes det er viktig at ungdommer i Skandinavia kan snakke med hverandre og forstå hverandre på sitt eget morsmål. I følgende fire elevsitater fra intervjuundersøkelsen, er det tre som er positive til at man bør forstå hverandre gjensidig i de skandinaviske landene, mens en ikke ser på dette språkfelleskapet som særlig viktig.

Ja, altså for min del er det jo litt ukjent å ha noe med danske og svensker å gjøre, så når du skal snakke med dem blir det å legge om litt språket så de forstår. Og det synes jeg er helt greit, for det går ikke an å prate helt likt hele tiden, det er sånn som dialekter det. Det blir litt ulikt der og. (...) Jeg synes at når vi prater med danske og svenske, bør det ikke være nødvendig å legge om til engelsk. Men man bør kanskje legge inn noen ord for å gjøre seg litt tydeligere når man prater med dem. (Gutt, Møre og Romsdal)

Ja, på en måte da, fordi det gjør jo at vi viser hvor vi kommer fra. At ikke alt blir slått over til engelsk. At vi klarer å snakke både dansk, svensk og norsk. (Jente, Møre og Romsdal)

Jo, jeg synes jo det er bra, liksom, at man kan. Det er jo mange som, spesielt, vi har mye håndballjenter i klassen, og de drar jo litt sånn på turneringer og sånn der ting i Sverige da. Og det hadde jo vært litt merkelig om alle skulle sitte der og prate engelsk fordi at de ikke skjønnte hva de sa når det er rett over grensa. Ja. Så jeg synes jo det er litt sånn fint at det er sånn det er, jeg. (Jente, Østfold)

Det er helt greit, synes jeg. Jeg synes det bare er bra, jeg. Selv om vi mister kulturen, så blir jeg så lei av å høre på dem som ikke kan engelsk. Foreldrene våre, som bare stammer seg gjennom. (Gutt, Aust-Agder)

Sitatene ovenfor gjenspeiler holdningene blant de 18 intervjupersonene generelt. De fleste av intervjupersonene trekker frem viktigheten av at ungdommer i Skandinavia kan kommunisere med hverandre på tvers av landene uten å legge om til engelsk. Samtidig er det noen som ikke mener det har noen stor betydning om vi heller bruker engelsk. To av intervjupersonene som ikke føler det skandinaviske språkfellesskapet som spesielt verdifullt, er også blant de som like gjerne kunne gått til engelsktalende ungdom som de som snakker dansk eller svensk i Syden.

At flesteparten av elevene heller ønsker å snakke norsk enn å legge om til engelsk i møte med skandinaver, er i tråd med det INS-undersøkelsen viser. Altså at man i Norden er positive til å kommunisere med hverandre på morsmålet sitt. Dessuten viser det også til det Hasund påpeker i ”Språknytt” (2000). Hun sier at faren for at det norske språket er sterkt truet av engelsk er overdrevet, ettersom flesteparten av ordene i ungdomsspråket er norske. Oppsummert kan vi si at flertallet av elevene i undersøkelsen vår føler et fellesskap med skandinaver, og at de er opptatt av å bevare det skandinaviske språkfellesskapet.

Holdninger til skandinaver og deres språk

Det kommer frem om de skandinaviske språkene i holdningsundersøkelsen at elevene synes svensk er finere enn dansk, noe som også sees i intervjuene. Det danske språket blir av svært mange elever assosiert med ordet *potet* og uttrykket *potet i halsen*. Andre ord som går igjen i elevenes beskrivelser av dansk er *rart*, *bløt*, *vanskelig*, *uforståelig*, *stygt* og *klumpete*. Om det svenske talespråket er det stor oppslutning rundt disse adjektivene: *fint*, *spisst*, *forståelig*, *rart*, *kult morsomt* og *vakkert*. Ordene elevene har skrevet om det danske talespråket handler altså ofte

om at uttalen av språket er enten vanskelig eller rar. Dermed er det ikke overraskende at elevene tenderer til å synes dansk er mindre pent når de skal krysse av i Osgood-skalaen i holdningsskjemaet. Andre undersøkelser har også vist at dansk ikke oppfattes som et pent språk. Eksempler er Mauruds undersøkelse fra 1976, INS-undersøkelsen fra 2000-tallet og Søgårds hovedoppgave fra 2008. I undersøkelsen til Maurud fremgår det at dansk er det skandinaviske språket som er dårligst likt blant andre skandinaver. Et annet interessant funn i undersøkelsen hans er at også danskene selv oppfatter sitt språk som mindre pent enn det norske og svenske språket (Maurud 1976:155). Resultatene i INS-undersøkelsen viser også at nordmenn synes svensk er penere enn dansk, og at dansk er vanskelig å forstå. Dette er også det resultatene våre indikerer. Søgård (2008) finner at utvalget hennes bruker flere av de samme ordene i sin beskrivelse av de skandinaviske talespråkene. Beskrivelsene som blir brukt om det danske talespråket er “uklart, grøtigt, som om de ”grumlar” fram allting, låter lite arga, og som de har en potet sittende fast i halsen.” (Søgård, 2008:112). Disse adjektivene er i tråd med ordene elevene i undersøkelsen vår bruker (jf. potet i halsen, klumpete). Vi ser også en kontrast mellom ordene som blir brukt i beskrivelsen av det danske (uklart, grøt, mukt, rotete, bløt, kvelende og slukende) og svensk (tynt, spisst, skarpt, hakkete og langsomt). Dette kan være fordi elevene syns talespråkene er svært forskjellige og dermed assosierer dem med forskjellige adjektiver.

Østfold-elevne er negative til det danske språket (som vi ser av ord som *rart* og *kjedelig*). Gjennom beskrivelsene *vanskelig* og *anstrengende* og viser de at de også synes språket er vanskelig å forstå. Blant Aust-Agder-elevne er det mange som ikke synes dansk er fint. Samtidig er det flere som opplever at de ikke forstår språket så godt. Disse to oppfatningene kan ha en sammenheng. Samtidig viser resultatene fra holdningsundersøkelsen og forståelsesundersøkelsen at Aust-Agder-elevne er de som forstår det danske språket best (se kapittel 6.2). Likevel kan oppfatningen av hva en person synes om et språk også skyldes andre faktorer, som at språket ligner på en dialekt man liker eller ikke liker. Det er av og til slik at den dialekten som snakkes der en bor eller nær der en bor, ikke vurderes positivt (Sandøy, 1996: 120) som for eksempel denne intervjuperson fra Aust-Agder som sier følgende om det danske talespråket:

Det er litt rart. Det høres litt ut som de har en klump i halsen når de prater. Litt sånn som Kristiansand-dialekt, litt sånn greit. (Jente, Aust-Agder)

Hun sammeligner altså det danske talespråket med dialekten i Kristiansand, og viser at hun også synes de fra Kristiansand høres ut som de har en klump i halsen. Det kan se ut til at Aust-Agder-elevne er de som har tydeligst negative holdninger når det gjelder det danske språket. Det er altså bred enighet blant elevne om at det danske språket ikke er fint å høre på. Som tidligere nevnt, er det danske talespråket i rask utvikling fra det danske skriftspråket (Torp, 1998:84; Otnes & Aamotsbakken, 2006) og skiller seg fra norsk uttale. Denne utviklingen kan blant annet illustreres når dansker snakker raskt. Da forsvinner ofte flere fonem og morfem i talespråket som foreksempel i verbet *kunne* som i rask tale blir /ku/(Otnes & Aamotsbakken, 2006:194). På grunn av en slik forandring, ligner altså ikke ordet på det ordet som skrives, og det blir fremmed for nordmenn, og dessuten vanskelig å forstå.

Et annet område som skiller dansk talespråk fra norsk talespråk, og derfor kan virke fremmed, er danskenes uttale av vokaler. Som vi presenterte i kapittel 2, har danskene noen helt andre vokalfonemer, eksempelvis for vokalene *a* og *u*. Dette kan være med på å gjøre språket uvant og uforståelig, som igjen kan føre til negative holdninger hos en person (Delsing & Åkesson). Dessuten er det vanlig blant unge danske språkbrukere at ulike vokaler blir uttalt svært likt, slik at betydningen kan forveksles, som for eksempel ordene *ret* og *rat* (Otnes & Aamotsbakken, 2006:194). Når det gjelder prosodi, inneholder i tillegg det danske talespråket noe vi i det norske talespråket ikke har, nemlig “stød” (se kapittel 2) Stød og sammensmelting av vokaler bidrar altså også til at det danske språket kan være vanskelig å forstå og dermed oppfattes som mindre pent.

At danskene ikke fordansker ordene eller lager nye danske versjoner av lånord, er en ytterligere årsak til at dansk uttale kan være fremmed for nordmenn. Et eksempel er det engelske ordet *cool*, som danskene uttaler med opprinnelig uttale, men som Norge har omgjort til en mer norsk uttale, *kul* (se Kotsinas, s.177). Denne store forskjellen mellom skriftspråk og talespråk kan påvirke elevenes negative meninger om det danske talespråket. Ettersom uttalen av dansk er svært forskjellig fra både det danske skriftspråket og det norske talespråket, kan det være at elevne synes dansk uttale er svært fremmed. Mange elever i undersøkelsen vår peker likevel på hvor likt det danske skriftspråket er sammenlignet med det norske.

De svenske adjektivene som kommer frem i undersøkelsen vår kan også sammenlignes med Søgårds resultater. I Søgårds (2008:112) utvalg blir beskrivelser som “tydelig, fint, høres ut

som om de er fornøyd hele tiden, skjønne ord, flydende og deilig” brukt om det svenske talespråket. Disse samsvarer med ordene elevene i holdningsundersøkelsen har brukt (jf. fint, forståelig, kult, morsomt og vakkert). Ord med positiv betydning er altså ofte brukt om det svenske talespråket i både Søgård (2008) og i undersøkelsen vår. At nordmenn bruker positive beskrivelser av svensk er også noe Haugen (1953) har funnet ut. Ifølge han oppfatter flesteparten av nordmenn og svensker hverandres språk som mer vakkert eller like vakkert.

Blant lærerne er det enighet om at svensk er noe finere enn dansk, men forskjellen er ikke like synlig som hos elevene. Med tanke på det vi har vært inne på tidligere, at den dialekten eller språket som ligger nær ens egen dialekt ikke nødvendigvis er den som oppfattes som den fineste, skulle man kanskje tro at østfoldingene ikke ser på svensk som spesielt fint. Resultatene fra lærerundersøkelsen viser imidlertid at nesten alle lærerne i Østfold, fem av seks, synes svensk er fint. Nå er det riktignok forskjell på de svenske dialektene, og det kan selvsagt være at det er det svenske standardspråket de har hatt i tankene, som er annerledes enn dialekten i Svinesund-området.

Hvilken norsk dialekt mener elevene ligger nærmest nabospråkene våre? Elevenes holdninger til norske dialekter mener vi kan være med på å belyse deres holdninger til nabospråkene. I resultatene, som vist i kapittel 5, fremkommer det geografiske variasjoner i elevene svar. Resultatene fra holdningsundersøkelsen viser at Aust-Agder er de som i høyest grad opplever at dialekten deres ligner på dansk. Østfold-elevene mener at dialekten ikke ligner på noen av nabospråkene. Samtidig er det Østfold-elevene som oftest svarer alternativet *svensk*, som er naturlig med tanke på at Østfold ligger nærmest Sverige av de tre dialektområdene. Møre og Romsdal-elevene mener at dialekten deres enten ikke ligner på dansk eller svensk, eller at den ligner på begge språkene. Tendensen i Møre og Romsdal er altså at elevene ikke synes dialekten ligner på noen av dem, men hvis de måtte velge hadde de svart dansk, viser intervjuundersøkelsen. En elev herfra sier at det er vanskelig å velge, fordi dialekten deres er en blanding av nynorsk og bokmål. Hun synes Møre og Romsdal-dialekten kan ligne både på dansk og svensk, ettersom dansk og svensk er en blanding av Norges to skriftspråk. På spørsmål om hvilket ord elevene ville beskrive talespråket svensk med i holdningsundersøkelsen, var det dessuten tre som svarte *nynorsk*, og alle tre var fra Møre og Romsdal. Oppfatningene er interessante, og kan knyttes til Torps mening om at dansk er mer bokmålsnært og svensk mer nynorsknært, og at norsk ofte blir “språket i midten” (Torp, 1998:110). Nynorsk og svensk har

flere likheter når det gjelder grammatikk, først og fremst i endelsene i substantiv. Som nevnt i kapittel 2, kommer disse likhetene av at nynorsk og svensk har holdt på fullvokalen i endelser. Særlig gjelder fellestrekkene eldre nynorsk, som klammeformen [visor], som det også heter på svensk. I romsdalsk sier man dessuten vi:su(r) og vi:so, som altså ligger nært den svenske skrivemåten og den nynorske klammevarianten, På bakgrunn av disse faktorene, er det ikke så unaturlig at Møre og Romsdal-jenta i eksempelet ovenfor reflekterer som hun gjør.

Aust-Agder-elevene er som nevnt tydeligere i sitt syn på sin dialekt og likheter med det danske språket, sammenlignet med elevene ved de andre skolene. Elevene nærmest Danmark er svært tydelige på at dansk ligner på Kristiansand-dialekten og nevner også “sørlandsdialekter”, et dialektområde deres egen dialekt tilhører. Da intervjupersonene fra dette området skulle svare på hvilket av nabospråkene de synes dialekten deres ligner på, svarte alle dansk. De begrunner valget av det danske språket med fellestrekk som bløte konsonanter og skarre-r. Nettopp lenisering er et kjennetegn ved de sørlandske dialektene, et språktrekk som er “importert” fra Danmark, trolig som følge av trafikken mellom Sørlandet og Danmark over Skagerrak tidligere (Hanssen, 2012: 183). Skarre-r er heller ikke uvanlig å assosiere med Sørlandet, ettersom dette er et typisk dialekttrekk her. Altså er skarre-r en fellesnevner mellom sørlandsk og det danske talespråket.

Hva mener elevene om sin egen dialekt? Spørsmålet er relevant å diskutere fordi to av de aktuelle dialektene i undersøkelsen vår, Østfold-dialekten og Aust-Agder-dialekten, har noen fellestrekk med henholdsvis det svenske og danske talspråket (se kapittel 5). Av intervjuene fremgår det at intervjupersonene fra Østfold ikke ser på sin egen dialekt som spesielt fin. Tvert imot bruker flere av intervjupersonene herfra adjektivene “harry” og “stygg” om dialekten sin, som i følgende eksempel:

Jeg har ikke så bred dialekt. Jeg synes egentlig den dialekten er litt stygg. (...) Nei, jeg prøver å snakke litt bokmål isteden. (Gutt, Østfold).

I Aust-Agder er det også noen som ikke er spesielt positive til egen dialekt, men her har elevene mer blandede holdninger. Som vi har vært inne på tidligere er det ikke uvanlig å betrakte egen dialekt eller dialekter som ligner denne som “stygg” (Sandøy, 1996: 120-121).

At særlig østfoldingene viser liten positivitet rundt sin egen dialekt kan skyldes hvordan denne dialekten blir oppfattet andre steder i landet. NRK-serien *Dialektriket* som ble sendt høsten 2013 rettet fokus mot nettopp Østfold-dialekten i en av episodene. Blant annet fikk NRKs vaksjef Joakim Reigstad høre NRKs reporter Ida Titlestad Dahlback lese opp et nyhetsinnslag på Fredrikstad-dialekt. Reaksjonen var latter og spørsmål om dette var ment seriøst. I den samme episoden forteller Dahlback at hun fikk tilbud om logoped for å bli kvitt Østfold-1-en da hun begynte i NRK, usikker på hvorvidt det var ment seriøst.

Eksemplene ovenfor forteller at Østfold-dialekt har lav status og blir valgt bort til fordel for oslodialekt, noe også Mæhlum (2009) påpeker i artikkelen “Standardtalemål? Naturligvis!”.

Elevene fra Møre og Romsdal er derimot stolte av dialekten sin, og intervjupersonene forteller at dialekten de snakker både er “fin” og “litt spesiell” (se delkapittel 5.4.5). Det kommer også frem i intervjuene at de verdsetter naturen i området de kommer fra når de sier at de helst ville bodd i Sverige fordi landskapet er mer likt det norske. Ivar Aasen, opphavsmannen til skriftspråket nynorsk, vokste opp på Sunnmøre, noe også flere av elevene nevner. I nasjonalromantikken arbeidet han nettopp for å synliggjøre de norske dialektene og dermed løfte dialektenes posisjon. Både arbeidet Aasen utførte, stolthet av å være fra “periferien”⁵² og den flotte naturen i området, kan være faktorer til at Møre og Romsdal-elevene snakker varmt om dialekten sin. Dessuten er det flere som snakker Møre og Romsdal-dialekt både i NRK og på TV2, noe som trolig er med på å styrke dialektens posisjon. Vi ser altså at dialektens status utad har mye å si for elevenes tanker om egen dialekt.

I kapittel 4.1.3 forklarte vi forskjellen på rapportert og reell forståelse. I undersøkelsen har vi sett på begge disse aspektene ved forståelse gjennom bruk av spørreskjema og film. I holdningsundersøkelsen skulle elevene krysse av for hvor god forståelse de selv mener å ha av dansk og svensk. Elevene krysset av i en av fem ruter, hvor ruten lengst til venstre var “lett å forstå” og ruten lengst til høyre “vanskelig å forstå” (inspirert av INS-undersøkelsen, se kapittel 4.4.2). Av resultatene fra holdningsundersøkelsen vår (se kapittel 5.1.6) fremgår det at elevene ved alle skolene synes dansk er et vanskeligere språk å forstå enn svensk. Aust-Agder-elevene er

⁵² Sammenlignet med de andre dialektområdene vi berører, er Møre og Romsdal det området som ligger lengst fra hovedstaden.

de som i minst grad synes dansk er vanskelig å forstå, mens elevene ved de andre skolene har større problemer med å forstå det danske talespråket. Særlig Østfold-elevene sier de har problemer med å forstå dansk. At de synes dansk er så vanskelig, kan skyldes at de sammenligner med forståelsen sin av svensk, som mange Østfold-elever mener er god.

Det er ikke overraskende at det er Aust-Agder-elevene som ser ut til å forstå dansk best. Elevene herfra har en dialekt som deler mange trekk med det danske talespråket, og dessuten er den geografiske avstanden til Danmark liten. Sørlandsdialekten elevene har, deler blant annet skarre-r og bløte konsonanter med det danske talespråket som vi har vært inne på tidligere. Som følge av disse fonologiske fellestrekkene, har Aust-Agder-elevene en fordel i møte med det danske talespråket. Likevel hevder Otnes & Aamotsbakken (2006:193) at bløte konsonanter sjelden er det som byr på problemer i en kommunikasjonssituasjon mellom nordmenn og dansker. Det kan derfor være andre fonologiske utfordringer med dansk Aust-Agder-elevene elevene kan oppleve. Dette vil vi komme tilbake til senere i kapitlet når vi ser på den reelle forståelsen blant elevene. Vi diskuterte ovenfor at Aust-Agder-elevene i mye større grad enn elevene fra de to andre skolene synes at dialekten deres ligner på dansk. I intervjuene kommer det også frem fra Aust-Agder-elevene at deres dialekt og det danske talespråket har mye til felles. Elevene fremhever disse likhetstrekkene som noe som kan gjøre det lettere å forstå en dansk person.

De språklige likhetene mellom dansk og sørlandsk, påpeker også intervjupersonene fra Møre og Romsdal når de sier at de synes det danske talespråket ligner mest på sørlandske dialekter. Videre trekker noen av elevene i Møre og Romsdal frem dialektene i Karmøy og Stavanger som dialekter som kan minne om dansk, og noen av elevene sier at Stavangerdialekten er vanskelig å forstå, som i følgende eksempel:

Er det noen dialekt du synes er veldig vanskelig å forstå her i Norge?

Nede i Stavanger og sånt, jeg synes det kan høres litt danskaktig ut hvis de snakker veldig fort da. Så det kan jeg ha litt problemer med å forstå hvis det går for fort. (Jente, Møre og Romsdal)

At elevene fra Møre og Romsdal oppfatter dialekter som etter deres syn ligner på dansk som utfordrende å forstå, kan sees i sammenheng med at de synes det er vanskelig å forstå det danske talespråket. Nettopp det at verken skarre-r eller bløte konsonanter er blant kjennetegnene ved

dialekten i Møre og Romsdal kan være med på gjøre forståelsen av dansk og dialekter med disse trekkene utfordrende. Samtidig som at Møre og Romsdal- elevene opplever dansk som vanskelig å forstå, kommer det frem av holdningsundersøkelsen at det er elevene herfra som er mest positive til det danske talespråket.

Det er interessant å se at noen av Møre og Romsdal-elevene vi intervjuet nevner flere av de samme dialektene når det gjelder hvilke som ligner dansk og hvilke de anser som fine. Som poengtert tidligere, er det slik at hvor godt man forstår et språk eller en dialekt kan påvirke hvilke holdninger man har til dette språket eller dialekten (Torp, 1998). I tilfellet med Møre og Romsdal-elevene ser det imidlertid ikke ut til å være en slik direkte forbindelse mellom hva de synes om det danske talespråket og dialekter som minner om dansk, og forståelsen av disse.

I kapittel 5 så vi at et klart flertall av elevene, 112 av 146, synes svensk er minst problematisk å forstå av de to nabospråkene. Særlig Østfold-elevene opplever at det er minst utfordrende å forstå det svenske talespråket. Resultatet er noe vi nesten kunne forvente på forhånd, siden Østfold-elevene er de som bor nærmest grensen til Sverige. Intervjupersonene forteller dessuten at de ofte er i Sverige på handletur. Gjennom slike turer møter de naturligvis det svenske talespråket oftere enn hva elever fra Møre og Romsdal og Aust-Agder gjør. En av elevene vi intervjuet fra Østfold påpeker at svensker han møter i forbindelse med handling ved grensen ofte skjønner norsk, og at det stort sett går greit å kommunisere med svensker. Noen av intervjupersonene fra de andre skolene forteller at de også er på handletur i Sverige. Likevel viser resultatene våre (se delkapittel 5.1.3) at Østfold-elevene er i Sverige langt oftere enn de øvrige elevene..

Selv om elevene synes det svenske talespråket er lettere å forstå enn dansk, har de likevel noen utfordringer knyttet til å forstå det svenske talespråket også. Av intervjuene kommer det frem at det er småord i det svenske talespråket som vi ikke har i norsk, som er eventuelle utfordringer i kommunikasjon med svensker. Ei jente fra Møre og Romsdal nevner ord som vi finner i norsk, men som har en annen innholdsmessig betydning i svensk, som eksempel på utfordringer i samtale med svensker:

Det kan jo være noen ord som er likt som norsk, men det har annen betydning på svensk. Så man forstår ikke så lett (Jente, Møre og Romsdal).

I intervjuene synes elevene det var vanskeligere å finne en norsk dialekt som ligner det svenske talespråket enn en som ligner det danske. De fleste av de 18 elevene vi intervjuet, kommer ikke på noen spesiell dialekt de synes har fellestrekk med svensk. En elev mener riktignok at Oslo-dialekten kan ligne litt på svensk:

Er det noen dialekt som ligner på svensk da?

Da må det kanskje bli litt sånn Oslo, eller innlandet i Oppland kanskje. Men det kommer jo an på hvor i Sverige det er, men enkelte steder er det jo litt annerledes dialekt, litt mer østlandsk.

Er det tonefallet du tenker på da?

Ja, det ligger på litt mer sånn østlandsk tonefall, men dialekten er litt vanskeligere. (Gutt, Møre og Romsdal)

Som vi ser av samtalen, nevner denne eleven også dialekter i innlandet i Oppland som dialekter som kan ligne på svensk, og påpeker videre at noen dialekter i Sverige kan minne om dialektene på Østlandet i Norge i tonefallet. At eleven kommer med disse refleksjonene er ikke så unaturlig, ettersom dialektene på hver side av grensen mellom Norge og Sverige nettopp har mange fellestrekk (se kapittel 2).

Elevenes tanker om hvorvidt danske eller svenske filmer eller TV-programmer bør tekstes med norsk oversettelse, kan fortelle noe om deres forståelse av nabospråkene. Naturlig nok mener flere av elevene vi intervjuet at det er viktigere med teksting av filmer eller TV-programmer der det snakkes dansk enn der det er svensk tale. Den generelle tendensen blant intervjupersonene er likevel at de helst vil ha teksting av begge nabospråkene. Noen av de intervjuede elevene peker i sine resonnementer riktignok på fordeler med at filmer og TV-programmer ikke er tekstet, som for eksempel denne gutten fra Møre og Romsdal:

Nei, du får mer inntrykk av det som foregår i samhandlingen, på en måte. Med den norske teksten, blir en del ord oversatt, og da blir det kanskje ikke akkurat sånn som det er i de landene. (Gutt, Møre og Romsdal).

En annen elev reflekterer rundt hvorvidt han ville sett filmer eller TV-programmer som er tekstet på dansk eller svensk, og kommer frem til følgende:

Ja, det er greit at det er tekstet, men jeg liker ikke når det er tekstet på svensk, det liker jeg ikke. Dansk går fint, for det er lettere å lese, men svensk, det liker jeg ikke så godt. (Gutt, Aust-Agder).

Som sitatet ovenfor forteller, har ikke Aust-Agder-gutten noen innvendinger mot at for eksempel serier eller filmer er tekstet på dansk. Han synes derimot det kan være utfordrende hvis serien eller filmen han ser er tekstet på svensk. Denne oppfatningen kan knyttes til likhetene mellom det danske og norske skriftspråket. Svensk skiller seg mer ut, for eksempel gjennom bruk av x og kombinasjonen ch. Dessuten har vi ikke bokstavene ä og ö i norsk (som derimot er vanlige bokstaver i svensk).

Torp (2013) foreslår at danske filmer og TV-programmer bør tekstes med dansk tekst. Dersom den skriftlige teksten i likhet med det muntlige språket er på dansk, mener han at vi i større grad blir bevisste på hvordan det danske talespråket ligner på det tidligere norske skriftspråket. Som han presiserer, er det nettopp det danske talespråket nordmenn har utfordringer med å forstå. Torp har her et viktig poeng, fordi dansk tekst kan oppøve den språklige bevisstheten⁵³ og dermed forstå språket bedre.

Nabospråksundervisning

Hvor motiverte eller positivt innstilt elevene er til nabospråk som tema i undervisningen, kan også si noe om holdningene deres til nabospråk generelt. Holdningene man har er ofte er påvirket av personer man omgås i det daglige, som familie, venner og kolleger (Mæhlum m. fl., 2008). Hvilke holdninger lærerne har til nabospråkene og nabospråksundervisning, vil ha sammenheng med holdningene elevene har utviklet. Derfor blir det relevant å sammenligne lærerne og elevens svar. Dessuten kan kvaliteten på undervisningen og hvor saklig den er, også være en faktor til hvordan man oppfatter undervisningen.

De fleste elevene har hatt om i hvert fall ett av nabospråkene, slik det kommer frem av holdningsundersøkelsen. 76 elever svarer at de har hatt om både dansk og svensk, mens 17 elever har hatt undervisning om bare dansk. I alt mener 49 av 146 at de ikke har fått

⁵³ Gjennom å møte dansk tekst vil man venne seg til forskjellene og likhetene mellom tale og skrift, og dermed bli bedre kjent med det danske språket som helhet.

undervisning om nabospråk. Elevene i Aust-Agder er de som i størst grad har fått opplæring i nabospråk, og de to lærerne herfra anser det som viktig å forstå begge nabospråk. Resultatene er i tråd med Østlies (2009) funn, som viser at lærerne på Sørlandet synes dansk og svensk er like viktige å lære om. Østfold-elevene er de som opplever at de har hatt minst om emnet (se kap 5.1.9), noe som kan ha sammenheng med at tre av lærerne herfra synes dansk er uviktig. Når lærerne har en slik oppfatning, er det ikke overraskende at det kan virke inn på elevenes meninger om omfanget av nabospråksundervisningen. En annen faktor kan skyldes tendensen til at lærerne ikke er særlig fornøyde med nabospråksundervisningen de selv fikk under utdanningen (se kapittel 5.2.4). I intervjuene stilte vi også elevene spørsmål vedrørende om de har hatt om nabospråk på skolen. Noen av svarene lyder som følger:

Veldig sjeldent. Det har bare vært at læreren forteller historier om svensker eller dansker. Ikke noe...vi har ikke lært noe spesielt. (Gutt, Østfold)

Det kan hende vi har hatt det, men jeg har ikke fulgt med. Jeg vet ikke. Jeg tror ikke det. (Gutt, Østfold)

Vi har vel sikkert hatt det. Men ikke noe sånn at vi har hatt liksom ”ja, nå har vi dansk, dere”, ”nå har vi svensk”. Det er ikke sånn. Det er bare flettet inn i forskjellige fag også hører du litt om, nei, jeg vet ikke. Også kan det vel være i noen noen sitater et eller annet sted at ting står på dansk eller svensk eller. Det er mer sånn. Jeg tror ikke det er sånn at ”ja, nå skal vi lære om dansk eller svensk” eller sånn. Det er ikke så mye sånn. I hvert fall ikke som jeg har fått med meg. (Jente, Østfold)

Jeg kan huske det at her på ungdomsskolen har vi hatt litt dansk, jeg har i hvert fall lest danske noveller. Eller danske utdrag da, fra noveller. Men svensk har det vært relativt lite av. (Gutt, Møre og Romsdal)

Ja, vi har hatt litt diktlesing og litt fortelling, men det har vært mer dansk da. Med svensk har det vært litt å se filmer og sånn. Men jeg tror kanskje dansk blir litt enklere for oss, siden jeg har bokmål, så blir det enklere å lese dansk enn det er å lese svensk. Det merket jeg da vi hadde to dikt, ett dansk og ett svensk, så er det jo mye enklere å lese dansk. Men så er det mye enklere å lese svensk, da. Så vi har hatt litt om det. (Jente, Møre og Romsdal)

Egentlig ikke. Det må i så fall ha vært litt historie, men nei, jeg må få si jeg kan ikke huske vi har hatt noe spesielt om det. Vi har hatt altfor lite av det, for å si det sånn. (Gutt, Møre og Romsdal)

Vi leste nettopp på dansk og svensk, men da skjønnte jeg ingenting. Vi fikk i lekse å lese noe på svensk, også bare skumleste jeg gjennom det siden jeg forstod nesten ingenting av det uansett. Også så vi film om det da vi kom på skolen etterpå, og da bare ”hæ, var det dét det handlet om?”. (Gutt, Aust-Agder)

De geografiske forskjellene kommer også til syne blant intervjupersonene. Elevene fra Østfold er usikre på om de i det hele tatt har hatt om nabospråk, ikke overraskende, siden det fremgår av holdningsundersøkelsen at det er disse elevene som har fått minst opplæring i nabospråk.

Elevene fra Møre og Romsdal og Aust-Agder er litt tydeligere på hva de lærte om i nabospråksundervisningen. Dette er i tråd med holdningsundersøkelsen, der det fremgår at elevene herfra har hatt om nabospråk. Uansett kan vi finne intervjuvar fra alle de tre skolene der det tyder på at nabospråksundervisningen har vært utydelig eller uten mål. Spesielt kommer dette til syne i elevsitatet fra jenta i Østfold (se ovenfor), som sier at det ikke er slik at læreren sier “ja, nå har vi dansk dere”. Jentas oppfatning tyder på at nabospråk ikke blir tillagt stor vekt i undervisningen, og at det heller blir nevnt i sammenhenger der det passer.

Elevene foralte at de i nabospråksundervisningen blant annet har arbeidet med lesing av danske eller svenske tekster (diktlesing og noveller), sett på film eller lært litt om språkhistorien. At det primært er skjønnlitterære tekster elevene nevner, er i tråd med Sundbys (2013) undersøkelse, som sier at det stort sett er skjønnlitterære tekster som inngår i norske lærebøker. Ved å få innblikk i hva elevene hadde hatt undervisning om, synes vi det var relevant å spørre dem om hvordan undervisning de selv synes hadde vært hensiktsmessig i nabospråk. Spørsmålet er relevant å knytte til Madsens undersøkelse fra 2005 (Se kapittel 3). Madsen (2005) finner at det er forskjellige sider ved det nordiske emnet som blir fokusert i de nordiske læreplanene. Noen læreplaner vektlegger det kulturelle fellesskapet, mens andre vektlegger det språklige fellesskapet. Den danske læreplanen, for eksempel, fokuserer på å lære elevene å forstå talt og skrevet norsk og svensk (Madsen, 2005). Til de fleste intervjupersonene stilte vi et spørsmål der vi satt det å lære kulturen, språkhistorien, og den politiske historien opp mot å lære å forstå og snakke dansk og svensk. Mange av elevene kunne tenke seg at nabospråksundervisningen var lagt opp annerledes, ved for eksempel en kombinasjon av historie og språklære. Intervjupersonene som er siterte nedenfor, synes det er mer interessant å lære selve språkene, altså å kunne snakke dem:

Språk er et viktig fag uansett. Det er bra å kunne språket til andre og i hvert fall om de er naboland. (Folk blir også lettere imponert om du kan flere språk:)) (Jente, Møre og Romsdal)

Egentlig begge deler. Historien er jo relativ lik fordi alle nabolandene har jo påvirket hverandre, spesielt Danmark og Norge, og senere Sverige og Norge. Men du må ha en grunn til å lære språket også, så jeg tror

det vil være viktig å informere folk om hvorfor de lærer akkurat det språket, for så å lære det. Men du må jo gå inn for å lære språket da, så du må jo ha skikkelig undervisning i det. (Gutt, Møre og Romsdal)

Jeg tror jeg ville lært det muntlig, sånn at jeg forstår hva de sier og hvordan de snakker. For da er det enklere for oss å tilpasse oss dem, også. At vi kan snakke med dem og ikke bare slår om til engelsk, med en gang. Ja, at vi rett og slett klarer å kommunisere med dem, enklere. (Jente, Møre og Romsdal)

Tidligere leder for Nordisk språkkoordinasjon (NOSK), Bodil Aurstad⁵⁴, poengterer i intervju av Magnhild Bruland i *Språknytt nr.4 2010* at undervisningen i nabospråksemnet må oppleves som nyttig i form av at elevene lærer å *bruke* språkene mer aktivt. Hun påpeker at fokuset må flyttes fra det historiske “som ofte oppfattes som traust og ideologisk begrunnet” til det mer interessante og meningsfylte. Videre hevder hun at dagens nabospråksundervisning er preget av å lese dikt og utdrag fra store klassikere, noe intervjupersonene i denne undersøkelsen også er inne på. I slike tekster møter ikke elevene det hverdagslige nabospråket, men ofte et eldre eller litterært språk. Det intervjupersonene etterlyser i undersøkelsen vår, og som Aurstad også påpeker, er at elevene må læres opp til å forstå nabospråkene i en kommunikasjonssituasjon, altså hverdagsspråket. En slik vinkling i undervisningen mener hun i større grad kan gi elevene mestringsfølelse og motivasjon. Uri (2005, oppdatert 2011) poengterer nettopp viktigheten av å utvikle elevenes språklige bevissthet, og at det i denne utviklingen kan være relevant å bruke de skandinaviske språkene som en ressurs. En Møre og Romsdal-gutt sier at skolen ikke kan ruste deg til å forstå talespråket bedre i møte med dansker og svensker. Synspunktet er interessant, ettersom skolen skal følge kompetansemål som innebærer å få kjennskap til de skandinaviske språkene. Dermed kan det være at læreren til denne eleven ikke har vektlagt å undervise om det danske og svenske talespråket og eventuelle kommunikasjonsbarrierer, selv om nabospråksundervisning er nedfelt i læreplanen.

Sitatet til Møre og Romsdal-gutten om Skandinavias felles historie, bringer oss inn på en essensiell faktor for motivasjon for læring, nemlig tydelige mål, noe Aurstad påpeker viktigheten av. Tydelige mål i undervisningen, at man ser hensikten med å lære om et tema, skaper bedre læring enn hvis man ikke ser noen klar hensikt med det som skal læres (Imsen, 2009). Nettopp hensikten med å lære om nabospråk er det mange av lærerne i undersøkelsen som synes er

⁵⁴ I januar 2015 vil Nordisk Sprogkoordination få en ny leder Jesper Schou- Knudsen. Lederen før han sluttet i november 2014 og heter Hulda Zober Holm.

utfordrende å se. I lærerundersøkelsen har flere lærere krysset av ved alternativene *uklar målsetting* og *manglende interesse hos elevene* som utfordringer de opplever som størst i nabospråksundervisningen. Altså er det disse utfordringene Aurstad ønsker endring rundt, ved å skifte fokuset fra diktlesing til heller å aktualisere gjennom å høre og lære å forstå språket. Elevene vi intervjuet etterlyser nettopp en mer meningsfull undervisning, gjennom å forstå talespråkene i nabolandene.

Hvorvidt lærerne vektlegger nabospråksemnet i undervisningen, kan skyldes flere ulike forhold. Av faktorene lærerne i undersøkelsen ser som mest utfordrende, er mangel på læremidler, mangel på tid, uklar målsetting og manglende interesse hos elevene (Se kapittel 5). Funnene viser at omtrent halvparten av lærerne, seks av 13, ikke synes læremidlene omhandler nabospråksemnet godt nok. I Inger Aas' (2000) undersøkelse ser vi en lignende tendens, der lærerne i Norge oppgir tidsmangel som hovedproblem med nabospråksundervisningen og setter mangel på undervisningsmateriell på andreplass (Aas, 2000). I Aas' undersøkelse er det, i likhet med det funnene våre illustrerer, flere av de norske lærerne som mener manglende interesse hos elevene er en utfordring i nabospråksundervisningen. At Aas finner dette, er ikke så merkelig hvis elevene ikke får tydelige læringsmål. Når en lærer ikke ser hensikten med å undervise i et emne, er det sannsynlig at elevene ikke gjør det heller. Manger, Lillejord, Nordahl og Helland (2009:280) hevder at "Motiverte mennesker er engasjerte, målrettede og utholdende". Lærerens motivasjon og engasjement er noe som hurtig smitter over på elevene, og dette gjelder også hvis læreren ikke har god nok kompetanse i et undervisningsemne (Manger, m. fl, 2009). Altså ser det til å være en sammenheng mellom elevens motivasjon for nabospråksundervisningen og lærernes utfordringer, noe som igjen vil spille inn på elevens holdninger til dansk og svensk. Denne sammenhengen støttes i Aas' (2000) undersøkelse. Der finner hun at lærerens syn på egen interesse for nabospråk påvirker lærerens oppfatning av elevens interesse for nabospråksfeltet.

Som nevnt kan elevenes meninger om hvor innholdsrik eller interessant nabospråksundervisningen er, virke inn på hvor viktig elevene mener dette emnet er å lære om. Flesteparten av elevene som besvarte holdningsundersøkelsen, sier at de synes det er *passer viktig* at de får opplæring i nabospråksemnet. Samtidig mener mange at det ikke er viktig. Det er positivt å se at så mange som 90 av i alt 146 besvarte spørreskjemaet, synes at nabospråksemnet er *passer viktig*, når vi ser at mange av elevene ikke er helt sikre på om de faktisk har hatt undervisning om det i det hele tatt. Likevel er det ikke overraskende at 47 elever ikke opplever at

nabospråksemnet er viktig, siden flere elever oppgir at de som sagt ikke har fått noe undervisning om nabospråk.

Hvor viktig mener lærerne det er at barn og unge lærer dansk og svensk? Østlies (2009) avhandling viser at lærerne i videregående skole oppfatter nabospråksundervisning som viktig, men at de anser engelsk som enda viktigere. Funnene våre viser, i likhet med Østlies undersøkelse, at lærerne mener det er viktigst at de unge lærer engelsk, som fremgår av at samtlige av lærerne i undersøkelsen vår har krysset av ved *svært viktig* når det gjelder engelskundervisning. Som tidligere påpekt, synes mange av intervjupersonene at det er viktig å beholde språkfelleskapet i Skandinavia. Samtidig viser både holdningsundersøkelsen og intervjuene at noen mener at engelsk er viktigere. Følgende svar fra holdningsundersøkelsen eksemplifiserer dette:

Vi har ikke hatt noe spesielt om nabospråk og vi trenger det heller ikke. I verden har vi engelsk som ett internasjonalt språk som gjør det enkelt for alle å kommunisere. (Gutt, Møre og Romsdal)

Hva elevene får undervisning om og hvor mye tid som blir avsatt til et tema er det læreren og skolen som bestemmer, i samsvar med gjeldende læreplan. Blant de 13 lærerne som besvarte holdningsundersøkelsen, svarer ni at nabospråk har et passelig omfang i LK06. Av undersøkelsen til Madsen (2005) fremgår det at : “Samlet set fylder det nordiske ikke meget i fagplanerne. Det er nævnt alle steder, men flere steder i uforpligtende formuleringer. “ (Madsen, 2005: 4). Likevel er det sentralt å presisere at LK06 ikke hadde trådt i kraft på dette tidspunktet, slik at det var tidligere L97 Madsen studerte.

I en holdningsundersøkelse for norsklærere gjort av Synovate for Språkrådet i 2011 viser resultatene at mange lærere opplever at nabospråksundervisningen ikke blir særlig prioritert (se kapittel 3.3.2). Lærerne opplever dette til tross for at læreplanene har tydelige kompetansemål for nabospråksemnet (Språkrådet, 2011). Av norsklærerne som deltok i Språkrådets undersøkelse, mener flertallet at de i liten grad har tilstrekkelig kompetanse innenfor nabospråksemnet. Læreres syn på egen kompetanse kan ha sammenheng med nabospråksundervisningen de selv fikk under utdanningen. Undersøkelsen vår viser en tendens til at de 13 lærerne ikke er spesielt fornøyde med denne undervisningen (se kapittel 5). Funnene er i tråd med Østlies (2009) undersøkelse av nabospråksperspektivet i videregående skole, der det fremgår at verken lærerne i Østfold eller Møre og Romsdal er spesielt fornøyde med nabospråksundervisningen de selv fikk i løpet av utdanningen.

Generelt sett er lærerne i Østlies undersøkelse likevel mer fornøyde med nabospråksundervisningen de fikk under utdanningen enn lærerne i Aas (2000) sin undersøkelse. Som Aas (2000) og Østlie (2009) påpeker, kan det være at det nordiske perspektivet er tillagt større vekt i universitetsfaget nordisk enn i rammeplanene for lærerutdanningen på 1990-tallet (Aas, 2000; Østlie, 2009). At respondentene i Østlies undersøkelse primært har utdanning fra universitet, mens de hos Aas har utdanning fra både høyskole og universitet, er muligens en årsak til at lærerne hos Østlie er mer tilfredse med undervisningen de fikk. Det er naturlig å anta at en del av lærerne⁵⁵ i undersøkelsen vår stort sett har den norskfaglige utdannelsen sin fra lærerutdanningen. Funnene våre gir dermed et bilde av at nabospråksundervisningen på lærerutdanningen ikke har blitt bedre siden Aas foretok undersøkelsen sin i 2000. Samtidig har ikke vi et stort nok lærerutvalg til å kunne sammenligne resultatene opp mot Aas (2000).

6.1.2 I HVILKEN GRAD VARIERER HOLDNINGENE TIL NABOSPRÅK MED TANKE PÅ ELEVENES KJØNN?

Den andre hovedvariabelen vår dreier seg om kjønn. Kjønnsvariabelen er en svært vanlig variabel å undersøke innenfor sosiolingvistik. Vi undersøkte som sagt om det var noen spesielle forskjeller mellom jenter og gutters holdninger til nabospråk, samt om forståelsen av nabospråk var forskjellig. I presentasjonskapitlet viser resultatene at det i liten grad er nevneverdige forskjeller å finne mellom kjønnene. Som Mæhlum m.fl (2008:120) påpeker har mange studier innenfor sosiolingvistikken kommet frem til jenter og kvinner ofte snakker mer standardnært enn menn. På bakgrunn av denne statistikken, tenkte vi det kunne være interessant å studere hvorvidt jentene og guttene i undersøkelsen vår har varierende holdninger eller forståelse tilknyttet nabospråk.

Holdninger til naboland

⁵⁵ Ettersom det er ungdomsskoler vi har besøkt, er det naturlig å anta at de fleste har utdanning fra lærerutdanningen.

Jentene er oftere i Sverige enn guttene, og dette dreier seg i størst omfang om Østfold-jentene. Grunnen til at jentene er i Sverige oftere kan være fordi de shopper, som noen av Østfold-jentene forteller i intervjuene. Videre er fenomenet “shopping” ofte ansett for å være en “jentegreie” heller enn en “guttegreie”. Dessuten er jentene tydeligere på at de synes svensk er fint, enn guttene. Resultatene våre (se kapittel 5) viser at jentene i noen større grad enn guttene føler at de har mer til felles med dansker og svensker enn engelskmenn. Dette kan ha en sammenheng med at de blant annet er i Sverige oftere enn guttene.

Holdninger til det danske og det svenske talespråket

Som det fremgår av kapittel 5.1.4 om holdninger til nabospråk, er det noen forskjeller mellom jenters og gutters beskrivelser av det svenske talespråket. Hele 12 av de 13 Møre og Romsdal-elevene som har skrevet *potet i halsen* er jenter. I Østfold er det annerledes, der fem av seks som forbinder dansk med *potet i halsen* er gutter. I Aust-Agder er det heller en jevn fordeling, med seks gutter og seks jenter. Mens jentene stort sett beskriver det svenske talespråket med ord som “nydelig”, “vakkert” og “pent”, er adjektivene guttene bruker av en annen karakter, som “morsomt” og “hippt”. Grunnen til disse variasjonene kan skyldes hvilke adjektiver jenter og gutter er vant til å høre om seg selv. Kjønnsforsker Jørgen Lorentzen (2014) hevder at jenter ofte blir beskrevet med flere og mer varierte adjektiv enn gutter. Denne tendensen kan være en underliggende bakgrunnsfaktor for at gutter og jenter bruker forskjellige adjektiver i beskrivelsen av svensk. Eksempler på adjektiv han trekker frem er vakre, søte og nydelige, som nettopp er å finne blant jentenes karakteristikk av svensk i undersøkelsen vår. Gutter blir heller omtalt som tøffe eller sterke, som kan være en bakgrunnsfaktor for at guttene bruker andre adjektiv enn jentene i beskrivelsen av svensk (jf. “morsomt”, “hippt” og “kult”). Ser man på tidligere undersøkelser av kjønnforskjeller innenfor sosiolingvistikk, finner man at jenter og kvinner endrer talemålet sitt oftere enn hva gutter og menn gjør (Mæhlum m. fl., 2008). Samtidig sier Skilbreds undersøkelse fra 2005 at det er flere kvinner enn menn som vil holde på dialekten sin. Videre finner hun at denne forskjellen er svak, og at holdning til egen dialekt har liten sammenheng med kjønn. I intervjuene våre forteller flere gutter enn jenter at de vil bevare dialekten sin og at de gjør en innsats for å beholde den. Som tidligere nevnt forteller både flere jenter og gutter i Østfold at dialekten deres ligger nærmere Oslo-dialekt enn Østfold-dialekt.

Flere jenter enn gutter fremhever i tillegg Oslo-dialekten som fin. Selv om gutter og jenter i ulik grad bruker dialekt, ser man i tidligere undersøkelser at forskjellen i synet på dialektbruk er tydeligere mellom gutter enn mellom de ulike kjønnene (f.eks. Eriksson, 2001). Gutter er mer trofaste mot sin egen dialekt og det blir dermed vurdert mer negativt av andre gutter om de avviker fra denne dialekten enn det blir mellom jenter. Undersøkelsene forteller samtidig at forholdet mellom kjønn og holdninger til dialektbruk er komplisert. Som i samfunnet for øvrig, er det også ulike grupper mellom kjønn. Språkformer som markerer mannlig identitet innenfor én gruppe av menn, gjør ikke nødvendigvis dette hos en annen. Tradisjonelt har det likevel vært slik at kvinner oftere bruker prestisjeformer enn menn, som muligens har sammenheng med behov for å markere sosial status (Sandøy, 1996:106). Derfor er det ikke overraskende at jentene i undersøkelsen vår snakker mer om at Oslo-dialekten er fin, enn hva guttene gjør.

(...) Når jeg hører på radioen og sånt så høres det skikkelig bredt ut, og jeg tenker: ”Snakker jeg sånn?” (...) Men både jeg og nesten alle vennene mine og alle andre, vi sier jo ”ikke”. Så jeg føler på en måte at i drar inn mer og mer slags bokmål-ord i dialekten vår, at vi liksom ikke er ”helt nynorsk”.

Men jeg tror det har noe med at vi har venner og vi hører det på TV-en at de sier ”ikke” istedenfor ”itsje”, og da høres det mye bedre ut med ”ikke”. Kanskje du rett og slett er litt lært opp til å si ”ikke”.

(Jente, Møre og Romsdal)

Når vi ser på hva elevene synes om svensker, er det flere jenter enn gutter som bruker eksempelvis ordet ”hyggelige”. Som nevnt i kapittel 5 er det særlig Østfold-jentene som bruker dette ordet om svensker. En mulig årsak er at jentene i Østfold har vært på handletur i Sverige, og har møtt hyggelige svensker i denne forbindelsen. Flesteparten av de som sier noe om språket på spørsmål om hva de synes om svensker, er dessuten jenter. Det kan derfor virke som at mange jenter i undersøkelsen først og fremst tenker på språk når de skal beskrive en gruppe mennesker (se kapittel 5). Generelt er både gutter og jenter positive i sin beskrivelse av svensker.

Fellesskap mellom skandinaver

Det er en liten forskjell mellom kjønnene når det gjelder hvordan de ville tilpasse seg dersom det var problemer med forståelsen i møte med en danske eller svenske. Jentene venter lenger med å legge om til engelsk i møte med dansker enn det guttene gjør. Vi ser dette gjennom at over halvparten av guttene ville lagt om til engelsk som første strategi dersom en dansk person ikke

forstod dem, mens under halvparten av jentene ville gjort det samme. Jentene sier oftere at de ville snakket tydeligere norsk i møte med en dansk person enn det guttene gjør. Blant guttene ser vi noen interne forskjeller, ettersom det er svært få gutter i Møre og Romsdal som ville snakket tydeligere norsk sammenlignet med guttene ved de andre skolene. Muligens kan det at Møre og Romsdal-guttene raskere ville lagt om til engelsk, skyldes at de opplever at dialekten deres skiller seg så mye fra både dansk og svensk at de ikke ser poenget med å snakke den. Samtidig kan det hende at stoltheten over egen dialekt gjør at det ikke er noe alternativ for dem å snakke mer standardnært, og engelsk blir dermed en naturlig løsning.

At jentene venter lenger med å legge om til engelsk, er interessant, ettersom det tradisjonelt har vært guttene som har vært mest lojale med tanke på å bruke sin egen dialekt. I likhet med dialektene, er det norske språket identitetsbærende, og man skulle kanskje tro at guttene ville gjøre på tilsvarende måte med det norske språket som med dialekten. Likevel kan det være at jentene ikke føler seg like trygge på å snakke engelsk som noen av guttene. Ei av jentene fortalte i intervjuet at hun opplevde det som “flaut” å snakke engelsk og av den grunn snakket hun heller tydeligere norsk. Det kan være at jentene opplever det som spesielt viktig å kunne uttrykke seg presist gjennom å bruke morsmålet sitt for å være tryggere på identiteten sin. En annen årsak kan ligge i at jentene har bedre nabospråksforståelse enn hva guttene har, noe vi skal se nærmere på i kapittel 6.2.

Nabospråksundervisning

Jentene ser meningen med å ha om nabospråk mer enn hva guttene gjør. Dessuten opplever jentene at det er viktig at de får undervisning om nabospråk, noe guttene ikke gjør i like stor grad. Nettopp denne oppfatningen hos jentene kan hende har med forståelsen av nabospråkene å gjøre. Jentene legger ikke like raskt om til engelsk som guttene, og det kan grunngis med at jentene opplever å forstå mer enn guttene og at de anser nabospråksemnet som mer verdifullt enn det guttene gjør. At jentene i større grad bruker morsmålet før de legger om, kan ha sammenheng med at de behersker språkfagene bedre, slik det fremgår av resultatene fra elevene som avsluttet grunnskolen 2014 (SSB-karakterer ved avsluttet grunnskole, 2014). Både i engelsk og norsk

hovedmål og fikk jentene gjennomgående bedre karakterer enn guttene⁵⁶. Det kan virke som at jentene har større interesse i språkfagene enn guttene i lys av SSB's statistikk. Denne interessen kan dermed få jentene til i større grad å se meningen med nabospråksundervisning.

6.2 FORSTÅELSE AV NABOSPRÅK

Til nå har vi i hovedsak diskutert resultatene fra holdningsundersøkelsen. Vi har drøftet disse resultatene opp mot teori og sett våre resultater i lys av andres undersøkelser. Selv om vi i kapittel 6.1 til dels har drøftet nabospråksforståelse, vil vi i dette delkapitlet konsentrere oss om forståelsen av *Den store bagedyst* og *Hele Sverige bakar*, altså elevenes reelle forståelse. Som tidligere nevnt henger holdninger og forståelse tett sammen, og derfor blir det noen steder nødvendig også å peke på holdninger i dette delkapitlet. Spørsmålene til filmene (se delkapittel 4.3.3) bar preg av ulik vanskelighetsgrad, der noen spørsmål var spesielt detaljerte, mens andre var enklere å forstå ut fra sammenhengen. Dette vil vi ta i betraktning når vi nå skal diskutere resultatene fra disse spørsmålene.

Elevene fikk se *Den store bagedyst* og *Hele Sverige bakar* (se kapittel 4 og 5) og fylte ut et spørreskjema til hver av filmene. Alle resultatene fra spørreskjemaet er presentert i kapittel 5, men i dette drøftingskapitlet vil det være relevant å velge ut de resultatene vi ser som mest betydningsfulle. Dessuten vil vi ikke ta for oss spørsmålene i den rekkefølgen som spørreskjemaet til filmene hadde. Ved hver skole ble elevene delt opp i to grupper da de skulle se filmene, og der det er nevneverdige forskjeller mellom de to gruppene vil vi diskutere dette (se kapittel 4). Først vil vi diskutere geografivariabelen og i kapittel 6.2.2 kjønnsvariabelen.

Følgende sitater fra intervjuundersøkelsen disse tre elevene fra Møre og Romsdal følgende om hvordan de synes filmene de så var:

Hvordan synes du det var å forstå den danske filmen som vi viste dere?

Det gikk egentlig greit, men den danske var kanskje litt verre enn den svenske. Det var en del ord i den bagedelen som var litt annerledes. Klart, det var annerledes det svenske også, men det var lettere å forstå,

⁵⁶ I engelsk skriftlig fikk jentene 0,4 karakterpoeng mer enn guttene, og i norsk bokmål fikk de 0,7 karakterpoeng mer (ssb, 2014).

da det er mere lik det norske. (Gutt, Møre og Romsdal)

Hvilket språk har du inntrykk av at de på din alder forstår best av dansk og svensk?

Det varierer jo litt fra person til person av hvor mye de oppfatter hvis de har slekt der osv. Men da vi så defilmene i går, den danske og den svenske, mente vi alle at vi forstod mer av den svenske enn vi forstod av den danske. For den var litt nærmere norsk da. (Jente, Møre og Romsdal)

Hvordan synes du det var å se den danske og svenske filmen?

Dansk var mye vanskeligere enn svensk, men sånn er det jo. (Gutt, Møre og Romsdal)

6.2.1 I HVILKEN GRAD VARIERER FORSTÅElsen AV FILMENE MED TANKE PÅ HVILKEN LANDSDEL SKOLENE HØRER TIL?

Til begge filmene fikk elevene spørsmål om det var finale i bakekonkurransen (se 4.3.3). I resultatene er det stor forskjell i antall riktige svar. 53 av 77 svar er riktige når det gjelder den danske filmen, mens det tilsvarende tallet til den svenske filmen er 76 av 77. Hva kan denne store forskjellen komme av? Selvsagt kan elevene ha forstått dette ut fra konteksten. I *Hele Sverige bakar* er det mange deltagere med i bakekonkurransen, slik at det ikke ligner på noen finale. I den danske filmen er det derimot tre deltagere, noe som kan indikere at det er en finale. Samtidig er det vanlig at det i en finale er to personer, som kan være en grunn til at elevene ikke har trodd at det har vært en finale. Fordi det nettopp nevnes flere ganger at det er finale og at ordet finale på dansk er det samme som på norsk, skulle man tro at elevene skulle forstått ordet. Samtidig kan det hende at den store forskjellen i uttale mellom dansk og norsk har gjort det vanskelig for dem å høre ordet "finale". I kapittel 2 forklarte vi at dansk, svensk og norsk har ulik realisering av vokalfonemet /a/. At ordet "finale" på dansk uttales med et /a/-fonem som er preget av en lys, æ-lignende lyd kan være fremmed for elevene.

Elevene som så den danske filmen etter den svenske filmen, svarer oftere feil enn elevene som så den danske filmen først. Først og fremst gjelder dette Østfold DK 2 og Aust-Agder DK2. Det har altså ikke vært en fordel for DK2-elevene å se den svenske filmen først. Muligens skyldes dette at elevene var mindre konsentrerte da de så film nummer to.

Et spørsmål mange av elevene derimot har svart riktig på når det gjelder den danske filmen, er: "Var det en mann eller dame som kalte verket sitt for "himmel og helvete"?" Også til dette spørsmålet fikk elevene to svaralternativer, og nesten alle elevene har svart riktig. Grunnen til dette kan være at elevene flere ganger gjennom filmen så at det var den mannlige deltageren

som laget et verk som het “Himmel og helvete”. Navnet “Himmel og helvete” er noe en merker seg, og petit fourene deltageren laget uttrykte nettopp betydningen av navnet. Deltageren og produktet er konkret vist, i motsetning til ordet “finale” som er mer abstrakt enn hva deltagerens produkt er. Dessuten var det bare én mannlig deltager av tre deltagere i den danske filmen, og dermed kan dette være noe som var enkelt for elevene å huske.

Tilsvarende spørsmål stilte vi til *Hele Sverige bakar*, der vi spurte om det var en mann eller dame som hadde laget sjokoladegiffler. På dette spørsmålet er det også svært mange elever som har krysset av for riktig svar (se delkapittel 5.3.3). Dermed kan vi si at spørsmålene som handlet om hvilket kjønn som hadde laget hvilket produkt, ikke var særlig problematisk for elevene. Kanskje har elevene fått hjelp av modaliteten bilde ettersom de så kjønnet på deltageren sammen med produktet.

For å undersøke om elevene har fått med seg mer detaljert informasjon, stilte vi til *Den store bagedyst* spørsmålet: “Hvor mange skal deltagerne lage til sammen?”. Det er sannsynlig at noen elever kan ha misforstått dette spørsmålet, siden deltagerne i filmen fikk i oppgave å lage 12 av hver type petit fours, altså 24 til sammen. I resultatene kommer dette til syne gjennom at en del elever, 28 av 77, har trodd at det riktige svaret var 12. Det riktige svaret derimot, 24, er det 29 elever som har krysset av for. Samtidig burde elevene ut fra filmen kunne se at alle deltagerne laget to brett med to forskjellige typer petit fours, og dermed kan de ha antatt at antallet heller var 22 eller 24. Vi kan trekke slutning om at de fleste har fått med seg delvis detaljert informasjon, men mange er usikre på hva som er det riktige antallet. Som vi presenterte i kapittel 5, ser det ikke ut til at det har vært en fordel å se den svenske filmen først, siden DK2 har svart oftere feil enn DK1 på dette spørsmålet også.

I resultatene fra et av spørsmålene til *Hele Sverige bakar* kan vi finne samme type usikkerhet. Elevene fikk velge mellom fire svaralternativer til spørsmålet “Hva sier den mannlige dommeren er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst?” To av svaralternativene ligner hverandre: “Først skal man bestemme formen og deretter velge fyllet” og det riktige: “Først skal man bestemme fyllet og deretter velge formen”. 49 elever krysset av for riktig svar, og 18 har svart det som lignet. Det er naturlig å anta at en del av de som har svart alternativet som lignet, har misforstått eller ikke husker. Likevel ser det ikke ut til at like mange elever har misforstått svaret på dette spørsmålet som i spørsmålet vi diskuterte ovenfor til den danske filmen.

I kapittel 5 så vi at det er Aust-Agder-elevene som i størst grad svarer riktig, og særlig

gjelder dette de som så filmen sist. Møre og Romsdal-elevene som så den svenske filmen først, har bare satt kryss ved to av alternativene, nettopp de alternativene som ligner på hverandre, men som har forskjellig mening. Nesten halvparten av alle Østfold-elevene svarer feil, 11 av 24, og dette gjelder både de som så filmen først og de som så den sist. Disse tallene forteller at det er Østfold-elevene som kommer dårligst ut av skolene på dette spørsmålet. På et annet spørsmål knyttet til *Hele Sverige bakar*, “Hva sier den mannlige dommeren om temperaturen på væske når det skal puttes gjær i?”, er det også Østfold-elevene som oftest svarer feil (se kapittel 5.3). Sammenlagt har flertallet av østfoldingene svart feil, til forskjell fra både Møre og Romsdal og Aust-Agder, der flesteparten har svart riktig.

At Østfold-elevene er de som oftest har svart feil på disse spørsmålene er bemerkelsesverdig. Man skulle anta at det er Østfold-elevene som best kjenner til det svenske språket på grunn av områdets nære beliggenhet til Sverige. Likevel ser det ut til at de har problemer med å få med seg eksakt informasjon, som vi er ute etter ved dette spørsmålet. Kan det hende at Østfold-elevene tar for lett på forståelsen av svensk, og at de derfor ikke konsentrerer seg like mye som elevene ved de andre skolene? I så fall kan dette ha bidratt til at de ikke husket eller ikke har fått med seg alt vi spør om i spørreskjemaene. Samtidig kan det være at Østfold-elevenenes faktiske forståelse er dårligere enn deres rapporterte (se kapittel 5.1.6), som kan ha sammenheng med at de har fått lite nabospråksundervisning (se kapittel 5.1.9). At det er flere som har svart riktig blant de som så filmene sist både i Møre og Romsdal og Aust-Agder kan skyldes at elevene har sett den danske først og allerede svart på et spørreskjema. Fordi de hadde svart på et spørreskjema til den danske filmen først og visste litt om hva slags spørsmål de kunne få, var de muligens mer fokuserte under visning av film nummer to.

Til hver av de to filmene stilte vi elevene spørsmål om hvor lang tid bagedeltagerne fikk på seg til å utføre oppgaven. Spørsmålene er utformet noe ulikt i de to spørreskjemaene, ettersom vi til den danske filmen ga elevene alternativer, mens til den svenske filmen fikk de ikke dette. Som det fremgår av kapittel 5, er det en del flere elever, 60 av 77, som svarer riktig på spørsmålet til den svenske filmen enn det er med den danske, der 31 av 77 elever avgir korrekt svar. Man skulle kanskje anta at flere elever ville svare riktig når de fikk alternativer, men dette er altså ikke tilfellet. Tvert imot ser ikke alternativene ut til å ha vært til nevneverdig hjelp, ettersom over halvparten svarer feil. Resultatene er i tråd med tendensen vi har sett så langt; at elevene har forstått mer av den svenske filmen. Samtidig er det noen geografiske forskjeller. Ikke

overraskende ser Aust-Agder-elevene ut til å ha forstått mer av den danske filmen enn de øvrige elevene, ettersom en god del flere herfra har svart riktig enn ved de andre to skolene (se kapittel 5.3.2). I uttalen av “tre timer” på dansk, er det blant annet skarre-r, noe sørlendingene kjenner igjen fra egen dialekt. Det er ingen forskjell mellom de to gruppene når det gjelder antall riktige svar. Riktignok er det en del færre som svarer alternativet “2 timer” i DK 2, som kan skyldes at de husker at bagedeltagerne hadde to timer på seg i den svenske filmen og at det ikke var slik i den andre.

Noen av spørsmålene til hver av de to filmene gikk direkte på ordforståelse, gjennom at vi spurte elevene om betydningen av konkrete ord. For eksempel spurte vi elevene hva de tror “å synes er sjov”⁵⁷ betyr. Uttrykket blir brukt i den danske filmen og er også en del av det danske hverdagsspråket. Dette uttrykket finner vi ikke i det norske språket. Torp (1998) viser til at dansk og norsk har svært mye til felles når det gjelder det leksikalske og at svensk skiller seg fra de to språkene på nettopp dette området. Likevel presiserer han at det danske talespråket inneholder noen dagligdagse adjektiv og slanguttrykk som vi i Norge ikke er kjent med. Som eksempel på danske ord som er ukjente for nordmenn, nevner Torp (1998) nettopp “sjov” og slangordet “strisser”⁵⁸ (som tilsvarende purk). At slike ord er ukjente for nordmenn, knytter Torp til at vi i mindre grad får påvirkning fra danske medier enn vi gjør fra svenske.

I alt har 25 av 77 elever skrevet riktig betydning av uttrykket “å synes er sjov”. Elevene ved Aust-Agder skolen er de som oftest har svart rett, 13 av 27. Østfold-elevene ser ut til å ha forstått uttrykket dårligst, ettersom bare fire elever herfra har svart riktig og ni ikke har svart. Elevene ved de tre skolene som har svart feil har tilsynelatende prøvd å gjette seg til riktig svar, som fremgår av følgende eksempler: “Å synes er show” (jente, Østfold), “Å synes er sløvt” (jente, Østfold) og “Knå deigen” (gutt, Møre og Romsdal). Eleven som har skrevet “show” kan ha gjort dette fordi det minner om den danske uttalen av “sjov”, samtidig som uttalen av ordet sjov på norsk ligner på uttalen av det engelske ordet “show”. Ord som har lignende uttale kan nettopp, ifølge Olle Josephson (1982), professor i nordiske språk, også oppfattes som ord som har samme innholdsmessige betydning (Josephson, 1982:87). Østfold-jenta som har svart “å synes er sløvt” ser også ut til å gjettet seg til betydningen ved å finne et ord som ligner på “sjov”.

⁵⁷ Det danske uttrykket “å synes er sjov” kan på norsk oversettes med at man synes noe er morsomt eller gøy.

⁵⁸ Det danske ordet “strisser” kan på norsk oversettes med slangordet “purk”.

På bakgrunn av filmens kontekst er det ikke overraskende at en Møre og Romsdal-gutt har gjettet og svart “knå deigen”.

Et annet ord vi spurte elevene om betydningen av var “smukk”⁵⁹ i spørsmålet “Hva betyr det når man sier at en kake er *smukk*”? (se kapittel 5). At en kake ser fin eller innbydende ut betyr ikke nødvendigvis at den er god, selv om dette ofte kan henge sammen. Derfor var det i dette spørsmålet en ganske detaljert forståelse av ordet vi var ute etter. Aust-Agder-elevene er igjen de som kommer best ut. En grunn til at mange elever har forstått betydningen av ordet “smukk” kan være at dommerne bruker ordet “smukk” om noen petit fours som virkelig ser fine ut. Derfor kan det at elevene både ser bildet og hører talespråket hjelpe dem til å forstå ordets betydning. Samtidig kan dette ordet være et ord elevene har større kjennskap til enn ordet “sjov”. For eksempel kan elevene ha møtt ordet “smukk” i eldre norsk litteratur.

At alle elevene, 23 stykker, som svarte feil har skrevet at kaken er god eller søt, kan ha med situasjonen i filmen å gjøre. Samtidig som dommerne ser på de ferdige produktene, smaker de på det og kommenterer både smak og utseende. Selv om elevene ikke forstår den nøyaktige betydningen av ordet, har de trolig oppfattet deler av innholdet i filmen når de svarer at kaken er god.

I skjemaet til *Hele Sverige bakar* spurte vi dessuten om betydningen av ordet “grädde”⁶⁰. Også på dette spørsmålet ser det ut som at noen har gjettet på riktig betydning. Eksempler er “å ta” og “grader”. At noen har skrevet “å ta” kan skyldes at vedkommende har tenkt på det svenske ordet “grabba”, som har denne betydningen på norsk. Videre kan ordet “grader” ligne på ordet grädde og derfor har eleven trolig sett på hvordan ordet ser ut. Et mindretallet av elevene har svart riktig på spørsmålet. Dette er noe overraskende, ettersom det fremgår ganske tydelig i filmen at fløte eller “grädde” skilles fra melk (se delkapittel 5.3.3). Dessuten er gräddost et produkt som selges i norske butikker, og man skulle tro at elevene hadde kjennskap til ordet. Samtidig er ordet ulikt både det norske “fløte”, det danske “fløde” og de tilsvarende ordene på engelsk, fransk og tysk (cream, crème og saune). Dermed har ikke elevene kunnet bruke andre språk for å resonnerer seg frem til riktig betydning.

Tendensen er at Aust-Agder-elevene forstår ordet “grädde” best, mens Møre og Romsdal-

⁵⁹ *Smukk* er et adjektiv som beskriver noe som er fint, vakkert eller lignende

⁶⁰ Det svenske ordet “grädde” tilsvarer det norske ordet “fløte”.

elevene forstår det dårligst. At det er Aust-Agder-elevene som forstår ordet best kan naturligvis skyldes at det er de som har fått mest undervisning i svensk. Østfold-elevene er dessuten oftere i Sverige enn Møre og Romsdal-elevene og kan derfor ha bedre forutsetning for å forstå ordet.

Oppsummering

Samlet sett ser det ut til at elevene har forstått innholdet i begge filmene relativt godt. Det norske språket (talespråk og skriftspråk) står i en slags mellomposisjon mellom det danske og svenske språket. Dansk, norsk og svensk har store deler av ordforrådet felles, samtidig som dansk og norsk deler likheter i skriftspråket. Dermed kan dette være grunner til at elevene forstår filmene så godt som de gjør. At elevene også har positive holdninger til dansker og svensker kan ha en positiv innvirkning på forståelsen, selv om mange av elevene også er negative til språket.

Aust-Agder-elevene er mest negative til dansk og intervjupersonene sier at de synes bergensdalekten, odialekten og tromsødialekten er fine. Disse dialektene er ikke dialektene med de største fellestrekkene med dansk, som dermed ikke er rart de ikke har skrevet siden de er negative til språket dansk. Svensk har flere importord fra fransk, til forskjell fra både dansk og norsk som har svært mange importord fra tysk. Dette er også noe av det elevene sier er problematisk med svensk, nettopp ord som man ikke finner igjen i norsk. Dette vises spørsmålet om “grädde”, der mange elever gjetter seg til svaret. På norsk har vi ikke “grädde”-ordet. Om dansk hevder elevene heller at de snakker rart og er da inne på fonologien. Årsaken til at elevene har større utfordringer med å forstå den danske filmen kan være fordi dansk uttale skiller seg sterkt fra svensk og norsk og dessuten dansk skriftspråk.

Aust-Agder-elevene forstår bedre dansk og svensk talespråk enn elevene ved de andre skolene. Særlig viser elevene herfra god forståelse av dansk, noe vi kunne anta på forhånd med tanke på fellestrekkene mellom sørlandske dialekter og det danske talespråket. Blant annet er lenisering, skarre-r og vokalreduksjon fellestrekk som trolig gjør det lettere for sørlendingene å forstå dansk. I tillegg er det verken i det danske talespråket eller i sørlandske dialekter tykk l. Selv om de sørlandske dialektene snakkes innenfor et lite geografisk område, er det likevel store forskjeller mellom dialektene innenfor sørlandsk. Dermed kan Aust-Agder-elevene være spesielt vant til å høre andre dialekter og dermed være godt rustet til å forstå andre språk. "En som er vant med interskandinavisk/-nordisk samhandling, vil naturlig nok forstå mer og lettere enn en

som ikke er det, og det betyr mye om samtalepartnerens holdning til hver- andre, språklig og ellers, er positiv eller negativ “(Wiggen, 1998:127).

Mer overraskende er det at også når det gjelder svensk, er det Aust-Agder-elevene som ser ut til å forstå best, siden det er de som oftest svarer riktig på spørsmålene tilknyttet den svenske filmen. Ut fra geografisk beliggenhet og språklige fellestrekk skulle man tro at det heller var Østfold-elevene som forstod svensk best. For eksempel gjelder fellestrekene nektingsadverbet eller “ente” eller “inte” som på svensk heter “inte”. Også på svensk heter nektingsadverbet “inte”. Andre fellestrekk er endelsene på substantiv i flertall, som “bilar” eller “bilær”, og monoftongering (se kapittel 2). Som tidligere nevnt er Østfold-dialekten, i likhet med andre vikkværske dialekter, i forandring, og den påvirkes stadig av Oslo-dialekten. Dermed er flere av de tradisjonelle trekkene, som ligner en del språktrekk i svensk, ikke nødvendigvis å finne i talespråket til Østfold-ungdommer. Ettersom Aust-Agder ligger lenger unna Oslo enn Østfold, er det ikke en tilsvarende påvirkning fra Oslo-dialekten i dette området. Dermed har dagens Aust-Agder-dialekt muligens flere, og tydeligere, likheter med dansk enn det Østfold-dialekten har med svensk. Kanskje er dette med på å gjøre at Aust-Agder forstår dansk enda bedre enn Østfold-elevene forstår svensk. Ser man på hvorvidt elevene har fått nabospråksundervisning (se kapittel 5.1.9), er det dessuten ikke så rart at Aust-Agder-elevene forstår svensk best, ettersom de fleste elevene herfra oppgir at de har hatt om både dansk og svensk på ungdomsskolen. Det er mye som tyder på at motivasjonen og viljen til å forstå er større i virkelige samtalsituasjoner enn i en arrangert testsituasjon. (Søgård, 2008:127).

Ser vi den rapporterte forståelsen i sammenheng med den faktiske forståelsen, vurderer elevene ofte forståelsen sin som dårligere enn hva den er. Likevel er det en større utfordring å snakke med en danske, enn å bare høre på hva den sier gjennom et TV-program. På den andre siden er det likevel lettere i en kommunikasjonssituasjon fordi begge parter da kan prøve å tilpasse seg mottakeren.

6.2.2 I HVILKEN GRAD VARIERER FORSTÅElsen AV FILMENE MED TANKE PÅ ELEVENES KJØNN?

Når vi nå tar for oss kjønnsvariabelen vil vi ikke legge vekt på hvilken rekkefølge elevene så filmene i. Blant annet skyldes dette at det er svært få gutter i den ene gruppen fra Aust-Agder, og vi vurderer ikke omfanget gutter herfra stort nok til å diskutere resultatene gruppevis. Ikke alle

steder er det nevneverdige forskjeller når det gjelder kjønn, og vi vil derfor ikke drøfte denne variabelen ved alle spørsmål.

Først og fremst er det en gjennomgående tendens til at jentene ser ut til å ha forstått spørsmålene med alternativer bedre enn guttene. Samtidig viser tallene at det er mange av de samme spørsmålene som synes å ha vært utfordrende for både jentene og guttene. Vi ser dette gjennom at blant begge kjønn, er det de samme alternativene de samler seg om, selv om det ikke er riktig alternativ. Eksempelvis gjelder dette følgende spørsmål: "Hva sier den mannlige dommeren er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst?". Henholdsvis ni av 39 jenter og ni av 29 gutter har krysset av ved alternativet "Først skal man bestemme formen og deretter velge fyllet", som er galt. Det er for øvrig ikke overraskende at en del elever har valgt dette alternativet, ettersom det er svært likt det riktige alternativet "Først skal man bestemme fyllet og deretter velge formen". Et annet eksempel på at jentene ofte svarer riktig, er på spørsmålet "Er det en mann eller dame som lager "Sjokoladegiffler"?", der alle jentene svarer riktig, mens fem av de 29 guttene svarer feil. En grunn til at jentene svarer oftere korrekt enn guttene, kan være at baking er et område som appellerer mer til jenter enn gutter. Nettopp derfor har jenter muligens flere forkunnskaper om temaet enn guttene, slik at de ikke nødvendigvis må ha forstått alt som sies for å svare rett. Som vi ser av kapittel 5 er det en større andel av jentene enn guttene som synes det svenske språket er fint enn guttene, og dette kan påvirke forståelsen deres av språket (Andersen, 2004; Torp, 1998).

Av de tre skolene kommer jentene fra Aust-Agder best ut, selv om det er svært jevnt på mange av spørsmålene. Østfold-jentene er jentene som har størst utfordringer med spørsmålene med alternativer. Samtidig er det viktig å påpeke at tallene er svært like. Når det gjelder spørsmål med egne ord, er det Møre og Romsdal-jentene som har størst utfordringer. Det er ikke overraskende at Møre og Romsdal-jentene kommer dårlig ut med tanke på at avstanden til Sverige er størst for disse elevene. Samtidig er det bemerkelsesverdig at Østfold-jentene ikke kommer bedre ut enn det de gjør, med hensyn til den geografiske nærheten. Østfold-jentene er også de som er mest positive til det svenske talespråket (se delkapittel 5.1.5). At jentene fra Aust-Agder forstår filmen best kan ha sammenheng med at det er elevene fra dette området som har fått mest undervisning i nabospråk.

Ettersom det bare er fem gutter vi vet kjønnnet på fra Aust-Agder, har vi valgt å utelate disse når vi sammenligner guttenes svar (se delkapittel 4.5). Det er få nevneverdige forskjeller

mellom Østfold-guttene og Møre og Romsdal-guttene. På noen spørsmål har Møre og Romsdal-guttene forstått bedre enn Østfold-guttene. Dette gjelder først og fremst spørsmålene med alternativer. På spørsmålet “Hva sier Elin skjer med bollene sine når hun tar dem ut av ovnen?” har alle guttene fra Møre og Romsdal krysset av ved rett alternativ. Ser man på Østfold, har bare halvparten herfra gjort det samme⁶¹. Samtidig har Østfold-guttene fått med seg hva Elin sier er viktig når man baker⁶², mens Møre og Romsdal-guttene ser ut til å ha gjettest på dette spørsmålet. Denne antakelsen skyldes at halvparten av de 12 har krysset av for at man tar seg god tid, som også er viktig når man er på kjøkkenet.

Man skulle på forhånd anta at Østfold-guttene ville forstå den svenske filmen best av alle guttene. Slik er det altså ikke. Likevel ser vi av resultatene at guttene jevnt over har forstått den svenske filmen ganske godt. Det kan være at de fleste ungdommene i undersøkelsen møter svensk ofte gjennom media, og at det dermed ikke er noen store geografiske forskjeller av den grunn. Dessuten ser det ikke ut til at Østfold-guttene har noen spesielle fordeler med tanke på forståelse ved å være i Sverige oftere enn de andre guttene. Når vi ser på resultatene til holdningsskjemaet og spørsmålet om hvordan de forstår det svenske talespråket, rapportert forståelse, er det samsvar mellom elevenes rapporterte forståelse og faktiske forståelse. Østfold-guttene og Møre og Romsdal-guttene syn på det svenske språket er i retning positivt, hvor Østfold-guttene er de som er mest positive 5.1.5). At de har positive holdninger til svensk og forstår det godt, kan dermed ha en sammenheng.

7. 0 AVSLUTNING

Målet med denne avhandlingen har vært å studere holdninger til nabospråk og nabospråksforståelse blant et utvalg tiendeklassinger, samt et mindre utvalg lærere, ved tre norske skoler. Innledningvis formulerte vi fire forskningsspørsmål (se kapittel 1.3). Spørsmålene omhandlet holdninger til og forståelse av nabospråkene med vekt på variablene geografi og kjønn.

⁶¹ Se også resultatene til spørsmålet “Hva slags to typer av disse skal de lage?”, der fem av 12 Østfold-gutter har svart riktig, mens 10 av 12 Møre og Romsdal-gutter har gjort det samme.

⁶² Ni av 12 gutter fra Østfold.

Kapittel 5 og kapittel 6, der vi presenterer og drøfter funnene fra datamaterialet, utgjør den største og mest omfattende delen av avhandlingen. Funnene har vi diskutert i lys av de teoretiske innfallsvinklene vi presenterte i kapittel 2 og 3. Resultatene viser at en stor del av elevene opplever å ha lite nabospråksundervisning. Mange er usikre på om de i det hele tatt har fått undervisning om nabospråksemnet. Dessuten forteller flere elever at nabospråksemnet blir “flettet inn” der det passer. Samtidig kommer det frem at flere av lærerne synes det er utfordrende å undervise om nabospråksemnet, blant annet på grunn av uklare mål i læreplanen. Resultatene fra undersøkelsen tyder på at det er en sammenheng mellom elevenes og lærernes holdninger og forståelse. Elevene fra Østfold-skolen ser i liten grad verdien av å lære om nabospråk, og elevene herfra har også fått lite undervisning i emnet sammenlignet med de andre skolene. Aust-Agder-elevne viser større sikkerhet rundt meningen med nabospråk. Elevene herfra har også fått mer nabospråksundervisning, og de to Aust-Agder-lærerne sier de synes det er viktig å lære om nabospråk.

Intervjupersonene etterlyser å lære mer om *talespråkene* i Danmark og Sverige siden det er å forstå talespråkene som er utfordrende. Eksempelvis forteller mange elever om at de ser likhetene mellom det danske og svenske skriftspråket, og at de ikke har noen problemer med å lese dansk. Derfor er det, etter vårt syn, bemerkelsesverdig at det er skriftspråklig forståelse som vektlegges når det skal undervises i nabospråk. Elevene forteller selv at de kunne tenkt seg mer opplæring i å forstå og snakke språkene enn å lese dem. Samtidig uttrykker de viktigheten av å lære om historien til Skandinavia siden Norge har vært i union både med Danmark og Sverige. Altså viser funnene våre at nabospråksundervisningen bør fokusere både muntlig og skriftlig forståelse. Slik vil nabospråksundervisningen oppleves mer aktuell og nyttig for elevene, som ser på nabospråksundervisning som “passe viktig”. Av intervjuene kommer det for eksempel frem at elevene opplever nabospråksundervisningen som lite engasjerende, og de husker ikke så mye fra undervisningen. Generelt er elevene likevel optimistiske gjennom å komme med interessante refleksjoner og løsningsforslag til hvordan nabospråksundervisningen kan forbedres (se kapittel 5). Refleksjonene viser modne og lærelystne elever, som er et godt utgangspunkt for å løfte kvaliteten på nabospråksundervisningen.

I hvilken grad varierer holdninger til nabospråk med tanke på geografisk beliggenhet? Undersøkelsen viser at holdningene til nabospråk varierer ut fra hvor i landet man bor. Særlig Østfold-elevne er positive til svensker, og spesielt gjelder dette Østfold-jentene. Som vi har

diskutert, kan denne positiviteten ha sammenheng med nærheten til Sverige, samt at Østfold-elevene rapporterer at de synes det svenske språket er ganske lett å forstå. Østfoldingene er samtidig de som er mest negative til det danske talespråket, som kommer frem gjennom at de enten bruker negativt ladede ord om språket eller at de sier det er vanskelig å forstå dansk. At østfoldingene rapporterer at de synes dansk er vanskelig å forstå, er dermed ikke overraskende. Møre og Romsdal-elevene viser en mer nøytral innstilling, ved at de ikke har noe spesiell formening om verken dansker eller svensker, eller om de to nabospråkene. At elevene herfra er mer nøytrale, er ikke rart med tanke på at Møre og Romsdal er det området som ligger lengst unna både Danmark og Sverige. Som elevene sier selv, besøker de heller ikke nabolandene særlig ofte, og det er Møre og Romsdal-elevene som ser ut til å forstå svensk dårligst.

Selv om ikke elevene oppfatter dansk som et spesielt fint språk, er de ofte positive til dansker. Når et språk er utfordrende å forstå, kan dette bidra til at man, bevisst eller ubevisst, utvikler negative holdninger til personer som snakker dette språket. En slik sammenheng er det imidlertid ingen tydelig tendens til ifølge funnene våre. Aust-Agder-elevene er de som forstår både det danske og svenske talespråket best hva angår reell forståelse. Det er ingen tydelige forskjeller mellom kjønn. Jentene i Aust-Agder ser ut til å forstå nabospråkene best.

Gjennom ulike fremgangsmåter og et lite antall deltagere (se kapittel 4) har vi i undersøkelsen, i tråd med formålet, kunne dykke dypere ned i nabospråksemnet. Ulempen med et kvalitativt studium er likevel at resultatene ikke er generaliserbare. Derimot gir resultatene et bilde på hvordan situasjonen er ved akkurat *disse* skolene i *disse* fylkene. Muligens gir resultatene inspirasjon til lærerne ved de aktuelle skolene, og kanskje også til lærere ved andre norske skoler, i arbeidet med norskundervsningen. Gjennom ulike spørreskjema og intervju har vi kunnet fokusere årssakssammenhenger og dermed mulige løsninger på utfordringene knyttet til holdninger til og forståelse av nabospråkene.

7.1 VIDERE FORSKNING

Nabospråksemnet er et aktuelt og viktig tema i en tid med økt globalisering. Mange språk dør stadig ut som følge av at man ikke læres opp i språket av forrige generasjon. Prestisjespråk velges til fordel for andre språk, og det oppstår språkdød. For å stå imot trusselen fra mer internasjonale språk, som for eksempel engelsk, er det av betydning at det eksisterer et sterkt

skandinavisk fellesskap. Flere organer er opprettet, og arbeider stadig, for å opprettholde det skandinaviske språkfellesskapet og dermed de skandinaviske språkene. Resultatene fra undersøkelsen viser et sammensatt bilde. På den ene siden gir de inntrykk av at utfordringene med tanke på nabospråksforståelse er større i ytterpunktene av de skandinaviske dialektkontinuumet (se kapittel 2). Møre og Romsdal-elevene har som nevnt i større grad utfordringer med å forstå svensk enn de øvrige elevene. Overraskende er det samtidig at Østfold-elevene ikke forstår svensk så godt som man kanskje skulle tro. Grunnen til at Aust-Agder-elevene er de som forstår både dansk og svensk talespråk best er fordi de bor nærme Danmark, og i tillegg bor de nærmere Sverige enn hva Møre og Romsdal-elevene gjør og det er som nevnt Aust-Agder-elevene som har fått mest nabospråksundervisning. Selv om de ikke synes språket dansk er spesielt fint, ser det likevel ut til at de har positive tanker om dansker. Som et videre arbeid kunne det være interessant å spørre skoleelever i Danmark og Sverige om hvilke holdninger til og forståelse de har av nabospråkene. En idé vil dessuten være å teste forståelsen av engelsk (og eventuelt norsk) opp mot forståelsen av dansk og svensk. I tillegg kunne det vært interessant å spørre forrige generasjon (slik det ble gjort i INS-undersøkelsen), for å se hvorvidt holdninger og forståelse til nabospråkene endrer seg med generasjonene.

Vi håper at undersøkelsen gir nyttig informasjon og kan være til inspirasjon i arbeidet med å bevare det skandinaviske fellesskapet.

LITTERATUR

- Aas, I. (2000). *Grannespråksundervisning – har vi det da?: Grannespråksundervisning i dansk, norsk og svensk grunnskole: Aktuell praksis og lærerholdninger*. (Hovedfagsavhandling, Universitetet i Oslo) I. Aas, Oslo.

- Agheyisi, R. & Fishman, J. (1972). Språkholdningsundersøkelser: En kort oversikt over metoder. I J. Engh, E. Hanssen, K.I. Vannebo & G. Wiggen (Red.), *Språksosiologi* (s. 77-97). Oslo: Universitetsforlaget.
- Andersen, M. H. (2004). *Engelsk i dansk: sprogholdninger i Danmark - helt vildt sjovt eller wannabeagtigt og ejendomsæglerkækt?* København: Dansk Sprognævn.
- Baker, C. (1992). *Attitudes and language*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bakhtin, M.(1986). *Speech genres and other late essays*. Austin, TX: University of Texas Press.
- Braunmüller, K. (1998). *De nordiske språk*. Oslo, Novus forlag.
- Braunmüller, K. & Zeevart, L. (2001). *Semikommunkation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene: Eine bibliographische Bestandsaufnahme*. Hamburg: Universität Hamburg, Sonderforschungsbereich 538, Mehrsprachigkeit.
- Breivik, T (2006). *Likheter og ulikheter i de skandinaviske språkene*. Hentet 23.09.2014, fra http://www.nordenibio.org/resources/files/pdf/Sprogene_i_Norden_NO.pdf.
- Bruheim, M., (2010). NaboSpråk skal være morsomt. *Språknytt 4 2010*. Hentet 20.juni.2014 fra <http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/Spraknytt-2010/Spraknytt-42010/Nabosprak-skal-vare-morsomt/>.
- Brunstad, E., (2002) Nordisk pursime Språknytt 2002/2 Hentet 14.12.2014, fra

http://www.sprakrad.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/Spraaknytt_2002/Spraaknytt_2002_2/Nordisk_purisme/

- Börestam Uhlmann, U. (1991). *Språkmöten och mötesspråk i Norden*. Oslo: Nordisk språksekretariat.
- Börestam Uhlmann, U. (1994). *Skandinaver samtalar: Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk ved Uppsala Universitet.
- Cramer, J. & Kirkegaard, P. (1996). *Dansk sproglære for nordmænd*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Coupland, N. (2007). *Style: Language variation and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, M. (2002). Språkholdningsundersøkelser. *Norskraft*, (106) 59-78.
- Delsing, L. O. og Åkesson K. L. (2005). *Håller språket ihop Norden?: En forskningsrapport om ungdomarnas förståelse av danska, svenska och norska*. København: Nordiska Ministerrådet.
- DR (2013). *Den store bagedyst*. Tilsendt fra DR Arkivsalg.
- Drange, E-M. & Hasund, I. K. (2000). Ungdomsspråk i Norden - en rapport om den norske UNO-forskningen. I: Stenström, A-B., U-B. Kotsinas & E-M. Drange (red.). *Ungdommers språkmøter*. Nord nr. 26. København: Nordisk Ministerråd, s. 195-207. ISBN: 92-893-0561-4. ISSN: 0903-7004.
- Dummett, M. (1993). "What do I Know when I Know a Language?", I M. Dummett. *The Seas of Language* (s. 94-105) Oxford: Oxford university press.

Endresen, R. T. (2000). Språkdaude. *Språknytt* 28 (4), 1-4.

Eriksson, L. (2001). *Absolutister, anpassare och andra-något om dialektens betydelse för ungdomars självbild*. Språk, Kön och Kultur. Rapport från fjärde konferensen om språk och kön. Göteborg den 6.-7. oktober 2000, 101-107.

Norden (2014). *Fakta om Norden: befolkning*. Hentet 12.12.2014, fra

<http://www.norden.org/no/fakta-om-norden/befolkning>.

Garrett, P., Coupland, N. & Williams. A. (2003). *Investigating Language Attitudes: Social meanings of dialect, ethnicity and performance*. Cardiff: University of Wales Press.

Gooskens, C. (2006). Internordisk sprogforståelse i et dialektperspektiv. I P. Widell & U. Dalvad Berthelsen (Red.) *11. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog: Nordisk Institut, Aarhus Universitet 12.-13. oktober 2006*. Århus: Aarhus Universitet. Hentet 28.05.2014 fra http://muds.dk/rapporter/MUDS_11.pdf.

Gooskens, C. (2007). Contact, attitude and phonetic distance as predictors of inter- Scandinavian communication. I Eloy, Jean- Michel og Tadhg O hIfearnain (red.): *Near languages collateral languages. Actes du Colloque International réuni à Limerick, du 16 au 18 juin 2005*. Ss. 99-109. Paris: L'Harmattan. Tilgjengelig fra

<http://www.let.rug.nl/~gooskens/pdf/CollateralLanguages.pdf> (ss.1-8) [Lesedato: 30.10.13].

Halvorsen, B, E., (2013) "Østfold-L'en" sprer seg i Oslo Hentet 8. juli.2014 fra: <http://www.osloby.no/nyheter/Ostfold-Len-sprer-seg-i-Oslo-7088788.html>.

Hanssen, E. (2010). *Dialekter i Norge*. Bergen: Fagbokforlaget.

Hasund, I. K. (2000). Engelsk i norsk ungdomsspråk. *Språknytt* 28 (1/2) 8-10.

Hasund, I. K. (2006). *Ungdomsspråk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Haugen, E. (1966). Semicommunication: The language Gap in Scandinavia. I A .S. Dil (Red.). *The Ecology of Language: Essays* (s.215-236). Stanford, Calif.: Stanford University Press.

Helsingforsavtalen (1962). Samarbeidsavtale mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige. Hentet 27.09.2014, fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1962-03-23-2->

Imsen, G. (2009) *Lærerens verden: Innføring i generell didaktikk* Oslo: Universitetsforlaget.

Jahr, E. H (1995) *Nordisk og nedertysk: Språkkontakt og språkutvikling i seinmellomalderen*. Oslo: Novus forlag.

Jahr, E. H (1995) Nedertysk og nordisk: Språksamfunn og språkkontakt i Hansa-tida I E. H. Jahr (Red.) *Nordisk og nedertysk: Språkkontakt og språkutvikling i seinmellomalderen* (s.55-75) Oslo: Novus forlag.

Jensen, I.H. (2006) *Språkholdninger i Sandefjord*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo) I.H. Jensen, Oslo. Hentet 19.05.2014, fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26779/Masteroppgavex/selinxHegdahlxJensen.pdf?sequence=1>.

Karker, A., Lindgren, B. og Løland, S. (1997). *Nordens språk*. Oslo: Novus forlag.

Kleven, T.A. (2002). Begrepsoperasjonalisering. I T. Lund (Red.) *Innføring i forskningsmetodologi* (s. 141-184) Oslo: Unipub forlag

Kristiansen, T. (1999): Unge sprogholdninger i Næstved 89 og 98. *Danske folkemål*, (41), 139-162.

Kristoffersen, G.(2005, 30.01, oppdatert 2011, 19.10.) Vil det norske språket overleve? *Aftenposten*. Hentet 12.05.2014, fra

http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Vil-det-norske-sprak-overleve-6334713.html#.U3nRzfl_vil

Kvernbekk, T. 2002. Vitenskapsteoretiske perspektiver. I T. Lund (Red.).

Innføring i forskningsmetodologi (s.19-78). Oslo: Unipub forlag.

Lea, A.H. (2009) *Lånord i norsk talespråk* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo) A.H. Lea, Oslo.

Longworth, G. (2008). Linguistic Understanding and Knowledge. *Nous*, 2 (1) 50–79.

Lunde, M.M. (2005) Haldningar finst dei?: Og er dei i så fall å finne i individa eller i det sosiale rommet mellom dei?: Ei drøfting av haldningsomgrepet ut frå ulike tilnæringsmåtar. I G. Akselberg (Red.), *Sosiolingvistiske modellar – haldning, regionalisering, forklaring og normering* (s. 7-44) Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i Bergen.

Madsen, Lis (2005) *Udredning angående sprogforståelsen i Norden og den nationale opfølgning*

Hentet 12.12.2014, fra http://www.nordenibio.org/resources/files/pdf/Lis-Madsen_Sprogudredning.pdf

Manger, T., Lillejord, S., Nordahl, T. & Helland, T. (2009) *Livet i skolen 1: Grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap*. Bergen: Fagbokforlaget

Maurud, Øivind (1976): *Nabospråksforståelse i Skandinavia. En undersøkelse om gjensidig forståelse av tale- og skriftspråk i Danmark, Norge og Sverige*. Stockholm: Nordiska rådet

Munch-Ellingsen, K. (2014). *Gutter er også nydelige*. Hentet 18.09.2014, fra <http://www.familieverden.no/Barn-og-laring/Lek/Slik-utvikler-barnet-ditt-folelser/>

Mæhlum, B. & Røyneland, U. (2012). *Det norske dialektlandskapet*. Oslo: Cappelen Damm

Mæhlum, B., Akselberg, G., Røyneland, U. & Sandøy, H. (2008). *Språkmøte: Innføring i sociolingvistik*. Oslo, Cappelen Akademisk Forlag

Mæhlum, B. (2009) Standardtalemål? Naturligvis!: En argumentasjon for eksistensen av norsk standardtalemål *Norsk Lingvistisk Tidsskrift*. 27 (1) 7-26

Mårtenson, P. & Fjeldstad, A. (1998). *Svenska för norrmän*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Nikolaisen, C.A. (2013) *Den snille, den slemme og den dumme: En sociolingvistisk analyse av språkholdninger som formidles gjennom dialektbruk i NRK Super* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo) C.A. Nikolaisen, Oslo. Hentet 09.07.2014, fra https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/37289/Nikolaisen_master.pdf?sequence=1

Norden (2014). Hentet 15. desember 2014 fra <http://www.norden.org/no/>

NRK (2013) *Dialektriket*. Hentet 15.12.2014 fra: <http://tv.nrk.no/serie/dialektriket>

Oftestad, E. (2013, 04.03.) Nordiske ungdommer forstår hverandre ikke. *Aftenposten*. Hentet 25.11.2014, fra <http://www.aftenposten.no/kultur/Nordiske-ungdommer-forstar-hverandre-ikke-7110488.html>

Omdal, Helge (1982). "Språkholdningar" *Mål og makt* nr. 4. s. 2-25.

Osgood, C. E. (1969). The nature and measurement of meaning. I J.G. Snider & C.E. Osgood (Red.), *Semantic differential technique: A sourcebook* (s. 3-41). Chicago: Aldine

Papazian, E. & Helleland, B.(2005). *Norsk talemål: Lokal og sosial variasjon*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Peirce, C. S. (1994). *Semiotikk og pragmatisme*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk forlag A/S.

Pettit, D. (2002) Why Knowledge is Unnecessary for Understanding Language. *Mind*, 111 (443) 519–550.

Røyneland, U. (2001). Aldersavgrensing og ungdom som språkendringsagentar. I G. Akselberg (Red.), *Ungdom og språk* (s. 85-112) Bergen: Nordisk institutt, Universitetet i bergen

Sandøy, H. (1996). *Talemål*. Oslo: Novus forlag

Sandøy, H. (1997). *Lånte fjører eller bunad?: Om norsk skrivemåte av importord: Utgreiing for Kulturdepartementet og Norsk språkråd*. Hentet 19.05.2014, fra www.sprakradet.no/upload/567NORVb.pdf

Simensen, E. (1995) Påverknaden frå mellomnedertysk på norsk i diplom frå det 14. hundreåret. I E.H. Jahr (Red.), *Nordisk og nedertysk: Språkkontakt og språkutvikling i seinmellomalderen* (s.55-75) Oslo: Novus forlag

Skilbred, T. (2005) *Finnes det en sammenheng mellom holdning*

til egen dialekt og holdning til dialekt i tv og radio?: En sosiolingvistisk analyse av tromsøværingers og porsgrunnsfolks forhold til egen dialekt og til dialekt i tv og radio. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Tromsø). T. Skilbred, Tromsø. Hentet 12.12.2014, fra <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/184/thesis.pdf?sequence=1>

Skjekkeland, M. (1987) *Språkholdningar i eit lokalsamfunn: Rapport frå ei lita*

undersøking i Bø i Telemark. Bø: Telemark distriktshøgskole.

Skjekkeland, M. (1997) *Dei norske dialektane: Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Skjekkeland, M. (2005). *Dialektar i Noreg: Tradisjon og fornying*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Sletnes, K. B.(2014). Forståelse. I *Store norske leksikon*. Hentet 09.07.2014, fra http://snl.no/forst%C3%A5else%2Fpsykologi%2C_filosofi%2C_pedagogikk

Sletnes, K.B. (2014). Positivism - vitenskapsfilosofi. I *Store norske leksikon*. Hentet 25.08.2014 fra <http://snl.no/positivisme/vitenskapsfilosofi>

Sletten, I.S.(Red.). (2004). *Nordens språk med røtter og føtter*. København: Nordisk ministerråd

Solheim, R. (2002) ”Dei to kulturane” i vitskapshistoria og i sosiolingvistikken. *Motskrift* (1) 89 – 100.

Språkrådet (2011) *Norsklærarar: Ulike haldningar etter utdanningsnivå og erfaring*.

Hentet 12.12.2014, fra <https://www.sprakradet.no/upload/Funn%20haldnunders%C3%B8kinga.pdf>

Statistisk sentralbyrå (2013). *Flyttinger 2013: Fremdeles høy, men lavere innvandring*. Hentet 24.06.2014, fra <http://www.ssb.no/befolkning/statistikker/flytting>

Statistisk sentralbyrå (2014) *Karakterer ved avsluttet grunnskole, 2014: Jentene får fortsatt best karakterer*. Hentet 07.12.2014, fra <http://www.ssb.no/kargrs/>

St.meld. nr. 35 2007-2008 (2008) *Mål og mening. Ein heilskapleg norsk språkpolitikk*. Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet

Store norske leksikon (2013). Hentet 16.10.2013, fra <http://snl.no/retrofleks/spr%C3%A5kvitenskap>

Strømsodd, S.A. (1979) *Dialektholdninger blant folk i to bydeler i Oslo*. (Hovedfagsavhandling, Universitetet i Oslo). Upublisert.

Sundby, A. H. (2013): *Det nordiske enhetsbygget – bestå eller falle?: En undersøkelse av nabospråksundervisningen i norsk-, dansk- og svenskfaget på videregående skole "før og nå"*. (Mastergradsavhandling, Høgskolen i Vestfold) A.H.Sundby, Tønsberg.

Hentet 12.12.2014, fra

<http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/111421/Sundby-2013-Masteroppgave.pdf>

Svendsen, B.A. (2008). Nyere språkutvikling i multietniske miljøer i Oslo. I *Årbok (Det norske vitenskapsakademi)* (s. 179-196) Oslo: Novus forlag

<http://www.hf.uio.no/multiling/personer/kjernegruppe/benteas/publikasjoner/sprakutvikling-i-multietniske-miljoer-i-oslo.pdf>

Swann, J., Deumert, A., Lillis, T., & Mesthrie, R. (2004). *A Dictionary of sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press

Søgård, B.H. (2008) *Interskandinavisk språkforståelse: En eksempelstudie fra yrkesopplæring i et skandinavisk reiseselskap*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo) B.H. Søgård, Oslo Hentet 12.12.2014, fra

https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/26816/Hogsnes_Sxgxd_Master.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Teigen, K.H. (2012). Holdning. I *Store norske leksikon*. Hentet 27.05.2014,

fra <http://snl.no/holdning>.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

Tjora, A. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk

- Torp, A. (2004): Nordiske språk i fortid og nåtid. I I.S. Sletten (Red.), *Nordens språk med røtter og føtter* (s. 19-44). København: Nordisk ministerråd
- Torp, A. (2004): Skandinavisk nabospåkforståelse - ideal eller virkelighet?: Forutsetningene for nabospråkforståelse og dagens situasjon. *Språknytt* 32 (3/4) 45-48.
- Torp, A. (2008). *Skandinaviske nabospråk – i originaltapning eller oversettelse?* (PP-presentasjon) Hentet 10.10.2013, fra <http://folk.uio.no/arnet/fpd-08.pdf>
- Torp, A (1998) *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus forlag
- TV4. (2012) *Hele Sverige bakar, sesong 1*. Tilsendt fra tv4gruppen.se
- Uri, H.(2011) *Språklige fremtider* Hentet 19.05.2014, fra <http://www.uio.no/forskning/tverrfak/culcom/publikasjoner/pamflett/fremtiden/uri.html>
- Uri, H. (2005, 07.05., oppdatert 2011, 19.10,) Nordisk språkfellesskap på vei ut *Aftenposten*. Hentet 15.11.2014, fra <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1034369.ece#.U7bB-RQ4XIU>
- Venås, K. (1991). *Mål og miljø: Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus forlag.
- Visit Sweden (2011) – Nordmenns assosiasjoner til Sverige. Hentet 12.06.2014, fra <http://www.visitSweden.com/sverige-no/PressRoom/Local-press/rooms/Norway/Pressemeldinger/2011/Nordmenns-assosiasjoner-til-Sverige/>
- Wiggen, Geirr (1998): Det nordiske språkfellesskapet: språksosiologiske vilkår og framtidsutsikter. I Løland, Ståle, Jørgen Schack, Anna Maria Gustafsson, Kristján Arnason, Birgitta Lindgren (red.): *Språk i Norden 1998. Årsskrift for Nordisk språkråd*

og språknemdene i Norden. Ss. 120-164. Oslo: Novus forlag. Hentet 25.11.2014, fra:
<http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/article/viewFile/17198/14938>

Østlie, M. K. (2009): *Det nordiske perspektivet er styrket i norskfaget i videregående skole: Illusjon eller realitet?* (Mastergradsavhandling, Universitetet i Oslo) M.K. Østlie, Oslo.

Hentet 12.12.2014, fra

<https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32410/Oestlie.pdf?sequence=5&isAllowed=y>

VEDLEGG

Vedlegg 1 Holdningsskjemaet til elevene

Vedlegg 2 Holdningsskjemaet til lærerne

Vedlegg 3 Forståelsesskjemaet til ”Den store bagedyst”

Vedlegg 4 Forståelsesskjemaet til ”Hele Sverige bakar”

Vedlegg 5 Intervjuguiden

Spørreundersøkelse til elever på 10.trinn

Januar og februar 2014

Tusen takk for din deltagelse!

Kandidatnummer: _____ (dette får du av læreren)

Alder: _____

Kjønn (Sett kryss) *Gutt*__ *Jente*__

Har du foreldre eller besteforeldre fra Sverige eller Danmark? (Sett kryss)

*Sverige*__ *Danmark*__ *Nei*__

Møte med nabospråk på fritiden

1. Hvor ofte er du i Danmark? (Sett ett kryss)

*En gang i uka*___
*En gang hvert halvår*___
*Aldri vært i Danmark*___

*En gang i måneden*___
*En gang i året eller sjeldnere*___

2. Hvor ofte er du i Sverige? (Sett ett kryss)

*En gang i uka*___
*En gang hvert halvår*___
*vært i Sverige*___

*En gang i måneden*___
*En gang i året eller sjeldnere*___

Aldri

3. Hvilket av landene har du vært mest i av Danmark og Sverige? (Sett ett kryss)

*Danmark*___
*Like mye*___

*Sverige*___
*Har ikke vært i Danmark eller Sverige*___

Holdninger til nabospråk

1. Hvilket ord vil du beskrive talespråket dansk med? (ett ord)

2. Hvilket ord vil du beskrive talespråket svensk med? (ett ord)

3. Hva synes du om dansker?

4. Hva syns du om svensker?

Spørsmål om talespråket

1. Hva syns du om det danske talespråket (Sett kryss i en av rutene)

Fint *Stygt*

2. Hva syns du om det svenske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Fint *Stygt*

3. Føler du at du har mer til felles med dansker og svensker enn med engelskmenn? (Sett ett kryss)

*Ja*__

*Nei*__

*Akkurat det samme*__

Forståelse av nabospråk

1. Hvordan syns du det er å forstå det danske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Lett *Vanskelig*

2. Hvordan syns du det er å forstå det svenske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Lett *Vanskelig*

3. Hvilket av talespråkene har du minst problemer med å forstå? (Sett ett kryss)

*Dansk*__

*Svensk*__

*Forstår språkene like godt/dårlig*__

4. Om du møtte en person fra Danmark som ikke forstod deg, hva ville du gjort først? (Sett ett kryss)

Lagt om til engelsk__ *Forsøkt å snakke tydeligere norsk__*

Lagt inn noen danske ord__ *Lagt om til dansk__*

5. Om du møtte en person fra Sverige som ikke forstod deg, hva ville du gjort først? (Sett ett kryss)

Lagt om til engelsk__ *Forsøkt å snakke tydeligere norsk__* *Lagt inn noen svenske ord__* *Lagt om til svensk__*

6. Syns du at dialekten din ligner på dansk eller svensk? (Sett ett kryss)

Ja, dansk__ *Ja, svensk__*

Begge__ *Ingen av dem__*

Undervisning

1. Har du hatt noe om dansk og svensk på ungdomsskolen? (Sett ett kryss)

Dansk__ *Svensk__* *Begge__* *Ingen__*

2. Syns du det er viktig at du får undervisning om nabospråk? (Sett ett kryss)

Veldig viktig__ *Passe viktig__* *Ikke viktig__*

3. Ser du meningen med å ha om nabospråk på skolen? (Sett ett kryss)

*Ja*__

*Nei*__

*Usikker*__

4. Hvorfor tror du at dere har om nabospråk på skolen?

Vedlegg 2 Holdningsskjemaet til lærerne

Spørreundersøkelse til lærere i ungdomsskolen

Januar og februar 2014

Tusen takk for din deltagelse!

Kjønn? (Sett kryss) Mann_____

Kvinne_____

Har du foreldre eller besteforeldre fra Sverige eller Danmark? (Sett kryss)

Sverige__ Danmark__ Nei__

Møte med nabospråk på fritiden

1. Hvor ofte er du i Danmark? (Sett ett kryss)

En gang i uka__ En gang i måneden__ En
gang hvert halvår__ En gang i året eller sjeldnere__ Aldri vært i
Danmark__

2. Hvor ofte er du i Sverige? (Sett ett kryss)

En gang i uka__ En gang i måneden__ En
gang hvert halvår__ En gang i året eller sjeldnere__ Aldri vært i
Sverige__

3. Hvor ofte leser du bøker som er skrevet på dansk i egen fritid? (Sett ett kryss)

Mer enn 4 ganger i året____ 3-4 ganger i året____
1-2 ganger i året____ Aldri____

4. Hvor ofte leser du bøker som er skrevet på svensk i egen fritid? (Sett ett kryss)

Mer enn 4 ganger i året____ 3-4 ganger i året____
1-2 ganger i året____ Aldri____

5. Om du skulle lese en bok som opprinnelig er skrevet på dansk/svensk, ville du helst ønsket å... (Sett ett kryss)

...lese den på originalspråket? _____

...lese den oversatt til norsk? _____

6. Ser du helst at tv- programmer og filmer der det snakkes dansk/svensk er teksten på norsk? (Sett ett kryss)

Ja _____

Bare der det snakkes dansk _____

Bare der det snakkes svensk _____

Nei, jeg opplever ikke dette som nødvendig _____

Nabospråk og forståelse

1. Hvordan syns du det er å forstå det danske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Lett Vanskelig

2. Hvordan syns du det er å forstå det svenske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Lett

Vanskelig

3. Hvilket av språkene har du minst problemer med å forstå? (Sett ett kryss)

Dansk__
språkene like godt/dårlig__

Svensk__

Forstår

4. Har du opplevd å måtte tilpasse deg den andre språkbrukeren i en muntlig samtale med en person fra Danmark? (Sett ett kryss)

Ja____ Nei, vi forstod hverandre uten at dette var nødvendig ____

Har ikke snakket med noen fra Danmark____

Hvis ja, hva gjorde du først? (Sett ett kryss)

Snakket mer standardisert norsk? ____

Brukte danske ord? ____

La om til engelsk? ____

Andre strategier? ____ (Skriv hva du gjorde)

5. Har du opplevd å måtte tilpasse deg den andre språkbrukeren i en muntlig samtale med en person fra Sverige? (Sett ett kryss)

Ja____ Nei, vi forstod hverandre uten at dette var nødvendig ____

Har ikke snakket med noen fra Sverige____

Hvis ja, hva gjorde du først? (Sett ett kryss)

- a. *Snakket mer standardisert norsk?* _____
 - b. *Brukte svenske ord?* _____
 - c. *La om til engelsk?* _____
 - d. *Andre strategier?* _____ (Skriv hva du gjorde)
-

Holdninger til nabospråk

1. Hva syns du om dansker?

2. Hva syns du om svensker?

3. Hva syns du om det danske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Fint *Stygt*

4. Hva syns du det svenske talespråket? (Sett kryss i en av rutene)

Fint *Stygt*

Undervisning

1. Hva syns du om nabospråksundervisningen du selv fikk under utdanningen? (Sett ett kryss)

*Svært god*____ *God*____
*Tilfredsstillende*____ *Dårlig*____
*Fikk ikke undervisning om nabospråk under utdanningen*____

2. Hva syns du om omfanget nabospråk har i gjeldende læreplan (LK06)? (Sett ett kryss)

*For stor plass*____ *Passelig*____ *For liten plass*____

3. Hvor viktig mener du selv det er at barn og unge lærer å forstå dansk? (Sett ett kryss)

*Svært viktig*____ *Viktig*____ *Mindre viktig*____ *Uviktig*____

4. Hvor viktig mener du selv det er at barn og unge lærer å forstå svensk? (Sett ett kryss)

*Svært viktig*____ *Viktig*____ *Mindre viktig*____ *Uviktig*____

5. Hvor viktig mener du selv det er at barn og unge lærer å forstå engelsk? (Sett ett kryss)

*Svært viktig*____ *Viktig*____ *Mindre viktig*____ *Uviktig*____

6. Opplever du nabospråkundervisning som problematisk? (Sett ett kryss)

*Ja*____ *Nei*____

Hvis ja, hva opplever du som de tre mest utfordrende faktorene? (Du kan krysse av ved tre alternativer)

- a. Mangel på læremidler i undervisningen*____
- b. Mangel på tid*____
- c. Manglende interesse hos elevene*____
- d. Manglende interesse hos læreren*____
- e. Egen faglig utrygghet*____
- f. Uklar målsetting*____

Opplever du at læremidlene omhandler emnet «nabospråk» på en tilfredsstillende måte? (Sett ett kryss)

*Ja*____ *Nei*____ *Vet ikke* ____

Vedlegg 3 Forståelseskjemaet til "Den store bagedyst"

Spørsmål til "Den store bagedyst"

Sesong 2 - Episode 8: Fra 3:24 - 20:36

Januar og februar 2014

Tusen takk for din deltagelse!

Husk på:

- Anne Mette er den deltageren med mørkt hår.
- Katja er den deltageren med lyst hår.
- River er den mannlige deltageren.

1. Er det finale? (Sett ett kryss)

a.) Ja___

b.) Nei___

2. Hva har deltagerne fått i oppgave å lage?

3. Hvor mange av disse skal deltagerne lage til sammen? (Sett ett kryss)

a.) 22___

b.) 24___

c.) 12___

d.) 14___

4. Hvor lang tid har de på seg? (Sett ett kryss)

a.) 3 timer___

b.) 4 timer___

c.) 2 timer___

d.) 1 time___

5. Hva tror du "å synes er sjov" betyr?

6. Hvor mange barn har Anne Mette?

7. Hva er det første Katja som regel gjør når hun kommer hjem? (Sett ett kryss)

- a.) Baker brød til familien__
- b.) Øver seg til kakekonkurransen__
- c.) Slapper av__
- d.) Jogger seg en tur__

8. Hva syns mannen til Katja om at hun baker så mye? (Sett ett kryss)

- a.) Han syns det er fantastisk__
- b.) Han tenker ikke over det__
- c.) Han syns det er fint at hun har det som hobby__
- d.) Han er litt lei av det__

9. Var det en mann eller dame som kalte verket sitt for "Himmel og helvete"? (Sett ett kryss)

- a.) Mann__
- b.) Dame__

10. Hva syns dommerne om utseendet til Anne Mettes verk?

11. Hvordan syns River det har vært med familielivet i det siste? (Sett ett kryss)

- a.) Han syns det er vanskelig å balansere det med kakekonkurransen__

b.) Han føler han har vært med familien like mye som ellers__

c.) Han føler at han har vært enda mer med familien__

d.) Han har ikke familie __

12. Hva syns dommerne om smakene til River?

13. Hva syns dommerne om geleen til River?

14. Syns dommerne at Katjas produkt smaker godt? (Sett ett kryss)

a.) Ja___

b.) Nei___

15. Hvem sitt produkt virker dommerne mest fornøyd med? (Sett ett kryss)

a.) River___

b.) Katja___

c.) Anne Mette___

16. Hva betyr det når man sier at en kake er "smukk"?

Spørsmål til "Hele Sverige bakar"

Sesong 1 - Episode 5: Fra 1:28 - 23:32

Januar og februar 2014

Tusen takk for din deltagelse!

Husk på:

- Martin er han med briller og jobber som lærerassistent, kamerafolkene er med han hjem
- Elin har lyst hår og er lærer, kamerafolkene er med

1. Er det finale? (Sett ett kryss)

- a.) Ja___
- b.) Nei___

2. Hva har deltagerne fått i oppgave å lage?

3. Hva slags to typer av disse skal de lage? (Sett ett kryss)

- a.) Vanilje og kardemomme___
- b.) Fylte og ikke fylte___
- c.) En søt type og en grov type___
- d.) En med rabarbra og en med sjokolade___

4. Hvor lang tid har deltagerne på seg til å utføre oppgaven?

5. Hva mener Elin er viktig når man baker (som hun sier når de er hjemme hos henne)? (Sett ett

kryss)

- a.) At man er konsentrert___
- b.) At man tar seg god tid___
- c.) At man har på seg et forkle___
- d.) At man har det ryddig og i orden___

6. Hva sier den mannlige dommeren om temperaturen på væske når det skal puttes gjær i? (Sett ett kryss)

- a.) At man heller bør ha nærmere 30 grader enn 40 grader___
- b.) At den ikke bør være for kald___
- c.) At den bør være nær kokepunktet___
- d.) Man skal bruke fingertuppen til å kjenne etter___

7. Hvilken hobby har Martin ved siden av bakingen?

8. Hva sier den mannlige dommeren er viktig når man skal ha fyll i gjærbakst? (Sett ett kryss)

- a.) Først skal man bestemme formen og deretter velge fyllet___
- b.) Først skal man bestemme fyllet og deretter velge formen___
- c.) Det har ikke noe å si___
- d.) Han sier ingenting om det___

9. Hva sier den mannlige dommeren om bruk av sjokolade som fyll i bakverk? (Sett ett kryss)

- a.) Sjoladefyll kan lett renne ut og da kan det smake brent og se stygt ut___
- b.) Sjoladefyllet kan ese___
- c.) Det er viktig at man bruker mørk sjokolade___
- d.) Det er viktig at man tar nok sjokolade___

10. Hva sies det at skjedde med Kong Adolf Fredrik fordi han var så glad i "semle"?

11. Hva tror du "grädde" betyr?

12. Hva er det maskinen på gården brukes til?

13. Hva sier Elin skjer med bollene sine når hun tar dem ut av ovnen? (Sett ett kryss)

- a.) De eser___
- b.) De detter ned på gulvet___
- c.) De faller sammen___
- d.) De blir brune___

14. Hvordan reagerer Elin på dommernes vurdering av hennes verk?

15. Hva syns dommerne om smaken på det Martin har laget? (Sett ett kryss)

- a.) Det er for salt___
- b.) Det er for søtt___

- c.) Det er perfekt___
- d.) Det smaker ingenting___

16. Er det en mann eller dame som lager "Sjokoladegiffler"?(Sett ett kryss)

a.) Mann___

b.) Dame___

Vedlegg 5 Intervjuguiden

Intervjuguide

Januar og februar 2014

Kjønn_____ Skole_____ Kandidatnummer_____

Presentere kort oss selv. I dette intervjuet vil vi snakke litt med deg om dine holdninger til dansk og svensk og din forståelse av dansk og svensk. Vi kommer til å ta opp intervjuet på en diktafon, og dette vil kun bli hørt av oss og av vår veileder. Husk på at det ikke finnes noen fasitsvar! Du kommer til å være anonym, og vi skal kun bruke det du sier til vår oppgave. Du kan når som helst avbryte din deltagelse i dette prosjektet. Intervjuet vil ta cirka en halv time. Når vi sier nabospråk mener vi dansk og svensk. Har du noen spørsmål? Vi starter med:

Husker du kandidatnummeret ditt på spørreskjemaene?

Hvor gammel er du?

Er du i slekt med noen i Danmark eller noen i Sverige?

Kjenner du noen i Danmark eller Sverige?

MØTE MED NABOSPRÅK PÅ FRITIDEN

Hvis du hadde møtt en person som snakker dansk eller svensk, hvilket språk ville du snakket med dem på?

Når du møter/hvis du møter en person som snakker svensk føler du at du forstår hva de sier?.....

EKSTRA: Men vil du egentlig heller snakke engelsk med dem?

Har du vært i Danmark?

Oppfølgingsspørsmål: Hva syns du om det? Hvordan var det?

Har du vært i Sverige?

Oppfølgingsspørsmål: Hva syns du om det? Hvordan var det?

Det går en del svenske og danske serier og filmer på norsk TV, hva syns du om å se på sånne serier?

EKSTRA--> Pleier du å se på danske eller svenske serier/filmer?

Hvor viktig syns du det er at danske eller svenske programmer/filmer er tekstet?

Oppfølgingsspørsmål: Hvorfor syns du det er viktig/ikke viktig? Hvorfor synes du det?

EKSTRA--> Trenger du teksting?

ELEVENS FORSTÅELSE AV NABOSPRÅKENE

Hva synes du om det danske og svenske språket?

EKSTRA--> Hva syns du er annerledes fra norsk?

EKSTRA--> Hvordan syns du det er å forstå dansk? (Hva er lett/hva er vanskelig?)

EKSTRA--> Hvordan syns du det er å forstå svensk? (Hva er lett/hva er vanskelig?)

På spørreskjemaet fikk du et spørsmål som gikk på om hvilket av språkene du forstod best, hva svarte du da?

Oppfølgingsspørsmål: Kan du si litt mer om årsakene/grunnen til at du akkurat dette?

ELEVENS HOLDNINGER TIL NABOSPRÅKENE

Når du tenker på for eksempel dansker hva tenker du da?

Oppfølgingsspørsmål: Hvorfor det?

Men hva med svensker da? (Eventuelt: Gi noen minutter til å skrive ned her)

Oppfølgingsspørsmål: Hvorfor det?

Føler du at har mer til felles med skandinavere enn folk fra andre land i verden?

Oppfølgingsspørsmål: Hvorfor tror du det er sånn? Syns du det er bra/dårlig? Hvorfor?

DIALEKT OG NABOSPRÅK

Hva er ditt forhold til dialekten som snakkes her?

Oppfølgingsspørsmål: Hvordan vil du beskrive dialekten/måten du snakker på?

Oppfølgingsspørsmål: Snakker mange sånn som deg? Hvorfor tror du det?

Tror du at dialekten din gjør det lettere for deg å forstå enten dansk eller svensk?

Oppfølgingsspørsmål: Hvorfor tror du det? Kan du si litt mer om det?

Hvis du skulle sagt at din dialekt lignet på dansk eller svensk, hvilket språk kunne dette ligne på da?

Oppfølgingsspørsmål: Hva syns du ligner?

VERDIEN AV NABOSPRÅK/NABOSPRÅK PÅ SKOLEN

Hvorfor tror du at man skal lære om nabospråk på skolen?

Oppfølgingsspørsmål: Kan du huske å ha hatt om nabospråk på skolen?

Oppfølgingsspørsmål: Hvordan syns du det var å ha om det?

Hvilke emner/hva ble tatt opp når dere hadde om nabospråk på skolen?

Er det noe du vil legge til?

EKSTRASPØRSMÅL - HVIS TID

Kunne du tenkt deg å lese noe på dansk eller svensk?

-> hvorfor/hvorfor ikke, kan du si litt mer om det?

Hvis du skulle lese noe på dansk eller svensk, hva kunne du tenkt deg å lese?

Kan du si litt om

"Hva mener du om ...", "Hvorfor valgte du ...".

